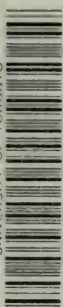

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00787923 2

PA

6482

A2

1883

H. G. Johnston

Urbana, Ill.,

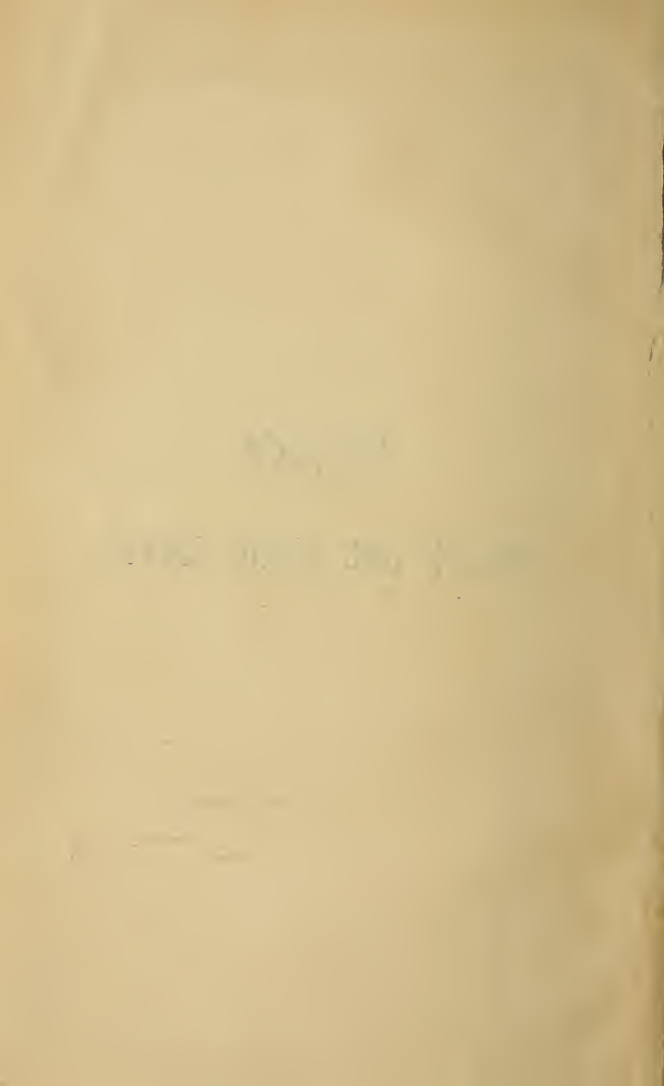
Jan. 9, 1884.

Jan. 9, 1884. —

—

Harper's
Greek and Latin Texts.

L
L9424MuB

T. LUCRETI CARI
DE RERUM NATURA

LIBRI SEX

RECOGNOVIT

HUGO A. I. MUNRO, M.A.

181856
4.7.23

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

NOVI EBORACI:
APUD HARPEROS FRATRES.
MDCCCLXXXIII.

PA
6482
A2
1883

HARPER'S
GREEK AND LATIN TEXTS.

18mo, Paper, 32 cents a vol.; Cloth, 50 cents a vol.

CÆSAR.

SALLUST.

VERGIL.

CICERONIS ORATIONES SELECTÆ.

HORACE.

LUCRETIVS.

CICERONIS TUSCULANÆ DISPUTATIONES.

ÆSCHYLVS.

SOPHOCLES.

CICERO DE FINIBVS.

CICERO DE SENECTUTE ET DE AMICITIA ET DE OFFICIIS.

CICERO DE NATURA DEORVM, DE DIVINATIONE, DE FATO.

XENOPHON.

HERODOTVS. 2 vols.

THUCYDIDES. 2 vols.

EURIPIDES. 3 vols.

PLATONIS DIALOGI VI.

CICERONIS EPISTVLÆ SELECTÆ.

XENOPHONTIS LIBRI SOCRATICI.

PUBLISHED BY HARPER & BROTHERS, NEW YORK.

☞ Any of the above works sent by mail, postage prepaid, to any part of the United States, on receipt of the price.

PRAEFATIO.

—♦—

QUID in hoc carmine perpoliando Lachmannus eximio acumine, admirabili diligentia, exquisitissima linguae universae ususque Lucretiani scientia effecerit, adeo omnibus notum est ut, si illum laudibus efferre vellem, merito importunus esse iudicaretur. quoniam igitur, quicumque posthac ad emendandum Lucretium sanam artem adhibere volet, eius viri vestigiis insistere debebit, et hac de re iam saepius disputavi in annalibus philologicis qui nuper Cantabrigiae prodierunt, et mox, uti spero, fusius disserendi occasionem nanciscar, hic quidem breviter et ad consilium nostrae editionis accommodate eos tantum locos indicabo in quibus aliquid melius, quam quod a Lachmanno inventum est, aut e codicibus sumpsisse aut aliorum aut denique mea coniectura reperisse mihi videor. leviores discrepantias silentio praeteribo.

LIBER I.

66 TOLLERE libri. Nonius *tendere*, quem sequitur Lachmannus.

68 FAMA DEUM. Lachmannus cum Bentleio *fana*. 'scilicet *fama*' inquit 'non omnis necessario *magna* est': non omnis, sed necessario omnis *deum fama*. sic Livius x 24 sine ullo epitheto *Ad famam populi Romani pertinere*.

121 EDENS. Lachmannus *eidem*.

Post 189 non dubito quin huius fere modi exciderit versus *Res quoniam crescunt omnes et tempore certo*. conferas velim quae in *annal. philolog. Cantabr. I 374* scripsi. Lachmannus *ut par est semine certo Crescere, resque genus serrant*; editio Iuntina, quam plurimi secuti sunt, pro *crescentes* habet *crescendo*.

230 pro LONGE Bernaysium secutus *large* scripsi. Lachmannus *extentaque longe*. si vel *marei ingenuei* scribere, vel dativum *marē* Lucretio, qui tamen *e marē* dixit, adfingere liceret, libenter conicerem *Unde mare... longo*. sic in 326 quoque *mare quae independent* expeditur oratio. Creechius et, quod miror, Bentleius et Bernaysius *mare* pro accusativo habere videntur. hoc loci sententia, collatis iis quae praecedunt et quae secuntur, et II 590, postulare videtur, linguae ratio respuit.

271 pro CORTUS scripsi *portus*, secutus librum Laur. plut. xxxv 31. Lachmannus *cautes*. multi cum ed. Iunt. *pontum*.

289 pro RUIT QUA b's scriptis extremis litteris *ruitq. aqua* dedi. Lachmannus *ruitque ita*.

321 pro SPECIEM olim conieci *spem omnem*, quod ne nunc quidem improbo.

356 pro POSSENT scripsi *possint*; mutataque interpunctione sententiam planiorem feci. cf. Madvigii *emend. Livian. p. 302* 'formae una vocali distantes *possem, possim, posset, possit* perpetuo errore permutantur'. Lachmannus *Quod n. i. sint, q. p. c. q. Transire haud u. f. r. videres*; quod vix Latinum videtur; prorsus enim diversum est v 276. 357 quadrati VALERENT ex geminata ULLA et FIEREI ortum videtur.

367 ed. Iunt. recte *racui minus*. quadr. et schedae VACUIM MINUS. Lachmannus cum oblongo *racuum*.

434 et 435 transponendos esse ante Lachmannum

vidit Marullus, ut adnotatum inveni in margine cod. Laurent. plut. xxxv 32.

469 pro TERRIS dedi *Teucris*. Lachmannus *per sest.* cf. annal. phil. Cantabr. I p. 28.

489, 492 Lachmannus pravissime contra libros et loci sententiam *T. e. f. caelum, p. s. d. cl. it. a. v.* cf. ann. phil. Cantabr. I. l.

517 membranae rectissime INANE QUEAT RERUM. Lachmannus *in. in rebus q.*

520 libri servato antiquo scribendi genere VOCARET, hoc est *vacaret*, quod scripsit Lachmannus. cf. quae Franc. Buecheler dixit in Mus. Rhen. n. s. XIII p. 483 cet.

525 rectissime Lambinus *Distinctumst, quoniam*. Lachmannus, servata codicum scriptura DISTINCTUM QUONIAM, loci rationem prorsus pervertit.

555 aut fallor aut Lucretium *ad auctum* scripsisse demonstravi in annal. phil. I p. 377. haec vocabula, quae archetypi paginae tertiae et vicensimae ultima erant, casu interierunt; deinde librorum FINIS huc ex vicino versu irrepsit. Lachmannus *summa aetatis p. finis*.

566 *possit*. libri POSSINT, verbi numero ad vicina vocabula prave accommodato. *possit reddi*, hoc est, possit ratio reddi, *quo pacto* cet. comp. III 258 et IV 572 cum I 571 et II 179. Lachmannus, versu 568, quem Bentleius deleri voluit, ineptissime post 585 collocato, mirabilem hanc sententiam poetae adfingit, *omnia, quae mollia redduntur, mollia reddi possunt*. Bernaysius, qui loci sententiam vidit, tamen *possint* servavit.

578 QUAEQUE libri. *quaedam* Lachmannus, quem sequi nolui.

593 et 597 *possint* pro POSSENT necessario scribendum duxi. cf. ad 566.

599—634. locum hunc difficilem sane, sed minime corruptum, omnes editores a Lambino usque ad Lachmannum et Bernaysium diversis modis certatim depravarunt. conferas velim quae fuse olim do eo in ann. phil. Cantabr. I pp. 29—32 et 252—258 disputavi. hic breviter quae Lachmannus peccavit notare satis habeo, qui 599 *quia nam* dedit pro QUONIAM, 600 pro ILLIUS *ullius*, 611 *ullorum* pro ILLORUM. ipse *illarum* scripsi. 628 pravissime Lambinus *ni* pro SI et 631 *multis* pro NULLIS; quem sceuti sunt omnes ad unum editores.

645 *cur possint esse requiro* sine nota interrogationis scripsi. membranae et editores contra linguae leges CUR POSSENT?

657 pro MUSE dedi *nasci*. Lachmannus *adesse*. hoc vocabulum ultimum erat archetypi paginae vicensimae septimae.

681 ALIO cum membranis Lachmannus. Lambinus, flagitante sententia, *alia*.

720 pro UNDIS Lachmannus *undans*.

752 versus in fine mutilus est. Lucretius scripsit *in illis*. Lachmannus ineptissime *prorsum*. cf. ann. phil. Cant. I p. 29.

755 *utque*. libri UTQUI, ut VI 1007. 753 pro ITEM Lachmannus *utei*, et 755 pro UTQUI idem *usque*. cf. ann. phil. Cant. I p. 39.

769, quem omisi, = 762.

778 OPORTET. Lachmannus *necessesst*, ut mihi quidem videtur, sine ulla minima causa.

806 libri ET. Priscianus *ut*, quem rectissime secutus est Bernaysius. cf. ann. phil. Cant. I p. 44. miras turbas hic conciet Lachmannus, qui 806 et 807 inversis deinde pro ARBUSTA ineptissime *ambusta* scribit.

830 libri rectissime ET. Lachmannus *ut*, qui hic, sicut saepe alias, Lucretium umquam *et* pro *etiam* usum esse frustra negat.

843 membranae IDEN PARTE. cum veteribus impressis *parte idem* scripsi. Lachmannus parum modulate *idem ex parte*, 'cum Lucretius praepositione omissa ita non dicat nisi genetivo 'addito'. sed hic *in rebus* pro genetivo est.

853 libri SANGUIS AN OS. Lambinus optime *sanguen an ossa*. Lachmannus *sanguen, os, aurum*.

866 pro SANIE Lachmannus cum Avantio *venis*.

Comparatis 859—866, non dubito quin post 873 duo vel plures versus huius fere modi exciderint, *Ex alienigenis quae tellure exoriuntur. Sic itidem quae ligna emittunt corpora, aluntur*. 874 post *lignis* adicci *his*. Lachmannum non intellego qui scripsit *quae alienigenis oriuntur*.

977 pro EFFICIAT cum Lambino *officiat*, constantem usum Lucretianum secutus, scripsi.

996 rectissime se habet librorum INFERNA. cf. ann. phil. Cant. I p. 33. ed. Iunt. quam secutus est Lachmannus, *aeterna*.

998 Lachmannus non recte hunc versum novae quaestionis initium esse constituit, quae denique 1008 *Ipsa modum* incipit.

Lachmannus post 1012, multo melius Madvigius opusc. pr. p. 313 et ante eum Marullus post 1013 aliquos versus intercidisse suspicantur. in margine cod. Laurent. plut. xxxv 32 haec adnotata inveni 'Credit Marullus deesse hic aliqua carmina, quae continerent transitum ab infinitate inanis ad infinitatem corporum; in his enim. *Nec mare nec tellus...*procul dubio agit de infinitate corporum, cum supra de utroque infinito se dicturum promiserit'. mihi vero lacuna non tanta esse videtur quanta Madvigio et Lachmanno esse visa est. etenim poeta iam satis superque demonstravit non solum *omne quod est*, sed etiam, 984—1007, *omne quod est spatium* infinitum esse. nunc 1008 cet. docet corporum quoque

summam esse infinitam. itaque sic fere quod deest sufficiens. *Sed spatium supra docui sine fine patere. Si finita igitur summa esset materiai, Nec mare cet.*

1041 pro VIA cum correctore quadrati et aliis *viai* scripsi. Lachmanni *vique* nimium videtur.

1061. Lachmannus, *adsimili* pro ET SIMILI scripto, hunc versum prave cum superioribus coniunxit. cf. ann. phil. Cant. I p. 34.

1068 cet. versus mutili hoc fere modo supplendi videntur. 1068 *error falsa probavit, vel error somnia finxit.* 1069 *perversa rem ratione.* 1070 *quando omnia constant.* 1072 *eam magis ob rem.* Lachmannus conicit *malle putari.* 1073 *repelli.* Lachmannus sine causa *alio* pro ALIA. idem in fine *meare.*

1082 libri CONCILIUM MEDII, *m* male geminato. ed. Iunt. *concilio.* Lachmannus *in concilium...rectae.*

1094—1101. in ann. phil. Cant. I p. 378 pro octo versibus Lucreti qui perierunt hos dedi, *Daedala sufficiat rerum natura creatrix, Scilicet incerto diversi errore vagantes Argumenta sibi prorsum pugnancia fingunt. Quae tamen omnia sunt falsa ratione recepta. Nam quoniam docui spatium sine fine modoque Imensumque patere in cunctas undique partis, Sic parili ratione necessesit suppeditetur Infinitu etiam vis undique materiai, Ne cet.*

1106. et hic et II 719 Lachmannus *omnia* in fine versus. sed *omnis* ad terram refertur. cf. VI 605 sqq. itaque 1108 *abeat* scripsi. libri ABEANT, numero verbi ad vicinas voces accommodato.

1114 pro SIC dedi *sei*, post hunc unus versus excidit, quem huiusmodi fuisse apparet, *Cetera iam poteris per te tute ipse videre.* cf. ann. phil. Cant. I p. 374. pro *sic* Lachmannus *scio*, pro PERDUCTUS scripsit *perdoctus.*

LIBER II.

18 MENTE. Lachmannus *mentī*.

27 librorum FULGET nolui mutare. Lachmannus *fulgenti*. cf. v 1049 *scirēt animoque*, ubi Lachmannus *scirent...viderent* scribendo loci sententiam pervertit.

40—46. aut fallor aut hunc locum melius quam Lachmannus aut Bernaysius constitui. 42 pro EPICURI *dedi et eum vi*. Lachmannus *que elephantis*. 43 post *ornatas* addidi *que (q.)*; et pro ITASTUAS scripsi *statuas*. (cf. Lachmannus ad iv 283.) Lachmannus *validus*. denique, in 45 interpunctione post *paride* facta, versum, quem Nonius ex libri secundi incerto loco rettulit, post 46 collocavi; Lachmannus autem et Bernaysius versui 43 subiecerunt.

105 ante multos annos intellexi ab interpolatore fictum esse ut 104 *cetera* explicaret. nunc tandem reperio idem intellexisse virum doctum, Hug. Purmannum, in quaest. Lucr. 1858 p. 8. ceterum 106 CETERA ex margine illatum, primas eius voces expulit. *cae set quae* fuisse videntur.

137 pro PORRO Lachmannus *proporro*. nos cum veteribus *quae porro*.

159 comparatis 153—156, apparet Lucretium *una*, non UNUM, scripsisse. cf. i 604 sqq. et ann. phil. Cant. i p. 29. quaeque atomus, non complexa est, sicut solis vapor, sed una et individua e suis partibus, quae minimae sunt nec per se existere possunt. mirifice languet *unum Unum*, sine ulla vi bis positum.

168 pro REDDI scripsi *credunt*. hausit *c* praecedens *e*; deinde ex *redunt* factum est *reddi*.

194 pro E Lachmannus *est*. ceterum cf. Madvigii gramm. Lat. p. ix.

205 cum ed. lunt. *in sest* pro INEST; pro DUCERE

deducere scripsi. Lachmannus parum numerose *quantum est in se deorsum ducere*.

210 Lachmannus *summo* addidit; melius Bernaysius *caeli*. cf. Cic. Arat. 297 ed. Buhl. *summo caeli de vertice*.

249 cum veteribus *recta* addidi. Lachmannus *nulla*. ceterum *recta regione* hic Latine dici non posse aegre mihi persuadet vir egregius. cf. Liv. XXI 31 *non recta regione iter instituit, sed ad laeram . . . flexit*.

250 pro SESE scripsi *de se*. Lachmannus contra *praestet* pro POSSIT.

252 post *exoritur* cum veteribus *semper* addidi. Lachmannus non bene *exacto exoritur*.

267 corrector oblongi et Nic. de Nicolis *conquiri*. membranae et Lachmannus CONCIRI.

291 post *quasi* addidi *hoc*; Lachmannus *id*.

305 *extra* excidit post *est*. Lachmannus *seorsum* in fine versus posuit. cf. v 361 et I 963, et ann. phil. Cant. I p. 375.

342 pro PRAETERE scripsi *praestat rem*, hoc est, id quod dico verum esse confirmat. Lachmannus *parturiunt*, quod intellegere nequeo.

359 pro ADSITTENS dedi *absistens*. Lachmannus *adsidueis*.

363 pro SUBITAM scripsi *sumptam*. Lachmannus *solitam*; sed vaccae cura potius *insolita* est.

387. et hic et VI 909 pro ORTUS Lachmannus *ortu*.

428 huic versui *quique*, hoc est angelli, addidi. Lachmannus *quaeque*. praeterea in proximo, flagitante orationis structura, *possint* scripsi cum oblongo, Italis et codice Sangallensi scholiorum in Iuvenalem, ut a Lachmanni comm. p. 298 didici. *is possunt*.

438 Lachmannus mihi falli videtur qui *atque* pro AUT legit et hinc novam incipit sententiam. 439 cum ed Iunt. *que (q.)* post *confundunt* addidi.

453. prorsus adsentior Lambino hunc versum eicienti. Lachmannus pro QUOD scripsit cum M. Hauptio *quasi*. si de liquido papavere hic agitur, ineptissima est sententia ; sin autem de sólido, falsa.

460—463. de his versibus disputavi in ann. phil. Cant. I p. 39. in versum 460 SAXA ex 447 malum pedem attulisse videtur. olim scribendum conieci *juuces*, quod sententiae certe satis facit. Lachmannus *sese*. 462 facillima emendatione pro SEDATUM scripsi *sic latum*. Lachmannus in 461 pro VIDEMUS legit *venenumst* et in 462 *sed rarum* pro SEDATUM.

465 pro DEBET scripsi *habeto*. Lachmannus *habebis*; quod verius putat quam periisse versum.

467 libri EST E LEVIBUS ATQUE RUTUNDI. horum vocabulorum partem certe e praecedente versu irrepisse apparet. Lachmannus *Est, et levibu' sunt aliunde*. Bernaysius *Est, et squalida sunt illis*. et, comparato 469, *squalida* quidem necessarium videtur ; sed 'mirationem faciunt illa' *corpora doloris*, hoc est, corpora quae faciunt dolorem. quare versum sic potius supplevi *Est, et squalida multa creant*.

471—477. emendata interpunctione geminataque una litterula (pro QUO MAGIS scripsi *quom magis*) hunc locum, nisi fallor, expedivi. Lachmannus, 476 ante 474 collocato, effecit tamen durissimam orationis structuram.

483 pro QUE IN scripsi *quoniam*. Lachmannus *Namque eadem unius*. cf. ann. phil. Cant. I p. 32.

Post 501 puto huiusmodi intercidisse versum *Et quos ostendunt in solis luce colores*. 502 Lachmannus *Aurea, p. r. imitata l*.

517 pro OMNIS ENIM dedi *Extima enim*. Lachmannus *Ambit enim*. ceterum 515 Lachmanni *iter usque* pro HIEMISQUE non admodum placet, quamquam nil melius afferre possum.

522 sqq. insigniter hic fallitur Lachmannus, qui, 522—528 uncis inclusis, in 529 pro VERSIBUS legit *protinus* novamque hinc quaestionem coepisse statuit. locum sanavi, pro OSTENDAM scribendo *ostendens*. de his autem versibus plene disserui in ann. phil. Cant. iv p. 143 sqq.

547 pro SUMANT OCULI scripsi *sumam hoc quoque uti*. mirabiliter Lachmannus *si manticuler*.

615 pro INVENTI SINT Lachmannus inverso ordine *sint inventi*.

658—660 qui in libris versum 651 secuntur, primus huc transtuli. nam apparet *itaque* in 661 ad hos referri.

674 pro TRADUNTUR scripsi *condunt*. Lachmannus *celant*.

681 ne unam quidem litteram mutavi: aliter tantum, atque ceteri, orationem distinxī. pro PLERAQUE Lachmannus *pluraque*.

693 pro IDEM Lambinum secutus *isdem* scripsi. Lachmannus, qui formam *isdem* a Lucretio abiudicat, pro NULLA scribit *nulli*.

719 ineptissimum est QUAEDAM; itaque Bernaysius *hisce, eadem* pro *his, quaedam*, et in fine versus pro OMNIS legit *omne*. sed *omne* displicet sic nude positum. Lachmannus *omnia*. ipse scripsi *hisce, ea res r. d. omnis*.

734 pro QUE . . COLORE Lachmannus *quo . . colore*. ceterum loci conexus et sententia flagitat nominativum *quae*. negat quidem Lachmannus *inbuta colorem* Latine dici posse. verum enimvero, quamquam Latini *incocta ruboribus* dicebant, semel ausus est Vergilius *Tyrios incocta rubores* dicere. pro NIVE nefas duxi *neve* scribere. in III 286 *ni* pro *ne* legitur.

785 pro EXTRA, quod aptissimum videtur, Lachmannus *ex his*.

800 servavi librorum *refulget*. Lachmannus *refulgit*.

829 pro AURUM optime Wakefieldus coniecit *ostrum*

(*austrum*). deinde Goebelius quaest. Lucr. crit. p. 14 emendata interpunctione omnia plana fecit. Lachmannus inepte pro AURUM *aurea* et 831 pro DISTRACTUM *distracta*.

846 libri PROPRIUM. ed. Iunt. et Lachmannus *proprio*, sine causa. cf. 855.

893 addidi *et*, quod inter *e* et *g* excidit. amat enim poeta monosyllaba longa elidere. pro SENSILIA Lachmannus cum veteribus *sensile et*.

902 pro EX SENSILIBUS Lachmannus audacter *ea, seminibus*, et 903 *suetis* pro SUETI. ego, servato *sensilibus* et interpunctione mutata, scripsi *sueta*. hoc dicit poeta, 'semina sentire suescunt: ergo mollia sunt'.

905 pro CUMQUE dedi *cuique*. Lachmannus *cuncta*.

915 (923) malo cum Bernaysio post 914, quam cum Lachmanno post 916 collocare.

926 *vicimus* scripsi pro ineptissimo librorum FUGIMUS, quod frustra defendit Lachmannus. apparet enim poetam ad 870 sqq., non ad 886, respicere.

932 rectissime Bernaysius *sensum* pro SENSUS. librarius *m* semel scripsit. deinde 933 pro PRODITUM EXTRA scripsi *proditus extet*. Lachmannus *protinus extent*. Bernaysius *proditur extra*. sed coniunctivo opus est.

940 libri rectissime TERRAQUE CREATIS, hoc est, frugibus, arboribus cct. Lachmannus *aethraque*. haec autem ipsae res terra et aethere coniuncto creantur.

941 pro CONVENIENTES, quod ex ultimis litteris proximi versus ortum videtur, scripsi *convenienti*.

943 pro ANIMANTEM QUAMQUE TUENTUR Hugo Purmannus in Iahnii anal. philol. vol. 67 p. 673 optime *animante in quaque cientur*.

963 servavi PRAETEREA, pro quo Lachmannus *propterea*.

1010 sqq. horum versuum conexum et sententiam,

ut veteres editores, ita Lachmannus minime intellexit, qui in 1011 pro SUMMIS dedit *cunctis* et 1013—1022, cum his artissime cohaerentes, uncis inclusit. *quod* relativum est, non coniunctio. ‘neve putes’ ait poeta ‘id quod in summis fluitare rebus videmus...cum aeternis corporibus coniunctum penes eadem residere posse’.

1025. ACCĒDERE et hic cum membranis et in v 609 cum oblongo solo scripsi. cf. Vahlenus ad Varron. sat. Menipp. p. 95, et eiusdem Enn. trag. rel. 114 et 281. non delenda sunt haec antiquitatis vestigia.

1029 pro MINUANT Lachmannianum *mittant* dubitanter recepi.

1030 pro PRINCIPIO parum apte Lachmannus *percipito*. ego, quia nil probabilius novi, Bernaysium secutus sum. ceterum versus fortasse huiusmodi excidit, *Cuius, uti memoro, permulta exempla videmus. Principio* cet.

1033 pro ESSENT Lachmannus non bene cum Orellio *extent*; nam oratio imperfectum postulare videtur. ego in 1034 pro SI SINT scripsi *si nunc*. cf. v 332. prave librarius *si* bis exaravit.

1059 *ut* ante semina infulsit Lachmannus, et 1061 pro COLERUNT scripsit *coluerunt*.

1070 pro ET Lachmannus *ex*, et 1072 *quis* pro VIS; quibus efficitur parum apta verborum structura. itaque editionem Iunt. sequi malo.

1089 pro HIS Lachmannus *est*. Bernaysius *hic* et in fine versus *abundat*. praefendum duxi *hic generatimst...abundans*.

1115 pro AETHERAQUE Lachmannus *aeraque aer*. ceterum cf. ann. phil. Cant. I p. 36 et 372. dixit poeta, Empedoclem imitatus, *aetheraque aether*.

1120 pro HIS scribendum videtur *hic*, ut in 1089.

1139—1142, qui in codicibus post 1149 leguntur, optime Goebelius quaest. Lucr. crit. p. 33 post 1138 transponi iubet.

1171, 1172, qui in libris ante 1168—1170 inveniuntur, post hos ponendos vidit Theodorus Bergkiius in Iahnii *annal. phil.* vol. 67 p. 319.

LIBER III.

84 pro SUADET scripsi cum Lambino *fun*do. Lachmannus *fraude*.

173 SUAVIS. mendum hoc tollere non possum. Lachmannus *suppus*. sed qui adversum vulnus accipit, pronus cadit: certe id affirmat Lucretius iv 1049. Bernaysius cum Wakefieldi quodam amico *Sacerus et* contra Lucreti consuetudinem qui *et secundo loco* nunquam sic ponit. paene suspicor pro INSEQUETUR. . . SUAVIS scribendum esse *insequier . . suevit*: ita enim poeta saepe loquitur.

198 in absurdo librorum SPICARUMQUE latere verbum *movere* vidit Bernaysius qui *cauru' movere* scripsit. ego codicum vestigiis propius insistens *ipse euru' movere* dedi. Lachmannus *spiritus acer*, neglecta orationis structura.

234 Lachmannus, hic ut alias in *et pro etiam* positum saeviens, scribit *cui mixtus non siet aer*.

239 pro MENS cum Bernaysio *res* recepi. Lachmannus *quem*; unde contorta et impedita verborum structura efficitur. in proximo versu QUAEDAM ex 241 illatum Lucreti verba expulit. quid scripserit, incertum est: ego distinctione post *creare* sublata *et homo* dedi. Lachmannus *quaedam vis menti*.

244 pro ET PARVIS Lachmannus *e p.* paulo melius Bernaysius pro EX scripsit *est*. cf. vi 330

257 pro RETINEMUS VALEMUS antiquissimi correctores *retinere v.* Lachmannus absurde *retinemu' valentes*.

290 pro ET Lachmannus *ca*.

298 Lachmannus sine causa ante 296 collocavit.

306 SITAS adeo manifesto pro *silast* scriptum videtur ut hoc quidem loco *inter utrosque* pro INTER UTRASQUE ex ed. Iunt. recipere non dubitaverim. librarius *utrasque* ad *sitas* accommodavit.

358 rectissime eiecit Lambinus. Lachmannus vix Latine *Nullaque praeterea perdit, quom expellitur aevo.*

362 delendum esse cum Lambino res ipsa clamat. cum in margine aliquis adscripsisse videtur, ut corruptum *ducat* explicaret. Lachmannus hunc versum inepte inter 363 et 364 posuit.

374 retinui librorum ANIMAE ELEMENTA. ita VI 755 loci ope *sufficit* scripsi. Lachmannus *elementa minor animai.*

405 pro AETHERIAS Lachmannus *aerias.*

412 et 415 prave expulit Lachmannus; quibus sublatis animae et animi comparatio cum oculi orbe et pupula non constat.

415 pro corrupto ALIOQUI, transposita una littera, *aliquoi* scripsi. deinde *sit* addidi, quod facillime ante *splendidus* excidere potuit.

421 Lachmannum secutus sum, etsi argumentum quodammodo inverti videtur. scribendumne, quod et ad libros propius accedit et aptius est ad sententiam, *uno sub iungas nomine eorum?*

425 librorum scripturam restitui. Lachmannus, pro NAM scribendo *iam*, causam cum effectu confundere videtur. cf. 203 sqq. et ann. phil. Cant. I p. 33. 'animus' ait poeta 'egregie mobilis est; ergo perquam minutis corporibus constat'.

430 et 433 a Lachmanno eiectos restitui.

444 pro INCOHIBESCIT scripsi *in quo habitat sit.* Lachmannus *is cohibessit*, interrogationis nota in fine superioris versus posita.

531 pro ATQUE ANIMO HAEC, mutata una transposi-

tisque duabus litterulis, scripsi *itque animae hoc*. 'quonian' ait 'natura animae hac ratione scinditur et paulatim it'. cf. 526 sqq.

551 præ ATQUE Lachmannus sine causa *aut*. cf. v 965 *glandes atque arbita vel pira*.

553 pro LINGUNTUR ... TALI optime Vossius *licuntur tabe*. Lachmannus *lincuntur tabi*. ceterum istae partes, non in parvo tempore, sed, ut separatio facta est, statim, *lincuntur tabi*. in parvo denique tempore *licuntur*.

557 et 558 veterem loci interpunctionem restitui. Lachmannus, sublata post *adhaeret* distinctione, post *denique* interpunxit.

574 pro EOS egregie Bentleius *eo*. miror certissimam hanc lenissimamque emendationem et ceteros editores et Lachmannum fefellisse, qui pro SESE ANIMA Wakefieldi coniecturam *in se animam* recepit.

586 pro MANANT ANIMAEQUE cum Wakefieldo *anima emanante* scripsi. Lachmannus *manante anima usque*.

617 pro REGIONIBUS OMNIBUS scripsi *hominis regionibus*. Lachmannus *regionibu' pectoris*.

620 pro PERTOTIS cum Bernaysio *partitis* dedi. Lachmannus *perfectis*.

633 pro AUDITUM lenissima mutatione *auditu* scripsi. Lachmannus, plena post aures interpunctione facta, *haud igitur*.

657--8. locus corruptus, quem Lachmannus quamquam audacter correxit, orationem tamen et sententiam non satis aptam effecit. pro MINANTI scripsit *micanti*, pro SERPENTIS CAUDE *serpentem cauda, e*, pro UTRUMQUE *utrumque*. equidem non dubito quin *utrumque* aliunde huc irrepserit, ex 637 vel 668. haec certe Lucretiana esse videntur *lingua vibrante minantis Serpentis caudam*; cetera expedire non possum.

685 rectissime delevit Lambinus. Lachmannus, servato versu, pro AFFLUAT scripsit *arceat*.

690 pro SUBITIS optime Bernaysius *subiit si*. Lachmannus *subiens, et expressus* pro OPPRESSUS.

734 pro CONTAGE Lachmannus *contagibus*.

736 librorum CUM defendit Lachmannus. scripsi *quod* cum amico Fabri. Bernaysius *cui*.

738 pro UT QUICUM optime Bernaysius *quidum*. Lachmannus cum Lambino *ut iam*.

784 pro IN ALTO Lachmannus *salso*, quod v 129, ubi hic versus iteratur, legitur. sed tales discrepantiae in versibus apud Lucretium iteratis non raro inveniuntur

790—793, qui hic et in libro v sine ulla minima codicum discrepantia leguntur, nisi fallor, oratione melius distincta sanavi. verba *posset enim multo prius*, quibus significatur ‘nam hoc quod dicturus sum multo facilius, quam illud quod iam dixi, fieri posset’, a cetera oratione curvis lineis separavi. ed. Iunt. *Hoc si posset enim, multo cet.* Lachmannus *Quid si posset enim? multo cet.* protasis vero sententiae in voce *parte* tandem desinit.

851 libri REPETENTIA. Lachmannus *retinentia*.

862 pro MISEREST ante Lachmannum Turnebus et Is. Vossius *misere si*.

868 pro corrupto librorum ANNULO ANULLO Lachmannus, quoniam ‘*anne ullo fuerit* quam recte dicatur ignorat’, *ante ullo* scripsit. sed *differre fuerit* mihi certe non Latinum videtur. itaque *isne ullo* dedi.

904—908. his versibus apostrophii signum Bernaysius recte apposuit.

935 libri FUIT TIBI VITA ANTEACTA. vocem *anteacta* transposui. Lachmannus *haec* post *fuit* infulsit.

962 pro AGENDUM MAGNIS scripsi *agedum humanis*. Lachmannus *agedum dignis*. Bernaysius *agedum gnatis*.

1005 pro CIRCUM Lachmannus sine causa *victum*, quod cum praecedentibus coniungit.

Post 1011 lacunae signum posui. in hoc versu pro EGESTAS Lachmannus cum ed. Iunt. *egenus*; et 1013 pro QUI scripsit *quid*.

1031 Lachmannus, tàmquam a correctore iniuria servatum, uncis inclusit. pro SUPERIRE scripsi cum veteribus *superare*.

1042 pro OBIIT Lachmannus *it*.

1068 et 1069 *at quem...haeret* a cetera oratione curvis lincis segregavi. Lachmannus, cuius adnotationem vix intellego, pro *quem* scribit *quom*.

LIBER IV.

41 QVAEQUE. Lachmannus non bene *quoique*. '*discessus*' ait 'non aliter *dari* potest quam quomodo *fugam dari* Vergilius dixit, id est concedi'. sed idem Vergilius XII 367 *fugam dant nubila*, id est fugiunt. sive *dare lucem*, id est lucere, *dare gemitum*, id est gemere. contra XII 453 *dabit ille ruinas*, id est causa erit ruinae, quamquam alibi *dare ruinam* pro *ruere* dixit. itaque Lucretius hic *discessum dederit* pro *discesserit* scripsit, ut V 347 *darent cladem magnasque ruinas*. de usu vocis *quaeque* cf. Lachmannus ad II 371.

71 'quadratus habet *in* ante *prima* additum anti-quissima, si non *prima manu*' ait Lachmannus, qui tamen *quae sunt prima* scribit.

79 pro mirifico librorum PATRUM MATRUMQUE DECORUM scripsi *patrum coetumque decorum. matrum* ex *m* male geminato ortum est. cf. Verg. Aen. V 340, Tac. Ann. XIII 54, et ann. phil. Cant. I p. 373. Lachmannus *pulcram variumque decorem*. saepissime a Lucretio particula *que* alteri vocabulo subiungitur.

81 quadratus INCLUSA, oblongus et Itali INCLAUSTRA, et in 82 omnes MOENIA. pro *inclusa* Lachmannus *angusta* parum convenienter ad loci sententiam. necessario

scribendum *inclusa...Moenibu'*. *moenia* ex vicinis *inclusa*, *haec*, *perfusa* ortum videtur. sic II 458 pro *omnibu'* libri OMNIA, et II 919 ANIMALIBUS pro *animalia sint* habent.

91 rectissime Lambinus post DIFFUSAE addidit *e*. 92 idem *intrinsecus* pro EXTRINSECUS. contra in VI 1099 pro *extrinsecus* oblongus INTRINSECUS. 94 quadratus recte COORTE, hoc est *coortae*. oblongus *coorta*. Lachmannus 91 *diffusa e*, 92 *extrinsecu' torte*, 94 *coorta*.

101 pro EX IMAGINIBUS scripsi *Extima, imaginibus. ima* iterare neglexit librarius. Lachmannus *Excita i*.

104 pro FORMARUM DISSIMILESQUE scripsi *formae rerum similesque*. cf. ann. phil. Cant. I p. 43. scilicet librarius in vocibus *formaererum* litteras *er* semel scripsit. deinde, ut verum expleret, inepte pro *similes* dedit *dissimiles*. idem ante me, ut nuper didici, coniecit H. Purmannus. Lach. *formarum illis similesque*.

Post 126 excidisse versus 25 et unum titulum docet Lachmannus, in quorum numero affirmat hos fuisse, *qui fulmine claro Omnia per sonitus arcet, terram mare caelum*, qui mihi ne Lucretiani quidem esse videntur.

147 et 152 pro ineptissimo VESTEM necessario scribendum cum viro quodam docto Oppenriedero *vitrum*. cf. 602.

167 RES IBI scribendum cum oblongo et Italis et antiquis editoribus. Lachmannus *res sibi* cum solo quadrato. *res* hic, ut 235, ipsae sunt imagines.

179 non recte collocat Lachmannus post 175, et pro TENDIT scribit *tendat*. aptissime suo loco legitur versus; ceterum scribendum cum Lambino *tendant*.

189, qui in libris post 203 legitur, cum Bernaysio huc transtuli. pro CAELUM Lachmannus *circum*.

213. Lachmannus pariter hic atque in I 1060 et IV 418 rem de qua agitur non capit. loquitur enim poeta de falso mundo quem sub aqua cernimus.

216 pro MIRA Lachmannus *mitti*. melius tamen excidisse versum constituit Goebelius obs. Lucret. p. 25. loquitur enim poeta de incredibili horum corporum celeritate. versus sequentes Gellium et Nonium in quarto libro legisse certum est nec dubium esse potest quin eos aut ipse poeta aut primus editor hoc loco posuerit. fatendum est tamen in libro sexto, ubi ad litteram iterantur, ad loci sententiam rerumque conexum multo accommodatiores esse.

229 et hic et in sexto libro necessario servandus videtur. dicit poeta nos sentiendi vim perpetuo habere, et licere, si velimus, omnia semper cernere cet. Lachmanni rationes, qui hunc versum eiecit, paene absurdae sunt. dicere enim nos perpetuo et semper omnia sentire, desipere est.

245 libri COGIT. Lachmannus *curat*.

271 et 278 pro VERE frustra Lachmannus *sunt, bene*.

284 pro IN EUM scripsi *in idem*. hausit *id* praecedens *in*; deinde ex *em* fecit librarius *eum*. contra IV 1037 *in* excidit post *id*. Lachmannus *iterum*.

290 Lachmannus non recte post 270 collocavit. colato enim 107 apparet simulacra vel imagines, non ipsas res, speculorum ex aequore reddere visum. itaque pro ILLIS QUAE REDDUNT scripsi *illic quor reddant*.

303 Lachmannus *aut* ante, ego cum veteribus *ve* post SEX addidi.

345—6 libri ATER CONTINUO. Lachmannus *ater, Aera continuo*. melius Bernaysius *aer Ater, continuo*.

Post 397 non dubito quin huius fere modi versus exciderit, *Fallere saepe animum simili ratione videmus*. Pro EXTANTISQUE Lachmannus non bene *extant usque*.

418 cum ed. Iunt. et Lambino ante *videare* addidi *ut*, quod ibi facillime excidere potuit. deinde 419 pro CORPORA, quod nocet sententiae, *cetera*; et pro MIRANDE scripsi *mirando*. rem non intellexit Lachmannus qui,

his versibus transpositis, pro CORPORA MIRANDE...CAELO dedit *Ut prope miraclo...caeli.* cf. ad 213 et I 1061.

462. pro MIRANDE hic quoque cum ed. Iunt. et Lambino scripsi *mirando.*

545 pro ET VALIDIS NECTI TORTIS egregie Is. Vossius *Et validis cycni torrentibus.* casus aliquis medias versus voces mutilavit. ceterum et poetae et historici Heliconis torrentes pariter praedicant. Lachmannus *Et cycni tortis convallibus.*

594 pro AURICULARUM Lachmannus cum Bentleio *miraclorum.*

598 pro VIDEMUS Lachmannus *ubi demus.* sed *videmus* rectissime se habet; nam *conloquium clausis foribus* idem valet quod *conloquium clausis foribus fieri.* cf. 262.

608 pro FUERUNT scripsi *ferunt.* Lachmannus non bene *feriunt.*

611 pro SAEPE SUPRA Lachmannus *Saepem intra.* melius Bernaysius *Saepem ultra.*

124, quamquam elegans sane est Lachmanni coniectura *sidentia* pro SUDANTIA, tamen non necessaria videtur.

633 pro CIBUS UT VIDEAMUS scripsi *cibu' suavis et almus.* pro *almus* tamen fortasse *aptus* legendum. Lachmannus *cibus unicus aptus.* cf. ann. phil. Cant. I p. 41.

638 pro EST ITAQUE UT SERPENS scripsi *Esse ita quit serpens.* Lachmannus *Est aliquae ut serpens.*

668 post *sensum* addiderunt veteres *ut.* Lachmannus *ut* pro FIT scripsit.

671—2 Lachmannus ante 663 transtulit. melius Bernaysius intercidisse aliquos versus statuit. cf. Mus. Rhen. n. s. v p. 583.

682 pro DUCIT Lachmannus, ut puto, sine causa *dicit.*

740 pro mutila voce ANIMA Lachmannus cum Lambino *animalis.* rectius Goebelius quaest. Lucr. p. 25

animantis. nam in singulari numero utitur Lucretius adiectivo *animalis*, substantivo *animal* non utitur.

741 pro librorum EQUI ATQUE HOMINIS CASU nolui cum Lachmanno *equi casu atque hominis* scribere.

761 pro REDDITA VITA optime Bernaysius *relicta vita*. idem ante eum coniecisse videtur Is. Vossius, qui in margine exemplaris edit. Fabri, quod nuper meo aere paravi, haec adscripsit, '*Relicta vita* malim tamen Reddita media producta ut Salmasius'. Lachmannus *Reddita pro vita*.

783 pro TERRAM CORDIST scripsi *terrast cordi*. saepissime membranae hoc *st* alieno versus loco ponunt.

795. Frustra hoc contendit Lachmannus, in verbis *tempore in uno Tempora multa latent, ratio quae comperit esse* sententiam perfectam et absolutam concludi. nam ineptissime haec dicerentur, nisi *tempore in uno* accuratius definiretur. quare 775 scripsit poeta *sensibili...tempore in uno*. prorsus idem in versu 795 pluribus verbis effecit. nam corrupta haec CONSENTIMUS ID EST CUM VOX EMITTITUR UNA sic leniter emendanda sunt *Cum sentimus id, et cum vox emittitur una*. Lachmanni rationem intellegere non possum, qui versum sic mutatum *Quod sentimus id est, c. v. e. u.* ante 783 transfert.

823 pro INESSE scribendum, nisi fallor, *aressis*. pagina archetypi 171, quae fuit in dextra schedae parte, desiit in versu 827. casu aliquo tres extremae litterae versus 826 *mus*, et extrema huius versus 823 *s* perierunt. deinde ex *quae* facile ortum est *via*, ex *aressi* autem *inesse*.

836, *nata* cum aptum sensum praebeat, nolui cum Lachmanno *natum* scribere.

862 sqq. oratione melius distincta, omnia plana erunt. itaque fini versus 864 incisio tantum, non plena interpunctio subicienda est. hoc non intellecto, Lachmannus 863 et 864 transposuit.

897 pro CORPORIS, quod manifesto huc ex superiore versu inrepsit, *aeque id* cum Bernaysio recepti; quamquam fatendum est numeros ita effici paulo duriores. Lachmannus, retento *corporis*, eiecit *ac*.

905 pro PONDERE MAGNO Lachmannus *pondera magna*. ceterum cf. v 556.

934 pro EIUS Lachmannus *ab ibus*. 'neque ulla est Lucretii in hoc genere negligentia'. haec ille; mihi vero I 352 in omnes partes simillimum videtur. cf. etiam VI 757, 759 *quadripedes...ut si sint mactata repente*; ubi Lachmannus *fit mactatus*. sed neque illic *fit mactatus repente* apte dici potest, et *fit* pro *fiat* ne Latinum quidem est.

961 pro INTUS scripsi *in test*. Lachmannus *actus*.

1011 pro MAGNIS QUE MONTIBUS scripsi cum veteribus *magnis quae motibus*. *magna* vero necessario cum superioribus coniungendum. durissimum est Lachmanni *magnis qui mentibus*.

1032 librorum QUOQUE servavi. Lachmannus *quodam*.

1037 recte codex Laurent. plut. xxxv 31 *in* addidit post *id*. Lachmannus *e*.

1058 Lachmannus frustra *momen* pro NOMEN. nomen amoris est Cupido. cf. ann. phil. Cant. I p. 35. in sequente versu idem Lachmannus male post *illaec* interpunxit.

1089 *quom* ante *quam* infulsi, et 1090 pro TAM scripsi *tum*. Lachmannus *quo mage* pro QUAM.

1096 pro RAPTAT Wakefieldum secutus scripsi *raptast*. Lachmannus cum Bentleio *mentem* pro VENTO.

1125 pronomen *huic* aut aliquid eiusmodi postulare sententiam ostendi in ann. phil. Cant. IV p. 287. itaque pro corrupto UNGUENTA scripsi *huic lenta*. Lachmannus *argentum*.

1130 pro ALIDENSIA scripsi *indusia*. cf. ann. phil. Cant. IV p. 287. Lachmanni *alideusia* ne Graecum quidem est.

1168 pro IAMINA rectissime Bernaysius *tumida*. hoc ante multos annos scribendum videram collato Ovid. A. A. II 661, ubi Lucretium imitatus est, *Dic... quae turgida, plenam*. cf. ann. phil. Cant. I p. 43.

1180 pro IAM MISSUM scripsi cum Lambino *iam ammissum*. Lachmannus *iam ammissu*.

1199 pro ILLORUM necessario scribendum *illarum*. nam *subat* de feminis dicitur. Lachmannus, retento librorum *illorum*, superiore versu *possunt* scripsit pro POSSENT, et 1199 post *ipsa* interpunctionem fecit.

1257, 1259 *refert...convenient* mihi non magis Latinum videtur, quam III 863 *differre... fuerit*. quare pro CRASSAQUE scripsi *crassane*. nam *que* prorsus supervacaneum est.

1282 Lachmannus *nos post secum*, melius Bernaysius *te ante secum* addidit.

LIBER V.

Editio Iuntina et omnes inde editores 30 et 31, ego 29 et 30 inverti; deinde eadem Iunt. intercidissem versus inter 30 et 31, ego inter 28 et 29 statui. eam secuntur omnes, excepto Lachmanno, qui pro NOBIS inepte *et ares* scribit. idem in 31 *Thracam* pro THRACIA, ego *Thracis*. cf. ann. phil. Cant. I p. 44. versus huiusmodi periisse videtur, *Quid volucres pennis aeratis invia stagna*.

35 pro SEVERA Lachmannus *sonora*.

134 sqq. cf. ad III 790.

154 pro TENUES DE CORPORE EORUM scripsi *tenues ceu corpora eorum*. Lachmannus *tenuest si corporu' deorum*.

182 pro HOMINUM DIVIS scripsi *divis hominum*.
Lachmannus *hominum dis*.

201 pro AVIDAM scripsi *avidei*. librarii primum
avidem, deinde *avidam* fecerunt. Bernaysius *avide*.
Lachmannus *aliquam*.

312 pro corrupto librorum QUAERERE PROPORRO
SIBICUMQUE SENESCERE CREDAS scripsi *Aeraque pro-*
porro solidumque senescere ferrum. *credas* vero ex
338, qui in dextra archetypi pagina fuit, huc inlatum
Lucretianam vocem *ferrum* eiecisse videtur. cf. ann.
phil. Cant. I p. 373 et IV p. 142. Lachmannus mirabilem
hunc versum extudit, *Quae fore proporro vetitumque*
senescere credas.

349 necessario scribendum cum Pio et veteribus
isdem. hic quoque Lachmannus IDEM librorum serva-
vit.

409 et 410 Lachmannus miro errore invertit ; et
410 pro AUT scripsit *et*.

430 libri SAEPE. Lachmannus *semper*, quod mi-
nime necessarium est.

460, 463 rectissime se habet librorum VIDEMUS...
EXALANTQUE. Lachmannus satis audacter *videntur*...
Exalare scribendo vim sententiae imminuit.

485 pro AD LIMINA PARTEM scripsi *ad limina in*
artum. librarius litteras *ina* bis scribere neglexit ;
deinde, ut constaret versus, pro RTUM exaravit *partem*.
Lachmannus *extrema a limini parte*, quod cum se-
quenti versu coniungit.

503 librorum HAEC servavi. Lachmannus *hic*.

513 sqq. hunc locum Lachmannus mire depravavit.
513 pro EODEM scripsit *deorsum* ; 515 AUT mutavit in
hinc ; et 514 ineptissime post 516 transtulit. sanissima
omnia nec quicquam mutandum.

524 libri EUNTIS recto casu. Lachmannus *arentis*.

531 pro SIT ET HAEC Lachmannus *siet haec*. sed

haec nocet sententiae. Bernaysius siet hic. scripsi sit in hoc se. mundo. haec ex vicino causa ortum est.

538 libri VIVIT. Lachmannus *crevit.*

545 libri QUIT QUEQÛE QUAEAT RES. inepte Gronovius *quid quaeque rehat res; nec melius Lachmannus q. q. areat r. ad totius loci sententiam unice aptum videtur quid quaeque sueat res. qui bis suemus dixit, potuit semel sueat dicere.*

568 pro NIHIL NISI Lachmannus *Nil ea in his. melius Bernaysius Nil illa his.*

586 non dubito quin editio Iunt. in fine versus rectissime *ignes* habeat. omissa est vox ob superioris versus *ignes*. Lachmannus *flammae*, quod coniungit cum sequentibus. is *ignes* ineptam esse repetitionem dicit, sed eiusmodi repetitiones passim in Lucretio inveniuntur.

609 *accedere.* cf. ad II 1025.

610 pro ET Lachmannus *e.*

614 pro RECTA Lambinus optime *certa.* ante illud *et* infulsi. Lachmannus *RELLATA.* Bernaysius *reclusa.*

689—693. hunc locum multipliciter vexavit Lachmannus. 690 pro METAS scripsit *metans;* deinde 692 et 693 invertit; denique pro OBLIQUO dedit *obliqui,* cum superioribus coniungens. ut 524 *euntes, pascentes,* sic hoc loco *serpens, lustrans,* et VI 1141 *veniens, ortus,* et 1260 *languens, conveniens* improbat, quamquam non raro ita loquitur poeta, et Cicero in Arateis, quem passim imitatus est noster.

703, 704. Lachmannianam horum versuum distinctionem intellegere nequeo. numquam quisquam mortalium negavit aut negare potest *solem certa desurgere parte.* apparet poetam ad 660 sqq. respicere. quare non dubito quin post 704 huiusmodi perierit versus, *Qui faciunt solis nova semper lumina gigni.*

720 SI FORTE. Lachmannus *sit forte* 'sine ulla

causa et cum orationis sententiaeque detrimento', ut verbis utar Madvigii emend. Liv. p. 123, ubi vir eruditissimus hoc loquendi genus illustrat.

768 libri FULGET. Lachmannus *fulgit*.

805 libri PRIMUM. Lachmannus *passim* sine ulla causa. nam in 988 quoque *mortalia saecula* humanum genus, non omne genus animantum significat.

854 pro METUENT scripsi cum Bernaysio *mutent*. in superiore versu pro HABERE Lachmannus *avere* quod cum praecedentibus coniungit.

881 quadratus PAR VIS UT NON SAT PARS. pro SAT oblongus SIT. scripsi *visq. ut non sat par. par* in margine primum adscriptum fuisse videtur, ut in locum inepti *pars* supponeretur, et inde in versum irrepsisse. Lachmannus *partis ut si par*, quod vix intellegere possum. loquitur poeta de rebus ex alienigenis membris ita compactis, ut vis et potestas utriusque partis non satis par esse possit.

888 pro PUERILI scripsi *puero olli (oli)*. Lachmannus cum Avantio *pueris*, quo 'nil' ait 'aut verius excogitari potest aut pulchrius'.

901 *vero* cum ed. Iunt. post *quidem* addidi. Lachmannus in principio versus *denique*.

923 pro SI scripsi *res*. Lachmannus *vis*.

947 pro CLARICITAT Forbiger optime *Clarū' citat*. Lachmannus *Clarigitat*, quod nec dicitur Latine nec dici potest nec, si diceretur, quod ille voluit, significare posset.

975 rectissime Naugerius, non Avantius, post 967 transposuit. 'hic omnia mira sunt' ait Lachmannus; nil tamen mirabilius quam quod ipse effecit. nam 970 in duo versus dimidiatos diremit, quorum unius finem, alterius initium intercuisse vult; deinde 975 medium inter has versuum partes collocat, adiecta totius sententiae durissima interpretatione. ego autem 970 leniter

supplevi, addito *sic*, quod ante *silvestria* facile excidere potuit. *sic* 'pro leviter et neglegenter, quod Gracci οὔτως dicunt', ut ait Donatus ad Ter. Andr. 1 2, 4.

1010. quid Lucretius hic scripserit pro certo dici non potest. libri NUDANT SOLLERTIUS IPSI. ed. Iunt., quam plerique secuntur, *nunc dant aliis sollertius ipsi*, 'in quo *ipsi*' ait Lachmannus 'nocet sententiae'. is vero *nunc se nudant sollertius ipsi*, quod probare non possum. itaque in re incerta scripsi *nuptis nunc dant sollertiu' sponsi*.

1049 corruptit Lachmannus scribendo *scirent...viderent* pro librorum SCIRET...VIDERET. collatis enim quae praecedunt, apparet poetam hoc contendere, non potuisse alicui dari primam facultatem animo videndi cognoscendique quid ipse vellet facere. tum in proximis demum pergit dicere 'cogere item non poterat alios ut doceri ab ipso vellent'. prorsus simili ratione utitur poeta in hoc libro 183. 'unde dis' ait 'insita primum notities hominum est, ut scirent animoque viderent quid ipsi vellent facere'; nec poterat ille hic iisdem verbis aliter structis uti. produxit autem *-et* ut in II 27 *fulgēt*.

1063 pro librorum MAGNA Lachmannus *inmane*.

1069 pro IMITANTUR Lachmannus *minitantur*, quod mihi non necessarium videtur.

1106 IGNI huc ex vicino aliquo versu, 1092 vel 1098 vel 1101, inlatum, Lucretianam vocem eiecit. pro ET IGNI Lachmannus *benigni*.

1112 VIGEBANT 'e versu 1107 irrepsit. evagatur enim extra sententiam'. haec Lachmannus, 'qui *rigorque* scripsit. ego Fabri coniecturam *rigentes* recepi.

1127, 1128, qui in libris versum 1132 secuntur, ego huc transtuli, Lachmannus post 1135 collocavit.

1189 pro NOX Lachmannus *luc.* 1190 pro SEVERA idem *serena*.

1230 uncis inclusit Lachmannus.

1244 quadratus, Itali et corrector oblongi rectissime CAELI FULMINE, ut I 489. Lachmannus cum solo oblongo caelo scribit. 'neque dixit alibi Lucretius *fulmen caeli*, sed *plagam caeli* supra 1095'. mirificum argumentum! scilicet libri bis habent *fulmen caeli*: ergo peccant. cur, quaeso? quia semel *plagam caeli* habent.

1267 PRO DOLARET LEVARE AC RADERE TIGNA scripsi cum ed. Iunt. *dolare et levare radere tigna*. Lachmannus *domo levare ac r. t.* sed *dolare et* certe non tolli debuit.

1344—1346 rectissime Lachmannus tamquam ab interpolatore factos eiecit. sed non minus certum est tres proximos superiores, 1341—1343, ab eodem scriptos esse ut poetae rationes in dubium vocaret. nam verba *Si fuit ut facerent* cet. manifesto ad illa respiciunt, *Sed facere id non* cet. cf. ann. phil. Cant. IV p. 288. quare hos sex versus litteris capitalibus exprimendos curavi. 1341 pro *si* Lachmannus *sic*. idem 1342 et 1343 invertit.

1391 post *tum* addidi *hacc*. cf. 1404. Lachmannus *carmina* pro OMNIA.

1409 pro GENUS scripsi *recens*. syllabam *re* hausit praecedens *servare*; deinde ex CENS factum est *genus*. Lachmannus *sonis*.

1436 ante *versatile* infulsi *ac*, quod, ut alias, post *m* excidit. Lachmannus *versatili*?. nam *versatile* non magis *templum* esse posse quam *locum* dicit. sed si *templa* ruere possunt, ut I 1105, aut *displodi*, ut VI 285, eadem certe *versari* possunt.

1442 pro PROPTER ODORES Lachmannus *puppibus*, et *res*; et *puppibus* quidem egregie; sed displicet *res* sic nude positum. quare *urbes* scripsi.

1456 pro CLARESCERE CORDE VIDEBANT scripsi *cl.* et *ordine* debet. scilicet librarius *e* semel scripsit, deinde

ex *tordine* debet fecit corde *videbant*. Lachmannus *cl. conveniebat*. in proximo versu *artibus* cum superioribus coniunxi.

LIBER VI.

15 QUERELLIS, quod libri in fine versus habent, apparet ex 16 huc irrepsisse, nec dubito quin Lucreti verba restituerim scribendo *sine ulla*. Lachmannus, retento in hoc versu *querellis*, 16 pro PAUSA ATQUE audacter *passimque*, pro QUERELLIS scripsit *periclis*.

31 pro CASU Lachmannus *causa*.

46 pro DISSOLVI optime Goebelius obs. Lucr. p. 18 *ressolvi*. cf. v 773 *Qua fieri quicquid posset ratione resolvi*. ineptissime Lachmannus, servato *dissolvi*, 45 pro FIERIQUE scripsit *fateare*, tamquam fatendum esset *pleraque*, non *omnia*, necessario *dissolvi*. idem valet contra Bernaysii *fiunt possuntque, n. Pl. dissolvi*.

47 sqq. locus corruptus quem tamen, ut puto, satis leniter emendavi. lacunae signum post 47 posui; 48 pro MONSTRUOSO EXIRTANT scripsi *ex ira ut*. sic IV 820 pro *viruti* libri VIRTUTI. deinde, *ut* post *placentur* addito, pro OMNIA *omina*, et 49 pro FAVORE *furore* scripsi. in his versibus iisque quae interierunt sic fere disputavit poeta. 'semel insignem currum conscendere [Musarum institui, et res caelestes vera ratione explicare, quas homines inepte ad deos referunt. hi cum irascantur, fulmina et procellas in terram mittere aiunt; rursus autem praedicant, quando cessavit vis] ventorum, ut idem di ex ira placentur, ut placato furore omnia in melius conversa sint. cetera [item omnia ad deos referunt] quae fieri sqq.' Lachmannus hic temere et nullo consilio egit. 47 pro INSIGNEM scripsit *institui*; 48 pro *Ventorum exirtant placentur omnia* mirabilis hoc *Ventosum et certant plangentia flamina*; 49 pro

SINT *sine*. denique 50 prorsus novam sententiam cum veteribus orsus, 52 pro ET scripsit *haec*. Bernaysius lacunam esse et ante et post 48 constituit. 48 haec habet *existent, placentur omnia*. 52 cum Lachmanno *haec*.

83 pro RATIO CAELISQUE TENENDA cum ed. Brixisiensi et Avantio scribendum *ratio caeli speciesque tenenda*. scilicet librarius deceptus similitudine litterarum *specie* omisit. Lachmannus audacter *ratio fulgendi visque tonandi*.

85—89 Lachmannus uncis inclusit. ego potius 90 et 91, tanquam ex I 153 ab interpolatore illatos, eiciendos duxi.

105 pro AVI recte veteres *aut*. sic 1198 libri AVI pro *aut*. Lachmannus *ab*.

129 pro MISSA Lachmannus *fissa*. paulo melius Bernaysius *SCISSA*.

145 pro FIT Lachmannus *id*. ego contra cum Lambino in 147, *ut ante magno addito*, pro TRUCIDAT scripsi *trucidet*.

158 pro ARTUM Lachmannus *arto*. sed impeditiores hae verborum structurae non raro apud Lucretium inveniuntur. cf. 176.

179 pro QUIESCIT rectissime ed. Iunt. *liquescit*. Lachmannus *calescit*. dicit poeta 'adeo ardescit glans ut etiam liquescat'.

187, 188 non recte Lachmannus post 193 transtulit. ceterum cf. quae dixi ad IV 934.

213 pro FULGERE Lachmannus cum Avantio *fulgore*. verum seminibus fulgorem tribuendo contra Epicuri et Lucreti praecepta graviter peccat. cf. ad II 27.

220 pro ICTU ET optime veteres *ictus et*. Lachmannus *ictu loca*.

228 et 229. audacissime Lachmannus ex his duobus unum finxit versum scribendo *Transit enim validum fulmen per saxa, per aera*.

231 pro ITEM Lachmannus sine causa *utei*.

237 pro TELLENS scripsi *pellens*. Lachmannus cum Lambino *pollens*.

242 pro COMMOLIRI necessario scribendum cum ed. Iunt. *demoliri*. pro CIERE autem scripsi *cremare*. Lachmannus pro MONIMENTA scribendo *lamenta* vim sententiae prorsus frangit.

281 pro GRAVIS VENTI VIS IGNI optime Bentleius *venti vis et gravis ignis*. Lachmannus *gravida, aut vis ignis et acer*.

286 pro VIDEANTUR scripsi *videatur*. numerum verbi ad *templa* accommodavit librarius, ut i 1108. Lachmannus contra pro OPPRIMERE *exprimere*, Bernaysius *occidere*.

296 VALIDA. recte Bernaysius *calidam*. Lachmannus cum Bentleio *gravidam*.

302 libri DUM VENIT, AMITTENS. Lachmannus 'immo *Cum venit amittens*: alioquin oratio non constat'. eum non secutus sum.

335 pro DEINDE, QUOD Lachmannus *Adde quod*, quod multo languidius mihi videtur.

368 pro EST scripsi cum Lambino *et*. contra Lachmannus in proximo versu pro ID dedit *ut*.

370 Lachmannus cum veteribus impressis post *inter se* addidit *res*. debuit illud addere ante eas voces, quae sub uno accentu prolatae pro una voce necessario habentur.

490 pro TAM MAGNIS MONTIS scripsi cum Lachmanno *Tam magnis nimbis*. tamen Bernaysii *Tam magnae molis* fortasse praestat.

509 VI VENTI ex proximo versu irrepsit: quid Lucretius scripserit dici non potest. ego *umorem*, Lachmannus Wakefieldi coniecturam *umentia* recepit.

518 pro VI Lachmannus cum sententiae detrimento *aquis*. 'nubila utraque via urgentur, quippe et copia sua cumuloque ingenti, et simul impetu venti pressa'.

527 SURSUM—SURSUMQUE. optime Kochius in Rhen. Mus. n. s. VIII p. 640 *sorsum—sorsumque*.

550 pro ESDUPUIS CUMQUE scripsi *scrupus quicumque*, quod incertissimum esse fateor; sententiae tamen satisfacere videtur et ad ductum litterarum proxime accedit; nam *qui* ante *quomque* facile excidere potuit, Lachmannus *et ubi lapi' cumque*, quod non intellego; apparet enim *Nec minus* ad superiora referri non ad sequentia. ceterum cf. ann. phil. Cant. I p. 38.

563 pro MINENT scripsi *minantur*. cf. v 1237. Lachmannus *meant*.

604 SUBDIT ET HUNC cum libris scripsi. Lachmannus *Subdit athuc*.

663 libri MORBI. ed. Iunt. *nobis*. Lachmannus *orbi*.

Post 697 excidisse versum dixi in ann. phil. Cant. I p. 45. is huiusmodi fuisse videtur *Fluctibus admixtam vim venti, intrareque ab isto*. cf. Justin. IV 1 *Eadem causa etiam Aetnae montis perpetuos ignes facit. nam aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum fundum trahit atque ibi suffocatum tam diu tenet donec per spiramenta terrae diffusus nutrimenta ignis incendat*.

746 pro AVERNI scripsi *Avernist*. Lachmannus *est ante si* addit.

749 libri ET. Lachmannus *ut*.

755 pro OPUS EFFICIT, transpositis duabus litteris, *ope sufficit* scripsi. cf. ad III 374. Lachmannus *viibus officit*.

759 libri SINT—MACTATA. Lachmannus *male fit—mactatu'*. cf. ad IV 934.

762 pro POTEIS scripsi *forte his*. Lachmannus *Puteis*. cf. ann. phil. Cant. I p. 38.

789 recte cum sequenti versu coniungit H. Purmannus in Iahnii ann. phil. LXVI p. 678.

793 pro PUMOS plurimi viderunt scribendum SPUMAS.

hanc versum, ita formatum *Concidere et spumam ut q. m. m. s.*, post 801 parum apte collocavit Lachmannus.

804 pro *domus* libri DOMNUS. pro *fervidior vis* oblongus et Itali FERVIDA SERVIS. quadratus FERVIDA FERVIS. cum omnia hic incertissima sint, Lachmannum, ut par erat, secutus sum. quamquam haud scio an praestet quod Madvigius apud Henrichsen. de Gottorp. cod. p. 37 coniecit, *At c. m. domans p. fervida febris.* ante eum Lambinus *hominis p. fervida febris.* Wakefieldus *domus p. fervida, nervis Tum.* scribendumne *fervidu', nervis Tum?*

818 libri rectissime ET. Lachmannus *ea*, qui iam in septem vel octo locis sanissimis *et pro etiam* eiecit.

Post 839 excidisse archetypi schedam demonstravit Lachmannus, cuius partem fuisse statuit quattuor brevissima versuum fragmenta. ex iis hoc certe Lucretianum videtur, *Non mihi si linguae centum sint oraque centum, Aerea vox;* quem tamen in poemate occupaverit locum, pro certo dici non potest.

842 libri PROPRIE. Bernaysius *proprii.* Lachmannus cum ed. Iunt. *propere.*

899 pro TENENTES cum Bernaysio scripsi *latentis.* Lachmannus *tepentis.*

909. pro librorum ORTUS Lachmannus hic, ut II 387, *ortu.*

935 cf. ad IV 229.

957, qui in codicibus 954 sequitur, in hunc locum transtuli. deinde 953 pro TEMPESTATEM scripsi *tempestates;* pro COORTA *coortae.* iure me ita fecisse agnosceret, qui cum his versus 1098 sqq. componere volet. cf. ann. phil. Cant. I p. 41. 'tempestates' ait poeta, 'terra et caelo coortae, a terra in caelum, a caelo in terras venientes saeviant, et cum his simul morbida vis, cum extrinsecus e caelo, ut nubes nebulaeque, insinuat'.

Lachmannus 957 inepte post 947 transtulit. idem 955 pro TEMPESTATEM scripsit *tempestate in*.

1012 libri QUOD DICITUR EX ELEMENTIS. Lachmannus *quo ducitur ex elementis*, quod equidem non intellego. Lambinus *quod paulo diximus ante*. et apparet *ex elementis* male huc ex 1009 irrepsisse. quid tamen scripserit Lucretius dici non potest.

1022 sqq. in his ne unam quidem litteram mutavi. *quare...iuretur* curvis lineis inclusi; nam apparet 1024 *quod* ab *accedit* pendere. Lachmannus 1022 pro ITEM scripsit *utei*, et 1023 *iuretur*.

1067 libri INTER SE SINGULARITER. Lachmannus *inter singillariter*.

1106 pro BRITANNIS necessario scribendum *Brittanni*. alioquin oratio non procedit.

1135 pro librorum CORUMPTUM, quod ex margine irrepsisse videtur, apte Bentleius *alienum*. Lachmannus *coortum*.

1138 in fine MORTIFER AE. amissas litteras a Macrobio recuperarunt veteres editores, qui *mortifer aestus* habet. Lachmannus *mortii ferai*, et 1141 *morbus* pro librorum ORTUS.

1180 libri ARDENTIA MORBIS, quod satis aptum videtur. pulchre tamen Lachmannus *ac nuntia mortis*.

1195 pro INORETIACET Lucretius, nisi fallor, *in ore trucei* scripsit. cf. ann. phil. Cant. I p. 374. hic, ut alibi, antiqua forma in *-ei* librarios decepit, qui pro *-ei* passim *-et* supponere solebant. pro TENTA MEBAT optime Lachmannus, et ante eum Nic. Heinsius in notis quae sua manu scriptae penes me sunt, *tenta tumebat*.

1199. hic quoque pro UT EST poeta *ibei* scripsisse videtur. ex *ibei* factum est primum *iuet*, deinde *ut est*. Lachmannus *vix*, et 1195 *inhorrescens*.

1229—1233 necessario cum superioribus coniungendi sunt, non, ut vult Lachmannus, cum sequentibus.

deinde 1234, qui in codicibus 1225 est, ante 1235 collocandus est. nam 1235—8 ad eum referuntur. *nullo tempore*, ergo non a mortuis. Lachmannus eum ante 1247 transtulit. idem *cernebant* pro CERTABANT.

Ante 1247 unus certe versus excidit. quare lacunae signum posui.

1259 pro AGRIS MAERORIS scripsi *agris is maeror*.
1260 pro CONFLUXIT, LANGUENS Lachmannus sine ulla causa *Confluxit laves*. cf. ad v 689.

1281 versum mutilum supplevi addendo *praesenti*.
Lachmannus *conpostum*.

1282 Pomponius Lactus recte addidit *res*. Lachmannus *res subitae*.

Quod ad scribendi rationem attinet, Lachmannum optimum ducem membranasque Leidenses eo certe nomine egregias et ipso Vergili Mediceo longe praestantiores meo iure secutus sum; nec futillem aliquam constantiam quaesivi, ab ingenio linguae et veterum consuetudine pariter abhorrentem. itaque non solum isto viro auctore formas quasdam germanae antiquitatis, velut verbi causa semel *ni* et *nive* pro *ne* et *vere*, aliquotiens diphthongon *ei* pro simplici *i*, terdecimens, consentientibus istis membranis, *-is* in nom. plur. tertiae declinationis, I 808, II 577, 955, 1155, IV 452, 1203, 1221, v 216, 494, 524, 525, 1072, VI 936 scripsi, verum etiam, quod ille non fecit, semel *tutinet* et *vocaret* pro *tacaret*, bis *accedere* non dubitavi recipere. ceterum vocabula quae Latini sub uno accentu solebant proferre, ut *quicumque*, *superest*, *interdum*, *nimirum*, *antehac*, alia eiusdem generis, semper coniunctim vulgari ratione, non cum Lachmanno separatim scripsi; cum potius *quiprimus*, *aboris*, quam *qui cumque*, *pos' hac* scribendum videretur. praeterea neque *erumna*, *teter*, *mestus*, *meror*,

presto, septa, quae libri nonnumquam exhibent, Lucretium autem per diphthongon protulisse certum est, nec *alare, alitus, austra, āmatus*, et huiusmodi pauca alia sine *h* ferenda duxi.

Haec quoque notanda sunt. indicat unum, * plures intercidisse versus. syllabae et voces, quae in libris non extant, cursivis sive Italicis; versus spurii vel alieno loco iterati, interdum etiam singula vocabula, capitalibus exprimuntur litteris. uncis inclusi eas carminis partes quae a Lucretio quidem scriptas esse, sed in versuum seriem non ab ipso poeta, sed a primo editore temere inlatas esse egregio acumine demonstravit Lachmannus. eum editorem non Quintum Ciceronem, sed ipsum Marcum fuisse credo. nam Plinius epist. III 15 Procuro suo sic scribit, *Petis ut libellos tuos...legam examinemque an editione sint digni...allegas exemplum ..adiciis M. Tullium mira benignitate poetarum ingenia fovisse.* numeri in laeva paginae parte positi versuum ordinem indicant quem libri Leidenses exhibent.

Scribebam Cantabrigiae in collegio Trinitatis
mens. Octobr. a. 1860.

T. LUCRETI CARI
DE RERUM NATURA

LIBER PRIMUS.

Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
alma Venus, caeli subter labentia signa
quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
concelebras, per te quoniam genus omne animantum
concipitur visitque exortum lumina solis. 5
te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli
adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
summittit flores, tibi rident aequora ponti
placatumque nitet diffuso lumine caelum.
nam simul ac species patefactast verna dici 10
et reserata viget genitabilis aura favoni,
aeriae primum volucres te, diva, tuumque
significant initum percussae corda tua vi.
15 inde ferae pecudes persultant pabula lacta
14 et rapidos tranant annis: ita capta lepore 15
te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
denique per maria ac montis fluviosque rapacis
frondiferasque domos avium camposque virentis
omnibus incutiens blandum per pectora amorem
efficis ut cupide generatim saccla propagent. 20
quae quoniam rerum naturam sola gubernas
nec sine te quicquam dias in luminis oras
exoritur neque fit laetum neque amabile quicquam,
te sociam studeo scribendis versibus esse
quos ego de rerum natura pangere conor 25
Memmiadae nostro quem tu, dea, tempore iu omni
omnibus ornatum voluisti excellere rebus.

quo magis aeternum da dictis, diva, leporem.
 effice ut interea fera moenera militiai
 per maria ac terras omnis sopita quiescant. 30
 nam tu sola potes tranquilla pace iuvare
 mortalis, quoniam belli fera moenera Mavors
 armipotens regit, in gremium qui saepe tuum se
 reicit aeterno devictus vulnere amoris
 atque ita suspiciens tereti cervice reposta 35
 pascit amore avidos inhians in te, dea, visus,
 eque tuo pendet resupini spiritus ore.
 hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto
 circumfusa super, suavis ex ore loquellas
 funde petens placidam Romanis, incluta, pacem. 40
 nam neque nos agere hoc patriai tempore iniquo
 possumus aequo animo nec Memmi clara propago
 talibus in rebus communi desse saluti.
 OMNES ENIM PER SE DIVUM NATURA NECESSEST
 IMMORTALI AEVO SUMMA CUM PACE FRUATUR 45
 SEMOTA AB NOSTRIS REBUS SEIUNCTAQUE LONGE
 NAM PRIVATA DOLOREM OMNI PRIVATA PERICLIS
 IPSA SUIS POLLENS OPIBUS NIHIL INDIGA NOSTRI
 NEC BENE PROMERITIS CAPITUR NEC TANGITUR IRA
 *
 quod superest, vacuas auris animumque sagacem 50
 semotum a curis adhibe veram ad rationem,
 ne mea dona tibi studio disposta fideli,
 intellecta prius quam sint, contempta relinquas.
 nam tibi de summa caeli ratione deumque 55
 disserere incipiam et rerum primordia pandam,
 unde omnis natura creet res auctet alatque
 quove eadem rursus natura perempta resolvat,
 quae nos materiem et genitalia corpora rebus
 reddunda in ratione vocare et semina rerum
 appellare suemus et haec eadem usurpare 60
 corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.
 Humana ante oculos foede cum vita iaceret
 in terris oppressa gravi sub religione
 quae caput a caeli regionibus ostendebat
 horribili super aspectu mortalibus instans, 65
 primum Graius homo mortalis tollere contra
 est oculos ausus primusque obsistere contra,

quem neque fama deum nec fulmina nec minitanti
 murmure compressit caelum, sed eo magis acrem
 inritat animi virtutem, effringere ut arta 70
 naturae primus portarum claustra cupiret.
 ergo vivida vis animi pervicit, et extra
 processit longe flammantia moenia mundi
 atque omne immensum peragravit mente animoque,
 unde refert nobis victor quid possit oriri, 75
 quid nequeat, finita potestas denique cuique
 quam sit ratione atque alte terminus haerens.
 quare religio pedibus subiecta vicissim
 opteritur, nos exaequat victoria caelo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis 80
 impia te rationis inire elementa viamque
 indugredi sceleris. quod contra saepius illa
 religio peperit scelerosa atque impia facta.
 Aulide quo pacto Triviai virginis aram
 Iphianassai turparunt sanguine foede 85
 ductores Danaum delecti, prima virorum.
 cui simul infula virgineos circumdata comptus
 ex utraque pari malarum parte profusast,
 et maestum simul ante aras adstare parentem
 sensit et hunc propter ferrum celare ministros 90
 aspectuque suo lacrimas effundere civis,
 muta metu terram genibus summissa petebat.
 nec miserae prodesse in tali tempore quibat
 quod patrio princeps donarat nomine regem.
 nam sublata virum manibus tremibundaque ad aras 95
 deductast, non ut sollempni more sacrorum
 perfecto posset claro comitari Hymenaeo,
 sed casta inceste nubendi tempore in ipso
 hostia concideret mactatu maesta parentis,
 exitus ut classi felix faustusque daretur. 100
 tantum religio potuit suadere malorum.

Tutemet a nobis iam quovis tempore vatum
 terriloquis victus dictis desciscere quaeres.
 quippe etenim quam multa tibi iam fingere possunt
 somnia quae vitae rationes vertere possint 105
 fortunasque tuas omnis turbare timore!
 et merito. nam si certam finem esse viderent

aerumnarum homines, aliqua ratione valent
 religionibus atque minis obsistere vatum.
 nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas, 110
 aeternas quoniam poenas in morte timendumst.
 ignoratur enim quae sit natura animai,
 nata sit an contra nascentibus insinuetur,
 et simul intereat nobiscum morte dirempta
 an tenebras Orci visat vastasque lacunas 115
 au pecudes alias divinitus insinuet se,
 Ennius ut noster cecinit qui primus amoeno
 detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
 per gentis Italas hominum quae clara clueret;
 etsi praeterea tamen esse Acherusia templa 120
 Ennius aeternis exponit versibus edens,
 quo neque permaneant animae neque corpora nostra,
 sed quaedam simulacra modis pallentia miris;
 unde sibi exortam semper florentis Homerī
 commemorat speciem lacrimas effundere salsas 125
 coepisse et rerum naturam expandere dictis.
 quapropter bene cum superis de rebus habenda
 nobis est ratio, solis lunaeque meatus
 qua fiant ratione, et qua vi quaeque gerantur
 in terris, tum cum primis ratione sagaci 130
 unde anima atque animi constet natura videndum,
 et quae res nobis vigilantibus obvia mentes
 terrificet morbo adfectis somnoque sepultis,
 cernere uti videamur eos audireque coram,
 morte obita quorum tellus amplectitur ossa. 135
 Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta
 difficile inlustrare Latinis versibus esse,
 multa novis verbis praesertim cum sit agendum
 propter egestatem linguae et rerum novitatem;
 sed tua me virtus tamen et sperata voluptas 140
 suavis amicitiae quemvis sufferre laborem
 suadet et inducit noctes vigilare serenas
 quacrentem dictis quibus et quo carmine demum
 clara tuae possim praepandere lumina menti,
 res quibus occultas penitus convisere possis. 145
 Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necesses
 non radii solis neque lucida tela diei

discutiant, sed naturae species ratioque.

principium cuius hinc nobis exordia sumet,
nullam rem e nilo gigni divinitus unquam.

150

quippe ita formido mortalis continet omnis,
quod multa in terris fieri caeloque tuentur
quorum operum causas nulla ratione videre
possunt ac fieri divino numine rentur.

156 quas ob res ubi viderimus nil posse creari

155

de nilo, tum quod sequimur iam rectius inde
perspiciemus, et unde queat res quaeque creari

153 et quo quaeque modo fiant opera sine divom.

159 Nam si de nilo fierent, ex omnibu' rebus
omne genus nasci posset, nil semine egeret.

160

e mare primum homines, e terra posset oriri
squamigerum genus et volucres erumpere caelo;
armenta atque aliae pecudes, genus omne ferarum,
incerto partu culta ac deserta tenerent.

nec fructus idem arboribus constare solerent,
sed mutarentur, ferre omnes omnia possent.

165

quippe ubi non essent genitalia corpora cuique,
qui posset mater rebus consistere certa?

at nunc seminibus quia certis quaeque creantur,
inde enascitur atque oras in luminis exit,

170

materies ubi inest cuiusque et corpora prima;
atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
quod certis in rebus inest secreta facultas.

praeterea cur vere rosam, frumenta calore,
vites autumnno fundi suadente videmus,

175

si non, certa suo quia tempore semina rerum
cum confluerunt, patefit quodcumque creatur,

dum tempestates adsunt et vivida tellus
tuto res teneras effert in luminis oras?

quod si de nilo fierent, subito exorerentur

180

incerto spatio atque alienis partibus anni,
quippe ubi nulla forent primordia quae genitalem
concilio possent arceri tempore iniquo.

nec porro augendis rebus spatio foret usus

seminis ad coitum, si e nilo crescere possent.

185

nam fierent iuvenes subito ex infantibus parvis
e terraque exorta repente arbusta salirent.

quorum nil fieri manifestum est, omnia quando paulatim crescunt, ut par est, semine certo

crescentesque genus servant; ut noscere possis 190

quicque sua de materia grandescere alique. *quae tunc*

huc accedit uti sine certis imbribus anni

laetificos nequeat fetus submittere tellus

nec porro secreta cibo natura animantum

propagare genus possit vitamque tueri; *muta* 195

ut potius multis communia corpora rebus

multa putes esse, ut verbis elementa videmus,

quam sine principiis ullam rem existere posse.

denique cur homines tantos natura parare

non potuit, pedibus qui pontum per vada possent 200

transire et magnos manibus divellere montis

multaque vivendo vitalia vincere saccla,

si non, materies quia rebus reddita certast *accipiat*

gignundis e qua constat quid possit oriri?

nil igitur fieri de nilo posse fatendumst,

semine quando opus est rebus quo quaeque creatae *205*

aeris in teneras possint proferrier auras.

postremo quoniam incultis praestare videmus

culta loca et manibus melioris reddere fetus, *quae*

esse videlicet in terris primordia rerum 210

quae nos fecundas vertentes vomere glebas

terraique solum subigentes cimus ad ortus.

quod si nulla forent, nostro sine quaeque labore

sponte sua multo fieri meliora videres. *non*

Huc accedit uti quicque in sua corpora rursum 215

dissoluat natura neque ad nilum interemat res.

nam siquid mortale e cunctis partibus esset,

ex oculis res quaeque repente erepta periret.

nulla vi foret usus enim quae partibus eius

discidium parere et nexus exsolvere posset. 220

quod nunc, aeterno quia constant semine quaeque,

donec vis obiit quae res diverberet ictu

aut intus penetret per inania dissoluatque,

nullus exitium patitur natura videri.

praeterea quaecumque vetustate amovet actas, 225

si penitus peremit consumens materiem omnem,

unde animale genus generatim in lumina vitae
 reducit Venus, aut reductum daedala tellus
 unde alit atque auget generatim pabula praebens?
 unde mare, ingenui fontes externaque large 230
 flumina suppeditant? unde aether sidera pascit?
 omnia enim debet, mortali corpore quae sunt,
 infinita aetas consumpse anteacta diesque.
 quod si in eo spatio atque anteacta aetate fuere
 e quibus haec rerum consistit summa resecta, 235
 immortalis sunt natura praedita certe,
 haut igitur possunt ad nilum quaeque reverti.
 denique res omnis eadem vis causaque volgo
 conficeret, nisi materies aeterna teneret,
 inter se nexu minus aut magis indupedita. 240
 tactus enim leti satis esset causa profecto,
 quippe ubi nulla forent aeterno corpore quorum
 contextum vis deberet dissolvere quaeque.
 at nunc, inter se quia nexus principiorum
 dissimiles constant aeternaque materies est, 245
 incolumi remanent res corpore, dum satis aeris
 vis obeat pro textura cuiusque reperta.
 haud igitur redit ad nilum res ulla, sed omnes
 discidio redeunt in corpora materialia.
 postremo pereunt imbres, ubi eos pater aether 250
 in gremium matris terrae praecipitavit;
 at nitidae surgunt fruges ramique virescunt
 arboribus, crescunt ipsae fetuque gravantur;
 hinc alitur porro nostrum genus atque ferarum,
 hinc laetas urbes pueris florere videmus 255
 frondiferasque novis avibus canere undique silvas;
 hinc fessae pecudes pingui per pabula laeta
 corpora deponunt et candens lacteus umor
 uberibus manat distentis; hinc nova proles
 artibus infirmis teneras lasciva per herbas 260
 ludit lacte mero mentes percussa novellas.
 haud igitur penitus pereunt quaecumque videntur,
 quando alid ex alio reficit natura nec ullam
 rem gigni patitur nisi morte adiuta aliena.
 Nunc age, res quoniam docui non posse creari 265
 de nilo neque item genitas ad nil revocari,

nequa forte tamen coeptes diffidere dictis,
 quod nequeunt oculis rerum primordia cerni,
 accipe praeterea quae corpora tute necessest
 confiteare esse in rebus nec posse videri. — 270

principio venti vis verberat incita portus
 ingentisque ruit navis et nubila differt,
 interdum rapido percurrens turbine campos
 arboribus magnis sternit montisque supremos
 silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
 cum fremitu saevitque minaci murmure ventus. 275

sunt igitur venti nimirum corpora caeca
 quae mare, quae terras, quae denique nubila caeli
 verrunt ac subito vexantia turbine raptant,
 nec ratione fluunt alia stragemque propagant 280

et cum mollis aquae fertur natura repente
 flumine abundanti, quam largis imbribus auget
 montibus ex altis magnus decursus aquai
 fragmina coniciens silvarum arbustaque tota, 285

nec validi possunt pontes venientis aquai
 vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
 molibus incurrit validis cum viribus amnis.

dat sonitu magno stragem volvitque sub undis
 grandia saxa ruitque aqua quidquid fluctibus obstat.

sic igitur debent venti quoque flamina ferri,
 quae veluti validum cum flumen procubuere
 quamlibet in partem, trudent res ante ruuntque
 impetibus crebris, interdum vertice torto 290

corripiunt rapideque rotanti turbine portant.
 quare etiam atque etiam sunt venti corpora caeca, 295

quandoquidem factis et moribus aemula magnis
 annibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.

tum porro varios rerum sentimus odores
 nec tamen ad naris venientis cernimus umquam,
 nec calidos aestus tuimur nec frigora quimus 300

usurpare oculis nec voces cernere suemus;
 quae tamen omnia corporea constare necessest

natura, quoniam sensus inpellere possunt.
 tangere enim et tangi, nisi corpus, nulla potest res.

denique fluctifrago suspensae in litore vestes 305

uvescunt, eadem dispansae in sole serescunt.

at neque quo pacto persederit umor aquai
 visumst nec rursum quo pacto fugerit aestu.
 in parvas igitur partis dispergitur umor
 quas oculi nulla possunt ratione videre. 310
 quin etiam multis solis redeuntibus annis
 anulus in digito subter tenuatur habendo,
 stilicidi casus lapidem cavat, uncus aratri
 ferreus occulte decrescit vomer in arvis,
 strataque iam volgi pedibus detrita viarum 315
 saxea conspicimus; tum portas propter aena
 signa manus dextras ostendunt adtenuari
 saepe salutantum tactu praeterque meantum.
 haec igitur minui, cum sint detrita, videmus.
 sed quae corpora decedant in tempore quoque, 320
 invida praeclusit spatium natura videndi.
 postremo quaecumque dies naturaque rebus
 paulatim tribuit, moderatim crescere cogens,
 nulla potest oculorum acies contenta tueri,
 nec porro quaecumque aevo macieque senescunt; 325
 nec, mare quae impendent, vesco sale saxa peresa
 quid quoque amittant in tempore cernere possis.
 corporibus caecis igitur natura gerit res.

Nec tamen undique corporea stipata tenentur
 omnia natura; namque est in rebus inane. 330
 quod tibi cognosse in multis erit utile rebus
 nec sinet errantem dubitare et quaerere semper
 de summa rerum et nostris diffidere dictis.
 QUA PROPTER LOCUS EST INTACTUS INANE VACANSQUE
 quod si non esset, nulla ratione moveri 335
 res possent; namque officium quod corporis exstat,
 officere atque obstare, id in omni tempore adesset
 omnibus; haud igitur quicquam procedere posset,
 principium quoniam cedendi nulla daret res.
 at nunc per maria ac terras sublimateque caeli 340
 multa modis multis varia ratione moveri
 cernimus ante oculos, quae, si non esset inane,
 non tam sollicito motu privata carerent
 quam genita omnino nulla ratione fuissent,
 undique materies quoniam stipata quiesset. 345
 praeterea quamvis solidae res esse putentur,

hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas.
 in saxis ac speluncis permanat aquarum
 liquidus umor et uberibus flent omnia guttis.
 dissipat in corpus sese cibus omne animantum. 350

crescunt arbusta et fetus in tempore fundunt,
 quod cibus in totas usque ab radicibus imis
 per truncos ac per ramos diffunditur omnis.
 inter saepta meant voces et clausa domorum
 transvolitant, rigidum permanat frigus ad ossa. 355
 quod nisi inania sint, qua possint corpora quaeque
 transire? haud ulla fieri ratione videres.

denique cur alias aliis praestare videmus
 pondere res rebus nilo maiore figura?

nam si tantundemst in lanae glomere quantum 360
 corporis in plumbo est, tantundem pendere par est,
 corporis officiumst quoniam premere omnia deorsum,
 contra autem natura manet sine pondere inanis.
 ergo quod magnumst aequale leviusque videtur,
 nimirum plus esse sibi declarat inanis; 365

at contra gravius plus in se corporis esse
 dedicat et multo vacui minus intus habere.
 est igitur nimirum id quod ratione sagaci
 quaerimus, admixtum rebus, quod inane vocamus.

Illud in his rebus ne te deducere vero 370
 possit, quod quidam fingunt, praecurrere cogor.
 cedere squamigeris latices nitentibus aiunt
 et liquidas aperire vias, quia post loca pisces
 linquant, quo possint cedentes confluere undae.

sic alias quoque res inter se posse moveri 375
 et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
 scilicet id falsa totum ratione receptumst.

nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
 ni spatium dederint latices? concedere porro
 quo poterunt undae, cum pisces ire nequibunt? 380

aut igitur motu privandumst corpora quaeque
 aut esse admixtum dicendumst rebus inane
 unde initum primum capiat res quaeque movendi.
 postremo duo de concursu corpora lata
 si cita dissiliant, nempe aer omne necessest, 385
 inter corpora quod fiat, possidat inane.

is porro quamvis circum celerantibus auris
 confluat, haud poterit tamen unō tempore totum
 compleri spatium; nam primum quemque necessest
 occupet ille locum, deinde omnia possideantur. 390
 quod si forte aliquis, cum corpora dissiluerē,
 tum putat id fieri quia se condenseat aer,
 errat; nam vacuum tum fit quod non fuit ante
 et repletur item vacuum quod constitit ante,
 nec tali ratione potest denserier aer, 395
 nec, si iam posset, sine inani posset, opinor,
 ipse in se trahere et partis conducere in unum.

Quapropter, quamvis causando multa moreris,
 esse in rebus inane tamen fateare necessest.
 multaue praeterea tibi possum commemorando 400
 argumenta fidem dictis conradere nostris.
 verum animo satis haec vestigia parva sagaci
 sunt per quae possis cognoscere cetera tute.
 namque canes ut montivagae persaepe ferai
 naribus inveniunt intectas fronde quietes, 405
 cum semel institerunt vestigia certa viai,
 sic alid ex alio per te tute ipse videre
 talibus in rebus poteris caecasque latebras
 insinuare omnis et verum protrahere inde.
 quod si pigraris paulumve recesseris ab re, 410
 hoc tibi de plano possum promittere, Memmi;
 usque adeo largos haustus e fontibu' magnis
 lingua meo suavis diti de pectore fundet,
 ut vercar ne tarda prius per membra senectus
 serpat et in nobis vitae claustra resolvat, 415
 quam tibi de quavis una re versibus omnis
 argumentorum sit copia missa per auris.

Sed nunc ut repetam coeptum pertexere dictis,
 omnis, ut est, igitur per se natura duabus
 constitit in rebus; nam corpora sunt et inane, 420
 haec in quo sita sunt et qua diversa moventur.
 corpus enim per se communis dedicat esse
 sensus; cui nisi prima fides fundata valebit,
 haut erit occultis de rebus quo referentes
 confirmare animi quicquam ratione queamus. 425
 tum porro locus ac spatium, quod inane vocamus,

si nullum foret, haut usquam sita corpora possent
 esse neque omnino quoquam diversa meare;
 id quod iam supera tibi paulo ostendimus ante.
 praeterea nil est quod possis dicere ab omni 430
 corpore seiunctum secretumque esse ab inani,
 quod quasi tertia sit numero natura reperta.
 nam quodcumque erit, esse aliquid debebit id ipsum;
 cui si tactus erit quamvis levis exiguusque,
 augmine vel grandi vel parvo denique, dum sit, 435
 corporis augebit numerum summamque sequetur.
 sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
 rem prohibere queat per se transire meantem,
 scilicet hoc id erit, vacuum quod inane vocamus.
 praeterea per se quodcumque erit, aut faciet quid 440
 aut aliis fungi debebit agentibus ipsum
 aut erit ut possint in eo res esse gérique.
 at facere et fungi sine corpore nulla potest res
 nec praebere locum porro nisi inane vacansque.
 ergo praeter inane et corpora tertia per se 445
 nulla potest rerum in numero natura relinqui,
 nec quae sub sensus cadat ullo tempore nostros
 nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
 Nam quaecumque cluent, aut his coniuncta duabus
 rebus ea invenies aut horum eventa videbis. 450
 coniunctum est id quod nusquam sine perniciali
 discidio potis est seiungi seque gregari,
 pondus uti saxist, calor ignis, liquor aquai.
 TACTUS CORPORIBUS CUNCTIS INTACTUS INANI
 servitium contra paupertas divitiaeque, 455
 libertas bellum concordia, cetera quorum
 adventu manet incolumis natura abituque,
 haec soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
 tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
 consequitur sensus, transactum quid sit in aevo, 460
 tum quae res instet, quid porro deinde sequatur.
 nec per se quemquam tempus sentire fatendumst
 semotum ab rerum motu placidaque quiete.
 denique Tyndaridem raptam belloque subactas
 Troiugenas gentis cum dicunt esse, videndumst 465
 ne forte haec per se cogant nos esse fateri,

quando ea saecula hominum, quorum haec eventa fuerunt,
 inrevocabilis abstulerit iam praeterita actas.
 namque aliut Teucris, aliut regionibus ipsis
 eventum dici poterit quodcumque erit actum. 470

denique materies si rerum nulla fuisset
 nec locus ac spatium, res in quo quaeque geruntur,
 numquam Tyndaridis formae conflatus amore
 ignis, Alexandri Phrygio sub pectore gliscens,
 clara accendisset saevi certamina belli, 475
 nec clam durateus Troianis Pergama partu
 inflammasset equos nocturno Graiugenarum;
 perspicere ut possis res gestas funditus omnis
 non ita uti corpus per se constare neque esse,
 nec ratione cluere eadem qua constet inane, 480
 sed magis ut merito possis eventa vocare
 corporis atque loci, res in quo quaeque gerantur.

Corpora sunt porro partim primordia rerum,
 partim concilio quae constant principiorum.
 sed quae sunt rerum primordia, nulla potest vis 485
 stinguere; nam solido vincunt ea corpore demum.
 etsi difficile esse videtur credere quicquam
 in rebus solido reperiri corpore posse.
 transit enim fulmen caeli per saepta domorum,
 clamor ut ac voces; ferrum candescit in igni 490
 dissiliuntque fero ferventia saxa vapore;
 tum labefactatus rigor auri solvitur aestu;
 tum glacies aeris flamma devicta liquescit;
 permanat calor argentum penetratque frigus,
 quando utrumque manu retinentes pocula rite 495
 sensimus infuso lympharum rore superne.
 usque adeo in rebus solidi nil esse videtur.
 sed quia vera tamen ratio naturaue rerum
 cogit, ades, paucis dum versibus expediamus
 esse ea quae solido atque aeterno corpore constant, 500
 semina quae rerum primordiaque esse docemus,
 unde omnis rerum nunc constet summa creata.

Principio quoniam duplex natura duarum
 dissimilis rerum longe constare reptast,
 corporis atque loci, res in quo quaeque geruntur, 505
 esse utramque sibi per se puramque necessesst.

nam quacumque vacat spatium, quod inane vocamus,
 corpus eā non est; qua porro cumque tenet se
 corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
 sunt igitur solida ac sine inani corpora prima. 510
 praeterea quoniam genitis in rebus inanest,
 materiem circum solidam constare necessest,
 nec res ulla potest vera ratione probari
 corpore inane suo celare atque intus habere,
 si non, quod cohibet, solidum constare relinquant. 515
 id porro nil esse potest nisi materiai
 concilium, quod inane queat rerum cohibere.
 materies igitur, solido quae corpore constat,
 esse aeterna potest, cum cetera dissoluantur.
 tum porro si nil esset quod inane vocaret, 520
 omne foret solidum; nisi contra corpora certa
 essent quae loca completerent quaecumque tenerent,
 omne quod est, spatium vacuum constaret inane.
 alternis igitur nimirum corpus inani
 distinctumst, quoniam nec plenum naviter extat 525
 nec porro vacuum. sunt ergo corpora certa
 quae spatium pleno possint distinguere inane.
 haec neque dissolui plagis extrinsecus icta
 possunt nec porro penitus penetrata retexi
 nec ratione queunt alia temptata labare; 530
 id quod iam supra tibi paulo ostendimus ante.
 nam neque conlidi sine inani posse videtur
 quicquam nec frangi nec findi in bina secando
 nec capere umorem neque item manabile frigus
 nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur. 535
 et quo quaeque magis cohibet res intus inane,
 tam magis his rebus penitus temptata labascit.
 ergo si solida ac sine inani corpora prima
 sunt ita uti docui, sint haec aeterna necessest.
 praeterea nisi materies aeterna fuisset, 540
 antehac ad nilum penitus res quaeque redissent
 de niloque renata forent quaecumque videmus.
 at quoniam supra docui nil posse creari
 de nilo neque quod genitum est ad nil revocari,
 esse immortalia primordia corpore debent, 545
 dissolui quo quaeque supremo tempore possint,

materies ut subpeditet rebus reparandis.
sunt igitur solida primordia simplicitate
nec ratione queunt alia servata per aevom
ex infinito iam tempore res reparare.

550

Denique si nullam finem natura parasset
frangendis rebus, iam corpora materiali
usque redacta forent aevo frangente priore,
ut nil ex illis a certo tempore posset
conceptum summum aetatis pervadere *ad auctum*.

555

nam quidvis citius dissolvi posse videmus
quam rursus refici; quapropter longa diei
infinita aetas anteacti temporis omnis
quod fregisset adhuc disturbans dissoluensque,
numquam relicuo reparari tempore posset.

560

at nunc nimirum frangendi reddita finis
certa manet, quoniam refici rem quamque videmus
et finita simul generatim tempora rebus
stare, quibus possint aevi contingere florem.

huc accedit uti, solidissima materiali
corpora cum constant, possit tamen, omnia, reddi,
mollia quae fiunt, aer aqua terra vapores,
quo pacto fiant et qua vi quaeque gerantur,
admixtum quoniam semel est in rebus inane.

565

at contra si mollia sint primordia rerum,
unde queant validi silices ferrumque creari
non poterit ratio reddi; nam funditus omnis
principio fundamenti natura carebit.

570

sunt igitur solida pollentia simplicitate
quorum condense magis omnia conciliatu
artari possunt validasque ostendere viris.

575

Porro si nullast frangendis reddita finis
corporibus, tamen ex aeterno tempore quaeque
nunc etiam superare necessesit corpora rebus,
quae nondum clucent ullo temptata periclo.

580

at quoniam fragili natura praedita constant,
discrepat aeternum tempus potuisse manere
innumerabilibus plagis vexata per aevom.
denique iam quoniam generatim reddita finis
crescendi rebus constat vitamque tenendi,
et quid quaeque queant per foedera naturai,

585

quid porro nequeant, sancitum quandoquidem extat,
 nec commutatur quicquam, quin omnia constant
 usque adeo, variae volucres ut in ordine cunctae
 ostendant maculas generalis corpore inesse, 590
 immutabili' materiae quoque corpus habere
 debent nimirum. nam si primordia rerum
 commutari aliqua possint ratione revicta,
 incertum quoque iam constet quid possit oriri,
 quid nequeat, finita potestas denique cuique 595
 quam sit ratione atque alte terminus haerens,
 nec totiens possint generatim saecula referre
 naturam mores victum motusque parentum.

Tum porro quoniam est extremum quodque cacumen
 corporis illius quod nostri cernere sensus 600
 iam nequeunt, id nimirum sine partibus extat
 et minima constat natura nec fuit umquam
 per se secretum neque posthac esse valebit,
 alterius quoniamst ipsum pars, primaque et una
 inde aliae atque aliae similes ex ordine partes 605
 agmine condense naturam corporis explent,
 quae quoniam per se nequeunt constare, necessest
 haerere unde queant nulla ratione revelli.
 sunt igitur solida primordia simplicitate
 quae minimis stipata cohaerent partibus arte, 610
 non ex illarum conventu conciliata,
 sed magis aeterna pollentia simplicitate,
 unde neque avelli quicquam neque deminui iam
 concedit natura reservans semina rebus.
 praeterea nisi erit minimum, parvissima quaeque 615
 corpora constabunt ex partibus infinitis,
 quippe ubi dimidiae partis pars semper habebit
 dimidiam partem nec res praefiniet ulla.
 ergo rerum inter summam minimamque quid escit?
 nil erit ut distet; nam quamvis funditus omnis 620
 summa sit infinita, tamen, parvissima quae sunt,
 ex infinitis constabunt partibus aequae.
 quod quoniam ratio reclamat vera negatque
 credere posse animum, victus fateare necessest
 esse ea quae nullis iam praedita partibus extent 625
 et minima constant natura. quae quoniam sunt,

illa quoque esse tibi solida atque aeterna fatendum.
denique si minimas in partis cuncta resolvi
cogere consuesset rerum natura creatrix,
iam nil ex illis eade[m] reparare valeret 630
propterea quia, quae nullis sunt partibus aucta,
non possunt ea quae debet genitalis habere
materies, varios conexus pondera plagas
concursus motus, per quae res quaeque geruntur.

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt 635
ignem atque ex igni summam consistere solo,
magno opere a vera lapsi ratione videntur.

Heraclitus init quorum dux proelia primus,
clarus ob obscuram linguam magis inter inanis
quamde gravis inter Graios qui vera requirunt. 640
omnia enim stolidi magis admirantur amantque,
inversis quae sub verbis latitantia cernunt,
veraque constituunt quae belle tangere possunt
auris et lepido quae sunt fucata sonore. 645

Nam cur tam variae res possint esse requiro, 645
ex uno si sunt igni puroque creatae.

nil prodesset enim calidum denserier ignem
nec rarefieri, si partes ignis eandem
naturam quam totus habet super ignis haberent. 650

acrior ardor enim conductis partibus esset,
languidior porro disiectis disque supatis. 655

amplius hoc fieri nil est quod posse rearis
talibus in causis, nedum variantia rerum
tanta queat densis rarisque ex ignibus esse.

id quoque, si faciant admixtum rebus inane, 655
denseri poterunt ignes rarique relinqui.

sed quia multa sibi cernunt contraria nasci
et fugitant in rebus inane relinquere purum,
ardua dum metuunt, amittunt vera viai, 660

nec rursum cernunt exempto rebus inani
omnia denseri fierique ex omnibus unum
corpus, nil ab se quod possit mittere raptim;

aestifer ignis uti lumen iacit atque vaporem,
ut videas non e stipatis partibus esse.

quod si forte alia credunt ratione potesse 665
ignis in coetu stingui mutareque corpus,

scilicet ex nulla facere id si parte reparcent,
 occidet ad nilum nimirum funditus ardor
 omnis et e nilo fient quaecumque creantur.
 nam quodcumque suis mutatum finibus exit, 670
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.

proinde aliquit superare necesse est incolume ollis,
 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes
 de niloque renata vigescat copia rerum.

nunc igitur quoniam certissima corpora quaedam 675
 sunt quae conservant naturam semper eandem,
 quorum abitu aut aditu mutatoque ordine mutant
 naturam res et convertunt corpora sese,
 scire licet non esse haec ignea corpora rerum.

nil referret enim quaedam decedere, abire, 680

atque alia adtribui, mutarique ordine quaedam,
 si tamen ardoris naturam cuncta tenerent;
 ignis enim foret omnimodis quodcumque crearent.

verum, ut opinor, itast: sunt quaedam corpora quorum
 concursus motus ordo positura figurae 685

efficiunt ignis, mutatoque ordine mutant
 naturam neque sunt igni simulata neque ulli
 praeterea rei quae corpora mittere possit
 sensibus et nostros adiectu tangere tactus.

Dicere porro ignem res omnis esse neque ullam 690

rem veram in numero rerum constare nisi ignem,
 quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.

nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat
 et labefactat eos, unde omnia credita pendent,
 unde hic cognitus est ipsi quem nominat ignem. 695

credit enim sensus ignem cognoscere vere,
 cetera non credit, quae nilo clara minus sunt.
 quod mihi cum vanum tum delirum esse videtur.

quo referemus enim? quid nobis certius ipsis
 sensibus esse potest, qui vera ac falsa notemus? 700

praeterea quare quisquam magis omnia tollat
 et velit ardoris naturam linquere solam,
 quam neget esse ignis, *quidvis* tamen esse relinquat?
 aequa videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt 705
 ignem atque ex igni summam consistere posse,

et qui principium gignendis aera rebus
 constituere, aut unorem quicumque putarunt
 fingere res ipsum per se, terramve creare
 omnia et in rerum naturas vertier omnis, 710
 magno opere a vero longe derrasse videntur.
 adde etiam qui conduplicant primordia rerum
 aera iungentes igni terramque liquori,
 et qui quattuor ex rebus posse omnia rentur 715
 ex igni terra atque anima procreescere et imbri.
 quorum Acragantinus cum primis Empedocles est,
 insula quem triquetris terrarum gessit in oris,
 quam fluitans circum magnis anfractibus aequor
 Ionium glaucis aspargit virus ab undis, 720
 angustoque fretu rapidum mare dividit undis
 Italiae terrarum oras a finibus eius.
 hic est vasta Charybdis et hic Aetnaea minantur
 murmura flammaram rursum se colligere iras,
 faucibus eruptos iterum vis ut vomat ignis
 ad caelumque ferat flammae fulgura rursum. 725
 quae cum magna modis multis miranda videtur
 gentibus humanis regio visendaque fertur,
 rebus opima bonis, multa munita virum vi,
 nil tamen hoc habuisse viro praeclarius in se
 nec sanctum magis et mirum earumque videtur. 730
 carmina quin etiam divini pectoris eius
 vociferantur et exponunt praeclara reperta,
 ut vix humana videatur stirpe creatus.
 Illic tamen et supra quos diximus inferiores
 partibus egregie multis multoque minores, 735
 quamquam multa bene ac divinitus invenientes
 ex adyto tamquam cordis responsa dedere
 sanctius et multo certa ratione magis quam
 Pythia quae tripodi a Phoebi lauroque profatur,
 principiis tamen in rerum fecere ruinas 740
 et graviter magni magno eccidere ibi casu;
 primum quod motus exempto rebus inani
 constituunt et res mollis rarasque relinquunt,
 aera solem ignem terras animalia fruges,
 nec tamen admiscent in eorum corpus inane; 745
 deinde quod omnino finem non esse secandis

corporibus faciunt neque pausam stare fragori
 nec prorsum in rebus minimum consistere *quicquam* ;
 cum videamus *id* extremum cuiusque cacumen
 esse quod ad sensus nostros minimum esse videtur, 750
 conicere ut possis ex hoc, quae cernere non quis
 extremum quod habent, minimum consistere *in illis*.
huc accedit item, quoniam primordia rerum
 mollia constituunt, quae nos nativa videmus
 esse et mortali cum corpore funditus, utque 755
 debeat ad nilum iam rerum summa reverti
 de niloque renata *vigescere copia rerum* ;
 quorum utrumque quid a vero iam distet habebis.
 deinde inimica modis multis sunt atque *veneno*
 ipsa sibi inter se ; quare aut congressa peribunt 760
 aut ita diffugient ut tempestate coacta
 fulmina diffugere atque imbris ventosque videmus.

Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur
 atque in eas rursus res omnia dissoluuntur,
 qui magis illa queunt rerum primordia dici 765
 quam contra res illorum retroque putari ?
 alternis gignuntur enim mutantque colorem
 et totam (inter se) naturam tempore ab omni.
 sin ita forte putas ignis terraeque coire 770
 corpus et acrias auras roremque liquoris,
 nil in concilio naturam ut mutet eorum,
 nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
 non animans, non exanimo cum corpore, ut arbos.
 quippe suam quicque in coctu variantis acervi 775
 naturam ostendet mixtusque videbitur aer
 cum terra simul atque ardor cum rore manere.
 at primordia gignendis in rebus oportet
 naturam clandestinam caecamque adhibere,
 emineat nequid quod contra pugnet et obstet 780
 quominus esse queat proprie quodcumque creatur.

Quin etiam repetunt a caelo atque ignibus eius
 et primum faciunt ignem se vertere in auras
 aeris, hinc imbrem gigni terramque creari
 ex imbro retroque a terra cuncta reverti, 785
 unorem primum, post aera, deinde calorem,
 nec cessare haec inter se mutare, meare

a caelo ad terram, de terra ad sidera mundi.
 quod facere haud ullo debent primordia pacto.
 immutabile enim quiddam superare necessest, 790
 ne res ad nilum redigantur funditus omnes.
 nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
 quapropter quoniam quae paulo diximus ante
 in commutatum veniunt, constare necessest 795
 ex aliis ea, quae nequeant convertier usquam,
 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
 quin potius tali natura praedita quaedam
 corpora constituas, ignem si forte crearint,
 posse eadem demptis paucis paucisque tributis, 800
 ordine mutato et motu, facere aeris auras,
 sic alias aliis rebus mutarier omnis?
 'At manifesta palam res indicat' inquis 'in auras
 aeris e terra res omnis crescere alicue;
 et nisi tempestas indulget tempore fausto 805
 imbribus, ut tabe nimborum arbusta vacillent,
 solque sua pro parte fovet tribuitque calorem,
 crescere non possint fruges arbusta animantis.'
 scilicet et nisi nos cibus aridus et tener umor
 adiuyet, amisso iam corpore vita quoque omnis 810
 omnibus e nervis atque ossibus exsoluatur.
 adiutamur enim (dubio procul) atque alimur nos
 certis ab rebus, certis aliae atque aliae res.
 nimirum quia multa modis communia multis
 multarum rerum in rebus primordia mixta 815
 sunt, ideo variis variae res rebus aluntur.
 atque eadem magni refert primordia saepe
 cum quibus et quali positura contineantur
 et quos inter se dent motus accipiantque;
 namquo eadem caelum mare terras flumina solem 820
 constituunt, eadem fruges arbusta animantis,
 verum aliis alioque modo commixta moventur.
 quin etiam passim nostris in versibus ipsis
 multa elementa vides multis communia verbis,
 cum tamen inter se versus ac verba necessest 825
 confiteare et re et sonitu distare sonanti.
 tantum elementa queunt permutato ordine solo.

at rerum quae sunt primordia, plura adhibere
possunt unde queant variae res quaeque creari.

Nunc et Anaxagorae scrutemur homoeomerian 830
quam Grai memorant nec nostra dicere lingua
concedit nobis patrii sermonis egestas,

sed tamen ipsam rem facilest exponere verbis.

principio, rerum quom dicit homoeomerian,
ossa videlicet e paucillis atque minutis 835

ossibus hic et de paucillis atque minutis

visceribus viscus gigni sanguenque creari

sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis

ex aurique putat micis consistere posse

aurum et de terris terram concrecere parvis, 840

ignibus ex ignis, umorem umoribus esse,

cetera consimili fingit ratione putatque.

nec tamen esse ulla parte idem in rebus inane

concedit neque corporibus finem esse secandis.

quare in utraque mihi pariter ratione videtur 845

errare atque illi, supra quos diximus ante.

adde quod inbecilla nimis primordia fingit;

si primordia sunt, simili quae praedita constant

natura atque ipsae res sunt aequaeque laborant

et pereunt neque ab exitio res ulla refrenat. 850

nam quid in oppressu valido durabit eorum,

ut mortem effugiat, leti sub dentibus ipsis?

ignis an umor an aura? quid horum? sanguen an ossa?

nil, ut opinor, ubi ex aequo res funditus omnis

tam mortalis erit quam quae manifesta videmus 855

ex oculis nostris aliqua vi victa perire.

at neque recidere ad nilum res posse neque autem

crescere de nilo testor res ante probatas.

praeterea quoniam cibus auget corpus alitque,

scire licet nobis venas et sanguen et ossa 860

sive cibos omnis commixto corpore dicent

esse et habere in se nervorum corpora parva

ossaque et omnino venas partisque cruoris,

fiet uti cibus omnis, et aridus et liquor ipse,

ex alienigenis rebus constare putetur,

ossibus et nervis sanieque et sanguine mixto. 865

praeterea quaecumque e terra corpora crescunt
si sunt in terris, terram constare necessest
ex alienigenis, quae terris exoriuntur.

transfer item, totidem verbis utare licebit. 870

in lignis si flamma latet fumusque cinisque,
ex alienigenis consistant ligna necessest.

praeterea tellus quae corpora cumque alit, auget.

*

ex alienigenis, quae lignis *his* oriuntur. *varium*

¶ Inquitur hic quaedam latitandi copia tenvis. 875

id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omnis
res putet inmixtas rebus latitare, sed illud
apparere unum cuius sint plurima mixta
et magis in promptu primaque in fronte locata.

quod tamen a vera longe ratione repulsumst. 880

conveniebat enim fruges quoque saepe, minaci
robore cum saxi franguntur, mittere signum
sanguinis aut aliquid, nostro quae corpore aluntur;
cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.

consimili ratione herbas quoque saepe decebat 885

et laticis dulcis guttas similique sapore
mittere, lanigeræ quali sunt ubere lactis,

scilicet et glebis terrarum saepe friatis

herbarum genera et fruges frondesque videri

dispertita inter terram latitare minute, 890

postremo in lignis cinerem fumumque videri,
cum prae fracta forent, ignisque latere minutos.

quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,

scire licet non esse in rebus res ita mixtas,

verum semina multimodis inmixta latere 895

multarum rerum in rebus communia debent.

'At saepe in magnis fit montibus' inquis 'ut altis

arboribus vicina cacumina summa terantur

inter se, validis facere id cogentibus austris,

donec flammai fulserunt flore coorto.' 900

scilicet et non est lignis tamen insitus ignis,

verum semina sunt ardoris multa, terendo

quae cum confluxere, creant incendia silvis.

quod si facta foret silvis abscondita flamma,

non possent ullum tempus celarier ignes, 905

conficerent volgo silvas, arbusta cremarent.
 iamne vides igitur, paulo quod diximus ante,
 permagni referre eadem primordia saepe
 cum quibus et quali positura contineantur
 et quos inter se dent motus accipiantque, 910
 atque eadem paulo inter se mutata creare
 ignes et lignum? quo pacto verba quoque ipsa
inter se paulo mutatis sunt elementis,
 cum ligna atque ignes distincta voce notemus.
 denique iam quaecumque in rebus cernis apertis 915
 si fieri non posse putas, quin materiali
 corpora consimili natura praedita fingas,
 hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
 fiet uti risu tremulo concussa cachinnent
 et lacrimis salsis unectent ora genasque. 920

Nunc age quod superest cognosce et clarius audi.
 nec me animi fallit quam sint obscura; sed acri
 percussit thyrso laudis spes magna meum cor
 et simul incussit suavem mi in pectus amorem
 musarum, quo nunc instinctus mente vigenti 925
 avia Pieridum peragro loca nullius ante
 trita solo. iuvat integros accedere fontis
 atque haurire, iuvatque novos decerpere flores
 insignemque meo capiti pectere inde coronam
 unde prius nulli velarint tempora musae; 930
 primum quod magnis doceo de rebus et artis
 religionum animum nodis exsolvere pergo,
 deinde quod obscura de re tam lucida pango
 carmina, musaeo contingens cuncta lepore.
 id quoque enim non ab nulla ratione videtur; 935
 sed veluti pueris absinthia taetra medentes
 cum dare conantur, prius oras pocula circum
 contingunt mellis dulci flavoque liquore,
 ut puerorum aetas improvida ludificetur
 labrorum tenuis, interea perpotet amarum 940
 absinthii laticem deceptaque non capiatur,
 sed potius tali pacto recreata valescat,
 sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
 tristior esse quibus non est tractata, retroque
 volgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti 945

carmine Pierio rationem exponere nostram
 et quasi musaeo dulci contingere melle,
 si tibi forte animum tali ratione tenere
 versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
 naturam rerum qua constet compta figura. 950

Sed quoniam docui solidissima materiai
 corpora perpetuo volitare invicta per aevom,
 nunc age, summam quaedam sit finis eorum
 necne sit, evolvamus; item quod inane repertumst
 seu locus ac spatium, res in quo quaeque gerantur, 955
 pervideamus utrum finitum funditus omne
 constet an immensum pateat vasteque profundum.

(Omne quod est) igitur nulla regione viarum
 finitumst; namque extremum debebat habere.
 extremum porro nullius posse videtur 960

esse, nisi ultra sit quod finiat; ut videatur
 quo non longius haec sensus natura sequatur.
 nunc extra summam quoniam nil esse fatendum,
 non habet extremum, caret ergo fine modoque.
 nec refert quibus adsistas regionibus eius; 965

usque adeo, quem quisque locum possedit, in omnis
 tantundem partis infinitum omne relinquit.

praeterea si iam finitum constituatur
 omne quod est spatium, siquis procurrat ad oras
 ultimas extremas iaciatque volatile telum, 970

id validis utrum contortum viribus ire
 quo fuerit missum mavis longeque volare,
 an prohibere aliquid censes obstareque posse?
 alterutrum fatearis enim sumasque necessest.

quorum utrumque tibi effugium praeccludit et omne 975
 cogit ut exempta concedas fine patere.

nam sive est aliquit quod probeat officiatque
 quominu' quo missum est veniat finique locet se,
 sive foras fertur, non est a fine profectum.

hoc pacto sequar atque, oras ubicumque locaris 980
 extremas, quaeram quid telo denique fiat.

fiet uti nusquam possit consistere finis
 effugiumque fugae prolatet copia semper.

Praeterea spatium summam totius omne
 undique si inclusum certis consisteret oris 985

finitumque foret, iam copiam materiai
 undique ponderibus solidis confluet ad imum
 nec res ulla geri sub caeli tegmine posset
 nec foret omnino caelum neque lumina solis,
 quippe ubi materies omnis cumulata iaceret
 ex infinito iam tempore subsidendo. 990
 at nunc nimirum requies data principiorum
 corporibus nullast, quia nil est funditus imum
 quo quasi confluere et sedes ubi ponere possint.
 semper in adsiduo motu res quaeque geruntur 995
 partibus e cunctis infernaeque suppeditantur
 ex infinito cita corpora materiai.

postremo ante oculos res rem finire videtur;
 aer dissaepit collis atque aera montes,
 terra mare et contra mare terras terminat omnis; 1000
 omne quidem vero nil est quod finiat extra.
 est igitur natura loci spatiumque profundi,
 quod neque clara suo percurrere fulmina cursu
 perpetuo possint aevi labentia tractu
 nec prorsum facere ut restet minus ire meando; 1005
 usque adeo passim patet ingens copia rebus,
 finibus exemptis in cunctas undique partis.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
 ne possit, natura tenet, quae corpus inani
 et quod inane autem est finiri corpore cogit, 1010
 ut sic alternis infinita omnia reddat,
 aut etiam alterutrum, nisi terminet alterum, eorum
 simplice natura pateat tamen immoderatum.

*

nec mare nec tellus neque caeli lucida templa
 nec mortale genus nec divum corpora sancta 1015
 exiguum possent horai sistere tempus.

nam dispulsa suo de coetu materiai
 copia ferretur magnum per inane soluta,
 sive adeo potius nunquam concreta creasset
 ullam rem, quoniam cogi disiecta nequisset. 1020
 nam certe neque consilio primordia rerum
 ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt
 nec quos quaeque darent motus pepigere profecto,
 sed quia multa modis multis mutata per omne

ex infinito vexantur percita plagis, 1025
 omne genus motus et coetus experiundo
 tandem deveniunt in talis disposituras,
 qualibus haec rerum consistit summa creata,
 et multos etiam magnos servata per annos
 ut semel in motus coniectast convenientis, 1030
 efficit ut largis avidum mare fluminis undis
 integrent amnes et solis terra vapore
 fota noyet fetus summissaque gens animantum
 floreat et vivant labentes aetheris ignes;
 quod nullo facerent pacto, nisi materiali 1035
 ex infinito suboriri copia posset,
 unde amissa solent reparare in tempore quacque.
 nam veluti privata cibo natura animantum
 diffluit amittens corpus, sic omnia debent
 dissolui simul ac defecit suppeditare 1040
 materies aliqua ratione aversa viai.
 nec plagae possunt extrinsecus undique summam
 conservare omnem quaecumque est conciliata.
 cudere enim crebro possunt partemque morari,
 dum veniant aliae ac suppleri summa queatur. 1045
 interdum resilire tamen coguntur et una
 principiis rerum spatium tempusque fugai
 largiri, ut possint a coetu libera ferri.
 quare etiam atque etiam suboriri multa necessest,
 et tamen ut plagae quoque possint suppetere ipsae, 1050
 infinita opus est vis undique materiai.

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
 in medium summae (quod dicunt omnia niti,
 atque ideo mundi naturam stare sine ullis
 ictibus externis neque quoquam posse resolvi 1055
 summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa:
 ipsum si quicquam posse in se sistere credis:
 et quae pondera sunt sub terris omnia sursum
 nitier in terraque retro requiescere posta,
 ut per aquas quae nunc rerum simulacra videmus. 1060
 et simili ratione animalia suppa vagari
 contendunt neque posse e terris in loca caeli
 recidere inferiora magis quam corpora nostra
 sponte sua possint in caeli templa volare.

1065

illi cum videant solem, nos sidera noctis
cernere, et alternis nobiscum tempora caeli
dividere et noctes parilis agitare diebus.

sed vanus stolidis haec
amplexi quod habent perv
nam medium nil esse potest

1070

infinita. neque omnino, si iam *medium sit*,

possit ibi quicquam consistere
quam quavis *alia* longe ratione

omnis enim locus ac spatium, quod inane vocamus,
per medium, per non-medium, concedere debet

1075

aeque ponderibus, motus quacumque feruntur.

nec quisquam locus est, quo corpora cum venerunt,
ponderis amissa vi possint stare in inani;

nec quod inane autem est ulli subsistere debet,

quin, sua quod natura petit, concedere pergat.

1080

haud igitur possunt tali ratione teneri

res in concilio medii cuppedine victae.

Praeterea quoniam non omnia corpora fingunt

in medium niti, sed terrarum atque liquoris,

et quasi terreno quae corpore contineantur,

1085

umorem ponti magnasque e montibus undas,

at contra tenuis exponunt aeris auras

et calidos simul a medio differrier ignis,

atque ideo totum circum tremere aethera signis

et solis flammam per caeli caerula pasci,

1090

quod calor a medio fugiens se ibi conligat omnis,

nec prorsum arboribus summos frondescere ramos

posse, nisi a terris paulatim cuique cibatum

notae

notae

1095

notae

notae

notae

notae

1100

notae

notae

notae

notae

notae

notae

notae

ne volucris ritu flammaram moenia mundi
diffugiant subito magnum per inane soluta
et ne cetera consimili ratione sequantur

neve ruant caeli penetralia templa superne / 1105
 terraque se pedibus raptim subducat et omnis
 inter permixtas rerum caelique ruinas
 corpora solventes abeat per inane profundum,
 temporis ut puncto nil extet reliquiarum
 desertum praeter spatium et primordia caeca. 1110
 nam quacumque prius de parti corpora desse
 constitues, haec rebus erit pars ianua leti,
 hac se turba foras dabit omnis materiai. *Strong abroad.*

Haec sei pernosces, parva perductus opella

*
 namque alid ex alio clarescet nec tibi caeca 1115
 nox iter eripiet quin ultima naturai *to be for you*
 pervideas: ita res accendent lumina rebus.

* *lyric for a ...*
to be for you
to be for you
to be for you

T. LUCRETI CARI
DE RERUM NATURA

LIBER SECUNDUS.

Suave, mari magno turbantibus aequora ventis,
e terra magnum alterius spectare laborem;
non quia vexari quemquamst iucunda voluptas,
sed quibus ipse malis careas quia cernere suave est.
6 suave etiam belli certamina magna tueri 5
5 per campos instructa tua sine parte pericli.
sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
edita doctrina sapientum templa serena,
despicere unde queas alios passimque videre
errare atque viam palantis quaerere vitae, 10
certare ingenio, contendere nobilitate,
noctes atque dies niti praestante labore
ad summas emergere opes rerumque potiri.
o miseras hominum mentes, o pectora caeca!
qualibus in tenebris vitae quantisque periclis 15
degitur hoc aevi quodcumquest! nonne videre
nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cui
corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur
iucundo sensu cura semotu' metuque?
ergo corpoream ad naturam pauca videmus 20
esse opus omnino, quae demant cumque dolorem,
delicias quoque uti multas substernere possint.
gratius interdum neque natura ipsa requirit,
si non aurea sunt iuvenum simulacra per aedes
lampadas igniferas manibus retinentia dextris, 25
lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
nec domus argento fulget auroque renidet
nec citharac reboant laqueata aurataque tecta,

cum tamen inter se prostrati in gramine molli
 propter aquae rivum sub ramis arboris altae 39
 non magnis opibus iucunde corpora curant,
 praesertim cum tempestas adridet et anni
 tempora conspergunt viridantis floribus herbas.
 nec calidae citius decedunt corpore febres,
 textilibus si in picturis ostroque rubenti 35
 iacteris, quam si in plebeia veste cubandum est.
 quapropter quoniam nil nostro in corpore gazae
 proficiunt neque nobilitas nec gloria regni,
 quod superest, animo quoque nil prodesse putandum;
 si non forte tuas legiones per loca campi 40
 fervere cum videas belli simulacra cientis,
 subsidiis magnis et eum vi constabilitas,
 ornatasque armis statuas pariterque animatas,
 his tibi tum rebus timefactae religiones
 effugiunt animo pavide; mortisque timores 45
 tum vacuum pectus lincunt curaque solutum,
 fervere cum videas classem lateque vagari.
 quod si ridicula haec ludibriaque esse videmus,
 re veraque metus hominum curaeque sequaces
 nec metuunt sonitus armorum nec fera tela
 audacterque inter reges rerumque potentis 50
 versantur neque fulgorem reverentur ab auro
 nec clarum vestis splendorem purpureai,
 quid dubitas quin omni' sit haec rationi' potestas?
 omnis eum in tenebris praesertim vita laboret.
 nam veluti pueri trepidant atque omnia caecis 55
 in tenebris metuunt, sic nos in luce timeamus
 interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
 hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessesit
 non radii solis neque lucida tela diei 60
 discutiant, sed naturae species ratioque.

Nunc age, quo motu genitalia materiali
 corpora res varias gignant genitasque resolvant
 et qua vi facere id cogantur quaeque sit ollis
 reddita mobilitas magnum per inane meandi, 65
 expediam: tu te dictis praebere memento.
 nam certe non inter se stipata cohaeret

materies, quoniam minui rem quamque videmus
 et quasi longinquo fluere omnia cernimus aevo
 ex oculisque vetustatem subducere nostris, 70
 cum tamen incolumis videatur summa manere
 propterea quia, quae decedunt corpora cuique,
 unde abeunt minuunt, quo venire augmine donant,
 illa senescere at haec contra florescere cogunt,
 nec remorantur ibi. sic rerum summa novatur 75
 semper, et inter se mortales mutua vivunt.
 augescunt aliae gentes, aliae minuuntur,
 inque brevi spatio mutantur saecula animantum
 et quasi cursores vitae lampada tradunt.

Si cessare putas rerum primordia posse 80
 cessandoque novos rerum progignere motus,
 avius a vera longe ratione vagaris.

nam quoniam per inane vagantur, cuncta necessest
 aut gravitate sua ferri primordia rerum
 aut ictu forte alterius. nam *cum* cita saepe 85
 obvia confluxere, fit ut diversa repente

dissiliant; neque enim mirum, durissima quae sint
 ponderibus solidis neque quicquam a tergo ibus obstet.
 et quo iactari magis omnia materiali
 corpora pervideas, reminiscere totius inum 90

nil esse in summa, neque habere ubi corpora prima
 consistant, quoniam spatium sine fine modoquest
 immensumque patere in cunctas undique partis
 pluribus ostendi et certa ratione probatumst.

quod quoniam constat, nimirum nulla quies est 95
 reddita corporibus primis per inane profundum,
 sed magis adsiduo varioque exercita motu
 partim intervallis magnis confulta resultant.

pars etiam brevibus spatiis vexantur ab ictu.
 et quaecumque magis condense conciliatu 100
 exiguis intervallis convecta resultant,

indupedita suis perplexis ipsa figuris,
 haec validas saxi radices et fera ferri
 corpora constituunt et cetera *de* genere horum.

PAUCUA QVAE PORRO MAGNUM PER INANE VAGANTUR 105

set quae dissiliunt longe longeque recursant
 in magnis intervallis, haec aera rarum

sufficiunt nobis et splendida lumina solis.
 multaue praeterea magnum per inane vagantur,
 conciliis rerum quae sunt reiecta nec usquam 110
 consociare etiam motus potuere recepta.
 cuius, uti memoro, rei simulacrum et imago
 ante oculos semper nobis versatur et instat.
 contemplator enim, cum solis lumina cunq̄ue
 inserti fundunt radii per opaca domorum: 115
 multa minuta modis multis per inane videbis
 corpora misceri radiorum lumine in ipso
 et velut aeterno certamine proelia pugnas
 edere turmatim certantia nec dare pausam,
 conciliis et discidiis exercita crebris; 120
 conicere ut possis ex hoc, primordia rerum
 quale sit in magno iactari semper inani.
 dumtaxat rerum magnarum parva potest res
 exemplare dare et vestigia notitiae.
 hoc etiam magis haec animum te advertere par est 125
 corpora quae in solis radiis turbare videntur,
 quod tales turbae motus quoque materiai
 significant clandestinos caecosque subesse.
 multa videbis enim plagis ibi percita caecis
 commutare viam retroque repulsa reverti 130
 nunc huc nunc illuc in cunctas undique partis.
 scilicet hic a principiis est omnibus error.
 prima moventur enim per se primordia rerum;
 inde ea quae parvo sunt corpora conciliatu
 et quasi proxima sunt ad viris principiorum, 135
 ictibus illorum caecis impulsa cientur,
 ipsaque quae porro paulo maiora lacescunt.
 sic a principiis ascendit motus et exit
 paulatim nostros ad sensus, ut moveantur
 illa quoque, in solis quae lumine cernere quimus 140
 nec quibus id faciant plagis apparet aperte.
 Nunc quae mobilitas sit reddita materiai
 corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
 primum aurora novo cum spargit lumine terras
 et variae volucres nemora avia pervolitantes 145
 aera per tenera liquidis loca vocibus opplent,
 quam subito soleat sol ortus tempore tali

convestire sua perfundens omnia luce,
 omnibus in promptu manifestumque esse videmus.
 at vapor is quem sol mittit lumenque serenum 150
 non per inane meat vacuum; quo tardius ire
 cogitur, aérias quasi dum diverberet undas.
 nec singillatim corpuscula quaeque vaporis
 sed complexa meant inter se conque globata;
 quapropter simul inter se retrahuntur et extra 155
 officuntur, uti cogantur tardius ire.
 at quae sunt solida primordia simplicitate,
 cum per inane meant vacuum nec res remoratur
 ulla foris atque ipsa, suis e partibus una,
 unum in quem coepere locum conixa feruntur, 160
 debent nimirum praecellere mobilitate
 et multo citius ferri quam lumina solis
 multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 tempore quo solis pervolgant fulgura caelum.

*

[nec persectari primordia singula quaeque, 165
 ut videant qua quicque geratur cum ratione.

At quidam contra haec, ignari materiai,
 naturam non posse deum sine numine credunt
 tanto opere humanis rationibus admoderate 170
 tempora mutare annorum frugesque creare,
 et iam cetera, mortalis quae suadet adire
 ipsaque deducit dux vitae dia voluptas
 et res per Veneris blanditur saecula propagent,
 ne genus occidat humanum. quorum omnia causa
 constituisse deos cum fingunt, omnibu' rebus 175
 magno opere a vera lapsi ratione videntur.
 nam quamvis rerum ignorem primordia quae sint,
 hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim
 confirmare aliisque ex rebus reddere multis,
 nequaquam nobis divinitus esse creatam 180
 naturam mundi: *tanta stat praedita culpa.*
 quae tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
 nunc id quod superest de motibus expediemus.]

Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus
 confirmare tibi, nullam rem posse sua vi 185
 corpoream sursum ferri sursumque meare;

ne tibi dent in eo flammaram corpora fraudem.
 sursus enim versus gignuntur et augmina sumunt
 et sursum nitidae fruges arbustaque crescunt,
 pondera, quantum in se èst, cum deorsum cuncta ferantur.
 nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum 191
 et celeri flamma degustant tigna trabesque,
 sponte sua facere id sine vi subigente putandum est.
 quod genus e nostro cum missus corpore sanguis
 emicat exultans alte spargitque cruorem. 195

nonne vides etiam quanta vi tigna trabesque
 respuat umor aquae? nam quo magis ursimus alte
 deiecta et magna vi multi pressimus aegre,
 tam cupide sursum revomit magis atque remittit,
 plus ut parte foras emergant exiliantque. 200
 nec tamen haec, quantum est in se, dubitamus, opinor,
 quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.

sic igitur debent flammae quoque posse per auras
 aeris expressae sursum succedere, quanquam
 pondera, quantum in se, deorsum *deducere* pugnent. 205
 nocturnasque faces caeli sublime volantis

nonne vides longos flammaram ducere tractus
 in quascumque dedit partis natura meatum?
 non cadere in terram stellas et sidera cernis?
 sol etiam *caeli* de vertice dissipat omnis 210
 ardorem in partis et lumine conserit arva;
 in terras igitur quoque solis vergitur ardor.
 transversosque volare per imbris fulmina cernis;
 nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes
 concursant; cadit in terras vis flammea volgo. 215

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus,
 corpora cum deorsum rectum per inane ferantur,
 ponderibus propriis incerto tempore ferme
 incertisque loci spatiis decellere paulum,
 tantum quod momen mutatum dicere possis. 220
 quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
 imbris uti guttae, eaderent per inane profundum,
 nec foret offensus natus nec plaga creata
 principiis: ita nil unquam natura creasset.

Quod si forte aliquis credit graviora potesse 225
 corpora, quo citius rectum per inane ferantur,

incidere ex supero levioribus atque ita plagas
gignere quae possint genitalis reddere motus,
avius a vera longe ratione recedit.

nam per aquas quaecumque cadunt atque aera rarum, 230
haec pro ponderibus casus celerare necessest
propterea quia corpus aquae naturaque tenvis
aeris haut possunt aequae rem quamque morari,
sed citius cedunt gravioribus exsuperata.

at contra nulli de nulla parte neque ullo 235
tempore inane potest vacuum subsistere rei,
quin, sua quod natura petit, concedere pergat;
omnia quapropter debent per inane quietum
aeque ponderibus non aequis concita ferri.

haud igitur poterunt levioribus incidere unquam 240
ex supero graviora neque ictus gignere per se
qui varient motus per quos natura gerat res.

quare etiam atque etiam paulum inclinare necessest
corpora; nec plus quam minimum, ne fingere motus
obliquos videamur et id res vera refutet. 245

namque hoc in promptu manifestumque esse videmus,
pondera, quantum in sest, non posse obliqua meare,
ex supero cum praecipitant, quod cernere possis.
sed nil omnino *recta* regione viai

declinare quis est qui possit cernere de se? 250

Denique si semper motus conectitur omnis
et vetere exoritur *s. mper* novus ordine certo
nec declinando faciunt primordia motus
principium quoddam quod fati foedera rumpat,
ex infinito ne causam causa sequatur, 255
libera per terras unde haec animantibus exstat,
unde est haec, inquam, fati avolsa potestas
per quam progredimur quo ducit quemque voluntas,
declinamus item motus nec tempore certo
nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens? 260

nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
principium dat et hinc motus per membra rigantur.
nonne vides etiam patefactis tempore puncto
carceribus non posse tamen prorumpere equorum
vim cupidam tam de subito quam mens avet ipsa? 265
omnis enim totum per corpus material

copia conquiri debet, concita per artus
 omnis ut studium mentis conixa sequatur;
 ut videas initum motus a corde creari
 ex animique voluntate id procedere primum, 270
 inde dari porro per totum corpus et artus.
 nec similest ut cum impulsus procedimus ictu
 viribus alterius magnis magnoque coactu.
 nam tum materiem totius corporis omnem
 perspicuumst nobis invitis ire rapique, 275
 donec eam refrenavit per membra voluntas.
 iamne vides igitur, quamquam vis externa multos
 pellat et invitos cogat procedere saepe
 praecipitesque rapi, tamen esse in pectore *nostro*
 quiddam quod contra pugnare obstareque possit? 280
 cuius ad arbitrium quoque copia materiai
 cogitur interdum flecti per membra per artus
 et proiecta refrenatur retroque residit.
 quare in seminibus quoque idem fateare necessest,
 esse aliam praeter plagas et pondera causam 285
 motibus, unde haec est nobis innata potestas,
 de nilo quoniam fieri nil posse videmus.
 pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant
 externa quasi vi. sed ne mens ipsa necessum
 intestinum habeat cunctis in rebus agendis 290
 et devicta quasi *hoc* cogatur ferre patique,
 id facit exiguum clinamen principiorum
 nec regione loci certa nec tempore certo.
 Nec stipata magis fuit unquam materiai
 copia nec porro maioribus intervallis. 295
 nam neque adaugescit quicquam neque deperit inde.
 quapropter quo nunc in motu principiorum
 corpora sunt, in eodem ante acta aetate fuere
 et post haec semper simili ratione ferentur,
 et quae consuerint gigni gignentur eadem 300
 condicione et erunt et crescent vique valebunt,
 quantum cuique datum est per foedera naturai.
 nec rerum summam commutare ulla potest vis.
 nam neque, quo possit genus ullum materiai
 effugere ex omni, quicquam est *extra*, neque in omne 305
 unde coorta queat nova vis inrumpere et omnem

naturam rerum mutare et vertere motus.

Illud in his rebus non est mirabile, quare,
 omnia cum rerum primordia sint in motu,
 summa tamen summa videatur stare quiete, 310
 praeterquam siquid proprio dat corpore motus.
 omnis enim longe nostris ab sensibus infra
 primorum natura iacet; quapropter, ubi ipsa
 cernere iam nequeas, motus quoque surpere debent;
 praesertim cum, quae possimus cernere, celent 315
 saepe tamen motus spatio diducta locorum.
 nam saepe in colli tondentes pabula laeta
 lanigerae reptant pecudes quo *quamque* vocantes
 invitant herbae gemmantes rore recenti,
 et satiati agni ludunt blandeque coruscant; 320
 omnia quae nobis longe confusa videntur
 et velut in viridi candor consistere colli.
 praeterea magnae legiones cum loca cursu
 camporum complent belli simulacra cientes,
 fulgor ibi ad caelum se tollit totaque circum 325
 aere renidescit tellus supterque virum vi
 excitur pedibus sonitus clamoreque montes
 icti reiectant voces ad sidera mundi
 et circumvolitant eques mediosque repente
 tranmittunt valido quatientes impete campos. 330
 et tamen est quidam locus altis montibus *unde*
 stare videntur et in campis consistere fulgor.

Nunc age iam deinceps cunctarum exordia rerum
 qualia sint et quam longe distantia formis
 percipe, multigenis quam sint variata figuris; 335
 non quo multa parum simili sint praedita forma,
 sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 nec mirum; nam cum sit eorum copia tanta
 ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla,
 debent nimirum non omnibus omnia prorsum 340
 esse pari filo similique adfecta figura.
 praestat rem genus humanum mutaeque natantes
 squamigerum pecudes et laeta armenta feraeque
 et variae volucres, laetantia quae loca aquarum
 concelebrant circum ripas fontisque lacusque, 345
 et quae pervolgant nemora avia pervolitantes;

quorum unum quidvis generatim sumere perge,
invenies tamen inter se differre figuris.

nec ratione alia proles cognoscere matrem
nec mater posset prolem; quod posse videmus 350
nec minus atque homines inter se nota cluere.

nam saepe ante deum vitulus delubra decora
turieremas propter mactatus concidit aras
sanguinis expirans calidum de pectore flumen.
at mater viridis saltus orbata peragrans 355

noscit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
omnia convisens oculis loca si queat usquam
conspicere amissum fetum, completque querellis
frondiferum nemus absistens et crebra revisit
ad stabulum desiderio perfixa iuveni, 360

nec tenerae salices atque herbae rore vigentes
fluminaque illa queunt summis labentia ripis
oblectare animum sumptamque avertere curam,
nec vitulorum aliae species per pabula lacta
derivare queunt animum curaque levare: 365

usque adeo quiddam proprium notumque requirit.
praeterea teneri tremulis cum vocibus haedi
cornigeras norunt matres agnique petulci
balantum pecudes: ita, quod natura reposcit,
ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis. 370

postremo quodvis frumentum non tamen omne
quique suo genere inter se simile esse videbis,
quin intercurrat quaedam distantia formis.

concharumque genus parili ratione videmus
pingere telluris gremium, qua mollibus undis 375
litoris incurvi bibulam pavit aequor harenam.

quare etiam atque etiam simili ratione necessest,
natura quoniam constant neque facta manu sunt
unius ad certam formam primordia rerum,
dissimili inter se quaedam volitare figura. 380

Perfacile est tali ratione exsolvere nobis
quare fulmineus multo penetratior ignis
quam noster fuit e taedis terrestribus ortus.
dicere enim possis caelestem fulminis ignem
suptilem magis e parvis constare figuris 385
atque ideo transire foramina quae nequit ignis

noster hic e lignis ortus taedaque creatus.
 praeterea lumen per cornum transit, at imber
 respuitur. quare? nisi luminis illa minora
 corpora sunt quam de quibus est liquor almus aquarum.
 et quamvis subito per colum vina videmus 391
 perfluere; at contra tardum cunctatur olivom,
 aut quia nimirum maioribus est elementis
 aut magis hamatis inter se perque plicatis,
 atque ideo fit uti non tam diducta repente 395
 inter se possint primordia singula quaeque
 singula per cuiusque foramina permanare.

Ituc accedit uti mellis lactisque liquores
 iucundo sensu linguae tractentur in ore;
 at contra taetra absinthi natura ferique 400
 centaury foedo pertorquent ora sapore;
 ut facile agnoscas e levibus atque rutundis
 esse ea quae sensus iucunde tangere possunt,
 at contra quae amara atque aspera cumque videntur,
 haec magis hamatis inter se nexa teneri 405
 proptereaque solere vias rescindere nostris
 sensibus introituque suo perrumpere corpus.

Omnia postremo bona sensibus et mala tactu
 dissimili inter se pugnant perfecta figura;
 ne tu forte putes serrae stridentis acerbum 410
 horrorem constare elementis levibus aequae
 ac musaea mele, per chordas organici quae
 mobilibus digitis expergefata figurant;
 neu simili penetrare putes primordia forma
 in nares hominum, cum taetra cadavera torrent, 415
 et cum scena croco Cilici perfusa recens est
 araque Panchacos exhalat propter odores;
 neve bonos rerum simili constare colores
 semine constituas, oculos qui pascere possunt,
 et qui compungunt aciem lacrimareque cogunt 420
 aut foeda specie *diri* turpesque videntur.
 omnis enim, sensus quae mulcet cumque, *figura*
 haut sine principali aliquo levore creatast;
 at contra quaecumque molesta atque aspera constat,
 non aliquo sine materiae squalore repertast. 425
 sunt etiam quae iam nec levia iure putantur

esse neque omnino flexis mucronibus unca,
 sed magis angellis paulum prostantibu' *quique*
 titillare magis sensus quam laedere possint;
 fecula iam quo de genere est inulaeque sapes. 430
 denique iam calidos ignis gelidamque pruinam
 dissimili dentata modo conpungere sensus
 corporis, indicio nobis est tactus uterque.

tactus enim, tactus, pro divum numina sancta,
 corporis est sensus, vel cum res externa sese 435
 insinuat, vel cum laedit quae in corpore natat
 aut iuvat egrediens genitalis per Veneris res,
 aut ex offensu cum turbant corpore in ipso
 semina confundunt*que* inter se concita sensum;
 ut si forte manu quamvis iam corporis ipse 440
 tute tibi partem ferias atque experiare.

quapropter longe formas distare necessest
 principiis, varios quae possint edere sensus.

Denique quae nobis durata ac spissa videntur,
 haec magis hamatis inter sese esse necessest 445
 et quasi ramosis alte compacta teneri.

in quo iam genere in primis adamantina saxa
 prima acie constant ictus contemnere sucta
 et validi silices ac duri robora ferri
 aeraque quae claustris restantia vociferantur. 450

illa quidem debent e levibus atque rutundis
 esse magis, fluvido quae corpore liquida constant;
 NAMQUE PAPAVERIS HAUSTUS ITEMST FACILIS QUOD AQUARUM
 nec retinentur enim inter se glomeramina quaeque
 et procursus item proclive volubilis exstat. 455

omnia postremo quae puncto tempore cernis
 diffugere, ut fumum nebulas flammisque, necessest,
 si minus omnibu' sunt e levibus atque rutundis,
 at non esse tamen perplexis indupedita,
 pungere uti possint corpus penetrareque SAXA, 460
 nec tamen haerere inter se; quodcumque videmus
 sensibu' sic latum, facile ut cognoscere possis
 non e perplexis sed acutis esse elementis.

sed quod amara vides eadem quae fluvida constant,
 sudor uti maris est, minime mirabile habeto. 465

nam quod fluvidus est, e levibus atque rutundis

est, et *squalida multa creant* admixta doloris
 corpora; nec tamen haec retineri hamata *necessumst*;
 scilicet esse globosa tamen, cum squalida constant,
 provolvi simul ut possint et laedere sensus. 470

et quo mixta putes magis aspera levibus esse
 principiis, unde est Neptuni corpus acerbum,
 est ratio discernendi; seorsumque videndi
 umor dulcis, ubi per terras crebrius idem
 percolatur, ut in foveam fluat ac mansuescat; 475

linquit enim supera taetri primordia viri,
 aspera quom magis in terris haerescere possint.

Quod quoniam docui, pergam conectere rem quae
 ex hoc apta fidem ducat, primordia rerum
 finita variare figurarum ratione. 480

quod si non ita sit, rursus iam semina quaedam
 esse infinito debebunt corporis auctu.

nam quoniam eadem una cuiusvis in brevitate
 corporis inter se multum variare figurae
 non possunt: fac enim minimis e partibus esse
 corpora prima tribus, vel paulo pluribus auge;
 nempe ubi eas partis unius corporis omnis,
 summa atque ima locans, transmutans dextera laevis,
 omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
 formai speciem totius corporis eius, 490

quod superest, si forte voles variare figuras,
 addendum partis alias erit; inde sequetur,
 adsimili ratione alias ut postulet ordo,
 si tu forte voles etiam variare figuras:

ergo formarum novitatem corporis augmen
 subsequitur. quare non est ut credere possis
 esse infinitis distantia semina formis,
 ne quaedam cogas inmani maximitate

esse, supra quod iam docui non posse probari.
 iam tibi barbaricae vestes Melibocaque fulgens 500
 purpura Thessalico concharum tacta colore

aurca pavonum ridenti imbuta lepore
 saecla, novo rerum superata colore iacerent
 et contemptus odor smyrnae mellisque sapes,
 et cynea mele Phoebeaque daedala chordis 505

carmina consimili ratione oppressa silerent.
 namque aliis aliud praestantius exoreretur.
 cedere item retro possent in deteriores
 omnia sic partis, ut diximus in melioris.
 namque aliis aliud retro quoque tactrius esset 510
 naribus auribus atque oculis orisque sapor.
 quae quoniam non sunt, *sed* rebus reddita certa
 finis utrinque tenet summam, fateare necessest
 materiem quoque finitis differre figuris.
 denique ab ignibus ad gelidas iter usque pruinas 515
 finitumst retroque pari ratione remensumst.
 extima enim calor ac frigus, mediique tepores
 interutraque iacent explentes ordine summam.
 ergo finita distant ratione creata,
 ancipiti quoniam mucroni utrinque notantur, 520
 hinc flammis illine rigidis infesta pruinis.
 Quod quoniam docui, pergam conectere rem quae
 ex hoc apta fidem ducat, primordia rerum,
 inter se simili quae sunt perfecta figura,
 infinita cluere. etenim distantia cum sit 525
 formarum finita, necesse est quae similes sint
 esse infinitas aut summam materiai
 finitam constare, id quod non esse probavi
 versibus ostendens corpuscula materiai
 ex infinito summam rerum usque tenere, 530
 undique protelo plagarum continuato.
 nam quod rara vides magis esse animalia quaedam
 fecundamque minus naturam cernis in illis,
 at regione locoque alio terrisque remotis
 multa licet genere esse in eo numerumque repleri ; 535
 sicut quadripedum cum primis esse videmus
 in genere anguimanus elephantos, India quorum
 milibus e multis vallo munitur eburno,
 ut penitus nequeat penetrari: tanta ferarum
 vis est, quarum nos perpauca exempla videmus. 540
 sed tamen id quoque uti concedam, quamlibet esto
 unica res quaedam nativo corpore sola,
 cui similis toto terrarum *nulla* sit orbi;
 infinita tamen nisi erit vis materiai
 unde ea progigni possit concepta, creari 545

non poterit, neque, quod superest, procrecere aliqne.
 quippe etenim sumam hoc quoque uti finita per omne
 corpora iactari unius genitalia rei,
 unde ubi qua vi et quo pacto congressa coibunt
 materiae tanto in pelago turbaque aliena? 550
 non, ut opinor, habent rationem conciliandi;
 sed quasi naufragiis magnis multisque coortis
 disiectare solet magnum mare trastra gubernata
 antemnas proram malos tonsasque natantis,
 per terrarum omnis oras fluitantia aplustra 555
 ut videantur et indicium mortalibus edant,
 infidi maris insidias virisque dolumque
 ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
 subdola cum ridet placidi pellacia ponti,
 sic tibi si finita semel primordia quaedam 560
 constitues, aevom debebunt sparsa per omnem
 disiectare aestus diversi materiai,
 nunquam in concilium ut possint compulsa coire
 nec remorari in concilio nec crescere adaucta;
 quorum utrumque palam fieri manifesta docet res, 565
 et res progigni et genitas procrecere posse.
 esse igitur genere in quovis primordia rerum
 infinita palam est unde omnia suppeditantur.

Nec superare queunt motus itaque exitiales
 perpetuo neque in aeternum sepelire salutem, 570
 nec porro rerum genitales auctificique
 motus perpetuo possunt servare creata.
 sic aequo geritur certamine principiorum
 ex infinito contractum tempore bellum.
 nunc hic nunc illic superant vitalia rerum 575
 et superantur item. miscetur funere vagor
 quem pueri tollunt visentis luminis oras;
 nec nox ulla diem neque noctem aurora secutast
 quae non audierit mixtos vagitibus aegris
 ploratus mortis comites et funeris atri. 580

Illud in his obsignatum quoque rebus habere
 convenit et memori mandatum mente tenere,
 nil esse, in promptu quorum natura videtur,
 quod genere ex uno consistat principiorum,
 nec quicquam quod non permixto semine constet; 585

et quodcumque magis vis multas possidet in se
 atque potestates, ita plurima principiorum
 in sese genera ac varias docet esse figuras.
 principio tellus habet in se corpora prima
 unde mare immensum volventes frigora fontes 590
 adsidue renouent, habet ignes unde oriantur.
 nam multis succensa locis ardent sola terrae,
 eximiis vero furit ignibus impetus Aetnae.
 tum porro nitidas fruges arbustaque laeta
 gentibus humanis habet unde extollere possit, 595
 unde etiam fluvios frondes et pabula laeta
 montivago generi possit praebere ferarum.
 quare magna deum mater materque ferarum
 et nostri genetrix haec dicta est corporis una.

Hanc veteres Graium docti eecinere poetae 600

sedibus in curru biugos agitare leones,
 aeris in spatio magnam pendere docentes
 tellurem neque posse in terra sistere terram.
 adianxere feras, quia quamvis effera proles
 officiis debet molliri victa parentum. 605

muralique caput summum cinxere corona,
 eximiis munita locis quia sustinet urbes;
 quo nunc insigni per magnas praedita terras
 horrifice fertur divinae matris imago.

hanc variae gentes antiquo more sacrorum 610
 Idaeam vocitant matrem Phrygiasque catervas
 dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
 per terrarum orbem fruges coepisse creari.

gallos attribuunt, quia, numen qui violarint
 matris et ingrati genitoribus inventi sint, 615
 significare volunt indignos esse putandos,
 vivam progeniem qui in oras luminis edant.

tympana tenta tonant palmis et cymbala circum
 concava, raucisonoque minantur cornua cantu
 et Phrygio stimulat numero cava tibia mentis, 620

telaque praeportant violenti signa furoris,
 ingratos animos atque impia pectora volgi
 conterrere metu quae possint numini' divae.
 ergo eum primum magnas invecta per urbis

- munificat tacita mortalis muta salute, 625
aere atque argento sternunt iter omne viarum
largifica stipe ditantes ninguntque rosarum
floribus umbrantes matrem comitumque catervas.
hic armata manus, Curetas nomine Grai
quos memorant Phrygios, inter se forte *quod armis* 630
ludunt in numerumque exultant sanguinolenti
terrificas capitum quatientes momine cristas,
Dictaeos referunt Curetas qui Iovis illum
vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
cum pueri circum puerum pernice chorea 635
armatei in numerum pulsarent aeribus aera,
ne Saturnus eum malis mandaret adeptus
aeternumque daret matri sub pectore volnus.
propterea magnam armati matrem comitantur, 640
aut quia significant divam praedicere ut armis
ac virtute velint patriam defendere terram
praesidioque parent decorique parentibus esse.
quae bene et eximie quamvis disposta ferantur,
longe sunt tamen a vera ratione repulsa. 645
omnis enim per se divom natura necessest
inmortali aevo summa cum pace fruatur
semota ab nostris rebus seiunctaque longe.
nam privata dolore omni, privata periculis,
ipsa suis pollens opibus, nil indiga nostri, 650
nec bene promeritis capitur neque tangitur ira.
655 hic si quis mare Neptunum Cereremque vocare
constituit fruges et Bacchi nomine abuti
mavolt quam laticis proprium proferre vocamen,
concedamus ut hic terrarum dicitet orbem 655
esse deum matrem, dum vera re tamen ipse
680 religione animum turpi contingere parcat.
652 terra quidem vero caret omni tempore sensu,
et quia multarum potitur primordia rerum,
multa modis multis effert in lumina solis. 660
660 Saepe itaque ex uno tondentes gramina campo
lanigerac pecudes et equorum duellica proles
buceriaeque greges codem sub tegmine caeli
ex unoque sitim sedantes flumine aquai
dissimili vivont specie retinentque parentum 665

665 naturam et mores generatim quaeque imitantur.
 tanta est in quovis genere herbae materiali
 dissimilis ratio, tanta est in flumine quoque.
 hinc porro quamvis animantem ex omnibus unam
 ossa cruor venae calor umor viscera nervi 670
 670 constituunt; quae sunt porro distantia longe,
 dissimili perfecta figura principiorum.
 tum porro quaecumque igni flammata cremantur,
 si nil praeterea, tamen haec in corpore condunt
 unde ignem iacere et lumen summittere possint 675
 675 scintillasque agere ac late differre favillam.
 cetera consimili mentis ratione peragrans
 invenies igitur multarum semina rerum
 corpore celare et varias cohibere figuras.
 denique multa vides quibus et color et sapor una 680
 681 reddita sunt cum odore. in privis pleraque dona
 haec igitur variis debent constare figuris;
 nidor enim penetrat qua fucus non it in artus,
 fucus item sorsum, *sorsum* sapor insinuatur
 sensibus; ut noscas privis differre figuris. 685
 dissimiles igitur formae glomeramen in unum
 conveniunt et res permixto semine constant.
 quin etiam passim nostris in versibus ipsis
 multa elementa vides multis communia verbis,
 cum tamen inter se versus ac verba necesse est 690
 690 confiteare alia ex aliis constare elementis;
 non quo multa parum communis littera currat
 aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem,
 sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 sic aliis in rebus item communia multa 695
 695 multarum rerum cum sint primordia, verum
 dissimili tamen inter se consistere summa
 possunt; ut merito ex aliis constare feratur
 humanum genus et fruges arbustaque laeta.
 Nec tamen omnimodis coniecti posse putandum est 700
 700 omnia. nam volgo fieri portenta videres,
 semiferas hominum species existere et altos
 interdum ramos egigni corpore vivo,
 multaque coniecti terrestria membra marinis,
 tum flammam tactro spirantis ore Chimacras 705

pascere naturam per terras omniparentis.
 quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 seminibus certis certa genetrice creata
 conservare genus crescentia posse videmus.
 scilicet id certa fieri ratione necessust. 710
 nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus
 corpora discedunt conexaque convenientis
 efficiunt motus. at contra aliena videmus
 reicere in terras naturam, multaue caecis
 corporibus fugiunt e corpore percita plagis, 715
 quae neque coneciti quoquam potuere neque intus
 vitalis motus consentire atque imitari.
 sed ne forte putes animalia sola teneri
 legibus hisce, ea res ratio disterninat omnis.
 nam veluti tota natura dissimiles sunt 720
 inter se genitae res quaeque, ita quamque necessesit
 dissimili constare figura principiorum;
 non quo multa parum simili sint praedita forma,
 sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 semina cum porro distent, differre necessust 725
 intervalla vias concexus pondera plagas
 concursus motus, quae non animalia solum
 corpora seiungunt, sed terras ac mare totum
 secernunt caelumque a terris omne retentant.
 Nunc age dicta meo dulci quaesita labore 730
 percipe, ne forte haec albis ex alba rearis
 principiis esse, ante oculos quae candida cernis,
 aut ea quae nigrant nigro de semine nata;
 nive alium quemvis quae sunt inbuta colorem,
 propterea gerere hunc credas, quod materiali 735
 corpora consimili sint eius tincta colore.
 nullus enim color est omnino materiali
 corporibus, neque par rebus neque denique dispar.
 in quae corpora si nullus tibi forte videtur
 posse animi iniectus fieri, procul avius erras. 740
 nam cum caecigeni, solis qui lumina numquam
 dispexere, tamen cognoscant corpora tactu,
 744 scire licet nostrae quoque menti corpora posse
 vorti in notitiam nullo circum lita fuco.
 denique nos ipsi caecis quaecumque tenebris 745

tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.
 quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo
 743 ex ineunte aevo nullo coniuncta colore.
 749 omnis enim color omnino mutatur in omnis;
 quod facere haud ullo debent primordia pacto. 750
 immutabile enim quiddam superare necessest,
 ne res ad nilum redigantur funditus omnes.
 nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
 proinde colore cave contingas semina rerum, 755
 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
 Praeterea si nulla coloris principiis est
 reddita natura et variis sunt praedita formis,
 e quibus omne genus gignunt variantque colores
 propterea, magni quod refert semina quaeque 760
 cum quibus et quali positura contineantur
 et quos inter se dent motus accipiantque,
 perfacile extemplo rationem reddere possis
 cur ea quae nigro fuerint paulo ante colore,
 marmoreo fieri possint candore repente; 765
 ut mare, cum magni commorunt aequora venti,
 vertitur in canos candenti marmore fluctus.
 dicere enim possis, nigrum quod saepe videmus,
 materies ubi permixta est illius et ordo
 principiis mutatus et addita demptaque quaedam, 770
 continuo id fieri ut candens videatur et album.
 quod si caeruleis constarent aequora ponti
 seminibus, nullo possent albescere pacto.
 nam quocumque modo perturbes caerulea quae sint,
 numquam in marmoreum possunt migrare colorem. 775
 sin alio atque alio sunt semina tincta colore
 quae maris efficiunt unum purumque nitorem,
 ut saepe ex aliis formis variisque figuris
 efficitur quiddam quadratum unaque figura,
 conveniebat, ut in quadrato cernimus esse 780
 dissimiles formas, ita cernere in aequore ponti
 aut alio in quovis uno puroque nitore
 dissimiles longe inter se variosque colores.
 praeterea nil officiant obstantque figurae
 dissimiles quo quadratum minus omne sit extra; 785

at varii rerum inpediunt prohibentque colores
quominus esse uno possit res tota nitore.

Tum porro quae ducit et inlicit ut tribuamus
principiis rerum nonnumquam causa colores,
occidit, ex albis quoniam non alba creantur, 790
nec quae nigra cluent de nigris sed variis ex.
quippe etenim multo proclivius exorientur
caudida de nullo quam nigro nata colore
aut alio quovis qui contra pugnet et obstat.

Praeterea quoniam nequeunt sine luce colores 795
esse neque in lucem existunt primordia rerum,
scire licet quam sint nullo velata colore.

qualis enim caecis poterit color esse tenebris?
lumine quin ipso mutatur propterea quod
recta aut obliqua percussus luce refulget; 800

pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
quae sita cervices circum collumque coronat;
namque alias fit uti claro sit rubra pyropo,
interdum quodam sensu fit uti videatur
inter curalium viridis miscere zmaragdos. 805

caudaque pavonis, larga cum luce repleta est,
consimili mutat ratione obversa colores;
qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
scire licet, sine eo fieri non posse putandum est.
et quoniam plagae quoddam genus excipit in se 810

pupula, cum sentire colorem dicitur album,
atque aliud porro, nigrum cum et cetera sentit,
nec refert ea quae tangas quo forte colore
praedita sint, verum quali magis apta figura,
scire licet nil principiis opus esse colores, 815
sed variis formis variantes edere tactus.

Praeterea quoniam non certis certa figuris
est natura coloris et omnia principiorum
formamenta queunt in quovis esse nitore,
cur ea quae constant ex illis non pariter sunt 820
omne genus perfusa coloribus in genere omni?
conveniebat enim corvos quoque saepe volantibus
ex albis album pinnis iactare colorem
et nigros fieri nigro de semine cygnos
aut alio quovis uno varioque colore. 825

Quin etiam quanto in partes res quaeque minutas
 distrahitur magis, hoc magis est ut cernere possis
 evanescere paulatim stinguique colorem;
 ut fit ubi in parvas partis discerpitur austrum:
 purpura poeniceusque color clarissimu' multo, 830
 filatim cum distractum est, dispergitur omnis;
 noscere ut hinc possis prius omnem efflare colorem
 particulas quam discedant ad semina rerum.

Postremo quoniam non omnia corpora vocem
 mittere concedis neque odorem, propterea fit 835
 ut non omnibus adtribuas sonitus et odores.
 sic oculis quoniam non omnia cernere quimus,
 scire licet quaedam tam constare orba colore
 quam sine odore ullo quaedam sonituque remota,
 nec minus haec animum cognoscere posse sagacem 840
 quam quae sunt aliis rebus privata notare.

Sed ne forte putes solo spoliata colore
 corpora prima manere, etiam secreta teporis
 sunt ac frigoris omnino calidique vaporis,
 et sonitu sterila et suco iciuna feruntur, 845
 nec iaciunt ullum proprium de corpore odorem.
 sicut amaracini blandum stactaeque liquorem
 et nardi florem, nectar qui naribus halat,
 cum facere instituas, cum primis quaerere par est,
 quoad licet ac potis es reperire, inolentis olivi 850
 naturam, nullam quae mittat naribus auram,
 quam minime ut possit mixtos in corpore odores
 concoctosque suo contractans perdere viro,
 propter eandem *rem* debent primordia rerum
 non adhibere suum gignundis rebus odorem 855
 nec sonitum, quoniam nil ab se mittere possunt,
 nec simili ratione saporem denique quemquam
 nec frigus neque item calidum tepidumque vaporem,
 cetera; quae cum ita sunt tamen ut mortalia constant,
 molli lenta, tragosa putri, cava corpore raro, 860
 omnia sint a principiis seiuncta necessessest,
 immortalia si volumus subiungere rebus
 fundamenta quibus nitatur summa salutis;
 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Nunc ea quae sentire videmus cumque necessessest 865

ex insensilibus tamen omnia confiteare
 principiis constare. neque id manifesta refutant
 nec contra pugnant, in promptu cognita quae sunt,
 sed magis ipsa manu ducunt et credere cogunt
 ex insensilibus, quod dico, animalia gigni. 870

quippe videre licet vivos existere vermes
 stercore de taetro, putorem cum sibi nacta est
 intempestivis ex imbribus umida tellus;
 praeterea cunctas itidem res vertere sese.

vertunt se fluvii frondes et pabula laeta 875

in pecudes, vertunt pecudes in corpora nostra
 naturam, et nostro de corpore saepe ferarum
 aurescunt vires et corpora pennipotentum.

ergo omnes natura cibos in corpora viva
 vertit et hinc sensus animantium procreat omnes, 880

non alia longe ratione adque arida ligna
 explicat in flammis et in ignis omnia versat.

iamne vides igitur magni primordia rerum
 referre in quali sint ordine quaeque locata
 et commixta quibus dent motus accipiantque? 885

Tum porro quid id est, animum quod percutit, ipsum
 quod movet et varios sensus exprimere cogit,
 ex insensilibus ne credas sensibile gigni?

nimirum lapides et ligna et terra quod una
 mixta tamen nequeunt vitalem reddere sensum. 890

illud in his igitur rebus meminisse decebit,
 non ex omnibus omnino, quaecumque creant res,

sensilia extemplo me *et* gigni dicere sensus,
 sed magni referre eam primum quantula constant,
 sensibile quae faciunt, et qua sint praedita forma, 895

motibus ordinibus posituris denique quae sint.
 quarum nil rerum in lignis glaebisque videmus;

et tamen haec, cum sunt quasi putrefacta per imbres,
 vermiculos pariunt, quia corpora materiali

antiquis ex ordinibus permota nova re 900

conciliantur ita ut debent animalia gigni.

deinde ea, sensilibus qui sensibile posse creari
 constituunt porro ex aliis, sentire sueta

mollia iam faciunt. nam sensus iungitur omnis
 visceribus nervis venis, quae cuique videmus 905

mollia mortali consistere corpore creta.
 sed tamen esto iam posse haec aeterna manere:
 nempe tamen debent aut sensum partis habere
 aut simili totis animalibus esse putari.

at nequeant per se partes sentire necesse est; 910
 namque alio sensus membrorum respicit omnis,
 nec manus a nobis potis est secreta neque ulla
 corporis omnino sensum pars sola tenere.
 linquitur ut totis animalibus adsimulentur.

923 sic itidem quae sentimus sentire necessest, 915

915 vitali ut possint consentire undique sensu.
 qui poterunt igitur rerum primordia dici
 et leti vitare vias, animalia cum sint,
 adque animalia *sint* mortalibus una eademque?
 quod tamen ut possint, at coetu concilioque 920

920 nil facient praeter volgum turbamque animantum,
 scilicet ut nequeunt homines armenta feraeque
 inter sese ullam rem gignere conveniundo.

924 quod si forte suum dimitunt corpore sensum
 atque alium capiunt, quid opus fuit adtribui id quod 925
 detrahitur? tum praeterea, quod vicinus ante,
 quatenus in pullos animalis vertier ova
 cernimus alituum vermisque effervere, terram
 intempestivos quom putor cepit ob imbris,
 scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus. 930

Quod si forte al'quis dicet dumtaxat oriri
 posse ex non sensu sensum mutabilitate,
 aut aliquo tanquam partu quod proditus extet,
 huic satis illud erit planum facere atque probare
 non fieri partum nisi concilio ante coaecto 935
 nec quicquam commutari sine conciliatu.

principio nequeunt ullius corporis esse
 sensus ante ipsam genitam naturam animantis,
 nimirum quia materies disiecta tenetur
 aere fluminibus terris terraque creatis, 940
 nec congressa modo vitalis convenienti
 contulit inter se motus, quibus omnituentes
 accensi sensus animante in quaque cientur.

Praeterea quamvis animantem grandior ictus,
 quam patitur natura, repente adfligit et omnis 945

corporis atque animi pergit confundere sensus.
 dissoluuntur enim positurae principiorum
 et penitus motus vitales impediuntur,
 donec materies, omnis concussa per artus,
 vitalis animae nodos a corpore solvit 950
 dispersamque foras per caulas eiecit omnis.
 nam quid praeterea facere ictum posse reamur
 oblatum, nisi discutere ac dissolvere quaeque?
 fit quoque uti soleant minus oblato acriter ictu
 reliquū motus vitalis vincere saepe, 955
 vincere, et ingentis plagae sedare tumultus
 inque suos quicquid rursus revocare meatus
 et quasi iam leti dominantem in corpore motum
 discutere ac paene amissos accendere sensus.
 nam quare potius leti iam limine ab ipso 960
 ad vitam possit conlecta mente reverti,
 quam quo decursum prope iam siet ire et abire?
 praeterea quoniam dolor est ubi materiali
 corpora vi quadam per viscera viva per artus
 sollicitata suis trepidant in sedibus intus, 965
 inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas,
 scire licet nullo primordia posse dolore
 temptari nullamque voluptatem capere ex se;
 quandoquidem non sunt, ex ullis principiorum
 corporibus, quorum motus novitate laborent 970
 aut aliquem fructum capiant dulcedinis almae.
 haut igitur debent esse ullo praedita sensu.

Denique uti possint sentire animalia quaeque,
 principiis si iam est sensus tribuendus eorum,
 quid, genus humanum proprium de quibus factumst? 975
 scilicet et risu tremulo concussa cachinnant
 et lacrimis spargunt rorantibus ora genasque
 multaue de rerum mixtura dicere callent
 et sibi proproro quae sint primordia quaerunt;
 quandoquidem totis mortalibus adsimulata 980
 ipsa quoque ex aliis debent constare elementis,
 inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis:
 quippe sequar, quodcumque loqui ridereque dicis
 et sapere, ex aliis eadem haec facientibus ut sit.
 quod si delira haec furiosaque cernimus esse 985

et ridere potest non ex ridentibu' factus
 et sapere et doctis rationem reddere dictis
 non ex seminibus sapientibus atque disertis,
 qui minus esse queant ea quae sentire videmus
 seminibus permixta carentibus undique sensu? 990

Denique caelesti sumus omnes semine oriundi;
 omnibus ille idem pater est, unde alma liquentis
 umoris guttas mater cum terra recepit,
 feta parit nitidas fruges arbustaque lacta
 et genus humanum, parit omnia saecula ferarum, 995

pabula cum praebet quibus omnes corpora pascunt
 et dulcem ducunt vitam prolemque propagant;
 quapropter merito maternum nomen adepta est.
 cedit item retro, de terra quod fuit ante,
 in terras, et quod missumst ex aetheris oris, 1000

id rursum caeli rellatum templa receptant.
 nec sic intererant mors res ut materiali
 corpora conficiat, sed coctum dissupat ollis.
 inde aliis aliud coniungitur et fit ut omnes
 res ita convertant formas mutantque colores 1005

et capiant sensus et puncto tempore reddant,
 ut noscas referre eadem primordia rerum
 cum quibus et quali positura contineantur
 et quos inter se dent motus accipiantque,
 neve putes aeterna penes residere potesse 1010

corpora prima quod in summis fluitare videmus
 rebus et interdum nasci subitoque perire.
 quin etiam refert nostris in versibus ipsis
 cum quibus et quali sint ordine quaeque locata.
 NAMQUE EADEM CAELUM MARE TERRAS FLUMINA SOLEM 1015
 SIGNIFICANT EADEM FRUGES ARBUSTA ANIMANTIS

si non omnia sunt, at multo maxima pars est
 consimilis; verum positura discrepitant res.
 sic ipsis in rebus item iam materiali
 INTERVALLA VIAS CONEXUS PONDERA PLAGAEB 1020

conkursus motus ordo positura figurae
 cum permutantur, mutari res quoque debent.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
 nam tibi vementer nova res molitur ad auris
 accedere et nova se species ostendere rerum. 1025

sed neque tam facilis res ulla est quin ea primum
 difficilis magis ad credendum constet, itemque
 nil adeo magnum neque tam mirabile quicquam,
 quod non paulatim mittant mirarier omnes.
 suspicito caeli clarum purumque colorem, 1030
 quaeque in se cohibet, palantia sidera passim,
 lunamque et solis praeclara luce nitorem;
 omnia quae nunc si primum mortalibus essent,
 ex improvise si nunc obiecta repente,
 quid magis his rebus poterat mirabile dici 1035
 aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
 nil, ut opinor: ita haec species miranda fuisset.
 quam tibi iam nemo, fessus satiate videndi,
 suspicere in caeli dignatur lucida templa!
 desine quapropter novitate exterritus ipsa 1040
 expuere ex animo rationem, sed magis acri
 iudicio perpende et, si tibi vera videntur,
 dede manus, aut, si falsum est, accingere contra.
 quaerit enim rationem animus, cum summa loci sit
 infinita foris haec extra moenia mundi, 1045
 quid sit ibi porro quo prospicere usque velit mens
 atque animi iactus liber quo pervolet ipse.

Principio nobis in cunctas undique partis
 et latere ex utroque *supra* supterque per omne
 nulla est finis; uti docui, res ipsaque per se 1050
 vociferatur, et elucet natura profundi.
 nullo iam pacto veri simile esse putandumst,
 undique cum vorsum spatium vacet infinitum
 seminaque innumero numero summaque profunda
 multimodis volitent aeterno percita motu, 1055
 hunc unum terrarum orbem caelumque creatum,
 nil agere illa foris tot corpora materiai;
 cum praesertim hic sit natura factus, et ipsa
 sponte sua forte offensando semina rerum
 multimodis temere in cassum frustra coacta 1060
 tandem coluerint ea quae convecta repente
 magnarum rerum fierent exordia semper,
 terrai maris et caeli generisque animantum.
 quare etiam atque etiam talis fateare necesse est
 esse alios alibi congressus materiai, 1065

qualis hic est. avido complexu quem tenet aether.

Praeterea cum materies est multa parata,
cum locus est praesto nec res nec causa moratur
ulla, geri debent nimirum et confieri res.

nunc et seminibus si tanta est copia quantam 1070
enumerare aetas animantium non queat omnis,
visque eadem et natura manet quae semina rerum
conicere in loca quaeque queat simili ratione
atque huc sunt coniecta, necesse est confiteare
esse alios aliis terrarum in partibus orbis 1075
et varias hominum gentis et saecula ferarum.

Huc accedit ut in summa res nulla sit una,
unica quae gignatur et unica solaque crescat,
quin aliquoiu' siet saeculi permultaque eodem
sint genere. in primis animalibus, inclute Memmi, 1080
invenies sic montivagum genus esse ferarum,
sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
squamigerum pecudes et corpora cuncta volantum.
quapropter caelum simili ratione fatendumst
terramque et solem lunam mare, cetera quae sunt, 1085
non esse unica, sed numero magis innumerali;
quandoquidem vitae depectus terminus alte
tam manet haec et tam nativo corpore constant,
quam genus omne quod hic generatimst rebus abundans.

Quae bene cognita si teneas, natura videtur 1090
libera continuo dominis privata superbis
ipsa sua per se sponte omnia dis agere expers.
nam pro sancta deum tranquilla pectora pace
quae placidum degunt aevom vitamque serenam,
quis regere immensi summam, quis habere profundi 1095
indu manu validas potis est moderanter habenas,
quis pariter caelos omnis convertere et omnis
ignibus aetheriis terras suffire feracis,
omnibus inve locis esse omni tempore praesto,
nubibus ut tenebras faciat caelique serena 1100
concutiat sonitu, tum fulmina mittat et aedis
saepe suas disturbet et *in* deserta recedens
saevia exercens telum quod saepe nocentes
praeterit exanimatque indignos inque merentes?

Multaque post mundi tempus genitale diemque 1105

primigenum maris et terrae solisque coortum
 addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
 semina quae magnum iaculando contulit omne;
 unde mare et terrae possent augescere et unde
 appareret spatium caeli domus altaque tecta 1110
 tolleret a terris procul et consurgeret aer.
 nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
 corpora distribuuntur et ad sua saecla recedunt,
 umor ad umorem, terreno corpore terra
 crescit et ignem ignes procidunt aetheraque *aether*,
 donique ad extremam crescendi perfica finem 1116
 omnia perduxit rerum natura creatrix;
 ut fit ubi nilo iam plus est quod datur intra
 vitalis venas quam quod fluit adque recedit.
 omnibus hic aetas debet consistere rebus, 1120
 hic natura suis refrenat viribus auctum.
 nam quaecumque vides hilaro grandescere adauctu
 paulatinque gradus aetatis scandere adultae,
 plura sibi adsumunt quam de se corpora mittunt,
 dum facile in venas cibus omnis inditur et dum 1125
 non ita sunt late dispersa ut multa remittant
 et plus dispendi faciant quam vescitur aetas.
 nam certe fluere adque recedere corpora rebus
 multa manus dandum est; sed plura accedere debent,
 donec alescendi summum tetigere cacumen. 1130
 inde minutatim vires et robur adultum
 frangit et in partem peiorem liquitur aetas.
 quippe etenim quanto est res amplior, augmine adempto,
 et quo latior est, in cunctas undique partis
 plura modo dispargit et ab se corpora mittit, 1135
 nec facile in venas cibus omnis diditur ei
 nec satis est, pro quam largos exaestuatur aestus,
 unde queat tantum suboriri ac subpeditare.
 1146 omnia debet enim cibus integrare novando
 et fulcire cibus, *cibus* omnia sustentare, 1140
 nequiquam, quoniam nec venae perpetiuntur
 quod satis est neque quantum opus est natura ministrat.
 1139 ure igitur percunt, cum rarefacta fluendo
 sunt et cum externis succumbunt omnia plagis,
 quandoquidem grandi cibus aevo denique deficit 1145

nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
 corpora conficere et plagis infesta domare.

- Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
 1145 expugnata dabunt labein putrisque ruinas.
 iamque adeo fracta est actas effetaque tellus 1150
 vix animalia parva creat quae cuncta creavit
 saecula deditque ferarum ingentia corpora partu.
 haud, ut opinor, enim mortalia saecula superne
 aurea de caelo demisit funis in arva
 nec mare nec fluctus plangentis saxa crearunt, 1155
 sed genuit tellus eadem quae nunc alit ex se.
 praeterea nitidas fruges vinetaque laeta
 sponte sua primum mortalibus ipsa creavit,
 ipsa dedit dulcis fetus et pabula laeta;
 quae nunc vix nostro grandescunt aucta labore, 1160
 conterimusque boves et viris agricolarum,
 conficimus ferrum vix arvis suppeditati:
 usque adeo parcunt fetus augentque labore.
 iamque caput quassans grandis suspirat arator
 crebrius, incassum manuum cecidisse labores, 1165
 et cum tempora temporibus praesentia confert
 praeteritis, laudat fortunas saepe parentis
 1170 et crepat, antieum genus ut pietate repletum
 perfacile angustis tolerarit finibus aevom,
 cum minor esset agri multo modus ante viritim. 1170
 1168 tristis item vetulae vitis sator atque *vietae*
 temporis incusat momen caelumque fatigat
 1173 nec tenet omnia paulatim tabescere et ire
 ad capulum spatio actatis defessa vetusto.

T. LUCRETI CARI

DE RERUM NATURA

LIBER TERTIUS.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
qui primus potuisti inlustrans commoda vitae,
te sequor, o Graiae gentis decus, inque tuis nunc
ficta pedum pono pressis vestigia signis,
non ita certandi cupidus quam propter amorem 5
quod te imitari aveo; quid enim contendat hirundo
eyenis, aut quid nam tremulis facere artibus haedi
consimile in cursu possint et fortis equi vis?
tu, pater, es rerum inventor, tu patria nobis
suppeditas praecepta, tuisque ex, inclute, chartis, 10
floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
aurea, perpetua semper dignissima vita.
nam simul ac ratio tua coepit vociferari
naturam rerum, divina mente coorta, 15
diffugiunt animi terrores, moenia mundi
discedunt, totum video per inane geri res.
apparet divum numen sedesque quietae
quas neque concutiunt venti nec nubila nimbis
aspergunt neque nix acri concreta pruina 20
cana cadens violat semperque innubilis aether
integit, et large diffuso lumine rident.
omnia suppeditat porro natura neque ulla
res animi pacem delibat tempore in ullo.
at contra nusquam apparent Acherusia templa 25
nec tellus obstat quin omnia dispiciantur,
sub pedibus quaecumque infra per inane geruntur.
his ibi me rebus quaedam divina voluptas

percipit adque horror, quod sic natura tua vi
tam manifesta patens ex omni parte resecta est. 30

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
qualia sint et quam variis distantia formis
sponte sua volitent aeterno percita motu
quove modo possint res ex his quaeque creati,
haec secundum res animi natura videtur 35
atque animae claranda meis iam versibus esse
et metus ille foras praeceps Acheruntis agendus,
funditus humanam qui vitam turbat ab imo
omnia suffundens mortis nigrore neque ullam
esse voluptatem liqui iam puramque relinquit. 40
nam quod saepe homines morbos magis esse timendos
infamemque ferunt vitam quam Tartara leti
et se scire animae naturam sanguinis esse
46 aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
44 nec prosum quicquam nostrae rationis egere, 45
hinc licet advertas animum magis omnia laudis
47 iactari causa quam quod res ipsa probetur.
extorres idem patria longeque fugati
conspectu ex hominum, foedati crimine turpi,
omnibus aerumnis adfecti denique vivunt, 50
et quocumque tamen miseri venere parentant
et nigras mactant pecudes et manibu' divis
inferias mittunt multoque in rebus acerbis
acrius advertunt animos ad religionem.
quo magis in dubiis hominem spectare periculis 55
convenit adversisque in rebus noscere qui sit;
nam verae voces tum demum pectore ab imo
ciciuntur et eripitur persona, manet res.
denique avarities et honorum caeca cupido
quae miseros homines cogunt transcendere fines 60
iuris et interdum socios scelerum atque ministros
noctes atque dies niti praestante labore
ad summas emergere opes, haec vulnere vitae
non minimam partem mortis formidine aluntur.
turpis enim ferme contemptus et acris egestas 65
semota ab dulci vita stabilique videntur
et quasi iam leti portas cunctarier ante;
unde homines dum se falso terrore coacti

effugisse volunt longe longaque remosse,
 sanguine civili rem conflant divitiasque 70
 conduplicant avidi, caedem caede accumulantes;
 crudeles gaudent in tristi funere fratris
 et consanguineum mensas odere timentque.
 consimili ratione ab eodem saepe timore
 macerat invidia. ante oculos illum esse potentem, 75
 illum aspectari, claro qui incedit honore,
 ipsi se in tenebris volvi caenoque queruntur.
 intereunt partim statuarum et nominis ergo.
 et saepe usque adeo, mortis formidine, vitae
 percipit humanos odium lucisque videndae, 80
 ut sibi consciscant maerenti pectore letum
 obliti fontem curarum hunc esse timorem,
 hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiai
 rumpere et in summa pietatem evertere fundo.
 nam iam saepe homines patriam carosque parentis 85
 prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
 nam veluti pueri trepidant atque omnia caecis
 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
 interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura. 90
 hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
 non radii solis neque lucida tela diei
 discutiant, sed naturae species ratioque.

Primum animum dico, mentem quam saepe vocamus,
 in quo consilium vitae regimenque locatum est, 95
 esse hominis partem nilo minus ac manus et pes
 atque oculo partes animantis totius extant.

sensum animi certa non esse in parte locatum,
 verum habitum quendam vitalem corporis esse,
 harmoniam Graei quam dicunt, quod faciat nos 100
 vivere cum sensu, nulla cum in parte siet mens;
 ut bona saepe valetudo cum dicitur esse
 corporis, et non est tamen haec pars ulla valentis.
 sic animi sensum non certa parte reponunt;
 magno opere in quo mi diversi errare videntur. 105
 saepe itaque, in promptu corpus quod cernitur, aegret,
 cum tamen ex alia lactamur parte latenti;

et retro fit uti contra sit saepe vicissim.
 cum miser ex animo laetatur corpore toto;
 non alio pacto quam si, pes cum dolet aegri, 110
 in nullo caput interea sit forte dolore.
 praeterea molli cum somno dedita membra
 effusumque iacet sine sensu corpus honustum,
 est aliud tamen in nobis quod tempore in illo
 multimodis agitatur et omnis accipit in se 115
 laetitiae motus et curas cordis inanis.
 nunc animam quoque ut in membris cognoscere possis
 esse neque harmonia corpus sentire solere,
 principio fit uti detracto corpore multo
 saepe tamen nobis in membris vita moretur; 120
 atque eadem rursum, cum corpora pauca caloris
 diffugere forasque per os est editus aer,
 deserit extemplo venas atque ossa relinquit;
 noscere ut hinc possis non aequas omnia partis
 corpora habere neque ex aequo fulcire salutem, 125
 sed magis haec, venti quae sunt calidique vaporis
 semina, curare in membris ut vita moretur.
 est igitur calor ac ventus vitalis in ipso
 corpore qui nobis moribundos deserit artus.
 quapropter quoniam est animi natura reperta 130
 atque animae quasi pars hominis, redde harmoniae
 nomen, ad organicos alto delatum Heliconi;
 sive aliunde ipsi porro traxere et in illam
 transtulerunt, proprio quae tum res nomine egebat.
 quidquid *id* est, habeant: tu cetera percipe dicta. 135
 Nunc animam atque animam dico coniuncta teneri
 inter se atque unam naturam conficere ex se,
 sed caput esse quasi et dominari in corpore toto
 consilium quod nos animam mentemque vocamus.
 idque situm media regione in pectoris haeret. 140
 hic exultat enim pavor ac metus, haec loca circum
 laetitiae mulcent; hic ergo mens animusquest.
 cetera pars animae per totum dissita corpus
 paret et ad numen mentis momenque movetur.
 idque sibi solum per se sapit, *id* sibi gaudet, 145
 cum neque res animam neque corpus commovet una.
 et quasi, cum caput aut oculus temptante dolore

laeditur in nobis, non omni coneruciamur
 corpore, sic animus nonnumquam laeditur ipse
 laetitiaque viget, cum cetera pars animai 150
 per membra atque artus nulla novitate cietur.
 verum ubi vementi magis est commota metu mens,
 consentire animam totam per membra videmus
 sudoresque ita palloremque existere toto
 corpore et infringi linguam vocemque aboriri, 155
 caligare oculos, sonere auris, succidere artus,
 denique concidere ex animi terrore videmus
 saepe homines; facile ut quivis hinc noscere possit
 esse animam cum animo coniunctam, quae cum animi *ei*
 percussast, exim corpus propellit et icit. 160

Haec eadem ratio naturam animi atque animai
 corpoream docet esse. ubi enim propellere membra,
 corripere ex somno corpus mutareque vultum
 atque hominem totum regere ac versare videtur,
 quorum nil fieri sine tactu posse videmus 165
 nec tactum porro sine corpore, nonne fatendumst
 corporea natura animum constare animamque?
 praeterea pariter fungi cum corpore et una
 consentire animum nobis in corpore ternis.
 si minus offendit vitam vis horrida teli 170
 ossibus ac nervis disclusis intus adaeta,
 at tamen insequitur languor terraeque petitus
 SUAVIS, et in terra mentis qui gignitur aestus,
 interdumque quasi exurgendi incerta voluntas.
 ergo corpoream naturam animi esse necessest, 175
 corporeis quoniam telis ietuque laborat.

Is tibi nunc animus quali sit corpore et unde
 constiterit pergam rationem reddere dictis.
 principio esse aio persuptilem atque minutis
 perquam corporibus factum constare. id ita esse 180
 hinc licet advertas animum ut pernoscere possis.
 nil adeo fieri celeri ratione videtur,
 quam sibi mens fieri proponit et inchoat ipsa.
 ocius ergo animus quam res se perciet ulla,
 aute oculos quorum in promptu natura videtur. 185
 at quod mobile tanto operest, constare rutundis
 perquam seminibus debet perquamque minutis,

momine uti parvo possint impulsa moveri.
 namque movetur aqua et tantillo momine flutat
 quippe volubilibus parvisque creata figuris. 190
 contra mellis constantiior est natura
 et pigri latices magis et cunctantior actus;
 haeret enim inter se magis omnis materiai
 copia, nimirum quia non tam levibus extat
 corporibus neque tam subtilibus atque rutundis. 195
 namque papaveris aura potest suspensa levisque
 cogere ut ab summo tibi diffluat altus acervus.
 at contra lapidum conlectum ipse curu' movere
 noenu potest. igitur parvissima corpora proquam
 et levissima sunt, ita mobilitate fruuntur. 200
 at contra quaecumque magis cum pondere magno
 asperaue inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
 nunc igitur quoniam *est* animi natura reperta
 mobilis egregie, perquam constare necessest
 corporibus parvis et levibus atque rutundis. 205
 quae tibi cognita res in multis, o bone, rebus
 utilis invenietur et opportuna eluebit.
 haec quoque res etiam naturam dedicat eius,
 quam tenui constet textura quamque loco se
 contineat parvo, si possit conglomerari, 210
 quod simul atque hominem leti segura quies est
 indepta atque animi natura animaeque recessit,
 nil ibi libatum de toto corpore cernas
 ad speciem, nil ad pondus: mors omnia praestat
 vitalem praeter sensum calidumque vaporem. 215
 ergo animam totam perparvis esse necessest
 seminibus, nexam per venas viscera nervos;
 quatenus, omnis ubi e toto iam corpore cessit,
 extima membrorum circumcaesura tamen se
 incolumem praestat nec deficit ponderis hilum, 220
 quod genus est Bacchi cum flos evanuit aut cum
 spiritus unguenti suavis diffugit in auras
 aut aliquo cum iam succus de corpore cessit;
 nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
 propterea neque detractum de pondere quiequam, 225
 nimirum quia multa minutaque semina sucos
 efficiunt et odorem in toto corpore rei.

quare etiam atque etiam mentis naturam animaeque
scire licet perquam paucillis esse creatam
seminibus, quoniam fugiens nil ponderis aufert. 230

Nec tamen haec simplex nobis natura putanda est.
tenvis enim quaedam moribundos deserit aura
mixta vapore, vapor porro trahit aera secum.
nec calor est quisquam, cui non sit mixtus et aer.
rara quod eius enim constat natura, necessest 235
aeris inter eum primordia multa moveri.

iam triplex animi est igitur natura reperta;
nec tamen haec sat sunt ad sensum cuncta creandum,
nil horum quoniam recipit res posse creare
sensiferos motus *et homo* quae mente volutat. 240

quarta quoque his igitur quaedam natura necessest
adtribuat. east omnino nominis expers;
qua neque mobilius quicquam neque tenuius exstat,
nec magis e parvis et levibus est elementis;
sensiferos motus quae didit prima per artus. 245

prima cietur enim, parvis perfecta figuris;
inde calor motus et venti caeca potestas
accipit, inde aer; inde omnia mobilitantur,
concutitur sanguis, tum viscera persentiscunt
omnia, postremis datur ossibus atque medullis 250
sive voluptas est sive est contrarius ardor.

nec temere huc dolor usque potest penetrare neque aere
permanare malum, quin omnia perturbentur
usque adeo *ut* vitae desit locus atque animai
diffugiant partes per caulas corporis omnis. 255

sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
motibus; hanc ob rem vitam retinere valemus.

Nunc ea quo pacto inter sese mixta quibusque
compta modis vigeant rationem reddere aventem
abstrahit invitum patrii sermonis egestas; 260

sed tamen, ut potero summam attingere, tangam
inter enim cursant primordia principiorum
motibus inter se, nil ut secernier unum
possit nec spatio fieri divisa potestas,
sed quasi multae vis unius corporis extant. 265

quod genus in quovis animantum viscere volgo
est odor et quidam calor et sapor, et tamen ex his

omnibus est unum perfectum corporis augmen-
 sic calor atque aer et venti caeca potestas
 mixta creant unam naturam et mobilis illa 270
 vis, initum motus ab se quae dividit ollis,
 sensifer unde oritur primum per viscera motus.
 nam penitus prorsum latet haec natura subestque
 nec magis hac infra quicquam est in corpore nostro
 atque anima est animae proproro totius ipsa. 275
 quod genus in nostris membris et corpore toto
 mixta latens animi vis est animaeque potestas,
 corporibus quia de parvis paucisque creatast.
 sic tibi nominis haec expers vis facta minutis
 corporibus latet atque animae quasi totius ipsa 280
 proprorost anima et dominatur corpore toto.
 consimili ratione necessest ventus et aer
 et calor inter se vigeant commixta per artus
 adque aliis aliud subsit magis emineatque
 ut quiddam fieri videatur ab omnibus unum, 285
 ni calor ac ventus seorsum seorsumque potestas
 aeris interemant sensum diductaque solvant.
 est etenim calor ille animo, quem sumit, in ira
 cum fervescit et ex oculis micat acribus ardor.
 est et frigida multa comes formidinis aura 290
 quae ciet horrorem membris et concitat artus.
 est etiam quoque peccati status aeris ille,
 pectore tranquillo qui fit voltuque sereno.
 sed calidi plus est illis quibus acria corda
 iracundaque mens facile effervescit in ira. 295
 quo genere in primis vis est violenta leonum,
 pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes
 nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
 at ventosa magis cervorum frigida mens est
 et gelidas citius per viscera concitat auras 300
 quae tremulum faciunt membris existere motum.
 at natura boum placido magis aere vivit,
 nec nimis irai fax unquam subdita percit
 fumida, suffundens caecae caliginis umbra,
 nec gelidis torpet telis perfixa pavoris: 305
 inter utrosque sitast, cervos saevosque leones.
 sic hominum genus est. quamvis doctrina politos

constituat pariter quosdam tamen illa relinquit
 naturae cuiusque animi vestigia prima.
 nec radicitus evelli mala posse putandumst, 310
 quin proclivius hic iras decurrat ad acris,
 ille metu citius paulo temptetur, at ille
 tertius accipiat quaedam clementius aequo.
 inque aliis rebus multis differre necessest
 naturas hominum varias moresque sequacis; 315
 quorum ego nunc nequeo caecas exponere causas
 nec reperire figurarum tot nomina quot sunt
 principiis, unde haec oritur variantia rerum.
 illud in his rebus videor firmare potesse,
 usque adeo naturarum vestigia linqui 320
 parvola, quae nequeat ratio depellere nobis
 ut nil inpediat dignam dis degere vitam.

Haec igitur natura tenetur corpore ab omni
 ipsaque corporis est custos et causa salutis;
 nam communibus inter se radicibus haerent 325
 nec sine pernicie divelli posse videntur.
 quod genus e thuris glaebis evellere odorem
 haud facile est quin intereat natura quoque eius.
 sic animi atque animae naturam corpore toto
 extrahere haut facile est quin omnia dissoluantur. 330
 inplexis ita principiis ab origine prima
 inter se fiunt consorti praedita vita
 nec sibi quaeque sine alterius vi posse videtur
 corporis atque animi seorsum sentire potestas,
 sed communibus inter eas conflatur utrimque 335
 motibus accensus nobis per viscera sensus.
 praeterea corpus per se nec gignitur umquam
 nec crescit neque post mortem durare videtur.
 non enim, ut umor aquae dimittit saepe vaporem
 qui datus est, neque ea causa convellitur ipse, 340
 sed manet incolumis, non, inquam, sic animai
 discidium possunt artus perferre relictis,
 sed penitus pereunt convulsi conque putrescunt.
 ex incunte aevo sic corporis atque animai
 mutua vitalis discunt contagia motus 345
 maternis etiam membris alvoque reposita,
 discidium *ut* nequeat fieri sine peste maloque;

ut videas, quoniam coniunctast causa salutis,
coniunctam quoque naturam consistere eorum.

[Quod superest, si quis corpus sentire refutat 350
atque animam credit permixtam corpore toto
suscipere hunc motum quem sensum nominamus,
vel manifestas res contra verasque repugnat.

quid sit enim corpus sentire quis adferet unquam,
si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos? 355
at dimissa anima corpus caret undique sensu;
perdit enim quod non proprium fuit eius in aevo.

MULTAQUE PRAETEREA PERDITUM EXPELLITUR AEO QUAM

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse,
sed per eos animum ut foribus spectare reclusis, 360
desiperest, contra cum sensus dicat eorum;

SENSUS ENIM TRAHIT ATQUE ACIES DETRUDIT AD IPSAS

fulgida praesertim cum cernere saepe nequimus,
lumina luminibus quia nobis praepediuntur.

quod foribus non fit; neque enim, quia cernimus ipsi, 365
ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.

praeterea si pro foribus sunt lumina nostra,
iam magis exemptis oculis debere videtur
cernere res animus sublatis postibus ipsis.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis, 370

Democriti quod sancta viri sententia ponit,
corporis atque animi primordia singula privis
adposita alternis variare, ac nectere membra.

nam cum multo sunt animae elementa minora
quam quibus e corpus nobis et viscera constant, 375

tum numero quoque concedunt et rara per artus
dissita sunt dumtaxat; ut hoc promittere possis,

quantula priva queant nobis iniecta eiere
corpora sensiferos motus in corpore, tanta

intervalla tenere exordia priva animai. 380

nam neque pulveris interdum sentimus adhaesum
corpore nec membris incussam sidere cretam,

nec nebulam noctu neque aranei tenuia fila

obvia sentimus, quando obretimur euntes,

nec supera caput eiusdem cecidisse victam 385

vestem nec plumas avium papposque volantis

qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim,

nec repentis itum cuiusviscumque animantis
 sentimus nec priva pedum vestigia quaeque,
 corpore quae in nostro culices et cetera ponunt. 390
 usque adeo prius est in nobis multa ciendum
 393 semina corporibus nostris innixta per artus,
 392 quam primordia sentiscant concussa animai
 et quam in his intervallis tuditantia possint
 concursare coire et dissultare vicissim.] 395

Et magis est animus vitae claustra coercens
 et dominantior ad vitam quam vis animai.
 nam sine mente animoque nequit residere per artus
 temporis exiguam partem pars ulla animai,
 sed comes insequitur facile et discedit in auras 400
 et gelidos artus in leti frigore linquit.
 at manet in vita cui mens animusque remansit.
 quamvis est circum caesis lacer undique membris
 truncus, adempta anima circum membrisque remota
 vivit et aetherias vitalis suscipit auras. 405
 si non omnimodis, at magna parte animai
 privatus, tamen in vita cunctatur et haeret;
 ut, lacerato oculo circum si pupula mansit
 incolumis, stat cernundi vivata potestas,
 dummodo ne totum corrumpas luminis orbem 410
 et circum caedas aciem solamque relinquas;
 id quoque enim sine pernicie non fiet eorum.
 at si tantula pars oculi media illa peresa est,
 occidit extemplo lumen tenebraeque secuntur,
 incolumis quamvis aliquoi *sit* splendidus orbis. 415
 hoc anima atque animus vineti sunt foedere semper.

Nunc age, nativos animantibus et mortalis
 esse animos animasque levis ut noscere possis,
 conquisita diu dulcique reperta labore
 digna tua pergam disponere carmina cura. 420
 tu fac utrumque uni subiungas nomen eorum,
 atque animam verbi causa cum dicere pergam,
 mortalem esse docens, animum quoque dicere credas,
 quatenus est unum inter se coniunctaque res est.
 principio quoniam tenuem constare minutis 425
 corporibus docui multoque minoribus esse
 principiis factam quam liquidus umor aquai

aut nebula aut fumus:—nam longe mobilitate
 praestat et a tenui causa magis icta movetur;
 quippe ubi imaginibus fami nebulaeque movetur. 430
 quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alte
 exhalare vaporem altaria ferreque fumum;
 nam procul hinc dubio nobis simulacra genuntur:—
 nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
 diffluere umorem et laticem discedere cernis 435
 et nebula ac fumus quoniam discedit in auras,
 crede animam quoque diffundi multoque perire
 ocius et citius dissolvi in corpora prima,
 cum semel ex hominis membris ablata recessit.
 quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit eius, 440
 quam cohibere nequit conquassatum ex aliqua re
 ac rarefactum detracto sanguine venis,
 aere qui credas posse hanc cohiberier ullo,
 corpore qui nostro rarus magis in quo habitet sit?

Praeterea gigni pariter cum corpore et una 445
 crescere sentimus pariterque senescere mentem.
 nam velut infirmo pueri teneroque vagantur
 corpore, sic animi sequitur sententia tenvis.
 inde ubi robustis adolevit viribus aetas,
 consilium quoque maius et auctior est animi vis. 450
 post ubi iam validis quassatum est viribus aevi
 corpus et obtusis ceciderunt viribus artus,
 claudicat ingenium, delirat lingua, *labat* mens,
 omnia deficiunt atque uno tempore desunt.
 ergo dissolui quoque convenit omnem animai 455
 naturam, ceu fumus, in altis aeris auras;
 quandoquidem gigni pariter pariterque videmus
 crescere et, *ut* docui, simul aevo fessa fatisci.

Huic accedit uti videamus, corpus ut ipsum 460
 suscipere inmanis morbos durumque dolorem,
 sic animum curas acris luctumque metumque;
 quare participem leti quoque convenit esse.
 quin etiam morbis in corporis avius errat
 saepe animus; dementit enim deliraque fatur
 interdumque gravi lethargo fertur in altum 465
 aeternumque soporem oculis nutuque cadenti,
 unde neque exaudit voces nec noscere voltus

illorum potis est, ad vitam qui revocantes
 circumstant lacrimis rorantes ora gasque.
 quare animum quoque dissolui fateare necessest, 470
 quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
 nam dolor ac morbus leti fabricator uterquest,
 multorum exitio perdocti quod sumus ante.
 ET QUONIAM MENTEM SANARI CORPUS UT AGRUM
 ET PARITER MENTEM SANARI CORPUS INANI 475
 denique cur, hominem cum vini vis penetravit
 acris et in venas discessit diditus ardor,
 consequitur gravitas membrorum, praepediuntur
 crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
 nant oculi, clamor singultus iurgia gliscunt, 480
 et iam cetera de genere hoc quaecumque secuntur,
 cur ea sunt, nisi quod vemens violentia vini
 conturbare animam consuevit corpore in ipso?
 at quaecumque queunt conturbari inque pediri,
 significant, paulo si durior insinuarit 485
 causa, fore ut pereant aevo privata futuro.
 quin etiam subito vi morbi saepe coactus
 ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
 concidit et spumas agit, ingemit et tremit artus,
 desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat 490
 inconstanter, et in iactando membra fatigat.
 nimirum quia vis morbi distracta per artus
 turbat, agens animam spumat, quasi in aequore salso
 ventorum validis fervere viribus undae.
 exprimitur porro gemitus, quia membra dolore 495
 adficiuntur et omnino quod semina vocis
 eiciuntur et ore foras glomerata feruntur
 qua quasi consuerunt et sunt munita viai.
 desipientia fit, quia vis animi atque animai
 conturbatur et, ut docui, divisa seorsum 500
 disiectatur eodem illo distracta veneno.
 inde ubi iam morbi reflexit causa reditque
 in latebras acer corrupti corporis umor,
 tum quasi vaccillans primum consurgit et omnis
 paulatim redit in sensus animamque receptat. 505
 haec igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
 iactentur miserisque modis distracta laborent,

cur eadem credis sine corpore in aere aperto
 cum validis ventis aetatem degere posse?
 et quoniam mentem sanari, corpus ut aegrum, 510
 cernimus et flecti medicina posse videmus,
 id quoque praesagit mortalem vivere mentem.
 addere enim partis aut ordine traiecere accums
 aut aliquid prosum de summa detrahere hilum,
 commutare animum quicumque adoritur et infit 515
 aut aliam quamvis naturam flectere quaerit.
 at neque transferri sibi partis nec tribui vult
 immortale quod est quicquam neque defluere hilum.
 nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante. 520
 ergo animus sive aegrescit, mortalia signa
 mittit, uti docui, seu flectitur a medicina.
 usque adeo falsae rationi vera videtur
 res occurrere et effugium praecludere eunti
 ancipitique refutatu convincere falsum. 525

Denique saepe hominem paulatim cernimus ire
 et membratim vitalem deperdere sensum;
 in pedibus primum digitos livescere et unguis,
 inde pedes et crura mori, post inde per artus
 ire alios tractim gelidi vestigia leti. 530
 scinditur itque animae hoc quoniam natura nec uno
 tempore sincera existit, mortalis habendast.
 quod si forte putas ipsam se posse per artus
 introsum trahere et partis conducere in unum
 atque ideo cunctis sensum deducere membris, 535
 at locus ille tamen, quo copia tanta animai
 cogitur, in sensu debet maiore videri;
 qui quoniam nusquamst, nimirum ut diximus *ante*,
 dilaniata foras dispargitur, interit ergo.
 quin etiam si iam libeat concedere falsum 540
 et dare posse animam glomerari in corpore eorum,
 lumina qui lineunt moribundi particulatim,
 mortalem tamen esse animam fateare necesse,
 nec refert utrum pereat dispersa per auras
 an contracta suis e partibus obbrutescat, 545
 quando hominem totum magis ac magis undique sensus
 deficit et vitae minus et minus undique restat.

Et quoniam mens est hominis pars una, loco quae
 fixa manet certo, velut aures atque oculi sunt
 atque alii sensus qui vitam cumque gubernant, 550
 et veluti manus atque oculus naresve seorsum
 secreta ab nobis nequeunt sentire neque esse,
 sed tamen in parvo licentur tempore tabe,
 sic animus per se non quit sine corpore et ipso
 esse homine, illius quasi quod vas esse videtur 555
 sive aliud quid vis potius coniunctius ei
 fingere, quandoquidem conexu corpus adhaeret.
 denique corporis atque animi vivata potestas
 inter se coniuncta valent vitaeque fruuntur;
 nec sine corpore enim vitalis edere motus 560
 sola potest animi per se natura nec autem
 cassum anima corpus durare et sensibus uti.
 scilicet avolsus radicibus ut nequit ullam
 dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto,
 sic anima atque animus per se nil posse videtur. 565
 nimirum quia *per* venas et viscera mixtim,
 per nervos atque ossa, tenentur corpore ab omni
 nec magnis intervallis primordia possunt
 libera dissultare, ideo conclusa moventur
 sensiferos motus quos extra corpus in auras 570
 aeris haut possunt post mortem eiecta moveri
 propterea quia non simili ratione tenentur.
 corpus enim atque animans erit aer, si cohibere
 sese anima atque in eo poterit concludere motus
 quos ante in nervis et in ipso corpore agebat. 575
 quare etiam atque etiam resolutio corporis omni
 tegmine et eiectis extra vitalibus auris
 dissolui sensus animi fateare necessest
 atque animam, quoniam coniunctast causa duobus.
 Denique cum corpus nequeat perferre animai 580
 discidium quin in taetro tabescat odore,
 quid dubitas quin ex imo penitusque coorta
 emanarit uti fumus diffusa animae vis,
 atque ideo tanta mutatum putre ruina
 conciderit corpus, penitus quia mota loco sunt 585
 fundamenta, foras anima emanante per artus
 perque viarum omnis flexus, in corpore qui sunt,

atque foramina? multimodis ut noscere possis
 dispertitam animae naturam exisse per artus
 et prius esse sibi distractam corpore in ipso, 590
 quam prolapsa foras enaret in aeris auras.
 quin etiam finis dum vitae vertitur intra,
 saepe aliqua tamen e causa labefacta videtur
 ire anima ac toto solui de corpore *velle*
 et quasi supremo languescere tempore voltus 595
 molliaque exsanguis *trunco* cadere omnia membra.
 quod genus est, animo male factum cum perhibetur
 aut animam liquisse; ubi iam trepidatur et omnes
 extremum cupiunt vitae reprachendere vinclum.
 conquassatur enim tum mens animaeque potestas 600
 omnis et haec ipso cum corpore conlabefiunt;
 ut gravior paulo possit dissolvere causa.
 quid dubitas tandem quin extra prodita corpus
 inbecilla foras in aperto, tegmine dempto,
 non modo non omnem possit durare per aevom, 605
 sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?
 nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
 ire foras animam incolumem de corpore toto
 nec prius ad iugulum et supera succedere fauces,
 verum deficere in certa regione locatam; 610
 ut sensus alios in parti quemque sua scit
 dissolui. quod si immortalis nostra foret mens,
 non tam se moriens dissolvi conquereretur,
 sed magis ire foras vestemque relinquere, ut anguis.

Denique cur animi numquam mens consiliumque 615
 gignitur in capite aut pedibus manibusve, sed unis
 sedibus et certis hominis regionibus haeret,
 si non certa loca ad nascendum reddita cuique
 sunt, et ubi quicquid possit durare creatum
 atque ita multimodis partitis artibus esse, 620
 membrorum ut nunquam existat praeposterus ordo?
 usque adeo sequitur res rem neque flamma creari
 fluminibus solitast neque in igni gignier algor.

Praeterea si immortalis natura animaist
 et sentire potest secreta a corpore nostro, 625
 quinque, ut opinor, eam faciundum est sensibus auctam.
 nec ratione alia nosmet proponere nobis

possumus infernas animas Acherunte vagari.
 pictores itaque et scriptorum saecula priora
 sic animas intro duxerunt sensibus auctas. 630
 at neque sorsum oculi neque nares nec manus ipsa
 esse potest animae neque sorsum lingua, neque aures
 auditu per se possunt sentire neque esse.

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
 vitalem sensum et totum esse animale videmus, 635
 si subito medium celeri praeciderit ictu
 vis aliqua ut sorsum partem secernat utramque,
 dispersita procul dubio quoque vis animai
 et discissa simul cum corpore dissocietur.

at quod scinditur et partis discedit in ulla, 640
 scilicet aeternam sibi naturam abnuit esse.

falciferos memorant currus abscidere membra
 saepe ita de subito permixta caede calentis,
 ut tremere in terra videatur ab artibus id quod
 decidit abscisum, cum mens tamen atque hominis vis 645
 mobilitate mali non quit sentire dolorem;

et semel in pugnae studio quod dedita mens est,
 corpore reliquo pugnam caedesque petessit,
 nec tenet amissam laevam cum tegmine saepe
 inter equos abstraxe rotas falcesque rapaces, 650
 nec cecidisse alius dextram, cum scandit et instat.

inde alius conatur adempto surgere crure,
 cum digitos agit propter moribundus humi pes.
 et caput abscisum calido viventeque trunco
 servat humi voltum vitalem oculosque patentis, 655
 donec reliquias animai reddidit omnes.

quin etiam tibi si lingua vibrante minantis
 serpentis caudam e proccero corpore UTRUMQUE
 sit libitum in multas partis discidere ferro,
 omnia iam sorsum cernes ancisa recenti 660

volvare tortari et terram conspargere tabo,
 ipsam seque retro partem petere ore priorem,
 vulneris ardenti ut morsu premat icta dolorem.
 omnibus esse igitur totas dicemus in illis
 particulis animas? at ea ratione sequetur 665
 unam animantem animas habuisse in corpore multas,
 ergo divisast ea quae fuit una simul cum

corpore; quapropter mortale utrumque putandumst,
in multas quoniam partis disciditur aequae.

Praeterea si immortalis natura animai
constat et in corpus nascēntibus insinuatur,
cur super anteaetam aetatem meminisse nequimus
nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus?
nam si tanto operest animi mutata potestas,
omnis ut actarum exciderit retinentia rerum,
non, ut opinor, id a leto iam longiter errat;
quapropter fateare necessest quae fuit ante
interiisse et quae nunc est nunc esse creatam.

Praeterea si iam perfecto corpore nobis
inferri solitast animi vivata potestas
tum cum gignimur et vitae cum limen inimus,
haud ita conveniebat uti cum corpore et una
cum membris videatur in ipso sanguine cresce,
sed velut in cavea per se sibi vivere solam.

CONVENIT UT SENSU CORPUS TAMEN AFFLUAT OMNE 685

690 quod fieri totum contra manifesta docet res.
namque ita conexa est per venas viscera nervos
ossaque, uti dentes quoque sensu participantur;
morsus ut indicat et gelidai stringor aquai
et lapis oppressus, subiit si e frugibus, asper. 690

686 quare etiam atque etiam neque originis esse putandumst
expertis animas nec leti lege solutas.

nam neque tanto opere adnecti potuisse putandumst
689 corporibus nostris extrinsecus insinuatam,
nec, tam contextae cum sint, exire videntur 695
incolumes posse et salvas exsolvere sese
omnibus e nervis atque ossibus articulisque.

quod si forte putas extrinsecus insinuatam
permanare animam nobis per membra solere,
tanto quique magis cum corpore fusa peribit. 700

quod permanat enim dissolvitur, interit ergo.
dispertitus enim per caulas corporis omnis
ut cibus, in membra atque artus cum diditur omnis,
disperit atque aliam naturam sufficit ex se,
sic anima atque animus quamvis integra recens in 705
corpus eunt, tamen in manando dissoluuntur,
dum quasi per caulas omnis diduntur in artus

particulae quibus haec animi natura creatur,
 quae nunc in nostro dominatur corpore nata
 ex illa quae tum periit partita per artus. 710
 quapropter neque natali privata videtur
 esse die natura animae nec funeris experts.

Semina praeterea linquuntur necne animai
 corpore in exanimo? quod si lincuntur et insunt,
 haut erit ut merito immortalis possit haberi, 715
 partibus amissis quoniam libata recessit.

sin ita sinceris membris ablata profugit
 ut nullas partis in corpore liquerit ex se,
 unde cadavera racenti iam viscere vermes
 expirant atque unde animantum copia tanta 720
 exos et exanguis tumidos perfluctuat artus?

quod si forte animas extrinsecus insinuari
 vermibus et privas in corpora posse venire
 credis nec reputas cur milia multa animarum
 convenient unde una recesserit, hoc tamen est ut 725
 quaerendum videatur et in discrimen agendum,

utrum tandem animae venentur semina quaeque
 vermiculorum ipsaeque sibi fabricentur ubi sint,
 an quasi corporibus perfectis insinuentur.

at neque cur faciant ipsae quareve laborent 730
 dicere suppeditat. neque enim, sine corpore cum sunt,
 sollicitae volitant morbis alguque fameque.

corpus enim magis his vitiis adfine laborat
 et mala multa animus contage fungitur eius.

sed tamen his esto quamvis facere utile corpus 735
 quod subeant; at qua possint via nulla videtur.

haut igitur faciunt animae sibi corpora et artus.
 nec tamen est quidum perfectis insinuentur
 corporibus; neque enim poterunt suptiliter esse
 conexae neque consensus contagia fient. 740

Denique cur acris violentia triste leonum
 seminium sequitur, volpes dolus, et fuga cervos,

A PATRIBUS DATUR ET A PATRIUS PAVOR INCITAT ARTUS
 et iam cetera de genere hoc cur omnia membris
 ex ineunte aevo generascunt ingenioque, 745
 si non, certa suo quia semine seminioque
 vis animi pariter crescit cum corpore toto?

quod si immortalis foret et mutare soleret
 corpora, permixtis animantes moribus essent,
 effugeret canis Hyrcano de semine saepe 7:0
 cornigeri incursum cervi tremereque per auras
 aeris accipiter fugiens veniente columba,
 desiperent homines, saperent fera saecula ferarum.
 illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt
 immortalem animam mutato corpore flecti. 755
 quod mutatur enim dissolvitur, interit ergo.
 traiciuntur enim partes atque ordine migrant;
 quare dissolui quoque debent posse per artus,
 denique ut intereant una cum corpore cunctae.
 sin animas hominum dicent in corpora semper 760
 ire humana, tamen quaeram cur e sapienti
 stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus,

SI NON CERTA SUO QUIA SEMINE SEMINIOQUE

nec tam doctus equae pullus quam fortis equi vis?
 scilicet in tenero tenerascere corpore mentem 765
 confugient. quod si iam fit, fateare necessest
 mortalem esse animam, quoniam mutata per artus
 tanto opere amittit vitam sensumque priorem.
 quove modo poterit pariter cum corpore quoque
 confirmata cupitum aetatis tangere florem 770
 vis animi, nisi erit consors in origine prima?
 quidve foras sibi vult membris exire senectis?
 an metuit conclusa manere in corpore putri
 et domus aetatis spatium ne fessa vetusto
 obruat? at non sunt immortalis ulla pericla. 775

Denique conubia ad Veneris partusque ferarum
 esse animas praesto deridiculum esse videtur,
 expectare immortalis mortalia membra
 innumero numero certareque praeproperanter
 inter se quae prima potissimaque insinuetur; 780
 si non forte ita sunt animarum foedera pacta
 ut quae prima volans advenerit insinuetur
 prima neque inter se contendant viribus hilum.

Denique in aethere non arbor, non aequore in alto
 nubes esse queunt nec pisces vivere in arvis 785
 nec cruor in lignis neque saxis succus inesse.
 certum ac dispositumst ubi quiequit crescat et insit.

sic animi natura nequit sine corpore oriri
 sola neque a nervis et sanguine longiter esse.
 quod si (posset enim multo prius) ipsa animi vis 790
 in capite aut umeris aut imis calcibus esse
 posset et innasci quavis in parte, soleret
 tandem in eodem homine atque in eodem vase manere.
 quod quoniam nostro quoque constat corpore certum
 dispositumque videtur ubi esse et crescere possit 795
 sorsum anima atque animus, tanto magis infitiandum
 totum posse extra corpus durare genique.
 quare, corpus ubi interiit, periisse necessest
 confiteare animam distractam in corpore toto.
 quippe etenim mortale aeterno iungere et una 800
 consentire putare et fungi mutua posse
 desiperest. quid enim diversius esse putandumst
 aut magis inter se disiunctum discrepitanisque,
 quam mortale quod est immortalis atque perenni
 iunctum in concilio saevas tolerare procellas? 805
 PRAETEREA QUAE CUMQUE MANENT AETERNA NECESSEST
 AUT QUIA SUNT SOLIDO CUM CORPORE RESPUERE ICTUS
 NEC PENETRARE PATI SIBI QUICQUAM QUOD QUEAT ARTAS
 DISSOCIARE INTUS PARTIIS ET MATERIA
 CORPORA SUNT QUORUM NATURAM OSTENDIMUS ANTE 810
 AUT IDEO DURARE AETATEM POSSE PER OMNEM
 PLAGARUM QUIA SUNT EXPERTIA SICUT INANEST
 QUOD MANET INTACTUM NEQUE AB ICTU FUNGITUR HILUM
 AUT ETIAM QUIA NULLA LOCI SIT COPIA CIRCUM
 QUO QUASI RES POSSINT DISCEDERE DISSOLUIQUE 815
 SICUTI SUMMARUM SUMMAST AETERNA NEQUE EXIRA
 QUIS LOCUS EST QUO DIFFUGIANT NEQUE CORPORA SUNTQUE
 POSSINT INCIDERE ET VALIDA DISSOLVERE PLAGA
 quod si forte ideo magis immortalis habendast,
 quod letalibus ab rebus munita tenetur, 820
 aut quia non veniunt omnino aliena salutis
 aut quia quae veniunt aliqua ratione recedunt
 pulsa prius quam quid noceant sentire queamus,

 praeter enim quam quod morbis cum corporis aegret,
 advenit id quod eam de rebus saepe futuris 825
 macerat inque metu male habet curisque fatigat
 praeteritisque male admissis peccata remordent.
 adde furorem animi proprium atque obliviam rerum,

adde quod in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum, 830
quandoquidem natura animi mortalis habetur.

et velut anteacto nil tempore sensimus aegri,
ad confligendum venientibus undique Poenis,
omnia cum belli trepido concussa tumultu
horrida contremuere sub altis aetheris oris, 835

in dubioque fuere utrorum ad regna cadendum
omnibus humanis esset terraque marique,
sic, ubi non erimus, cum corporis atque animai
discidium fuerit quibus e sumus uniter apti,
scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum, 840
accidere omnino poterit sensumque movere,
non si terra mari miscbitur et mare caelo.

et si iam nostro sentit de corpore postquam
distractast animi natura animaeque potestas,
nil tamen est ad nos qui comptu coniugioque 845
corporis atque animae consistimus uniter apti.

nec, si materiem nostram collegerit aetas
post obitum rursumque redegerit ut sita nunc est
atque iterum nobis fuerint data lumina vitae,
pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum, 850
interrupta semel cum sit repetentia nostri.

et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
qui fuimus, *neque* iam de illis nos adficit angor.

nam cum respicias immensi temporis omne
praeteritum spatium, tum motus materiai 855

multimodis quam sint, facile hoc adcredere possis,
semina saepe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta

865 haec eadem, quibus e nunc nos sumus, ante fuisse.

868 nec memori tamen id quimus repraehendere mente;
inter enim iectast vitai pausa vageque 860

decerrarunt passim motus ab sensibus omnes.

debet enim, misere si forte aegreque futurumst,
ipse quoque esse in eo tum tempore, cui male possit
accidere. id quoniam mors eximit, esseque probet

864 illum cui possint incommoda conciliari, 865

scire licet nobis nil esse in morte timendum
nec miserum fieri qui non est posse neque hilum
differre isne ullo fuerit iam tempore natus,

mortalem vitam mors cum immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum, 870
post mortem fore ut aut putescat corpore posto
aut flammis interfiat malisve ferarum,

scire licet non sincerum sonere atque subesse
caecum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
credere se quemquam sibi sensum in morte futurum. 875
non, ut opinor, enim dat quod promittit et unde,
nec radicitus e vita se tollit et eicit,

sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
vivid enim sibi cum proponit quisque futurum,
corpus uti volucres lacerent in morte feraeque, 880
ipse sui miseret; neque enim se dividit illum
nec removet satis a proiecto corpore et illum
se fingit sensuque suo contaminat astans.

hinc indignatur se mortalem esse creatum
nec videt in vera nullum fore morte alium se 885
qui possit vivid sibi se lugere peremptum
stansque iacentem se lacerari urive dolere.

nam si in morte malumst malis morsuque ferarum
tractari, non invenio qui non sit acerbum
ignibus inpositum calidis torrescere flammis 890
aut in melle situm suffocari atque rigere
frigore, cum summo gelidi cubat aequore saxi,
urgerive superne obtritum pondere terrae.

'Iam iam non domus accipiet te laeta, neque uxor
optima nec dulces occurrent oscula nati 895

praeripere et tacita pectus dulcedine tangent.
non poteris factis florentibus esse, tuisque
praesidium. misero misere' aiunt 'omnia ademit
una dies infesta tibi tot praemia vitae.'

illud in his rebus non addunt 'nec tibi earum 900
iam desiderium rerum super insidet una.'

quod bene si videant animo dictisque sequantur,
dissoluant animi magno se angore metuque.

'tu quidem ut es leto sopitus, sic eris aevi
quod superest cunctis privati' doloribus aegris. 905

at nos horrifico cinefactum te prope busto
insatiabiliter deflevimus, aeternumque
nulla dies nobis maerorem e pectore demet.'

illud ab hoc igitur quaerendum est, quid sit amari
 tanto opere, ad somnum si res redit atque quietem, 910
 cur quisquam aeterno possit tabescere luctu.

Hoc etiam faciunt ubi discubere tenentque
 pocula saepe homines et inumbrant ora coronis,
 ex animo ut dicant 'brevis hic est fructus homullis;
 iam fuerit neque post unquam revocare licebit.' 915
 tamquam in morte mali cum primis hoc sit eorum,
 quod sitis exurat miseros atque arida torres,
 aut aliae cuius desiderium insideat rei.

nec sibi enim quisquam tum se vitamque requirit,
 cum pariter mens et corpus sopita quiescunt. 920
 nam licet aeternum per nos sic esse soporem,
 nec desiderium nostri nos adficit ullum.

et tamen haudquaquam nestros tunc illa per artus
 longe ab sensiferis primordia motibus errant,
 cum correptus homo ex somno se colligit ipse. 925
 multo igitur mortem minus ad nos esse putandumst,
 si minus esse potest quam quod nil esse videmus;
 maior enim turbae disiectus material
 consequitur leto nec quisquam expergitus exstat,
 frigida quem semel est vitae pausa secuta. 930

Denique si vocem rerum natura repente
 mittat et hoc alicui nostrum sic increpet ipsa
 'quid tibi tanto operest, mortalis, quod nimis aegris
 luctibus indulges? quid mortem congemis ac fles!
 nam gratis anteacta fuit tibi vita priorque 935
 et non omnia pertusum congesta quasi in vas
 commoda perfluxere atque ingrata interiere:
 cur non ut plenus vitae conviva recedis
 aequo animoque capis securam, stulte, quietem?
 sin ea quae fructus cumque es periere profusa 940
 vitaque in offensust, cur amplius addere quaeris,
 rursum quod pereat male et ingratum occidat oïme,
 non potius vitae finem facis atque laboris?
 nam tibi praeterca quod machiner inveniamque,
 quod placeat, nil est: eadem sunt omnia semper. 945
 si tibi non annis corpus iam marcet et artus
 confecti languent, eadem tamen omnia restant,
 omnia si pergas vivendo vincere saecula,

atque etiam potius, si numquam sis moriturus,
 quid respondemus, nisi iustam intendere litem 950
 naturam et veram verbis exponere causam?
 #55 grandior hic vero si iam seniorque queratur
 #52 atque obitum lamentetur miser amplius aequo,
 non merito inclamet magis et voce increpet acri?
 #54 'aufer abhinc lacrimas, balatro, et compesce querellas. 955
 omnia perfunctus vitae praemia marces.
 sed quia semper aves quod abest, praesentia temnis,
 imperfecta tibi elapsast ingrataque vita
 et nec opinanti mors ad caput adstitit ante
 quam satur ac plenus possis discedere rerum. 960
 nunc aliena tua tamen aetate omnia mitte
 aequo animoque aedum humanis concede: necessest.
 iure, ut opinor, agat, iure increpet inciletque.
 cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
 semper, et ex aliis aliud reparare necessest. 965
 nec quisquam in barathrum nec Tartara deditur atra.
 materies opus est ut crescant postera saecula;
 quae tamen omnia te vita perfuncta sequentur;
 nec minus ergo ante haec quam tu cecidere, cadentque.
 sic aliud ex alio numquam desistet oriri 970
 vitaeque mancipio nulli datur, omnibus usu.
 respice item quam nil ad nos anteaeta vetustas
 temporis aeterni fuerit, quam nascimur ante.
 hoc igitur speculum nobis natura futuri
 temporis exponit post mortem denique nostram. 975
 numquid ibi horribile apparet, num triste videtur
 quicquam, non omni somno securius exstat?
 Atque ea nimirum quaecumque Acherunte profundo
 prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
 nec miser impendens magnum timet aere saxum 980
 Tantalus, ut famast, cassa formidine torpens;
 sed magis in vita divom metus urget inanis
 mortalis casumque timent quem cuique ferat fors.
 nec Tityon volucres ineunt Acherunte iacentem
 nec quod sub magno scrutentur pectore quicquam 985
 perpetuam aetatem possunt reperire profecto.
 qu'unlibet immani proiectu corporis exstet,
 qui non sola novem dispessis iugera membris

optineat, sed qui terrai totius orbem,
 non tamen aeternum poterit perferre dolorem 990
 nec praebere cibum proprio de corpore semper.
 sed Tityos nobis hic est, in amore iacentem
 quem volucres lacerant atque exest anxius angor
 aut alia quavis scindunt cuppedine curae.
 Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est 995
 qui petere a populo fasces saevasque securas
 imbibit et semper victus tristisque recedit.
 nam petere imperium quod inanest nec datur unquam,
 atque in eo semper durum sufferre laborem,
 hoc est adverso nixantem trudere monte 1000
 saxum quod tamen *e* summo iam vertice rusum
 volvitur et plani raptim petit aequora campi.
 deinde animi ingratham naturam pascere semper
 atque explere bonis rebus satiareque numquam,
 quod faciunt nobis annorum tempora, circum 1005
 cum redeunt fetusque ferunt variosque lepores,
 nec tamen explemur vitae fructibus unquam,
 hoc, ut opinor, id est, aevo florente puellas
 quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
 quod tamen expleri nulla ratione potestur. 1010
 Cerberus et furiae iam vero et lucis egestas

*

Tartarus horriferos eructans faucibus aestus,
 qui neque sunt usquam nec possunt esse profecto.
 sed metus in vita poenarum pro male factis
 est insignibus insignis, scelerisque luella, 101
 carcer et horribilis de saxo iactu' deorsum,
 verbera carnifices robur pix lammina taedae;
 quae tamen etsi absunt, at mens sibi conscia factis
 praemetuens adhibet stimulos terretque flagellis
 nec videt interea qui terminus esse malorum 1020
 possit nec quae sit poenarum denique finis
 atque eadem metuit magis haec ne in morte gravescant.
 hic Aeherusia fit stultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute inter dum dicere possis
 'lumina sis oculis etiam bonus Aenei' reliquit 1025
 qui melior multis quam tu fuit, improbe, rebus.
 inde alii multi reges rerumque potentes

occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
 ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum
 stravit iterque dedit legionibus ire per altum 1030
 ac pedibus salsas docuit superare lucinas
 et contempsit equis insultans murmura ponti,
 lumine adempto animam moribundo corpore fudit.
 Scipiadas, belli fulmen, Carthaginiis horror,
 ossa dedit terrae proinde ac famul infimus esset. 1035
 adde repertores doctrinarum atque leporum,
 adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
 sceptrata potitus eadem aliis sopitu' quietest.
 denique Democritum postquam matura vetustas
 admonuit memores motus languescere mentis, 1040
 sponte sua leto caput obvius optulit ipse.
 ipse Epicurus obit decurso lumine vitae,
 qui genus humanum ingenio superavit et omnis
 restinexit, stellas exortus ut aetherius sol.
 tu vero dubitabis et indignabere obire? 1045
 mortua cui vita est prope iam vivo atque videnti,
 qui somno partem maiorem conteris aevi
 et vigilans stertis nec somnia cernere cessas
 sollicitamque geris cassa formidine mentem
 nec reperire potes tibi quid sit saepe mali, cum 1050
 ebrius urgeris multis miser undique curis
 atque animi incerto fluitans errore vagaris.'

Si possent homines, proinde ac sentire videntur
 pondus inesse animo quod se gravitate fatiget,
 e quibus id fiat causis quoque noscere et unde 1055
 tanta mali tamquam moles in pectore constet,
 haut ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus
 quid sibi quisque velit nescire et quaerere semper
 commutare locum quasi onus deponere possit.
 exit saepe foras magnis ex aedibus ille, 1060
 esse domi quem pertaesunst, subitoque *revertit*,
 quippe foris nilo melius qui sentiat esse.
 currit agens mannos ad villam praecipitanter,
 auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans;
 oscitat extemplo, tetigit cum limina villae, 1065
 aut abit in somnum gravis atque oblivia quaerit,
 aut etiam properans urbem petit atque revisit.

hoc se quisque modo fugit (at quem scilicet, ut fit,
 effugere haut potis est, ingratis haeret) et odit
 propterea, morbi quia causam non tenet aeger; 1070
 quam bene si videat, iam rebus quisque relictis
 naturam primum studeat cognoscere rerum,
 temporis aeterni quoniam, non unius horae,
 ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
 aetas, post mortem quae restat cumque manenda. 1075

Denique tanto opere in dubiis trepidare periculis
 quae mala nos subigit vitae tanta cupido?
 certa quidem finis vitae mortalibus adstat
 nec devitari letum pote quin obeamus.
 praeterea versamur ibidem atque insumus usque 1080
 nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
 sed dum abest quod avemus, id exsuperare videtur
 cetera; post aliut, cum contigit illud, avemus
 et sitis aequa tenet vitae semper hiantis.
 posteraque in dubiis fortunam quam vehat aetas, 1085
 quidve ferat nobis casus quive exitus instet.
 nec prorsum vitam ducendo demimus hilum
 tempore de mortis nec delibare valemus,
 quo minus esse diu possimus forte perempti.
 proinde licet quot vis vivendo condere saecula; 1090
 mors aeterna tamen nilo minus illa manebit,
 nec minus ille diu iam non erit, ex hodierno
 lumine qui finem vitae fecit, et ille.
 mensibus atque annis qui multis occidit ante.

T. LUCRETI CARI
DE RERUM NATURA
LIBER QUARTUS.

[Avia Pieridum peragro loca nullius ante
trita solo. iuvat integros accedere fontis
atque haurire, iuvatque novos decerpere flores
insignemque meo capiti petere inde coronam
unde prius nulli velarint tempora musae ; 5
primum quod magnis doceo de rebus et artis
religionum animum nodis exsolvere pergo,
deinde quod obscura de re tam lucida pango
carmina, musaeo contingens cuncta lepore.
id quoque enim non ab nulla ratione videtur. 10
nam veluti pueris absinthia taetra medentes
cum dare conantur, prius oras pocula circum
contingunt mellis dulci flavoque liquore,
ut puerorum aetas improvida ludificetur
labrorum tenuis, interea perpotet amarum 15
absinthii laticem deceptaque non capiatur,
sed potius tali pacto recreata valescat,
sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
tristior esse quibus non est tractata, retroque
volgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti 20
carmine Pierio rationem exponere nostram
et quasi musaeo dulci contingere melle,
si tibi forte animum tali ratione tenere
versibus in nostris possem, dum percipis omnem
naturam rerum ac persentis utilitatem.] 25

Atque animi quoniam docui natura quid esset
et quibus e rebus cum corpore compta vigeret

quove modo distracta rediret in ordia prima,
 nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
 attinet, esse ea quae rerum simulacra vocamus ; 30
 quae, quasi membranae summo de corpore rerum
 dereptae, volitant ultroque citroque per auras,
 atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
 terrificant atque in somnis, cum saepe figuras
 contuimur miras simulacraque luce carentum, 35
 quae nos horrifice languentis saepe sopore
 excierunt, ne forte animas Acherunte reamur
 effugere aut umbras inter vivos volitare
 neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
 cum corpus simul atque animi natura perempta 40
 in sua discessum dederint primordia quacque.

Dico igitur rerum effigias tenuisque figuras
 mittier ab rebus summo de corpore rerum,

- 45 SED QUONIAM DOCUI CUNCTARUM EXORDIA RERUM
 QUALIA SINT ET QUAM VARIIS DISTANTIA FORMIS 45
 SPONTE SUA VOLITENT ALTERNO PERCITA MOTU
 QUOQUE MODO POSSIT RES EX HIS QUAEQUE CREARI
 NUNC AGERE INCIPIAM TIBI QUOD VEHEMENTER AD HAS RES
- 50 ATTINET ESSE EA QUAE RERUM SIMULACRA VOCAMUS
 quae quasi membranae vel cortex nominitandast, 50
 quod speciem ac formam similem gerit eius imago
 cuiuscumque eluet de corpore fusa vagari.
- 44 id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
- 54 principio quoniam mittunt in rebus apertis
 corpora res multae, partim diffusa solute, 55
 robora ceu fumum mittunt ignesque vaporem,
 et partim contexta magis condensaque, ut olim
 cum teretis ponunt tunicas aestate cicadae,
 et vituli cum membranas de corpore summo
 nascentes mittunt, et item cum lubrica serpens 60
 exuit in spinis vestem ; nam saepe videmus
 illorum spoliis vepres volitantibus auctas.
 quae quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
 ab rebus mitti summo de corpore rerum.
 nam cur illa cadant magis ab rebusque recedant 65
 quam quae tenvia sunt, hiscendist nulla potestas ;
 praesertim cum sint in summis corpora rebus

multa minuta, iaci quae possint ordine eodem
 quo fuerint et formai servare figuram, 70
 et multo citius, quanto minus indupediri
 pauca queunt et sunt *in* prima fronte locata.
 nam certe iacere ac largiri multa videmus,
 non solum ex alto penitusque, ut diximus ante,
 verum de summis ipsum quoque saepe colorem.
 et volgo faciunt id lutea russaque vela 75
 et ferrugina, cum magnis intenta theatri
 per malos volgata trabesque trementia flutant.
 namque ibi consessum cavcai supter et omnem
 scaenai speciem, patrum coetumque decorum
 inficiunt coguntque suo fluitare colore. 80
 et quanto circum mage sunt inclusa theatri
 moenibu', tam magis haec intus perfusa lepore
 omnia conrident correpta luce diei.
 ergo lintea de summo cum corpore fucum
 mittunt, effigias quoque debent mittere tenuis 85
 res quaeque, ex summo quoniam iaculantur utraque.
 sunt igitur iam formarum vestigia certa
 quae volgo volitant suptili praedita filo
 nec singillatim possunt secreta videri.
 praeterea omnis odor fumus vapor atque aliae res 90
 consimiles ideo diffusae e rebus abundant,
 ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortae,
 scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
 ostia sunt qua contendant exire coortae.
 at contra tenuis summi membrana coloris 95
 cum iacitur, nil est quod eam discernere possit,
 in promptu quoniam est in prima fronte locata.
 postremo speculis in aqua splendoreque in omni
 quaecumque apparent nobis simulacra, necessest,
 quandoquidem simili specie sunt praedita rerum 100
extima, imaginibus missis consistere rerum.
 NAM CUR ILLA CADANT MAGIS AB REBUSQUE RECEDANT
 NAM QVAE TENVIA SUNT HISCENDIST NULLA POTESTAS
 sunt igitur tenues formae rerum similesque
 effigiae, singillatim quas cernere nemo 105
 cum possit tamen, adsiduo crebroque repulsu
 reiectae reddunt speculorum ex aequore visum,

nec ratione alia servari posse videntur,
tanta opere ut similes reddantur cuique figurae.

Nunc age quam tenui natura constet imago 110
percipe. et in primis, quoniam primordia tantum

sunt infra nostros sensus tantoque minora
quam quae primum oculi coeptant non posse tueri,
nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
cunctarum quam sint subtilia percipe paucis. 115

primum animalia sunt iam partim tantula, quorum
tertia pars nulla possit ratione videri.

horum intestinum quodvis quale esse putandumst!
quid cordis globus aut oculi? quid membra? quid artus?

quantula sunt! quid praeterea primordia quaeque 120
unde anima atque animi constet natura necessumst?

nonne vides quam sint subtilia quamque minuta?
praeterea quaecumque suo de corpore odorem

expirant acrem, panaces absinthia taetra
habrotonique graves et tristia centaurea, 125

quorum unum quidvis leviter si forte duobus

*

quin potius nosceas rerum simulacra vagari
multa modis multis nulla vi cassaque sensu?

[Sed ne forte putes ea demum sola vagari,
quaecumque ab rebus rerum simulacra recedunt, 130

sunt etiam quae sponte sua gignuntur et ipsa
constituuntur in hoc caelo qui dicitur aer,

135 quae multis formata modis sublime feruntur

141 nec speciem mutare suam liquentia cessant
et cuiusque modi formarum vertere in oras; 135

133 ut nubes facile interdum concresecere in alto
cernimus et mundi speciem violare serenam

136 aera mulcentes motu. nam saepe Gigantum
ora volare videntur et umbram ducere late, 140

interdum magni montes avolsaque saxa

montibus anteire et solem succedere praeter,

140 inde alios trahere atque inducere belua nimbos.]

143 Nunc ea quam facili et celeri ratione genantur
perpetuoque fluant ab rebus lapsaque cedant

.
semper enim summum quicquid de rebus abundat 145

quod iaculentur. et hoc alias cum pervenit in res,
transit, ut in primis vitrum. sed ubi aspera saxa
aut in materiam ligni pervenit, ibi iam
scinditur ut nullum simulacrum reddere possit.
at cum splendida quae constant opposta fuerunt 150
densaque, ut in primis speculum est, nil accidit horum.
nam neque, uti vitrum, potis est transire, neque autem
scindi; quam meminit levor praestare salutem.
quapropter fit ut hinc nobis simulacra redundant.
et quamvis subito quovis in tempore quamque 155
rem contra speculum ponas, apparet imago;
perpetuo fluere ut noseas e corpore summo
texturas rerum tenuis tenuisque figuras.
ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
ut merito celer his rebus dicatur origo. 160
et quasi multa brevi spatio summittere debet
lumina sol ut perpetuo sint omnia plena,
sie ab rebus item simili ratione necessest
temporis in puncto rerum simulacra ferantur
multa modis multis in eunctas undique partis; 165
quandoquidem speculum quocumque obvertimus oris,
res ibi respondent simili forma atque colore.

[Praeterea modo cum fuerit liquidissima caeli
tempestatas, perquam subito fit turbida foede,
undique uti tenebras omnis Acherunta rearis 170
liquisse et magnas caeli complesse cavernas.
usque adeo taetra nimborum nocte coorta
iupendent atrae formidinis ora superne;
quorum quantula pars sit imago dicere nemost
qui possit neque eam rationem reddere dictis.] 175

Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur
et quae mobilitas ollis tranantibus auras
reddita sit, longo spatio ut brevis hora teratur,
in quem quaeque locum diverso momine tendunt,
suavidicis potius quam multis versibus edam; 180
parvus ut est cyeni melior canor, ille gruum quam
clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.
principio persaepe levis res atque minutis
corporibus factas celeris licet esse videre.
in quo iam genere est solis lux et vapor eius 185

propterea quia sunt e primis facta minutis
 quae quasi euduntur perque aeris intervallum
 non dubitant transire sequenti concita plaga
 203 perque volare mare ac terras caelumque rigare.
 189 suppeditatur enim confestim lumine lumen 190
 et quasi protelo stimulator fulgere fulgur.
 quapropter simulacra pari ratione necesse est
 inmemorable per spatium transcurrere posse
 temporis in puncto, primum quod parvola causa
 est procul a tergo quae provehat atque propellat, 195
 196 deinde quod usque adeo textura praedita rara
 mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res
 et quasi permanare per aeris intervallum.
 praeterea si quae penitus corpuscula rerum
 200 ex altoque foras mittuntur, solis uti lux 200
 ac vapor, haec puncto cernuntur lapsa diei
 per totum caeli spatium diffundere sese.
 quid quae sunt igitur iam prima fronte parata?
 205 cum iaciuntur et emissum res nulla moratur,
 195 quod superest, ubi tam volucris levitate ferantur, 205
 206 quomodo vides citius debere et longius ire
 multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 tempore quo solis pervolgant lumina caelum?
 hoc etiam in primis specimen verum esse videtur
 quam celeri motu rerum simulacra ferantur, 210
 quod simul ac primum sub diu splendor aquae
 ponitur, extemplo caelo stellante serena
 sidera respondent in aqua radiantia mundi.
 iamne vides igitur quam puncto tempore imago
 aetheris ex oris in terrarum accidat oras? 215
 quare etiam atque etiam mira fateare necessest

 corpora quae feriant oculos visumque lacessant.
 perpetuoque fluunt certis ab rebus odores;
 frigus ut a fluviis, calor ab sole, aestus ab undis
 aequoris exesor moerorum litora circum. 220
 nec variae cessant voces volitare per auras.
 denique in os salsi venit umor saepe saporis,
 cum mare versamur propter, dilutaque contra
 cum tuimur misceri absinthia, tangit amarum.

usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter 225
fertur et in cunctas dimittitur undique partis
nec mora nec requies interdatur ulla fluendi,
perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
cernere odorari licet et sentire sonare.

Praeterea quoniam manibus tractata figura 230
in tenebris quaedam cognoscitur esse eadem quae
cernitur in luce et claro candore, necessessest
consimili causa tactum visumque moveri.

nunc igitur si quadratum temptamus et id nos
commovet in tenebris, in luci quae poterit res 235
accidere ad speciem quadrata, nisi eius imago?
esse in imaginibus quapropter causa videtur
cernundi neque posse sine his res ulla videri.

nunc ea quae dico rerum simulacra feruntur
undique et in cunctas iaciuntur didita partis. 240

verum nos oculis quia solis cernere quimus,
propterea fit uti, speciem quo vertimus, omnes
res ibi eam contra feriant forma atque colore.
et quantum quaeque ab nobis res absit, imago
efficit ut videamus et internoscere curat. 245

nam cum mittitur, extemplo protrudit agitque
aera qui inter se cumque est oculosque lo.atus,
isque ita per nostras acies perlabitur omnis
et quasi perterget pupillas atque ita transit.

251 propterea fit uti videamus quam procul absit 250

250 res quaeque. et quanto plus aeris ante agitatur
et nostros oculos perterget longior aura,
tam procul esse magis res quaeque remota videtur.
scilicet haec summe celeri ratione geruntur,
quale sit ut videamus et una quam procul absit. 255

illud in his rebus minime mirabile habendumst,
cur, ea quae feriant oculos simulacra videri
singula cum nequeant, res ipsae perspiciantur.

ventus enim quoque paulatim cum verberat et cum
261 acre fluit frigus, non privam quamque solemus 260

260 particulam venti sentire et frigoris eius,
sed magis unorsum, fierique perinde videmus
corpore tum plagas in nostro tam quam aliquae res
verberet atque sui det sensum corporis extra.

praeterea lapidem digito cum tundimus, ipsum
tangimus extremum saxi summumque colorem,
nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
duritiem penitus saxi sentimus in alto. 265

Nunc age, cur ultra speculum videatur imago
percipere; nam certe penitus semota videtur. 270

quod genus illa foris quae vere transpiciuntur,
ianua cum per se transpectum praebet apertum,
multa facitque foris ex aedibus ut videantur.

is quoque enim duplici geminoque fit aere visus.
primus enim citra postes tum cernitur aer, 275

inde fores ipsae dextra laevaue secuntur,
post extraria lux oculos perterget et aer
alter et illa foris quae vere transpiciuntur.

sic ubi se primum speculi proiecit imago,
dum venit ad nostras acies, protrudit agitque 280

aera qui inter se cumquest oculosque locatus,
et facit ut prius hunc omnem sentire queamus

quam speculum. sed ubi speculum quoque sensimus ipsum,
continuo a nobis in *idem* quae fertur imago

pervenit et nostros oculos reiecta revisit 285

atque alium prae se propellens aera volvit
et facit ut prius hunc quam se videamus, eoque

distare ab speculo tantum semota videtur.
quare etiam atque etiam minime mirarier est par, 290

illuc quor reddant speculorum ex aequore visum,
aeribus binis quoniam res confit utraque.

nunc ea quae nobis membrorum dextera pars est,
in speculis fit ut in laeva videatur eo quod

planitiem ad speculi veniens cum offendit imago,
non convertitur incolumis, sed recta retrorsum 295

sic eliditur, ut siquis, prius arida quam sit
cretea persona, adlidat pilaeve trabive,

atque ea continuo rectam si fronte figuram
servet et elisam retro sese exprimat ipsa.

323 fiet ita, ante oculus fuerit qui dexter, ut *idem* 300

325 nunc sit laevus, et e laevo sit mutua dexter.
fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago,

quinque etiam sexce ut fieri simulacra suerint.

nam quaecumque retro parte interiore latebunt,

- inde tamen, quamvis torte penitusque remota, 305
 330 omnia per flexos aditus educta licebit
 pluribus haec speculis videantur in aedibus esse.
 usque adeo speculo in speculum translucet imago,
 et cum laeva data est, fit rusum ut dextera fiat,
 inde retro rursum redit et convertitur eodem. 310
- 335 quin etiam quaecumque latuscula sunt speculorum
 adsimili lateris flexura praedita nostri,
 dextera ea propter nobis simulacra remittunt,
 aut quia de speculo in speculum transfertur imago,
 inde ad nos elisa bis advolat, aut etiam quod 315
- 340 circum agitur, cum venit, imago propterea quod
 flexa figura docet speculi convertier ad nos.
 indugredi porro pariter simulacra pedemque
 ponere nobiscum credas gestumque imitari
 propterea quia, de speculi qua parte recedas, 320
- 345 continuo nequeunt illinc simulacra reverti;
 omnia quandoquidem cogit natura referri
 ac resilire ab rebus ad aequos reddita flexus.
- 399 Splendida porro oculi fugitant vitantque tueri.
 sol etiam caecat, contra si tendere pergas, 325
 propterea quia vis magnast ipsius et alte
 aera per purum graviter simulacra feruntur
 et feriunt oculos turbantia composituras.
 praeterea splendor quicumque est acer adurit
- 305 saepe oculos ideo quod semina possidet ignis 330
 multa, dolorem oculis quae gignunt insinuando.
 lurida praeterea fiunt quaecumque tuentur
 arquati, quia luroris de corpore eorum
 semina multa fluunt simulacris obvia rerum,
- 310 multaque sunt oculis in eorum denique mixta, 335
 quae contage sua palloribus omnia pingunt.
 e tenebris autem quae sunt in luce tuemur
 propterea quia, cum propior caliginis aer
 ater init oculos prior et possedit apertos,
- 315 insequitur candens confestim lucidus aer 340
 qui quasi purgat eos ac nigras discutit umbras
 aeris illius. nam multis partibus hic est
 mobilior multisque minutior et mage pollens.
 qui simul atque vias oculorum luce replevit

320 atque patefecit quas ante obsederat aer 345
ater, continuo rerum simulacra secuntur
 quae sita sunt in luce, *l*acessuntque ut videamus.
 348 quod contra facere in tenebris e luce nequimus
 propterea quia posterior caliginis aer
 crassior insequitur qui cuncta foramina complet 350
 obsiditque vias oculorum, ne simulacra
 possint ullarum rerum coniecta movere.
 quadratasque procul turris cum cernimus urbis,
 propterea fit uti videantur saepe rutundae,
 angulus optusus quia longe cernitur omnis 355
 sive etiam potius non cernitur ac perit eius
 plaga nec ad nostras acies perlabitur ictus,
 aera per multum quia dum simulacra feruntur,
 cogit hebescere eum crebris offensibus aer.
 hoc ubi suffugit sensum simul angulus omnis, 360
 fit quasi ut ad tornum saxorum structa tuamur.
 non tamen ut coram quae sunt vereque rutunda,
 sed quasi adumbratim paulum simulata videntur.
 umbra videtur item nobis in sole moveri
 et vestigia nostra sequi gestumque imitari; 365
 aera si credis privatum lumine posse
 indugredi, motus hominum gestumque sequentem.
 nam nil esse potest aliud nisi lumine cassus
 aer id quod nos umbram perhibere suēmus.
 nimirum quia terra locis ex ordine certis 370
 lumine privatur solis quacumque meantes
 officimus, repletur item quod liquimus eius,
 propterea fit uti videatur, quae fuit umbra
 corporis, e regione eadem nos usque secuta.
 semper enim nova se radiorum lumina fundunt 375
 primaque dispererunt, quasi in ignem lana trahatur.
 propterea facile et spoliatur lumine terra
 et repletur item nigrasque sibi abluit umbras.
 Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
 nam quocumque loco sit lux atque umbra tueri 380
 illorum est. eadem vero sint lumina necne,
 umbraque quae fuit hic eadem nunc transeat illuc,
 an potius fiat paulo quod diximus ante,
 hoc animi demum ratio discernere debet,
 11

nec possunt oculi naturam noscere rerum. 335
 proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
 qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur;
 quae manet in statione, ea praeter creditur ire
 et fugere ad puppim colles campique videntur
 quos agimus praeter navem velisque volamus. 390
 sidera cessare aetheriis adfixa cavernis
 cuncta videntur, et adsiduo sunt omnia motu,
 quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
 cum permensa suo sunt caelum corpore claro.
 solque pari ratione manere et luna videntur 399
 in statione, ea quae ferri res indicat ipsa.
 exstantisque procul medio de gurgite montis

 classibus inter quos liber patet exitus ingens,
 insula coniunctis tamen ex his una videtur.
 atria versari et circumcursare columnae 400
 usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
 desierunt verti, vix ut iam credere possint
 non supra sese ruere omnia tecta minari.
 iamque rubrum tremulis iubar ignibus erigere alte
 cum coeptat natura supraque extollere montes, 405
 quos tibi tum supra sol montis esse videtur
 comminus ipse suo contingens fervidus igni,
 vix absunt nobis missus bis mille sagittae,
 vix etiam cursus quingentos saepe veruti.
 inter eos solemque iacent immania ponti 410
 aequora substrata aetheriis ingentibus oris,
 interiectaque sunt terrarum milia multa
 quae variae retinent gentes et saecula ferarum.
 at conlectus aquae digitum non altior unum,
 qui lapides inter sistit per strata viarum, 415
 despectum praebet sub terras inpete tanto,
 a terris quantum caeli patet altus hiatus;
 nubila dispicere et caelum *ut* videre videre,
 cetera mirando sub terras abdita caelo.
 denique ubi in medio nobis ecus acer obhaesit 420
 flumine et in rapidas amnis despeximus undas,
 stantis equi corpus transversum ferre videtur
 vis et in adversum flumen contrudere raptim,

et quocumque oculos traiecinus omnia ferri
 et fluere adsimili nobis ratione videntur. 425
 porticus aequali quamvis est denique ductu
 stansque in perpetuum paribus suffulta columnis,
 longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
 paulatim trahit angusti fastigia coni,
 tecta solo iungens atque omnia dextera laevis 430
 donec in obscurum coni conduxit acumen.
 in pelago nautis ex undis ortus in undis
 sol fit uti videatur obire et condere lumen;
 quippe ubi nil aliud nisi aquam caelumque tuentur;
 ne leviter credas labefactari undique sensus. 435
 at maris ignaris in portu clauda videntur
 navigia aplustris fractis obnitier undae.
 nam quaecumque supra rorem salis edita pars est
 remorum, recta est, et recta superne gubernata.
 quae demersa liquorem obeunt, refracta videntur 440
 omnia converti sursumque supina reverti
 et reflexa prope in summo fluitare liquore.
 raraque per caelum cum venti nubila portant
 tempore nocturno, tum splendida signa videntur
 labier adversum nimbos atque ire superne 445
 longe aliam in partem ac vera ratione feruntur.
 at si forte oculo manus uni subdita supter
 pressit eum, quodam sensu fit uti videantur
 omnia quae tuimur fieri tum bina tuendo,
 bina lucernarum florentia lumina flammis 450
 binaque per totas aedis geminare supellex
 et duplicis hominum facies et corpora bina.
 denique cum suavi devinxit membra sopore
 somnus et in summa corpus iacet omne quiete,
 tum vigilare tamen nobis et membra movere 455
 nostra videmur, et in noctis caligine caeca
 cernere censemus solem lumenque diurnum,
 conclusoque loco caelum mare flumina montis
 mutare et campos pedibus transire videmur,
 et sonitus audire, severa silentia noctis 460
 undique eum constant, et reddere dicta tacentes.
 cetera de genere hoc mirando multa videmus,
 quae violare fidem quasi sensibus omnia quaerunt,

nequiquam, quoniam pars horum maxima fallit
 propter opinatus animi quos addimus ipsi, 465
 pro visis ut sint quae non sunt sensibu' visa.
 nam nil aegrius est quam res discernere apertas
 ab dubiis, animus quas ab se protinus addit.

Denique nil sciri si quis putat, id quoque nescit
 an sciri possit, quoniam nil scire fatetur. 470

hunc igitur contra mittam contendere causam,
 qui capite ipse sua in statuit vestigia sese.
 et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
 quaeram, cum in rebus veri nil viderit ante,
 unde sciat quid sit scire et nescire vicissim, 475

notitiam veri quae res falsique creatit
 et dubium certo quae res differre probarit.
 invenies primis ab sensibus esse creatam
 notitiam veri neque sensus posse refelli.

nam maiore fide debet reperiri illud, 480
 sponte sua veris quod possit vincere falsa.

quid maiore fide porro quam sensus haberi
 debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
 dicere eos contra, quae tota ab sensibus orta est?
 qui nisi sunt veri, ratio quoque falsa fit omnis. 485

an poterunt oculos aures reprehendere, an aures
 tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris,
 an confutabunt nares oculive revincent?

non, ut opinor, ita est. nam seorsum cuique potestas
 divisast, sua vis cuiquest, ideoque necesse est 490

et quod molle sit et gelidum fervensve *seorsum*
 et seorsum varios rerum sentire colores
 et quaecumque coloribu' sint coniuncta *videre*.

seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
 nascuntur, sorsum sonitus. ideoque necesse est 495

non possint alios alii convincere sensus.
 nec porro poterunt ipsi reprehendere sese,

aequa fides quoniam debet semper haberi.
 proinde quod in quoquest his visum tempore, verumst.

et si non poterit ratio dissolvere causam, 500
 cur ea quae fuerint iuxtim quadrata, procul sint
 visa rutunda, tamen praestat rationis egentem
 reddere mendose causas utriusque figurae,

quam manibus manifesta suis emittere quoquam
 et violare fidem primam et convellere tota 505
 fundamenta quibus nixatur vita salusque.

non modo enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
 concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis
 praecipitisque locos vitare et cetera quae sint
 in genere hoc fugienda, sequi contraria quae sint. 510

illa tibi est igitur verborum copia cassa
 omnis quae contra sensus instructa paratast.

denique ut in fabrica, si pravast regula prima,
 normaque si fallax rectis regionibus exit,
 et libella aliqua si ex parti claudicat hilum, 515

omnia mendose fieri atque obstipa necesse est
 prava cubantia prona supina atque absona tecta,
 iam rucere ut quaedam videantur velle, ruantque
 prodita iudiciis fallacibus omnia primis,
 sic igitur ratio tibi rerum prava necessest 520

falsaque sit, falsis quaecumque ab sensibus ortast.

Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
 sentiat, haudquaquam ratio scruposa relicta est.

Principio auditur sonus et vox omnis, in auris
 insinuata suo pepulere ubi corpore sensum. 525

corpoream *vocem* quoque enim constare fatendumst
 et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.

praeterea radit vox fauces saepe facitque
 asperiora foras gradiens arteria clamor.

quippe per angustum turba maiore coorta 530
 ire foras ubi coeperunt primordia vocum,
 scilicet expleti quoque ianua raditur oris.

haud igitur dubiumst quin voces verbaque constant
 corporeis e principiiis, ut laedere possint.

nec te fallit item quid corporis auferat et quid 535
 detrahat ex hominum nervis ac viribus ipsis

perpetuus sermo nigrae noctis ad umbram
 aurorae perductus ab exoriente nitore,

praesertim si cum summost clamore profusus,
 ergo corpoream vocem constare necessest, 540

multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

551 asperitas autem vocis fit ab asperitate
 principiorum et item levor levore creatur.

542 nec simili penetrant auris primordia forma,
 cum tuba depresso graviter sub murmure mugit 545
 et reboat raucum regio cita barbara bombum,
 545 et validis cyeni torrentibus ex Heliconis
 cum liquidam tollunt lugubri voce querellam.

Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro
 exprimimus rectoque foras emittimus ore, 550
 mobilis articulat verborum daedala lingua
 550 formaturaque laborum pro parte figurat.

553 hoc ubi non longum spatiumst unde una profecta
 perveniat vox quaeque, necessest verba quoque ipsa
 plane exaudiri discernique articulatim. 555

servat enim formaturam servatque figuram.

at si interpositum spatium sit longius aequo,
 aera per multum confundi verba necessest
 et conturbari vocem, dum transvolat auras.

ergo fit, sonitum ut possis sentire neque illam 560

internoscere, verborum sententia quae sit:

usque adeo confusa venit vox inque pedita.

praeterea verbum saepe unum perciet auris
 omnibus in populo, missum praeconis ab ore.

in multas igitur voces vox una repente 565

diffugit, in privas quoniam se dividit auris

obsignans formam verbi clarumque sonorem.

at quae pars vocum non auris incidit ipsas,
 praeterlata perit frustra diffusa per auras.

pars, solidis adlisa, locis reiecta sonorem 570

reddit et interdum frustratur imagine verbi.

quae bene cum videas, rationem reddere possis

tute tibi atque aliis, quo pacto per loca sola

saxa paris formas verborum ex ordine reddant,

palantis comites cum montis inter opacos 575

quaerimus et magna dispersos voce clemus.

sex etiam aut septem loca vidi reddere voces,

unam cum iaceres: ita colles collibus ipsi

verba repulsantes iterabant docta referri.

haec loca capripedes satyros nymphasque tenere 580

finitimi fingunt et faunos esse locuntur

quorum noctivago strepitu ludoque iocanti

adfirmant volgo taciturna silentia rumpi

chordarumque sonos fieri dulcisque querellas,
 tibia quas fundit digitis pulsata canentum, 585
 et genus agricolum late sentiscere, quom Pan
 pinea semiferi capitis velamina quassans
 unco saepe labro calamos percurrit hiantis,
 fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
 cetera de genere hoc monstra ac portenta loquuntur, 590
 ne loca deserta ab divis quoque forte putentur
 sola tenere. ideo iactant miracula dictis
 aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
 humanum genus est avidum nimis auricularum.

Quod superest, non est mirandum qua ratione, 595
 per loca quae nequeunt oculi res cernere apertas,
 haec loca per voces veniant aurisque lacessant.
 conloquium clausis foribus quoque saepe videmus,
 nimirum quia vox per flexa foramina rerum
 incolumis transire potest, simulacra renutant. 600
 perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant,
 qualia sunt vitrei, species qua travolat omnis.
 praeterea partis in cunctas dividitur vox,
 ex aliis aliae quoniam gignuntur, ubi una
 dissiliit semel in multas exorta, quasi ignis 605
 saepe solet scintilla suos se spargere in ignis.
 ergo replentur loca vocibus, abdita retro
 omnia quae circum fervunt sonituque cientur.
 at simulacra viis directis omnia tendunt
 ut sunt missa scemel; quapropter cernere nemo 610
 saepem ultra potis est, at voces accipere extra.
 et tamen ipsa quoque haec, dum transit clausa *domorum*
 vox optunditur atque auris confusa penetrat
 et sonitum potius quam verba audire videmur.

Nec, qui sentimus sucum, lingua atque palatum 615
 plusculum habent in se rationis plus operacere.
 principio sucum sentimus in ore, cibum cum
 mandendo exprimimus, ceu plenam spongiam aquai
 siquis forte manu premere ac siccare coëpit.
 inde quod exprimimus per caulas omne palati 620
 diditur et rarae perplexa foramina linguae.
 hoc ubi levia sunt manantis corpora suci,
 suaviter attingunt et suaviter omnia tractant

umida linguae circum sudantia templa.
 at contra pungunt sensum lacerantque coorta, 625
 quanto quaeque magis sunt asperitate repleta.
 deinde voluptas est e suco fine palati;
 cum vero deorsum per fauces praecipitavit,
 nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus.
 nec refert quicquam quo victu corpus alatur, 630
 dummodo quod capias concoctum didere possis
 artibus et stomachi umidulum servare tenorem.

Nunc aliis alius qui sit cibi' suavis et alius
 expediam, quareve, aliis quod triste et amarumst,
 hoc tamen esse aliis possit perdulce videri, 635
 tantaque in his rebus distantia differitasque,
 ut quod aliis est aliis fuerit acre venenum.
 esse ita quit serpens, hominis quae tacta salivis
 disperit ac sese mandendo conficit ipsa.
 praeterea nobis veratrum est acre venenum, 640
 at capris adipem et coturnicibus auget.
 ut quibus id fiat rebus cognoscere possis,
 principio meminisse decet quae diximus ante,
 semina multimodis in rebus mixta teneri.
 porro omnes quaecumque cibum capiunt animantes, 645
 ut sunt dissimiles extrinsecus et generatim
 extrema membrorum circumcaesura coercet,
 proinde et seminibus constant variante figura.
 semina cum porro distent, differre necessest
 intervalla viasque, foramina quae perhibemus, 650
 omnibus in membris et in ore ipsoque palato.
 esse minora igitur quaedam maioraque debent,
 esse triquetra aliis, aliis quadrata necessest,
 multa rotunda, modis multis multangula quaedam.
 namque figurarum ratio ut motusque reposcunt, 655
 proinde foraminibus debent differre figurae,
 et variare viae proinde ac textura coercet.
 hoc ubi quod suave est aliis aliis fit amarum,
 illi, cui suave est, levissima corpora debent
 contractabiliter caulas intrare palati, 660
 at contra quibus est eadem res intus acerba,
 aspera nimirum penetrant hamataque fauces.
 nunc facile est ex his rebus cognoscere quaeque.

quippe ubi cui febris bili superante coorta est
 aut alia ratione aliquast vis excita morbi, 665
 perturbatur ibi iam totum corpus et omnes
 commutantur ibi positurae principiorum;
 fit prius ad sensum *ut* quae corpora conveniebant
 nunc non convenient, et cetera sint magis apta,
 quae penetrata queunt sensum progignere acerbum. 670

*

utraque enim sunt in mellis commixta sapore;
 id quod iam supera tibi saepe ostendimus ante.

Nunc age quo pacto naris adiectus odoris
 tangat agam. primum res multas esse necessest
 unde fluens volvat varius se fluctus odorum, 675
 et fluere et mitti volgo spargique putandumst;
 verum aliis alius magis est animantibus aptus
 dissimilis propter formas. ideoque per auras
 mellis apes quamvis longe ducuntur odore,
 volturisque cadaveribus. tum fissa ferarum 680
 ungula quo tulerit gressum permissa canum vis
 ducit, et humanum longe praesentit odorem
 Romulidarum arcis servator candidus anser.
 sic aliis alius nidor datus ad sua quemque
 pabula ducit et a taetro resilire veneno 685
 cogit, eoque modo servantur saccla ferarum.

Hic odor ipse igitur, naris quicumque lacessit,
 est alio ut possit permitti longius alter.
 sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum
 quam sonitus, quam vox, mitto iam dicere quam res 690
 quae feriunt oculorum acies visumque lacessunt.
 errabundus enim tarde venit ac perit ante
 paulatim facilis distractus in aeris auras;
 ex alto primum quia vix emittitur ex re:
 nam penitus fluere atque recedere rebus odores 695
 significat quod fracta magis redolere videntur
 omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta:
 deinde videre licet maioribus esse creatum
 principiis quam vox, quoniam per saxea saepta
 non penetrat, qua vox volgo sonitusque feruntur. 700
 quare etiam quod olet non tam facile esse videbis
 investigare in qua sit regione locatum.

refrigescit enim cunctando plaga per auras
 nec calida ad sensum decurrunt nuntia rerum.
 errant saepe canes itaque et vestigia quaerant. 705

[Nec tamen hoc solis in odoribus atque saporum
 in generest, sed item species rerum atque colores
 non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
 ut non sint aliis quaedam magis acria visu.
 quin etiam gallum, noctem explaudentibus alis 710
 auroram clara consuetum voce vocare,
 noenu queunt rabidi contra constare leones
 inque tueri: ita continuo meminere fugai,
 nimirum quia sunt gallorum in corpore quaedam
 semina, quae cum sunt oculis inmissa leonum, 715
 pupillas interf diunt acremque dolorem
 praebent, ut nequeant contra durare feroces;
 cum tamen haec nostras acies nil laedere possint,
 aut quia non penetrant aut quod penetrantibus illis
 exitus ex oculis liber datur, in remorando 720
 laedere ne possint ex ulla lumina parte.]

Nunc age quae moveant animum res accipe, et unde
 quae veniunt veniant in mentem percipe paucis.
 principio hoc dico, rerum simulacra vagari 725
 multa modis multis in cunctas undique partis
 tenvia, quae facile inter se iunguntur in auris,
 obvia cum veniunt, ut aranea bratteaque auri.
 quippe etenim multo magis haec sunt tenvia textu
 quam quae percipiunt oculos visumque lacesunt,
 corporis haec quoniam penetrant per rara cientque 730
 tenvem animi naturam intus sensumque lacesunt.
 Centauros itaque et Scyllarum membra videmus
 Cerbercasque canum facies simulacraque eorum
 quorum morte obita tellus amplectitur ossa;
 omne genus quoniam passim simulacra feruntur, 735
 partim sponte sua quae fiunt aere in ipso,
 partim quae variis ab rebus eumque recedunt
 et quae conflunt ex horum facta figuris.
 nam certe ex vivo Centauri non fit imago,
 nulla fuit quoniam talis natura animantis, 740
 verum ubi equi atque hominis casu convenit imago,
 haerescit facile extemplo, quod diximus ante,

propter subtilem naturam et tenuia texta.
 cetera de genere hoc eadem ratione creantur.
 quae cum mobiliter summa levitate feruntur, 745
 ut prius ostendi, facile uno commovet ictu
 quaelibet una animum nobis subtilis imago;
 tenuis enim mens est et mire mobilis ipsa.

Haec fieri ut memoro, facile hinc cognoscere possis.
 quatenus hoc simile est illi, quod mente videmus 750
 atque oculis, simili fieri ratione necesse est.
 nunc igitur quoniam docui me forte leonem
 cernere per simulacra, oculos quaecumque laccessunt,
 scire licet mentem simili ratione moveri,
 per simulacra leonem et cetera quae videt aequae 755
 nec minus atque oculi, nisi quod magis tenuia ceruit.
 nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
 mens animi vigilat, nisi quod simulacra laccessunt
 haec eadem nostros animos quae cum vigilamus,
 usque adeo, certe ut videamur cernere eum quem 760
 relicta vita iam mors et terra potitast.
 hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes
 corporis affecti sensus per membra quiescunt
 nec possunt falsum veris convincere rebus.
 praeterea meminisse iacet languetque sopore 765
 nec dissentit eum mortis letique potitum
 iam pridem, quem mens vivom se cernere credit.
 quod superest, non est mirum simulacra moveri
 brachiaque in numerum iactare et cetera membra.
 nam fit ut in somnis facere hoc videatur imago; 770
 quippe ubi prima perit alioque est altera nata
 inde statu, prior hic gestum mutasse videtur.
 scilicet id fieri celeri ratione putandumst:
 tanta est mobilitas et rerum copia tanta
 tantaque sensibili quovis est tempore in uno 775
 copia particularum, ut possit suppeditare.

[Multaque in his rebus quaeruntur multa que nobis
 clarandumst, plane si res exponere avemus.
 quaeritur in primis quare, quod cuique libido
 venerit, extemplo mens cogitet eius id ipsum. 780
 anne voluntatem nostram simulacra tuentur
 et simul ac volumus nobis occurrit imago,

si mare, si terrast cordi, si denique caelum?
 conventus hominum pompam convivia pugnas,
 omnia sub verbone creat natura paratque? 785

cum praesertim aliis eadem in regione locoque
 longe dissimilis animus res cogitet omnis.

quid porro, in numerum procedere cum simulacra
 cernimus in somnis et mollia membra movere,
 mollia, mobiliter cum alternis bracchia mittunt 790
 et referunt oculis gestum pede convenienti?

scilicet arte madent simulacra et docta vagantur,
 nocturno facere ut possint in tempore ludos.

an magis illud erit verum? quia tempore in uno,
 cum sentimus id, et cum vox emittitur una, 795
 tempora multa latent, ratio quae comperit esse,
 propterea fit uti quovis in tempore quaeque
 praesto sint simulacra locis in quisque parata.

TANTA MOBILITASST ET RERUM COPIA TANTA

HOC UBI PRIMA PERIT ALIOQUE EST ALTERA NATA 800

INDE STATU PRIOR HIC GESTUM MUTASSE VIDETUR

et quia tenvia sunt, nisi se contendit, acute
 cernere non potis est animus; proinde omnia quae sunt
 praeterea pereunt, nisi siquae ad se ipse paravit.

ipse parat sese porro speratque futurum 805
 ut videat quod consequitur rem quamque; fit ergo.

nonne vides oculos etiam, cum tenvia quae sunt
 cernere coeperunt, contendere se atque parare,
 nec sine eo fieri posse ut cernamus acute? 810

et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
 si non advertas animum, proinde esse quasi omni
 tempore semotum fuerit longeque remotum.

cur igitur mirumst, animus si cetera perdit
 praeterquam quibus est in rebus deditus ipse? 815

deinde adopiramur de signis maxima parvis
 ac nos in fraudem induimus frustraminis ipsi.]

Fit quoque ut interdum non suppeditetur imago
 eiusdem generis, sed femina quae fuit ante,
 in manibus vir uti factus videatur adesse, 820
 aut alia ex alia facies aetasque sequatur.

826 quod ne miremur sopor atque oblivia curant.

822 [Illud in his rebus vitium vementer avessis

effugere, errorem vitareque praemetuenter,
 lumina ne facias oculorum clara creata, 825
 825 prospicere ut possemus, et ut proferre queamus
 proceros passus, ideo fastigia posse
 surarum ac feminum pedibus fundata plicari,
 braecchia tum porro validis ex apta lacertis
 esse manusque datas utraque *ex* parte ministras, 830
 ut facere ad vitam possemus quae foret usus.
 cetera de genere hæc inter quaecumque pretantur,
 omnia perversa praepostera sunt ratione,
 nil ideo quoniam natumst in corpore ut uti
 possemus, sed quod natumst id procreat usum. 835
 nec fuit ante videre oculorum lumina nata
 nec dictis orare prius quam lingua creatast,
 sed potius longe linguae praecessit origo
 sermonem multoque creatae sunt prius aures
 quam sonus est auditus, et omnia denique membra 840
 ante fuere, ut opinor, eorum quam foret usus.
 haud igitur potuere utendi crescere causa.
 at contra conferre manu certamina pugnae
 et lacerare artus foedareque membra cruore
 ante fuit multo quam lucida tela volarent, 845
 et volnus vitare prius natura coegit
 quam daret obiectum parmai laeva per artem.
 scilicet et fessum corpus mandare quieti
 multo antiquius est quam lecti mollia strata,
 et sedare sitim prius est quam pocula natum. 850
 haec igitur possunt utendi cognita causa
 credier, ex usu quae sunt vitaeque reperta.
 illa quidem seorsum sunt omnia quae prius ipsa
 nata dedere suae post notitiam utilitatis.
 quo genere in primis sensus et membra videmus; 855
 quare etiam atque etiam procul est ut credere possis
 utilitatis ob officium potuisse creari.]

[Illud item non est mirandum, corporis ipsa
 quod natura cibum quaerit cuiusque animantis.
 quippe etenim fluere atque recedere corpora rebus 860
 multa modis multis docui, sed plurima debent
 ex animalibus. quae quia sunt exercita motu,
 multaque per sudorem ex alto pressa ferantur,

multa per os exhalantur, cum languida anhelant,
 his igitur rebus rarescit corpus et omnis 865
 subruitur natura; dolor quam consequitur rem.
 propterea capitur cibus ut suffulciat artus
 et recreet vires interdatus atque patentem
 per membra ac venas ut amorem opturet edendi.
 umor item discedit in omnia quae loca cumque 870
 poscunt umorem; glomerataque multa vaporis
 corpora, quae stomacho praebent incendia nostro,
 dissipat adveniens liquor ac restinguit ut ignem,
 urere ne possit calor amplius aridus artus.
 sic igitur tibi anhelata sitis de corpore nostro 875
 abluitur, sic expletur ieiuna cupido.]

Nunc qui fiat uti passus proferre queamus,
 cum volumus, varieque datum sit membra movere,
 et quae res tantum hoc oneris protrudere nostri
 corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta. 880
 dico animo nostro primum simulacra meandi
 accidere atque animum pulsare, ut diximus ante.
 inde voluntas fit; neque enim facere incipit ullam
 rem quisquam, *quam* mens providit quid velit ante.
 id quod providet, illius rei constat imago. 885
 ergo animus cum sese ita commovet ut velit ire
 inque gredi, ferit extemplo quae in corpore toto
 per membra atque artus animai dissita vis est.
 et facilest factu, quoniam coniuncta tenetur.
 inde ea porporro corpus ferit, atque ita tota 890
 paulatim moles protruditur atque movetur.
 praeterea tum rarescit quoque corpus et aer,
 scilicet ut debet qui semper mobilis extat,
 per patefacta venit penetratque foramina largus
 et dispargitur ad partis ita quasque minutas 895
 corporis. hic igitur rebus fit utrimque duabus,
aeque id ut ac navis velis ventoque feratur.
 nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
 tantuina quod tantum corpus corpuscula possunt
 contorquere et onus totum convertere nostrum. 900
 quippe etenim ventus suptili corpore tenuis
 trudit agens magnam magno molimine navem
 et manus una regit quantovis impete euntem

atque gubernaculum contorquet quolibet unum,
 multaue per trocleas et tympana pondere magno 905
 commouet atque leui sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
 inriget atque animi curas e pectore solvat,
 suauitatis potius quam multis versibus edam;
 parvus ut est cyeni melior canor, ille gruum quam 910
 clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.

tu mihi da tenuis aures animumque sagacem,
 ne fieri negites quae dicam posse retroque
 vera repulsanti discedas pectore dicta,
 tutimet in culpa eum sis neque cernere possis. 915

principio somnus fit ubi est distracta per artus
 vis animae partimque foras eiecta recessit
 et partim contrusa magis concessit in altum.
 dissoluuntur enim tum demum membra fluuntque.

nam dubium non est, animai quin opera sit 920
 sensus hic in nobis, quem cum sopor impedit esse,
 tum nobis animam perturbatam esse putandumst
 eiectamque foras; non omnem; namque iaceret
 aeterno corpus perfusum frigore leti.

quippe ubi nulla latens animai pars remaneret 925
 in membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
 unde reconfari sensus per membra repente
 posset, ut ex igni caeco consurgere flamma?

Sed quibus haec rebus novitas confiat et unde
 perturbari anima et corpus languescere possit, 930
 expediam: tu fac ne ventis verba profundam.

principio externa corpus de parte necessum est,
 aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
 tundier atque eius crebro pulsariet ictu,
 proptereaue fere res omnes aut corio sunt 935
 aut etiam conchis aut callo aut cortice tectae.

interiorem etiam partem spirantibus aer
 verberat hic idem, cum ducitur atque reflatur.
 quare utrimque secus cum corpus vapulet et cum
 perveniant plagae per parva foramina nobis 940

corporis ad primas partis elementaque prima,
 fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
 conturbantur enim positurae principiorum

corporis atque animi. fit uti pars inde animai
 eiciatur et introrsum pars abdita cedat, 945
 pars etiam distracta per artus non queat esse
 coniuncta inter se neque motu mutua fungi;
 inter enim saepit coetus natura viasque;
 ergo sensus abit mutatis motibus alte.
 et quoniam non est quasi quod suffulciat artus, 950
 debile fit corpus languescuntque omnia membra,
 braecchia palpebraeque cadunt poplitesque cubanti
 saepe tamen summittuntur virisque resolvunt.
 deinde cibum sequitur somnus. quia, quae facit aer,
 haec eadem cibus, in venas dum diditur omnis, 955
 efficit. et multo sopor ille gravissimus exstat
 quem satur aut lassus capias, quia plurima tum se
 corpora conturbant magno contusa labore.
 fit ratione eadem coniectus partim animai
 altior atque foras eiectus largior eius, 960
 et divisior inter se ac distractior in test.
 Et quo quisque fere studio devinctus adhaeret
 aut quibus in rebus multum sumus ante morati
 atque in ea ratione fuit contenta magis mens,
 in somnis eadem plerumque videmur obire; 965
 causidici causas agere et componere leges,
 induperatores pugnare ac proelia obire,
 nautae contractum cum ventis degere bellum,
 nos agere hoc autem et naturam quaerere rerum
 semper et inventam patriis exponere chartis. 970
 cetera sic studia atque artes plerumque videntur
 in somnis animos hominum frustrata tenere.
 et quicumque dies multos ex ordine ludis
 adsiduas dederunt operas, plerumque videmus,
 cum iam destiterunt ea sensibus usurpare, 975
 reliquas tamen esse vias in mente patentis,
 qua possint eadem rerum simulacra venire.
 per multos itaque illa dies eadem obversantur
 ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
 cernere saltantis et mollia membra moventis 980
 et citharae liquidum carmen chordasque loquentis
 auribus accipere et consessum cernere eundem
 scenaique simul varios splendere decores.

usque adeo magni refert studium atque voluptas,
 et quibus in rebus consuerint esse operati 985
 non homines solum sedq̄ vero animalia cuncta.
 quippe videbis equos fortis, cum membra iacebunt,
 in somnis sudare tamen spirareque semper
 et quasi de palma summas contendere viris
 aut quasi carceribus patefactis SAEPE QUIETE. 990
 999 venantunq̄ canes in molli saepe quiete
 991 iactant crura tamen subito vocesque repente
 mittunt et crebro redducunt naribus auras,
 ut vestigia si teneant inventa ferarum,
 expergefactique secuntur inania saepe 995
 995 cervorum simulacra, fugae quasi dedita cernant,
 donec discussis redeant erroribus ad se.
 at consueti domi catulorum blanda propago
 998 discutere et corpus de terra corripere instant 999
 proinde quasi ignotas facies atque ora tuantur. 1004
 et quo quaeque magis sunt aspera semini-
 tam magis in somnis eadem saevire necessust.
 at variae fugiunt volucres pinnisque repente
 sollicitant divom nocturno tempore lucos,
 accipitres somno in leni si proelia pugnas
 edere sunt persectantes visaeque volantes. 1010
 porro hominum mentes, magnis quae motibus edunt
 magna, itidem saepe in somnis faciuntque geruntque,
 reges expugnant, capiuntur, proelia miscent,
 tollunt clamorem quasi si iugulentur ibidem.
 multi depugnant gemitusque doloribus edunt 1015
 et quasi pantherae morsu saevive leonis
 mandantur magnis clamoribus omnia complent.
 multi de magnis per somnum rebu' loquuntur
 indicioque sui facti persaepe fuere.
 multi mortem obeunt. multi, de montibus altis 1020
 ut qui praecipitent ad terram corpore toto,
 externantur et ex somno quasi mentibu' capti
 vix ad se redeunt permoti corporis aestu.
 flumen item sitiens aut fontem propter amoenum
 adsidet et totum prope faucibus occupat amnem. 1025
 puri saepe lacum propter si ac dolia curta
 somno devincti credunt se extollere vestem,

totius umorem saccatum corpori' fundunt,
 cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
 tum quibus aetatis freta primitus insinuatur 1030
 semen, ubi ipsa dies membris matura creavit,
 conveniunt simulacra foris e corpore quoque
 nuntia praeclari voltus pulchrique coloris,
 qui ciet irritans loca turgida semine multo,
 ut quasi transactis saepe omnibu' rebu' profundant 1035
 fluminis ingentis fluctus vestemque cruentent.

Sollicitatur id *in* nobis, quod diximus ante,
 semen, adulta aetas cum primum roborat artus.
 namque alias aliud res commovet atque lacessit;
 ex homine humanum semen ciet una hominis vis. 1040
 quod simul atque suis eiectum sedibus exit,
 per membra atque artus decedit corpore toto
 in loca conveniens nervorum certa cietque
 continuo partis genitalis corporis ipsas.
 irritata tument loca semine fitque voluntas 1045
 eicere id quo se contendit dira lubido,
 idque petit corpus, mens unde est saucia amore.
 namque omnes plerumque cadunt in vulnus et illam
 emicat in partem sanguis unde icimur ictu, 1050
 et si comminus est, hostem ruber occupat umor.
 sic igitur Veneris qui telis accipit ictus,
 sive puer membris muliebribus hunc iaculatur
 seu mulier toto iactans e corpore amorem,
 unde feritur, eo tendit gestitque coire 1055
 et iacere umorem in corpus de corpore ductum.
 namque voluptatem praesagit muta cupido.

Haec Venus est nobis; hinc autemst nomen amoris,
 hinc illaec primum Veneris dulcedinis in cor
 stillavit gutta et successit frigida cura. 1060
 nam si abest quod aves, praesto simulacra tamen sunt
 illius et nomen dulce obversatur ad auris.
 sed fugitare decet simulacra et pabula amoris
 absterrere sibi atque alio convertere mentem
 et iacere umorem conlectum in corpora quaeque 1065
 nec retinere, semel conversum unius amore,
 et servare sibi curam certumque dolorem.
 ulcus enim vivescit et inveterascit alendo

inque dies gliscit furor atque aerumna gravescit,
 si non prima novis conturbes volnera plagis 1070
 volgivagaque vagus Venere ante recentia cures
 aut alio possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem,
 sed potius quae sunt sine poena commoda sumit.
 nam certe purast sanis magis inde voluptas 1075
 quam miseris. etenim potiundi tempore in ipso
 fluctuat incertis erroribus ardor amantum
 nec constat quid primum oculis manibusque fruuntur.
 quod petiere, premunt arte faciuntque dolorem
 corporis et dentes inlidunt saepe labellis 1080
 osculaque adfligunt, quia non est pura voluptas
 et stimuli subsunt qui instigant laedere id ipsum
 quodcumque est, rabies unde illaec germina surgunt.
 sed leviter poenas frangit Venus inter amorem
 blandaque refrenat morsus admixta voluptas. 1085
 namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
 restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.
 quod fieri contra totum natura repugnat;
 unaque res haec est, cuius *quom* quam plurima habemus,
 tum magis ardescit dira cuppedine pectus. 1090
 nam cibus atque umor membris adsumitur intus;
 quae quoniam certas possunt obsidere partis,
 hoc facile expletur laticum frugumque cupido.
 ex hominis vero facie pulchroque colore
 nil datur in corpus praeter simulacra fruendum 1095
 tenvia; quae vento spes raptast saepe misella.
 ut bibere in somnis sitiens quom quaerit et umor
 non datur, ardorem qui membris stinguere possit,
 sed laticum simulacra petit frustraue laborat
 in medioque sitit torrenti flumine potans, 1100
 sic in amore Venus simulacris ludit amantis
 nec satiare queunt spectando corpora coram
 nec manibus quicquam teneris abradere membris
 possunt errantes incerti corpore toto.
 denique cum membris conlatis flore fruuntur 1105
 aetatis, iam cum praesagit gaudia corpus
 atque in cost Venus ut muliebria conserat arva,
 adfigunt avide corpus iunguntque salivas

oris et inspirant pressantes dentibus ora,
 nequiquam, quoniam nil inde abradere possunt 1110
 nec penetrare et abire in corpus corpore toto;
 nam facere interdum velle et certare videntur:
 usque adeo cupide in Veneris compagibus haerent,
 membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.
 tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido, 1115
 parva fit ardoris violenti pausa parumper.
 inde redit rabies eadem et furor ille revisit,
 cum sibi quid cupiant ipsi contingere quaerunt,
 nec reperire malum id possunt quae machina vincat:
 usque adeo incerti tabescunt vulnere cacco. 1120

Adde quod absumunt viris pereuntque labore,
 adde quod alterius sub nutu degitur aetas.
 labitur interea res et Babylonica fiunt,
 languent officia atque aegrotat fama vacillans.
 huic lenta et pulchra in pedibus Sicyonia rident 1125
 scilicet et grandes viridi cum luce zmaragdi
 auro includuntur teriturque thalassina vestis
 adsidue et Veneris sudorem exercita potat.
 et bene parta patrum fiunt anademata, mitrae,
 interdum in pallam atque indusia Ciaeque vertunt. 1130
 eximia veste et victu convivia, lychni,
 pocula crebra, unguenta coronae sarta parantur,
 nequiquam, quoniam medio de fonte leporum
 surgit amari aliquit quod in ipsis floribus angat,
 aut cum conscius ipse animus se forte remordet 1135
 desidiose agere aetatem lustrisque perire,
 aut quod in ambiguo verbum iaculata reliquit
 quod cupido adfixum cordi vivescit ut ignis,
 aut nimium iactare oculos aliumve tueri
 quod putat in voltuque videt vestigia risus. 1140

Atque in amore mala haec proprio summeque secundo
 inveniuntur; in adverso vero atque inopi sunt,
 prendere quae possis oculorum lumine operto,
 innumerabilia; ut melius vigilare sit ante,
 qua docui ratione, cavereque ne inliciaris. 1145
 nam vitare, plagas in amoris ne iaciamur,
 non ita difficile est quam captum retibus ipsis
 exire et validos Veneris perrumpere nodos.

et tamen implicitus quoque possis inque peditus
 effugere infestum, nisi tute tibi obuius obstes 1159
 et praetermittas animi vitia omnia primum
 aut quae corpori sunt eius, siquam petis ac vis.
 nam faciunt homines plerumque cupidine cacci
 et tribuunt ea quae non sunt his commoda vere.
 multimodis igitur pravas turpisque videmus 1155
 esse in deliciis summoque in honore vigere.
 atque alios alii irident Veneremque suadent
 ut placent, quoniam foedo adflientur amore,
 nec sua respiciunt miseri mala maxima saepe.
 nigra melichrus est, immunda et fetida acosmos, 1160
 caesia Palladium, nervosa et lignea doreas,
 parvula, pumilio, chariton mia, tota merum sal,
 magna atque inmanis cataplexis plenaque honoris.
 balba loqui non quit, traulizi, muta pudens est;
 at flagrans odiosa loquaecula Lampadium fit. 1165
 ischnon eromenion tum fit, cum vivere non quit
 prae macie; rhadine verost iam mortua tussi.
 at tumida et mammosa Ceres est ipsa ab Iaccho,
 simula Silena ac saturast, labeosa philema.
 cetera de genere hoc longum est si dicere coner. 1170
 sed tamen esto iam quantovis oris honore,
 cui Veneris membris vis omnibus exoriatur:
 nempe aliae quoque sunt; nempe hae sine viximus ante;
 nempe eadem facit, et scimus facere, omnia turpi,
 et miseram taetris se suffit odoribus ipsa 1175
 quam famulae longe fugitant furtimque cachinnant.
 at lacrimans exelusus amator limina saepe
 floribus et sertis operit postisque superbos
 unguis amaracino et foribus miser oscula figit;
 quem si, iam ammissum, venientem offenderit aura 1180
 una modo, causas abeundi quaerat honestas,
 et meditata diu cadat alte sumpta querella,
 stultitiaeque ibi se damnet, tribuisse quod illi
 plus videat quam mortali concedere par est.
 nec Veneres nostras hoc fallit; quo magis ipsae 1185
 omnia summo opere hos vitae poscaenia celant
 quos retinere volunt adstrictosque esse in amore,
 nequiquam, quoniam tu animo tamen omnia possis

protrahere in lucem atque omnis inquirere risus
 et, si bello animos et non odiosa, vicissim 1190
 praetermittere *et* humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore
 quae complexa viri corpus cum corpore iungit
 et tenet adsuctis umectans oscula labris.
 nam facit ex animo saepe et communia quaerens 1195
 gaudia sollicitat spatium decurrere amoris.

nec ratione alia volucres armenta feraeque
 et pecudes et equae maribus subsidere possent,
 si non, ipsa quod illarum subat ardet abundans
 natura et Venerem salientum laeta retractat. 1200

nonne vides etiam quos mutua saepe voluptas
 vinxit, ut in vinclis communibus exerucientur?
 in triviis quam saepe canes, discedere aventis,
 1210 divorsi cupide summis ex viribu' tendunt,

1204 quom interea validis Veneris compagibus haerent! 1205
 quod facerent numquam nisi mutua gaudia nossent
 quae iacere in fraudem possent vinctosque tenere.
 quare etiam atque etiam, ut dico, est communi' voluptas.

Et commiscendo quom semine forte virili
 1209 femina vim vicit subita vi corripuitque, 1210

tum similes matrum materno semine fiunt,
 ut patribus patrio. sed quos utriusque figurae
 esse vides, iuxtim miscentes vultu parentum,
 corpore de patrio et materno sanguine crescunt,
 semina cum Veneris stimulis excita per artus 1215
 obvia confligit conspirans mutuus ardor,

et neque utrum superavit eorum nec superatumst.
 fit quoque ut interdum similes existere avorum
 possint et referant proavorum saepe figuras
 propterea quia multa modis primordia multis 1220

mixta suo celant in corpore saepe parentis,
 quae patribus patres tradunt ab stirpe profecta;
 inde Venus varia producit sorte figuras
 maiorumque refert vultus vocesque comasque;

quandoquidem nilo magis haec *de* semine certo 1225
 fiunt quam facies et corpora membraque nobis,
 et muliebre oritur patrio de semine saeculum
 maternoque mares existunt corpore creti.

semper enim partus duplici de semine constat,
 atque utri similest magis id quodecumque creatur, 1230
 eius habet plus parte aequa; quod cernere possis,
 sive virum suboles sive muliebris origo.

Nec divina satum genitalem numina cuiquam
 absterrent, pater a gnatis ne dulcibus umquam
 appelletur et ut sterili Venere exigat aevom; 1235
 quod plerumque putant et multo sanguine maesti
 conspergunt aras adolentque altaria donis,
 ut gravidas reddant uxores semine largo.

nequiquam divom numen sortisque fatigant.
 nam steriles nimium crasso sunt semine partim 1240
 et liquido praeter iustum tenuique vicissim.
 tenve locis quia non potis est adfigere adhaesum,
 liquitur extemplo et revocatum cedit abortu.

crassius his porro quoniam concretius aequo
 mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu 1245
 aut penetrare locos aequae nequit aut penetratum
 aegre admiscetur muliebri semine semen.

nam multum harmoniae Veneris differre videntur.
 atque alias alii complent magis ex aliisque
 succipiunt aliae pondus magis inque gravescunt. 1250

et multae steriles Hymenaeis ante fuerunt
 pluribus et nactae post sunt tamen unde pueros
 suscipere et partu possent ditescere dulci.
 et quibus ante domi fecundae saepe nequissent
 uxores parere, inventast illis quoque compar 1255
 natura, ut possent gnatis munire senectam.

usque adeo magni refert, ut semina possint
 seminibus commisceri genitaliter apta,
 crassane convenient liquidis et liquida crass's.
 atque in eo refert quo victu vita colatur; 1260

namque aliis rebus concresecunt semina membris
 atque aliis extenvantur tabentque vicissim.

et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
 id quoque permagni refert; nam more ferarum
 quadrupedumque magis ritu plerumque putantur 1265
 concipere uxores, quia sic loca sumere possunt,
 pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
 nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.

nam mulier prohibet se concipere atque repugnat,
 clunibus ipsa viri Venerem si laeta retractat 1270
 atque exossato ciet omni pectore fluctus;
 eicit enim sulcum recta regione viaque
 vomeris atque locis avertit seminis ictum.
 idque sua causa consuerunt scorta moveri,
 ne complerentur crebro gravidaeque iacerent 1275
 et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset;
 coniugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Nec divinitus interdum Venerisque sagittis
 deteriore fit ut forma muliercula ametur.
 nam facit ipsa suis interdum femina factis 1280
 morigerisque modis et munde corpore culto,
 ut facile insuescat *te* secum degere vitam.
 quod superest, consuetudo concinnat amorem;
 nam leviter quamvis quod crebro tunditur ictu,
 vincitur in longo spatio tamen atque labascit. 1285
 nonne vides etiam guttas in saxa cadentis
 umoris longo in spatio pertundere saxa?

T. LUCRETI CARI
DE RERUM NATURA

LIBER QUINTUS.

Quis potis est dignum pollenti pectore carmen
condere pro rerum maiestate hisque repertis?
quisve valet verbis tantum qui fingere laudes
pro meritis eius possit qui talia nobis
pectore parta suo quaesitaque praemia liquit? 5
nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
nam si, ut ipsa petit maiestas cognita rerum,
dicendum est, deus ille fuit, deus, inclyte Memmi,
qui princeps vitae rationem invenit eam quae
nunc appellatur sapientia, quique per artem 10
fluctibus e tantis vitam tantisque tenebris
in tam tranquillo et tam clara luce locavit.
confer enim divina aliorum antiqua reperta.
namque Ceres fertur fruges Liberque liquoris
vitigeni laticem mortalibus instituisse; 15
eum tamen his posset sine rebus vita manere,
ut fama est aliquas etiam nunc vivere gentis.
at bene non poterat sine puro pectore vivi;
quo magis hic merito nobis deus esse videtur,
ex quo nunc etiam per magnas didita gentis 20
dulcia permulcent animos solacia vitae.
Herculis antistare autem si facta putabis,
longius a vera multo ratione ferere.
quid Nemeaeus enim nobis nunc magnus hiatus
ille leonis obsesset et horrens Arcadius sus? 25
denique quid Cretae taurus Lernaeaque pestis
hydra venenatis posset vallata colubris?

quidve tripectora tergemini vis Geryonai

30 tanto opere officerent nobis Stymphala colentes,
 29 et Diomedis equi spirantes naribus ignem 30
 Thracis Bistoniasque plagas atque Ismara propter?
 aureaque Hesperidum servans fulgentia mala,
 asper, acerba tuens, immani corpore serpens
 arboris amplexus stirpem quid denique obsesset
 propter Atlanteum litus pelageque severa, 35
 quo neque noster adit quisquam nec barbarus audet?
 cetera de genere hoc quae sunt portenta perempta,
 sei non victa forent, quid tandem viva nocerent?
 nil, ut opinor: ita ad satietatem terra ferarum
 nunc etiam scatit et trepido terrore repleta est 40
 per nemora ac montes magnos silvasque profundas;
 quae loca vitandi plerumque est nostra potestas.
 at nisi purgatunst pectus, quae proelia nobis
 atque pericula tumst ingratis insinuandum!
 quantae tum scindunt hominem cuppedinis acres 45
 sollicitum curae quantique perinde timores!
 quidve superbia spurcitia ac petulantia? quantas
 efficiunt clades! quid luxus desidiaeque?
 haec igitur qui cuncta subegerit ex animoque
 expulerit dictis, non armis, nonne decebit 50
 hunc hominem numero divom dignarier esse?
 cum bene praesertim multa ac divinitus ipsis
 immortalibu' de divis dare dicta suerit
 atque omnem rerum naturam pandere dictis.
 Cuius ego ingressus vestigia dum rationes 55
 persequor ac doceo dictis, quo quaeque creata
 foedere sint, in eo quam sit durare necessum
 nec validas valeant aevi rescindere leges,
 quo genere in primis animi natura reperta est
 nativo primum consistere corpore creta 60
 nec posse incolumis magnum durare per aevom,
 sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
 cernere cum videamur eum quem vita reliquit,
 quod superest, nunc huc rationis detulit ordo,
 ut mihi mortali consistere corpore mundum 65
 nativomque simul ratio reddunda sit esse;

et quibus ille modis congressus materiai
 fundarit terram caelum mare sidera solem
 lunaique globum; tum quae tellure animantes
 extiterint, et quae nullo sint tempore natae; 70
 quove modo genus humanum variante loquella
 coeperit inter se vesci per nomina rerum;
 et quibus ille modis divom metus insinuarit
 pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
 fana lacus lucos aras simulacraque divom. 75
 praeterea solis cursus lunaeque meatus
 expediam qua vi flectat natura gubernans;
 ne forte haec inter caelum terranque reamur
 libera sponte sua cursus lustrare perennis
 morigera ad fruges augendas atque animantis, 80
 neve aliqua divom volvi ratione putemus.
 nam bene qui didicere deos securum agere aevom,
 si tamen interea mirantur qua ratione
 quaeque geri possint, praesertim rebus in illis
 quae supera caput aetheriis cernuntur in oris, 85
 rursus in antiquas referuntur religiones
 et dominos aeris adsciscunt, omnia posse
 quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 quid nequeat, finita potestas denique cuique
 quam sit ratione atque alte terminus haerens. 90
 Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
 principio maria ac terras caelumque tuere;
 quorum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
 tris species tam dissimilis, tria talia texta,
 una dies dabit exitio, multosque per annos 95
 sustentata ruet moles et machina mundi.
 nec me animi fallit quam res nova miraque menti
 accidat exitium caeli terraeque futurum,
 et quam difficile id mihi sit pervincere dictis;
 ut fit ubi insolitam rem adportes auribus ante 100
 nec tamen hanc possis oculorum subdere visu
 nec iacere indu manus, via qua munita fidei
 proxima fert humanum in pectus templaque mentis.
 sed tamen effabor. dictis dabit ipsa fidem res
 forsitan et graviter terrarum motibus ortis 105
 omnia conquassari in parvo tempore cernes.

quod procul a nobis flectat fortuna gubernans,
 et ratio potius quam res persuadeat ipsa
 succidere horrisono posse omnia vieta fragore.

[Qua prius adgrediar quam de re fundere fata 110
 sanctius et multo certa ratione magis quam
 Pythia quae tripode a Phoebi lauroque profatur,
 multa tibi expediam doctis solacia dictis;
 religione refrenatus ne forte rearis
 terras et solem et caelum, mare sidera lunam, 115
 corpore divino debere aeterna manere,
 proptereaque putes ritu par esse Gigantum
 pendere eos poenas iumani pro scelere omnis
 qui ratione sua disturbent moenia mundi
 praeclarumque velint caeli restinguere solem 120
 immortalia mortali sermone notantes;
 quae procul usque adeo divino a numine distent,
 inque deum numero quae sint indigna videri,
 notitiam potius praebere ut posse putentur
 quid sit vitali motu sensuque remotum. 125
 quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
 posse animi natura putetur consiliumque;
 sicut in aethere non arbor, non aequore salso
 nubes esse queunt neque pisces vivere in arvis
 nec cruor in lignis neque saxis sucus inesse. 130
 certum ac dispositumst ubi quicquid crescat et insit.
 sic animi natura nequit sine corpore oriri
 sola neque a nervis et sanguine longiter esse.
 quod si (posset enim multo prius) ipsa animi vis
 in capite aut umeris aut imis calcibus esse 135
 posset et innasci quavis in parte, soleret
 tandem in eodem homine atque in eodem vase manere.
 quod quoniam nostro quoque constat corpore certum
 dispositumque videtur ubi esse et crescere possit
 seorsum anima atque animus, tanto magis infitiandum 140
 totum posse extra corpus formamque animalem
 putribus in glebis terrarum aut solis *in igni*
 aut in aqua durare aut altis aetheris oris.
 haud igitur constant divino praedita sensu,
 quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata. 145
 Illud item non est ut possis credere, sedes

- esse deum sanctas in mundi partibus ullis.
 tenuis enim natura deum longeque remota
 sensibus ab nostris animi vix mente videtur;
 quae quoniam manuum tactum suffugit et ictum, 150
 tactile nil nobis quod sit contingere debet.
 tangere enim non quit quod tangi non licet ipsum.
 quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
 dissimiles debent, tenues ceu corpora eorum;
 quae tibi posterius largo sermone probabo. 155
 dicere porro hominum causa voluisse parare
 praeclaram mundi naturam proptereaque
 adlaudabile opus divom laudare decere
 aeternumque putare atque immortale futurum
 nec fas esse, deum quod sit ratione vetusta 160
 gentibus humanis fundatum perpetuo aevo,
 sollicitare suis ulla vi ex sedibus unquam
 nec verbis vexare et ab imo evertere summa,
 cetera de genere hoc adfingere et addere, Memmi,
 desiperest. quid enim immortalibus atque beatis 165
 gratia nostra queat largiri emolumentum,
 ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur?
 quidve novi potuit tanto post ante quietos
 indicere ut cuperent vitam mutare priorem?
- 175 at, credo, in tenebris vita ac maerore iacebat, 170
 donec diluxit rerum genitalis origo.
- 170 nam gaudere novis rebus debere videtur
 cui veteres obsunt; sed cui nil accidit aegri
 tempore in anteacto, cum pulchre degeret aevom,
 quid potuit novitatis amorem accendere tali? 175
- 174 quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
- 177 natus enim debet quicumque est velle manere
 in vita, donec retinebit blanda voluptas.
 qui numquam vero vitae gustavit amorem
 nec fuit in numero, quid obest non esse creatum? 180
 exemplum porro gignundis rebus et ipsa
 notities divis hominum unde est insita primum,
 quid vellent facere ut scirent animoque viderent,
 quove modost unquam vis cognita principiorum
 quidque inter sese permutato ordine possent, 185
 si non ipsa dedit specimen natura creandi?

namque ita multa modis multis primordia rerum
 ex infinito iam tempore percita plagis
 ponderibusque suis consuerunt concita ferri
 omnimodisque coire atque omnia pertemptare, 190
 quaecumque inter se possent congressa creare,
 ut non sit mirum si in talis disposituras
 deciderunt quoque et in talis venere meatus,
 qualibus haec rerum geritur nunc summa novando.

Quod *si* iam rerum ignorem primordia quae sint, 195
 hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim
 confirmare aliisque ex rebus reddere multis,
 nequaquam nobis divinitus esse paratam
 naturam rerum: tanta stat praedita culpa.

principio quantum caeli tegit impetus ingens, 200
 inde avidi partem montes silvaeque ferarum
 possedere, tenent rupes vastaeque paludes
 et mare quod late terrarum distinct oras.

inde duas porro prope partis fervidus ardor
 adsiduusque geli casus mortalibus aufert. 205

quod superest arvi, tamen id natura sua vi
 sentibus obducat, ni vis humana resistat
 vitae causa valido consueta bidenti
 ingemere et terram pressis proscindere aratris.

si non fecundas vertentes vomere glebas 210
 terraeque solum subigentes cimus ad ortus,
 sponte sua nequeant liquidas existere in auras,
 et tamen interdum magno quaesita labore

cum iam per terras frondent atque omnia florent,
 aut nimis torret fervoribus aetherius sol 215
 aut subiti peremunt imbris gelidaeque pruinae,
 flabraque ventorum violento turbine vexant.

praeterea genus horrifera natura ferarum
 humanae genti infestum terraeque marique
 cur alit atque auget? cur anni tempora morbos 220
 adportant? quare mors immatura vagatur?

tum porro puer, ut saevis proiectus ab undis
 navita, nudus humi iacet, infans, indigus omni
 vitali auxilio, cum primum in luminis oras
 nixibus ex alvo matris natura profudit, 225

vagituque locum lugubri complet, ut accumulst

cui tantum in vita restet transire malorum.
 at variae crescunt pecudes armenta feraeque
 nec crepitacillis opus est nec cuiquam adhibendast
 almae nutricis blanda atque infracta loquella 230
 nec varias quaerunt vestes pro tempore caeli,
 denique non armis opus est, non moenibus altis,
 qui sua tutentur, quando omnibus omnia largo
 tellus ipsa parit naturaque daedala rerum.]

Principio quoniam terrai corpus et umor 235
 aurarumque leves animae calidique vapores,
 e quibus haec rerum consistere summa videtur,
 omnia nativo ac mortali corpore constant,
 debet eodem omnis mundi natura putari.
 quippe etenim quorum partis et membra videmus 240
 corpore nativo ac mortalibus esse figuris,
 haec eadem ferme mortalia cernimus esse
 et nativa simul. quapropter maxima mundi
 cum videam membra ac partis consumpta regigni,
 scire licet caeli quoque item terraeque fuisse 245
 principiale aliquod tempus clademque futuram.

Illud in his rebus ne corripuisse rearis
 me mihi, quod terram atque ignem mortalia sumpsi
 esse neque umorem dubitavi aurasque perire
 atque eadem gigni rursusque augescere dixi, 250
 principio pars terrai nonnulla, perusta
 solibus adsiduis, multa pulsata pedum vi,
 pulveris exhalat nebulam nubesque volantis
 quas validi toto dispergunt aere venti.
 pars etiam glebarum ad diluviem revocatur 255
 imbribus et ripas radentia flumina rodunt.
 praeterea pro parte sua, quodcumque alid auget,
 redditur; et quoniam dubio procul esse videtur
 omniparens eadem rerum commune sepulcrum,
 ergo terra tibi libatur et aucta recrescit. 260

Quod superest, umore novo mare flumina fontes
 semper abundare et latices manare perennis
 nil opus est verbis: magnus decursus aquarum
 undique declarat. sed primum quicquid aqua
 tollitur in summaque fit ut nil umor abundet, 265
 partim quod validi verrentes aequora venti

diminuunt radiisque retexens aetherius sol,
 partim quod sup̄ter per terras diditur omnis.
 percolatur enim virus retroque remanat
 materies umoris et ad caput annibus omnis 270
 convenit, inde super terras fluit agmine dulci
 qua via secta semel liquido pede detulit undas.

Aera nunc igitur dicam qui corpore toto
 innumerabiliter privas mutatur in horas.
 semper enim, quodcumque fluit de rebus, id omne 275
 aeris in magnum fertur mare; qui nisi contra
 corpora retribuat rebus recreetque fluentis,
 omnia iam resoluta forent et in aera versa.
 haut igitur cessat gigni de rebus et in res
 recidere, adsidue quoniam fluere omnia constat. 280

Largus item liquidi fons luminis, aetherius sol,
 inrigat adsidue caelum candore recenti
 suppeditatque novo confestim lumine lumen.
 nam primum quicquid fulgoris disperit ei,
 quocumque accedit, id licet hinc cognoscere possis, 285
 quod simul ac primum nubes succedere soli
 coepere et radios inter quasi rumpere lucis,
 extemplo inferior pars horum disperit omnis
 terraque inumbratur qua nimbi cumque feruntur;
 ut noscas splendore novo res semper egere 290
 et primum iactum fulgoris quemque perire
 nec ratione alia res posse in sole videri,
 perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
 quin etiam nocturna tibi, terrestria quae sunt,
 lumina, pendentēs lychni claraeque coruscis 295
 fulguribus pingues multa caligine taedae
 consimili properant ratione, ardore ministro,
 suppeditare novom lumen, tremere ignibus instant,
 instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit.
 usque adeo properanter ab omnibus ignibus ei 300
 exitium celeri celatur origine flammae.
 sic igitur solem lunam stellasque putandumst
 ex alio atque alio lucem iactare subortu
 et primum quicquid flammaram perdere semper;
 inviolabilia haec ne credas forte vigere. 305

Denique non lapides quoque vinci cernis ab aeo,

non altas turris ruere et putrescere saxa,
 non delubra deum simulacraque fessa fatisci,
 nec sanctum numen fati protollere finis
 posse neque adversus naturae foedera niti? 310
 denique non monimenta virum dilapsa videmus,
 aeraque proporro solidumque senescere *ferrum*,
 non ruere avolsos silices a montibus altis
 nec validas aevi vires perferre patique
 finiti? neque enim caderent avolsa repente, 315
 ex infinito quae tempore pertolerassent
 omnia tormenta aetatis privata fragore.

Denique iam tacere hoc, circum supraque quod omnem
 continet amplexu terram: si procreat ex se
 omnia, quod quidam memorant, recipitque perempta, 320
 totum nativum mortali corpore constat.
 nam quodcumque alias ex se res auget alitque,
 deminui debet, recreari, cum recipit res.

Praeterea si nulla fuit genitalis origo
 terrarum et caeli semperque aeterna fuere, 325
 cur supra bellum Thebanum et funera Troiae
 non alias alii quoque res cecinere peëtae?
 quo tot facta virum totiens cecidere neque usquam
 aeternis famae monumentis insita florent?
 verum, ut opinor, habet novitatem summa recensque 330
 naturast mundi neque pridem exordia cepit.
 quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,
 nunc etiam augescunt; nunc addita navigiis sunt
 multa, modo organici melicos peperere sonores.
 denique natura haec rerum ratioque repertast 335
 nuper, et hanc primus cum primis ipse repertus
 nunc ego sum in patrias qui possim vertere voces.
 quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis,
 sed periisse hominum torrenti saecula vapore;
 aut cecidisse urbis magno vexamine mundi, 340
 aut ex imbribus adsiduis exisse rapaces
 per terras annes atque oppida cooperuisse,
 tanto quique magis victus fateare necessesit
 exitium quoque terrarum caelique futurum.
 nam cum res tantis morbis tantisque periculis 345
 temptarentur, ibi si tristior incubisset

causa, darent late cladem magnasque ruinas.
 nec ratione alia mortales esse videmur,
 inter nos nisi quod morbis aegrescimus isdem
 atque illi quos a vita natura removit. 350

Praeterea quaecumque manent aeterna necessust
 aut, quia sunt solido cum corpore, respuere ictus
 nec penetrare pati sibi quicquam quod queat artas
 dissociare intus partis, ut materiai
 corpora sunt quorum naturam ostendimus ante, 355
 aut ideo durare aetatem posse per omnem,
 plagarum quia sunt expertia, sicut inane est
 quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum,
 aut etiam quia nulla loci fit copia circum,
 quo quasi res possint discedere dissoluique, 360
 sicut summarum summa est aeterna neque extra
 qui locus est quo dissiliant neque corpora sunt quae
 possint incidere et valida dissolvere plaga.
 at neque, uti docui, solido cum corpore mundi
 naturast, quoniam admixtumst in rebus inane, 365
 nec tamen est ut inane, neque autem corpora desunt,
 ex infinito quae possint forte coorta
 corruere hanc rerum violento turbine summam
 aut aliam quamvis cladem inportare perichi,
 nec porro natura loci spatiumque profundi 370
 deficit, exspargi quo possint moenia mundi,
 aut alia quavis possunt vi pulsa perire.
 haut igitur leti praecclusa est ianua caelo
 nec soli terraeque neque altis aequoris undis,
 sed patet immani et vasto respectat hiatu. 375
 quare etiam nativa necessumst confiteare
 haec eadem; neque enim, mortali corpore quae sunt,
 ex infinito iam tempore adhuc potuissent
 inmensi validas aevi contemnuere vires.

Denique tantopere inter se cum maxima mundi 380
 pugnent membra, pio nequaquam concita bello,
 nonne vides aliquam longi certaminis ollis
 posse dari finem? vel cum sol et vapor omnis
 omnibus epotis umoribus exsuperarint:
 quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur: 385
 tantum suppeditant annes ultraque minantur

omnia diluviare ex alto gurgite ponti,
 nequiquam, quoniam verrentes aequora venti
 deminuunt radiisque retextens aetherius sol,
 et siccare prius confidunt omnia posse 390
 quam liquor incepti possit contingere finem.
 tantum spirantes aequo certamine bellum
 magnis *inter se* de rebus cernere certant,
 cum semel interea fuerit superantior ignis
 et semel, ut fama est, umor regnarit in arvis. 395
 ignis enim superat et lambens multa perussit,
 avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum
 aethere raptavit toto terrasque per omnis.
 at pater omnipotens ira tum percitus acri
 magnanimum Phaethonta repentis fulminis ictu 400
 deturbavit equis in terram, solque cadenti
 obvis aeternam suscepit lampada mundi
 disiectosque redegit equos iunxitque trementis,
 inde suum per iter recreavit cuncta gubernans,
 scilicet ut veteres Graium cecinere poetae. 405
 quod procul a vera nimis est ratione repulsum.
 ignis enim superare potest ubi materiai
 ex infinito sunt corpora plura coorta;
 inde cadunt vires aliqua ratione revictae,
 aut pereunt res exustae torrentibus auris. 410
 umor item quondam coepit superare coortus,
 ut fama est, hominum multas quando obruit urbis.
 inde ubi vis aliqua ratione aversa recessit,
 ex infinito fuerat quaecumque coorta,
 constiterunt imbres et flumina vim minuerunt. 415
 Sed quibus ille modis coniectus materiai
 fundarit terram et caelum pontique profunda,
 solis lunae cursus, ex ordine ponam.
 nam certe neque consilio primordia rerum
 ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt 420
 nec quos quaeque darent motus pepigere profecto,
 sed quia multa modis multis primordia rerum
 ex infinito iam tempore percita plagis
 ponderibusque suis consuerunt concita ferri
 omnimodisque coire atque omnia pertemptare, 425
 quaecumque inter se possent congressa creare,

propterea fit uti magnum volgata per aevom
 omne genus coetus et motus ex profundo
 tandem conveniant ea quae convecta repente
 magnarum rerum fiunt exordia saepe, 430
 terrarum maris et caeli generisque animantum.

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
 altivolans poterat nec magni sidera mundi
 nec mare nec caelum nec denique terra neque aer
 nec similis nostris rebus res ulla videri, 435
 sed nova tempestas quaedam molesque coorta

440 omne genus de principiis, discordia quorum
 intervalla vias conexus pondera plagas
 concursus motus turbabat proelia miscens,
 propter dissimilis formas variasque figuras 440
 quod non omnia sic poterant coniuncta manere

445 nec motus inter sese dare convenientis.

437 diffugere inde loci partes coepere paresque
 cum paribus iungi res et discludere mundum
 membraque dividere et magnas disponere partes, 445

446 hoc est, a terris altum secernere caelum,
 et sorsum mare uti secreto umore pateret,
 seorsus item puri secretique aetheris ignes.

Quippe etenim primum terrarum corpora quaeque,
 propterea quod erant gravia et perplexa, coibant 450
 in medio atque imas capiebant omnia sedes;
 quae quanto magis inter se perplexa coibant,
 tam magis expressere ea quae mare sidera solem
 lunamque efficerent et magni moenia mundi.

omnia enim magis haec e levibus atque rutundis 455
 seminibus multoque minoribus sunt elementis
 quam tellus. ideo, per rara foramina, terrae
 partibus erumpens primus se sustulit aether
 ignifer et multos secum levis abstulit ignis,
 non alia longe ratione ac saepe videmus, 460

aurca cum primum gemmantis rore per herbas
 matutina rubent radiati lumina solis
 exhalantque lacus nebulam fluviique perennes,
 ipsaque ut interdum tellus fumare videtur;
 omnia quae sursum cum conciliantur, in alto 465
 corpore concreto subtexunt nubila caelum.

sic igitur tum se levis ac diffusilis aether
corpore concreto circumdatus undique *flexit*
et late diffusus in omnis undique partis
omnia sic avido complexu cetera saepsit. 470

hunc exordia sunt solis lunaeque secuta,
interutraque globi quorum vertuntur in auris;
quae neque terra sibi adscivit nec maximus aether,
quod neque tam fuerunt gravia ut depressa sederent,
nec levia ut possent per summas labier oras, 475

et tamen interutraque ita sunt ut corpora viva
versent et partes ut mundi totius extent;
quod genus in nobis quaedam licet in statione
membra manere, tamen cum sint ea quae moveantur.
his igitur rebus retractis terra repente, 480

maxuma qua nunc se ponti plaga caerulea tendit,
succidit et salso suffudit gurgite fossas.

inque dies quanto circum magis aetheris aestus
et radii solis cogeant undique terram
verberibus crebris extrema ad limina *in artum*, 485

in medio ut propulsa suo condensa coiret,
tam magis expressus salsus de corpore sudor
augebat mare manando camposque natantis,
et tanto magis illa foras elabsa volabant

corpora multa vaporis et aeris altaque caeli 490
densebant procul a terris fulgentia templa.

silebant campi, crescebant montibus altis
ascensus; neque enim poterant subsidere saxa
nec pariter tantundem omnes succumbere partis.

Sic igitur terrae concreto corpore pondus 495
constitit atque omnis mundi quasi limus in inum
confluxit gravis et subsedit funditus ut faex;

inde mare inde aer inde aether ignifer ipse
corporibus liquidis sunt omnia pura relicta;
et leviora aliis alia, et liquidissimus aether 500

atque levissimus aeris super influit auras,
nec liquidum corpus turbantibus aeris auris
commiscet; sinit haec violentis omnia verti
turbiniibus, sinit incertis turbare procellis,

ipse suos ignis certo fert impete labens. 505

nam modice flare atque uno posse aethera nisu

significat Pontos, mare certo quod fluit aestu
unum labendi conservans usque tenorem.

[Motibus astrorum nunc quae sit causa canamus.
principio magnus caeli si vortitur orbis, 510
ex utraque polum parti premere aera nobis
dicendum est extraque tenere et claudere utrimque;
inde alium supra fluere atque intendere eodem
quo volvenda micant aeterni sidera mundi;
aut alium supter, contra qui subvehat orbem, 515
ut fluvios versare rotas atque haustra videmus.
est etiam quoque uti possit caelum omne manere
in statione, tamen cum lucida signa ferantur;
sive quod inclusi rapidi sunt aetheris aestus
quaerentesque viam circum versantur et ignes 520
passim per caeli volvunt immania templa;
sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer
versat agens ignis; sive ipsi serpere possunt
quo cuiusque cibus vocat atque invitat euntis,
flammea per caelum pascentis corpora passim. 525
nam quid in hoc mundo sit eorum ponere certum
difficile est; sed quid possit fiatque per omne
in variis mundis varia ratione creatis,
id doceo plurisque sequor disponere causas,
motibus astrorum quae possint esse per omne; 530
e quibus una tamen sit in hoc quoque causa necessest
quae vegeat motum signis; sed quae sit earum
praecipere hautquaquamst pedetemtim progredientis.]

Terraque ut in media mundi regione quiescat,
evanescere paulatim et decrescere pondus 535
convenit, atque aliam naturam supter habere
ex ineunte aevo coniunctam atque uniter aptam
partibus aeriis mundi quibus insita vivit.
propterea non est oneri neque deprimit auras;
ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra 540
nec caput est oneri collo nec denique totum
corporis in pedibus pondus sentimus inesse;
at quaecumque foris veniunt inpostaque nobis
pondera sunt laedunt, permulto saepe minora.
usque adeo magni refert quid quaeque sicut res. 545
sic igitur tellus non est aliena repente

allata atque auris aliunde obiecta alienis,
sed pariter prima concepta ab origine mundi
certaque pars eius, quasi nobis membra videntur.

praeterea grandi tonitru concussa repente 550

terra supra quae se sunt concutit omnia motu;
quod facere haut ulla posset ratione, nisi esset
partibus aeriis mundi caeloque revincta.

nam communibus inter se radicibus haerent
ex incunte aevo coniuncta atque uniter apta. 555

nonne vides etiam quam magno pondere nobis
sustineat corpus tenuissima vis animai
propterea quia tam coniuncta atque uniter apta est?
denique iam saltu pernici tollere corpus
quid potis est nisi vis animi quae membra gubernat? 560

iamne vides quantum tenuis natura valere
possit, ubi est coniuncta gravi cum corpore, ut aer
coniunctus terris et nobis est animi vis?

Nec nimio solis maior rota nec minor ardor
esse potest, nostris quam sensibus esse videtur. 565

nam quibus e spatiis cumque ignes lumina possunt
adicere et calidum membris adflare vaporem,
nil illa his intervallis de corpore libant
flammarum, nil ad speciem est contractior ignis.

573 proinde, calor quoniam solis lumenque profusum 570

570 perveniunt nostros ad sensus et loca mulcent,
forma quoque hinc solis debet filumque videri,

572 nil adeo ut possis plus aut minus addere, vere.

575 lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans 575

sive suam proprio iactat de corpore lucem,
quidquid id est, nilo fertur maiore figura
quam, nostris oculis qua cernimus, esse videtur.

nam prius omnia, quae longe semota tuemur
aera per multum, specie confusa videntur 580

quam minui filum. qua propter luna necesse est,
quandoquidem claram speciem certamque figuram
praebet, ut est oris extremis cumque notata
quantaque quantast hinc nobis videatur in alto.

postremo quoscumque vides hinc aetheris ignes; 585

quandoquidem quoscumque in terris cernimus *ignes*,
dum tremor *est* clarus, dum cernitur ardor eorum,

perparvom quiddam interdum mutare videtur
alteram utram in partem filum, quo longius absunt;

594 scire licet perquam pauxillo posse minores 590
esse vel exigua maioris parte brevique.

590 Illud item non est mirandum, qua ratione
tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
quod maria ac terras omnis caelumque rigando
compleat et calido perfundat cuncta vapore. 595

597 nam licet hinc mundi patefactum totius unum
largifluum fontem scatere atque erumpere lumen,
ex omni mundo quia sic elementa vaporis
undique conveniunt et sic coniectus eorum 600
confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.

nonne vides etiam quam late parvus aquai
prata riget fons interdum campisque redundet?
est etiam quoque uti non magno solis ab igni
aera percipiat calidis fervoribus ardor, 605

opportunos ita est si forte et idoneus aer,
ut queat accendi parvis ardoribus ictus;
quod genus interdum segetes stipulamque videmus
accedere ex una scintilla incendia passim.

forsitan et rosea sol alte lampade lucens 610
possideat multum caecis fervoribus ignem
circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
aestifer ut tantum radiorum exaugeat ictum.

Nec ratio solis simplex *et* certa patescit,
quo pacto aestivis e partibus aegocerotis 615

brumalis adeat flexus atque inde revertens
cancer se ut vertat metas ad solstitialis,
lunaque mensibus id spatium videatur obire,
annua sol in quo consumit tempora cursu.

non, inquam, simplex his rebus reddita causast. 620

nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
quanto quaeque magis sint terram sidera propter,
tanto posse mirus cum caeli turbine ferri.

evanescere enim rapidas illius et acris 625
imminui supter viris, ideoque relinqui
paulatim solem cum posterioribu' signis,
inferior multo quod sit quam fervida signa.

et magis hoc lunam: quanto demissior eius
 cursus abest procul a caelo terrisque propinquat, 630
 tanto posse minus cum signis tendere cursum.
 flaccidiore etenim quanto iam turbine fertur
 inferior quam sol, tanto magis omnia signa
 hanc adipiscuntur circum praeterque feruntur.
 propterea fit ut haec ad signum quodque reverti 635
 mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
 fit quoque ut e mundi transversis partibus aer
 alternis certo fluere alter tempore possit,
 qui queat aestivis solem detrudere signis
 brumalis usque ad flexus gelidumque rigorem, 640
 et qui reiciat gelidis a frigoris umbris
 aestiferas usque in partis et fervida signa.
 et ratione pari lunam stellasque putandumst,
 quae volvunt magnos in magnis orbibus annos,
 aeribus posse alternis e partibus ire. 645
 nonne vides etiam diversis nubila ventis
 diversas ire in partis inferna supernis?
 qui minus illa queant per magnos aetheris orbis
 aestibus inter se diversis sidera ferri?

At nox obruit ingenti caligine terras, 650
 aut ubi de longo cursu sol ultima caeli
 impulit atque suos efflavit languidus ignis
 concussos itere et labefactos aere multo,
 aut quia sub terras cursum convortere cogit
 vis eadem, supra quae terras pertulit orbem. 655

Tempore item certo roseam Matuta per oras
 aetheris auroram differt et lumina pandit,
 aut quia sol idem, sub terras ille revertens,
 anticipat caelum radiis accendere temptans,
 aut quia conveniunt ignes et semina multa 660
 confluere ardoris consuerunt tempore certo,
 quae faciunt solis nova semper lumina gigni;
 quod genus Idaeis fama est e montibus altis
 dispersos ignis orienti lumine cerni,
 inde coire globum quasi in unum et conficere orbem. 665
 nec tamen illud in his rebus mirabile debet
 esse, quod haec ignis tam certo tempore possunt
 semina confluere et solis reparare nitorem.

multa videmus enim, certo quae tempore fiunt
 omnibus in rebus. florescunt tempore certo 670
 arbusta et certo dimittunt tempore florem.
 nec minus in certo dentes cadere imperat aetas
 tempore et inpubem molli pubescere veste
 et pariter mollem malis demittere barbam.
 fulmina postremo nix imbres nubila venti 675
 non nimis incertis fiunt in partibus anni.
 namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima
 atque ita res mundi cecidere ab origine prima,
 consequē quoque iam redeunt ex ordine certo.

Crescere itemque dies licet et tabescere noctes, 680
 et minui luces, cum sumant augmina noctes,
 aut quia sol idem sub terras atque superne
 imparibus currens amfractibus aetheris oras
 partit et in partis non aequas dividit orbem,
 et quod ab alterutra detraxit parte, reponit 685
 eius in adversa tanto plus parte relatus,
 donec ad id signum caeli pervenit, ubi anni
 nodus nocturnas exaequat lucibus umbras.
 nam, medio cursu flatus aquilonis et austri,
 distinet aequato caelum discrimine metas 690
 propter signiferi posituram totius orbis,
 annua sol in quo concludit tempora serpens,
 obliquo terras et caelum lumine lustrans,
 ut ratio declarat eorum qui loca caeli
 omnia dispositis signis ornata notarunt. 695
 aut quia crassior est certis in partibus aer,
 sub terris ideo tremulum iubar haesitat ignis
 nec penetrare potest facile atque emergere ad ortus.
 propterea noctes hiberno tempore longae
 cessant, dum veniat radiatum insigne diei. 700
 aut etiam, quia sic alternis partibus anni
 tardius et citius consuerunt confluere ignes
 qui faciunt solem certa desurgere parte,
 propterea fit uti videantur dicere verum

Luna potest solis radiis percussa nitere 705
 inque dies magis *id* lumen convertere nobis
 ad speciem, quantum solis secedit ab orbi,

donique cum contra pleno bene lumine fulsit
 atque oriens obitus eius super edita vidit;
 inde minutatim retro quasi condere lumen 710
 debet item, quanto propius iam solis ad ignem
 labitur ex alia signorum parte per orbem;
 ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilai
 consimilem cursusque viam sub sole tenere.
 est etiam quare proprio cum lumine possit 715
 volvier et varias splendoris reddere formas.
 corpus enim licet esse aliud quod fertur et una
 labitur omnimodis occursans officiensque
 nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
 versarique potest, globus ut, si forte, pilai 720
 dimidia ex parti candenti lumine tinctus,
 versandoque globum variantis edere formas,
 donique eam partem, quaecumque est ignibus aucta,
 ad speciem vertit nobis oculosque patentis;
 inde minutatim retro contorquet et aufert 725
 luciferam partem glomeraminis atque pilai;
 ut Babyloica Chaldaicum doctrina refutans
 astrologorum artem contra convincere tendit,
 proinde quasi id fieri nequeat quod pugnat uterque
 aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis. 730
 denique cur nequeat semper nova luna creari
 ordine formarum certo certisque figuris
 inque dies privos aborisci quaeque creata
 atque alia illius reparari in parte locoque,
 difficilest ratione docere et vincere verbis, 735
 ordine cum *possint* tam certo multa creari.
 it ver et Venus, et veris praenuntius ante
 pennatus graditur zephyrus, vestigia propter
 Flora quibus mater praespargens ante viai
 cuncta coloribus egregiis et odoribus opplet. 740
 inde loci sequitur calor aridus et comes una
 pulverulenta Ceres *et* etesia flabra aquilonum.
 inde autumnus adit, graditur simul Euhius Euan.
 inde aliae tempestates ventique secuntur,
 altitonans Volturnus et auster fulmine pollens. 745
 tandem bruma nives adfert pigrumque rigorem,
 prodit hiemps, sequitur crepitans hanc dentibus algor.

quo minus est mirum si certo tempore luna
gignitur et certo deletur tempore rusus,
cum fieri possint tam certo tempore multa. 750

Solis item quoque defectus lunaeque latebras
pluribus e causis fieri tibi posse putandumst.
nam cur luna queat terram secludere solis
lumine et a terris altum caput obstruere ei,
obiciens caecum radiis ardentibus orbem; 755
tempore eodem aliut facere id non posse putetur
corpus quod cassum labatur lumine semper?
solque suos etiam dimittere languidus ignis
tempore cur certo nequeat recreareque lumen,
cum loca praeteriit flammis infesta per auras, 760
quae faciunt ignis interstingui atque perire?
et cur terra queat lunam spoliare vicissim
lumine et oppressum solem super ipsa tenere,
menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras;
tempore eodem aliut nequeat succurrere lunae 765
corpus vel supra solis perlabilir orbem,
quod radios interrumpat lumenque profusum?
et tamen ipsa suo si fulget luna nitore,
cur nequeat certa mundi languescere parte,
dum loca luminibus propriis inimica per exit? 770

Quod superest, quoniam magni per caerula mundi
qua fieri quicquid posset ratione resolvi,
solis uti varios cursus lunaeque meatus
noscere possemus quae vis et causa cieret, 775
quove modo *possent* offecto lumine obire
et neque opinantis tenebris obducere terras,
cum quasi conivent et aperto lumine rursum
omnia convisunt clara loca candida luce,
nunc redeo ad mundi novitatem et mollia terrae 780
arva, novo fetu quid primum in luminis oras
tollere et incertis crerint committere ventis.

Principio genus herbarum viridemque nitorem
terra dedit circum collis camposque per omnis,
florida fulserunt viridanti prata colore, 785
arboribusque datumst variis exinde per auras
crescendi magnum inmissis certamen habenis.
ut pluma atque pili primum saetaeque creantur

quadripedum membris et corpore pennipotentum,
 sic nova tum tellus herbas virgultaque primum 790
 sustulit, inde loci mortalia saecula creavit
 multa modis multis varia ratione coorta.
 nam neque de caelo cecidisse animalia possunt
 nec terrestria de salsis exisse lacunis.
 linquitur ut merito maternum nomen adepta 795
 terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.
 multaque nunc etiam existunt animalia terris
 imbribus et calido solis conereta vapore;
 quo minus est mirum si tum sunt plura coorta
 et maiora, nova tellure atque aethere adulta. 800
 principio genus alituum variaeque volucres
 ova relinquebant exclusae tempore verno,
 folliculos ut nunc teretis aestate cicadae
 lincunt sponte sua victum vitamque petentes.
 tum tibi terra dedit primum mortalia saecula. 805
 multus enim calor atque umor superabat in arvis.
 hoc ubi quaeque loci regio opportuna dabatur,
 crescebant uteri terram radicibus apti;
 quos ubi tempore maturo patefecerat aestus
 infantum fugiens umorem aurasque petessens, 810
 convertebat ibi natura foramina terrae
 et sucum venis cogebat fundere apertis
 consimilem lactis, sicut nunc femina quaeque
 cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
 impetus in mammas convertitur ille alimenti. 815
 terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
 praebebat multa et molli lanugine abundans.
 at novitas mundi nec frigora dura ciebat
 nec nimios aestus nec magnis viribus auras.
 omnia enim pariter crescunt et robora sumunt. 820
 Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
 terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
 humanum atque animal prope certo tempore fulit
 omne quod in magnis bacchatur montibu' passim,
 aériasque simul volucres variantibu' formis. 825
 sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
 destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.
 mutat enim mundi naturam totius aetas

ex alioque alius status excipere omnia debet,
nec manet ulla sui similis res: omnia migrant, 830
omnia commutat natura et vertere cogit.

namque aliut putrescit et aevo debile languet,
porro aliut clarescit et e contemptibus exit.
sic igitur mundi naturam totius aetas
mutat et ex alio terram status excipit alter, 835
quod pote uti nequeat, possit quod non tulit ante.

Multiatque tum telius etiam portenta creare
conatast mira facie membrisque coorta,
androgynum, interutraque nec utrum, utrimque remotum,
orba pedum partim, manuum viduata vicissim, 840
muta sine ore etiam, sine voltu caeca reperta,
vinctaque membrorum per totum corpus adhaesu,
nec facere ut possent quicquam nec cedere quoquam
nec vitare malum nec sumere quod foret usus.

cetera de genere hoc monstra ac portenta creabat, 845
nequiquam, quoniam natura absterruit auctum
nec potuere cupitum aetatis tangere florem
nec reperire cibum nec iungi per Veneris res.
multa videmus enim rebus concurrere debere,
ut propagando possint procudere saecula; 850
pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
semina qua possint membris manare remissa;
feminaque ut maribus coniungi possit, habere
mutua qui mutent inter se gaudia uterque.

Multiatque tum interiisse animantium saecula necessest 855
nec potuisse propagando procudere prolem.
nam quaecumque vides vesci vitalibus auris,
aut dolus aut virtus aut denique mobilitas est
ex ineunte aevo genus id tutata reservans.

multiatque sunt, nobis ex utilitate sua quae 860
commendata manent, tutelae tradita nostrae.
principio genus acre leonum saevaue saecula
tutatast virtus, volpes dolus et fuga cervos.

at levisomna canum fido cum pectore corda
et genus omne quod est veterino semine partum 865
lanigeracque simul pecudes et bucera saecula
omnia sunt hominum tutelae tradita, Memmi.
nam cupide fugere feras pacemque secuta

sunt et larga suo sine pabula parta labore,
 quae damus utilitatis eorum praemia causa. 870
 at quis nil horum tribuit natura, nec ipsa
 sponte sua possent ut vivere nec dare nobis
 utilitatem aliquam quare pateremur eorum
 praesidio nostro pasci genus esseque tutum,
 scilicet haec aliis praedae lucroque iacebant 875
 indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
 donec ad interitum genus id natura redegit.

Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo
 esse queunt duplici natura et corpore bino
 ex alienigenis membris compacta, potestas 880
 hinc illinc visque ut non sat par esse potissit.
 id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
 principio circum tribus actis impiger annis
 floret ecus, puer hautquaquam; nam saepe etiam nunc
 ubera mammaram in somnis lactantia quaeret. 885
 post ubi eum validae vires aetate senecta
 membraque deficiunt fugienti languida vita,
 tum demum puero olli aevo florente iuventus
 occipit et molli vestit lanugine malas.
 ne forte ex homine et veterino semine eorum 890
 confieri credas Centauros posse neque esse,
 aut rabidis canibus succinctas semimarinis
 corporibus Scyllas et cetera de genere horum,
 inter se quorum discordia membra videmus;
 quae neque florescunt pariter nec robora sumunt 895
 corporibus neque prociunt aetate senecta
 nec simili Venere ardescunt nec moribus unis
 conveniunt, neque sunt eadem iucunda per artus.
 quippe videre licet pinguescere saepe cicutae
 barbigeras pecudes, homini quae est acre venenum. 900
 flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
 tam soleat torrere atque urere quam genus omne
 visceris in terris quodcumque et sanguinis extet,
 qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una,
 prima leo, postrema draco, media ipsa, Chimacra 905
 ore foras acrem flaret de corpore flammam?
 quare etiam tellure nova caeloque recenti
 talia qui firgit potuisse animalia gigni,

nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
 multa licet simili ratione effutiat ore, 910
 aurea tum dicat per terras flumina vulgo
 fluxisse et gemmis florere arbusta suesse
 aut hominem tanto membrorum esse impete natum,
 trans maria alta pedum nisus ut ponere posset
 et manibus totum circum se vertere caelum. 915
 nam quod multa fuere in terris semina rerum
 tempore quo primum tellus animalia fudit,
 nil tamen est signi mixtas potuisse creari
 inter se pecudes compactaque membra animantum,
 propterea quia quae de terris nunc quoque abundant 920
 herbarum genera ac fruges arbustaque laeta
 non tamen inter se possunt complexa creari,
 sed res quaeque suo ritu procedit et omnes
 foedere naturae certo discrimina servant.

At genus humanum multo fuit illud in arvis 925
 durius, ut decuit, tellus quod dura creasset,
 et maioribus et solidis magis ossibus intus
 fundatum, validis aptum per viscera nervis,
 nec facile ex aestu nec frigore quod caperetur
 nec novitate cibi nec labi corporis ulla. 930
 multaue per caelum solis volventia lustra
 volgivago vitam tractabant more ferarum.
 nec robustus erat curvi moderator aratri
 quisquam, nec scibat ferro molirier arva
 nec nova defodere in terram virgulta neque altis 935
 arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat
 sponte sua, satis id placabat pectora donum.
 glandiferas inter curabant corpora quercus
 plerumque; et quae nunc hiberno tempore cernis 940
 arbita puniceo fieri matura colore,
 plurima tum tellus etiam maiora ferebat.
 multaue praeterea novitas tum florida mundi
 pabula dura tulit, miseris mortalibus ampla.
 at sedare sitim fluvii fontesque vocabant, 945
 ut nunc montibus e magnis decursus aquai
 claru' citat late sitientia saecula ferarum.
 denique nota vagi silvestria templa tenebant

- nympharum, quibus e scibant umori' fluenta
 lubrica proluvie larga lavere umida saxa, 950
 umida saxa, super viridi stillantia musco,
 et partim plano scatere atque erumpere campo.
 necdum res igni scibant tractare neque uti
 pellibus et spoliis corpus vestire ferarum,
 sed nemora atque cavos montis silvasque colebant 955
 et frutices inter condebant squalida membra
 verbera ventorum vitare imbrisque coacti.
 nec commune bonum poterant spectare neque ullis
 moribus inter se scibant nec legibus uti.
 quod cuique obtulerat praedae fortuna, ferebat 960
 sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus.
 et Venus in silvis iungebat corpora amantum;
 conciliabat enim vel mutua quamque cupido
 vel violenta viri vis atque inpensa libido
 vel pretium, glandes atque arbita vel pira lecta. 965
 et manuum mira freti virtute pedumque
 consecrabantur silvestria saecula ferarum
 975 missilibus saxis et magno pondere clavae;
 968 multaque vincebant, vitabant pauca latebris;
 saetigerisque pares subu' *sic* silvestria membra 970
 nuda *dabant* terrae nocturno tempore capti,
 circum se foliis ac frondibus involventes.
 nec plangore diem magno solemque per agros
 quaerebant pavidi palantes noctis in umbris,
 974 sed taciti respectabant somnoque sepulti, 975
 976 dum rosea face sol inferret lumina caelo.
 a parvis quod enim consuerant cernere semper
 alterno tenebras et lucem tempore gigni,
 non erat ut fieri posset mirarier unquam
 nec diffidere ne terras aeterna teneret 980
 nox in perpetuum detracto lumine solis.
 sed magis illud erat curae, quod saecula ferarum
 infestam miseris faciebant saepe quietem.
 eietique domo fugiebant saxea tecta
 spumigeri suis adventu validive leonis 985
 atque intempesta cedebant nocte paventes
 hospitibus saevis instrata cubilia fronde.

Nec nimio tum plus quam nunc mortalia saecula

dulcia linquebant labentis lumina vitae.
 unus enim tum quisque magis deprehensus eorum 990
 pabula viva feris praebebat, dentibus haustus,
 et nemora ac montis gemitu silvasque replebat
 viva videns vivo sepeliri viscera busto.
 at quos effugium servarat corpore adeso,
 posterius tremulas super ulcera taetra tenentes 995
 palmas horrifera accibant vocibus Orcum,
 donique eos vita privarant vermina saeva
 expertis opis, ignaros quid volnera vellent.
 at non multa virum sub signis milia ducta
 una dies dabat exitio nec turbida ponti 1000
 aequora fligebant navis ad saxa virosque.
 hic temere in cassum frustra mare saepe coortum
 saevibat leviterque minas ponebat inanis,
 nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
 subdola pellicere in fraudem ridentibus undis. 1005
 IMPROBA NAVIGII RATIO TUM CAECA IACEBAT
 tum penuria deinde cibi languentia leto
 membra dabat, contra nunc rerum copia mersat.
 illi imprudentes ipsi sibi saepe venenum
 vergebant, *nuptis nunc* dant sollertiu' sponsi. 1010
 Inde casas post quam ac pellis ignemque pararunt,
 et mulier coniuncta viro concessit in unum
 conubium, prolemque ex se videre creatam,
 tum genus humanum primum mollescere coepit.
 ignis enim curavit ut alsia corpora frigus 1015
 non ita iam possent caeli sub tegmine ferre,
 et Venus inminuit viris puerique parentum
 blanditiis facile ingenium fregere superbum.
 tunc et amicitiam coeperunt iungere aventes
 finitimi inter se nec laedere nec violari, 1020
 et pueros commendarunt muliebrique saeculum,
 vocibus et gestu cum balbe significarent
 imbecillorum esse accum misererier omnis.
 nec tamen omnimodis poterat concordia gigni,
 sed bona magnaue pars servabat foedera caste; 1025
 aut genus humanum iam tum foret omne peremptum
 nec potuisset adhuc perducere saecla propago.
 At varios linguae sonitus natura subegit

mittere et utilitas expressit nomina rerum,
 non alia longe ratione atque ipsa videtur 1030
 protrahere ad gestum pueros infantia linguae,
 cum facit ut digito quae sint praesentia monstrent.
 sentit enim vim quisque suam quoad possit abuti.
 cornua nata prius vitulo quam frontibus extent,
 illis iratus petit atque infestus inurget. 1035
 at catuli pantherarum scymnique leonum
 unguibus ac pedibus iam tum morsuque repugnant,
 vix etiam cum sunt dentes unguesque creati.
 alituum porro genus alis omne videmus
 fidere et a pinnis tremulum petere auxiliatum. 1040
 proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
 rebus et inde homines didicisse vocabula prima,
 desiperest. nam cur hic posset cuncta notare
 vocibus et varios sonitus emittere linguae,
 tempore eodem alii facere id non quisse putentur? 1045
 praeterea si non alii quoque vocibus usi
 inter se fuerant, unde insita notities est
 utilitatis et unde data est huic prima potestas,
 quid vellet facere ut sciret animoque videret?
 cogere item pluris unus victosque domare 1050
 non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent.
 nec ratione docere ulla suadereque surdis,
 quid sit opus facto, facilest; neque enim paterentur
 nec ratione ulla sibi ferrent amplius auris
 vocis inauditos sonitus obtundere frustra. 1055
 postremo quid in hac mirabile tantoperest re,
 si genus humanum, cui vox et lingua vigeret,
 pro vario sensu varia res voce notarct?
 cum pecudes mutae, cum denique saccla ferarum
 dissimilis soleant voces variasque ciere, 1060
 cum metus aut dolor est et cum iam gaudia gliscunt.
 quippe etenim licet id rebus cognoscere apertis.
 irritata canum cum primum magna Molossum
 mollia ricta fremunt duros nudantia dentes,
 longe alio sonitu rabie restricta minantur, 1065
 et cum iam latrant et vocibus omnia complent.
 et catulos blande cum lingua lambere temptant
 aut ubi eos iactant pedibus morsuque petentes

suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
 longe alio pacto gannitu vocis adulant, 1070
 et cum deserti baubantur in aedibus aut cum
 plorantis fugiunt summisso corpore plagas.

denique non hinnitus item differre videtur,
 inter equas ubi equus florenti aetate iuvenus
 pinnigeri saevit calcaribus ictus amoris, 1075
 et fremitum patulis ubi naribus edit ad arma,
 et cum sic alias concussis artibus hinnit?

postremo genus alituum variaequae volucres,
 accipitres atque ossifragae mergique marinis
 fluctibus in salso victum vitamque petentes, 1080
 longe alias alio iaciunt in tempore voces,
 et quom de victu certant praedaeque repugnant.

et partim mutant cum tempestatibus una
 raucisonos cantus, cornicum ut saecla vetusta
 corvorumque greges ubi aquam dicuntur et imbris 1085
 poscere et interdum ventos aurasque vocare.

ergo si varii sensus animalia cogunt,
 muta tamen cum sint, varias emittere voces,
 quanto mortalis magis aecumst tum potuisse
 dissimilis alia atque alia res voce notare! 1090

[Illud in his rebus tacitus ne forte requiras,
 fulmen detulit in terram mortalibus ignem
 primitus, inde omnis flammaram diditur ardor.
 multa videmus enim caelestibus inlita flammis
 fulgere, cum caeli donavit plaga vapore. 1095

et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
 aestuat in ramos incumbens arboris arbor,
 exprimitur validis extritus viribus ignis
 et micat interdum flammai fervidus ardor,
 mutua dum inter se rami stirpesque teruntur. 1100

quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.
 inde cibum coquere ac flammae mollire vapore
 sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
 verberibus radiorum atque aestu victa per agros.

Inque dies magis hi victum vitamque priorem 1105
 commutare novis monstrabant rebus et igni,
 ingenio qui praestabant et corde vigeant.
 condere coeperunt urbis arcemque locare

praesidium reges ipsi sibi perflugiumque,
 et pecus atque agros diviserunt atque dedere 1110
 pro facie cuiusque et viribus ingenioque;
 nam facies multum valuit viresque vigentes.
 posterius res inventast aurumque repertum,
 quod facile et validis et pulchris dempsit honorem
 divitioris enim sectam plerumque secuntur 1115
 quamlibet et fortes et pulchro corpore creti.
 quod si quis vera vitam ratione gubernet,
 divitiae grandes homini sunt vivere parce
 aequo animo; neque enim est unquam penuria parvi.
 at claros homines voluerunt se atque potentes, 1120
 ut fundamento stabili fortuna maneret
 et placidam possent opulenti degere vitam,
 nequiquam, quoniam ad summum succedere honorem
 certantes iter infestum fecere viai,
 et tamen e summo, quasi fulmen, deicit ictos 1125
 invidia interdum contemptim in Tartara taetra;
 1131 invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
 plerumque et quae sunt aliis magis edita cumque;
 1127 ut satius multo iam sit parere quietum
 quam regere imperio res velle et regna tenere. 1130
 proinde sine in cassum defessi sanguine sudent,
 angustum per iter luctantes ambitionis;
 1133 quandoquidem sapiunt alieno ex ore petuntque
 res ex auditis potius quam sensibus ipsis,
 nec magis id nunc est neque erit mox quam fuit ante. 1135
 Ergo regibus occisis subversa iacebat
 pristina maiestas soliorum et scepra superba,
 et capitis summi praeclarum insigne cruentum
 sub pedibus vulgi magnum lugebat honorem;
 nam cupide conculcatur nimis ante metutum. 1140
 res itaque ad summam faciem turbasque redibat,
 imperium sibi cum ac summatum quisque petebat.
 inde magistratum partim docuero creare
 iuraque constitnere, ut vellent legibus uti.
 nam genus humanum, defessum vi colere aevom, 1145
 ex inimicitiis languebat; quo magis ipsum
 sponte sua cecidit sub leges artaque iura.
 acrius ex ira quod enim se quisque parabat

ulcisci quam nunc concessumst legibus aequis,
 hanc ob rem est homines pertaesum vi colere aevom. 1150
 inde metus maculat poenarum praemia vitae.
 circumretit enim vis atque iniuria quemque
 atque, unde exortast, ad eum plerumque revertit,
 nec facilest placidam ac pacatam degere vitam
 qui violat factis communia foedera pacis. 1155
 etsi fallit enim divom genus humanumque,
 perpetuo tamen id fore clam diffidere debet;
 quippe ubi se multi per somnia saepe loquentes
 aut morbo delirantes protraxe ferantur
 et celata *mala* in medium et peccata dedisse.] 1160

Nunc quae causa deum per magnas numina gentis
 pervulgarit et ararum compleverit urbis
 suscipiendaque curarit sollemnia sacra,
 quae nunc in magnis florent sacra rebu' locisque,
 unde etiam nunc est mortalibus iusitus horror 1165
 qui delubra deum nova toto suscitatur orbi
 terrarum et festis cogit celebrare diebus,
 non ita difficilest rationem reddere verbis.
 quippe etenim iam tum divom mortalia saecla
 egregias animo facies vigilante videbant 1170
 et magis in somnis mirando corporis auctu.
 his igitur sensum tribuebant propterea quod
 membra movere videbantur vocesque superbas
 mittere pro facie praeclara et viribus amplis.
 aeternamque dabant vitam, quia semper eorum 1175
 subpeditabatur facies et forma manebat,
 et tamen omnino quod tantis viribus auctos
 non temere ulla vi convinci posse putabant.
 fortunisque ideo longe praestare putabant,
 quod mortis timor haut quemquam vexaret eorum, 1180
 et simul in somnis quia multa et mira videbant
 efficere et nullum capere ipsos inde laborem.
 praeterea caeli rationes ordine certo
 et varia annorum cernebant tempora verti
 nec poterant quibus id fieret cognoscere causas. 1185
 ergo perfugium sibi habebant omnia divis
 tradere et illorum nutu facere omnia flecti.
 in caeloque deum sedes et templa locarunt,

per caelum volvi quia nox et luna videtur,
 luna dies et nox et noctis signa severa 1190
 noctivagaeque faces caeli flammaeque volantes,
 nubila sol imbres nix venti fulmina grando
 et rapidi fremitus et murmura magna minarum.

O genus infelix humanum, talia divis
 cum tribuit facta atque iras adiunxit acerbis! 1195
 quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
 volnera, quas lacrimas peperere minoribu' nostris!
 nec pietas ullast velatum saepe videri
 vertier ad lapidem atque omnis accedere ad aras
 nec procumbere humi prostratum et pandere palmas 1200
 ante deum delubra nec aras sanguine multo
 spargere quadrupedum nec votis nectere vota,
 sed mage pacata posse omnia mente tueri.
 nam cum suspicimus magni caelestia mundi
 templa, super stellisque micantibus aethera fixum, 1205
 et venit in mentem solis lunaeque viarum,
 tunc aliis oppressa malis in pectora cura
 illa quoque expergefactum caput erigere infit,
 nequae forte deum nobis immensa potestas
 sit, vario motu quae candida sidera verset. 1210
 temptat enim dubiam mentem rationis egestas,
 equaenam fuerit mundi genitalis origo,
 et simul equae sit finis, quoad moenia mundi
 solliciti motus hunc possint ferre laborem,
 an divinitus aeterna donata salute 1215
 perpetuo possint aevi labentia tractu
 immensi validas aevi contemnere viris.
 praeterea cui non animus formidine divum
 contrahitur, cui non correpunt membra pavore,
 fulminis horribili cum plaga torrida tellus 1220
 contremit et magnum percurreunt murmura caelum!
 non populi gentesque tremunt, regesque superbi
 corripunt divum percussi membra timore,
 nequid ob admissum foede dictumve superbe
 poenarum grave sit solvendi tempus adultum? 1225
 summa etiam cum vis violenti per mare venti
 induperatorem classis super aequora verrit
 cum validis pariter legionibus atque elephantis,

non divom pacem votis adit ac prece quaesit
ventorum pavidus paces animasque secundas, 1230
nequiquam, quoniam violento turbine saepe
correptus nilo fertur minus ad vada leti?

usque adeo res humanas vis abdita quaedam
opterit et pulchros fascis saevasque secures
proculcare ac ludibrio sibi habere videtur. 1235

denique sub pedibus tellus cum tota vacillat
concussaeque cadunt urbes dubiaeque minantur,
quid mirum si se temnunt mortalia saecula
atque potestatis magnas mirasque relinquunt
in rebus viris divum, quae cuncta gubernent? 1240

Quod superest, aes atque aurum ferrumque repertumst
et simul argenti pondus plumbique potestas,
ignis ubi ingentis silvas ardore cremarat
montibus in magnis, seu caeli fulmine misso,
sive quod inter se bellum silvestre gerentes 1245

hostibus intulerant ignem formidinis ergo,
sive quod inducti terrae bonitate volebant
pandere agros pinguis et pascua reddere rura,
sive feras interficere et ditescere praeda.

nam fovea atque igni prius est venarier ortum 1250
quam saepire plagis saltum canibusque ciere.

quidquid id est, quacumque e causa flammeus ardor
horribili sonitu silvas exederat altis

ab radicibus et terram percoxerat igni,
manabat venis ferventibus in loca terrae 1255

concava conveniens argenti rivus et auri,
aeris item et plumbi. quae cum concreta videbant
posterius claro in terra splendere colore,
tollebant nitido capti levique lepore,

et simili formata videbant esse figura 1260
atque lacunarum fuerant vestigia cuique.

tum penetrabat eos posse haec liquefacta calore
quamlibet in formam et faciem decurrere rerum
et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
mucronum duci fastigia procudendo, 1265

ut sibi tela darent, silvasque ut caedere possent
materiemque dolare et levia radere tigna
et terebrare etiam ac pertundere perque forare.

nec minus argento facere haec auroque parabant
 quam validi primum violentis viribus aeris, 1270
 nequiquam, quoniam cedebat victa potestas
 nec poterat pariter durum sufferre laborem.
 tum fuit in pretio magis *aes* aurumque iacebat
 propter inutilitatem hebeti mucrone retusum.
 nunc iacet *aes*, aurum in summum successit honorem. 1275
 sic volvenda aetas commutat tempora rerum.
 quod fuit in pretio, fit nullo denique honore;
 porro aliud succedit et *e* contemptibus exit
 inque dies magis adpetitur floretque repertum
 laudibus et miro est mortalis inter honorè. 1280

Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
 sit facilest ipsi per te cognoscere, Memmi.
 arma antiqua manus ungues dentesque fuerunt
 et lapides et item silvarum fragmina rami,
 et flamma atque ignes, postquam sunt cognita primum. 1285
 posterius ferri vis est aerisque reperta.
 et prior aeris erat quam ferri cognitus usus,
 quo facilis magis est natura et copia maior.
 acre solum terrae tractabant, aereque belli
 miscabant fluctus et vulnera vasta serebant 1290
 et pecus atque agros adimebant. nam facile ollis
 omnia cedebant armatis nuda et inerma.
 inde minutatim processit ferreus ensis
 versaque in obprobrium species est falcis ahenae,
 et ferro coepere solum proscindere terrae 1295
 exaequataque sunt creperi certamina belli.
 et prius est armatum in equi conscendere costas
 et moderarier hunc frenis dextraque vigere
 quam biugo curru belli temptare pericla.
 et biugos prius est quam bis coniungere binos 1300
 et quam falciferos armatum escendere currus.
 inde boves *lucas* turrato corpore, tactras,
 anguimanus, belli docuerunt volnera Poeni
 sufferre et magnas Martis turbare catervas.
 sic aliud ex alio peperit discordia tristis, 1305
 horribile humanis quod gentibus esset in armis,
 inque dies belli terroribus addidit augmen.

Temptarunt etiam tauros in moenere belli

expertique sues saevos sunt mittere in hostis.
 et validos partim prae se misere leones 1310
 cum doctoribus armatis saevisque magistris
 qui moderarier his possent vincisque tenere,
 nequiquam, quoniam permixta caede calentes
 turbabant saevi nullo discrimine turmas,
 TERRIFICAS CAPITUM QUATIENTES UNDIQUE CRISTAS 1315
 nec poterant equites fremitu perterrita equorum
 pectora mulcere et frenis convertere in hostis.
 inritata leae iaciebant corpora saltu
 undique et adversum venientibus ora petebant
 et nec opinantis a tergo deripiebant 1320
 deplexaeque dabant in terram vulnere victos,
 morsibus adfixae validis atque unguibus uncis.
 iactabantque suos tauri pedibusque terebant
 et latera ac ventres hauribant supter equorum
 cornibus et terram minitanti fronte ruebant. 1325
 et validis socios caedebant dentibus apri
 tela infraeta suo tinguentes sanguine saevi,
 IN SE FRACTA SUO TINGENTES SANGUINE TELA
 permixtasque dabant equitum peditumque ruinas.
 nam transversa feros exhibant dentis adactus 1330
 iumenta aut pedibus ventos erecta petebant,
 nequiquam, quoniam ab nervis succisa videres
 concidere atque gravi terram consternere casu.
 siquos ante domi domitos satis esse putabant,
 effervescere cernebant in rebus agundis 1335
 vulneribus clamore fuga terrore tumultu,
 nec poterant ullam partem reducere eorum;
 diffugiebat enim varium genus omne ferarum;
 ut nunc saepe boves lucae ferro male mactae
 diffugiunt, fera fata suis cum multa dedere. 1340
 SI FUIT UT FACERENT SED VIX ADDUCOR UT ANTE
 NON QUIERINT ANIMO PRAESENTIRE ATQUE VIDERE
 QUAM COMMUNE MALUM FIERET FOEDUMQUE FUTURUM
 ET MAGIS ID POSSIS FACTUM CONTENDERE IN OMNI
 IN VARIIS MUNDIS VARIA RATIONE CREATIS 1345
 QUAM CERTO ATQUE UNO TERREARUM QUOLIBET ORBI
 sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
 quam dare quod gement hostes, ipsique perire,
 qui numero dissidebant armisque vacabant.

Nexilis ante fuit vestis quam textile tegmen. 1350
 textile post ferrumst, quia ferro tela paratur,
 nec ratione alia possunt, tam levia gigni
 insilia ac fusi radii scapique sonantes.

et facere ante viros lanam natura coegit
 quam muliebre genus; nam longe praestat in arte 1355
 et sollertius est multo genus omne virile;
 agricolae donec vitio vertere severi,
 ut muliebribus id manibus concedere vellent
 atque ipsi pariter durum sufferre laborem
 atque opere in duro durarent membra manusque. 1360

At specimen sationis et insitionis origo
 ipsa fuit rerum primum natura creatrix,
 arboribus quoniam bacae glandesque caducae
 tempestiva dabant pullorum examina supter; 1365
 unde etiam libitumst stirpis committere ramis
 et nova defodere in terram virgulta per agros.
 inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli
 temptabant fructusque feros mansuescere terram
 cernebant indulgendo blandeque colendo.
 inque dies magis in montem succedere silvas 1370
 cogebant infraque locum concedere cultis,
 prata lacus rivos segetes vinetaque laeta
 collibus et campis ut haberent, atque olearum
 caerula distinguens inter plaga currere posset
 per tumulos et convallis camposque profusa; 1375
 ut nunc esse vides vario distincta lepore
 omnia, quae pomis intersita dulcibus ornant
 arbustisque tenent felicibus opsita circum.

[At liquidas avium voces imitarier ore
 ante fuit multo quam levia carmina cantu 1380
 concelebrare homines possent aurisque iuvare.
 et zephyri, cava per calamorum, sibila primum
 agrestis docuere cavas inflare cicutas.
 inde minutatim dulcis didicere querellas,
 tibia quas fundit digitis pulsata canentum, 1385
 avia per nemora ac silvas saltusque reperta,
 per loca pastorum deserta atque otia dia.

SIC UNUMQUICQUID PAULATIM PROTRAHIT AETAS
 IN MEDIUM RATIOQUE IN LUMINIS ERUIT ORAS

haec animos ollis mulcebant atque iuvabant 1390
 cum satiate cibi; nam tum *haec* sunt omnia cordi.
 saepe itaque inter se prostrati in gramine molli
 propter aquae rivom sub ramis arboris altae
 non magnis opibus iucunde corpora habebant,
 praesertim cum tempestas ridebat et anni 1395
 tempora pingebant viridantis floribus herbas.
 tum ioca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
 consuerant. agrestis enim tum musa vigebat;
 tum caput atque umeros plexis redimire coronis
 floribus et foliis lascivia laeta monebat, 1400
 atque extra numerum procedere membra moventes
 duriter et duro terram pede pellere matrem;
 unde oriebantur risus dulcesque cachinni,
 omnia quod nova tum magis haec et mira vigebant.
 et vigilantibus hinc aderant solacia somni, 1405
 ducere multimodis voces et flectere cantus
 et supera calamos unco percurrere labro;
 unde etiam vigiles nunc haec accepta tuentur
 et numerum servare recens didicere, neque hilo
 maiorem interea capiunt dulcedini' fructum 1410
 quam silvestre genus capiebat terrigenarum.
 nam quod adest praesto, nisi quid cognovimus ante
 suavius, in primis placet et pollere videtur,
 posteriorque fere melior res illa reperta
 perdit et immutat sensus ad pristina quaeque. 1415
 sic odium coepit glandis, sic illa relicta
 strata cubilia sunt herbis et frondibus aucta.
 pellis item cecidit vestis contempta ferinae;
 quam reor invidia tali tunc esse repertam,
 ut letum insidiis qui gessit primus obiret, 1420
 et tamen inter eos distractam sanguine multo
 disperiisse neque in fructum convertere quisse.
 tunc igitur pelles, nunc aurum et purpura curis
 exercent hominum vitam belloque fatigant;
 quo magis in nobis, ut opinor, culpa resedit. 1425
 frigus enim nudos sine pellibus exeruciabat
 terrigenas; at nos nil laedit veste carere
 purpurea atque auro signisque iugentibus apta,
 dum plebeia tamen sit quae defendere possit.

ergo hominum genus incassum frustra que laborat 1430
 semper et *in* curis consumit inanibus aevom,
 nimirum quia non cognovit quae sit habendi
 finis et omnino quoad crescat vera voluptas.
 idque minutatim vitam provexit in altum
 et belli magnos commovit funditus aestus.] 1435

At vigiles mundi magnum *ac* versatile templum
 sol et luna suo lustrantes lumine circum
 perdocuere homines annorum tempora verti
 et certa ratione geri rem atque ordine certo.

Iam validis saepti debebant turribus aevom 1440
 et divisa colebatur discretaque tellus,
 iam mare velivolis florebat puppibus; urbes
 auxilia *ac* socios iam pacto foedere habebant,
 carminibus cum res gestas coepere poetae
 tradere; nec multo priu' sunt elementa reperta. 1445
 propterea quid sit prius actum respicere aetas
 nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.

Navigia atque agri culturas moenia leges
 arma vias vestes *et* cetera de genere horum,
 praemia, delicias quoque vitae funditus omnis, 1450
 carmina picturas, et daedala signa polire,
 usus et impigrae simul experientia mentis
 paulatim docuit pedetentim progredientis.
 sic unumquicquid paulatim protrahit aetas
 in medium ratioque in luminis erigit oras. 1455
 namque alid ex alio clarescere et ordine debet
 artibus, ad summum donec venere cacumen.

T. LUCRETI CARI
DE RERUM NATURA
LIBER SEXTUS.

Primae frugiparos fetus mortalibus aegris
dididerunt quondam praeclaro nomine Athenae
et recreaverunt vitam legesque rogarunt,
et primae dederunt solacia dulcia vitae, 5
cum genuere virum tali cum corde repertum,
omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
cuius et extincti propter divina reperta
divulgata vetus iam ad caelum gloria fertur.
nam cum vidit hic ad victum quae flagitat usus 10
omnia iam ferme mortalibus esse parata
et, proquam posset, vitam consistere tutam,
divitiis homines et honore et laude potentis
affluere atque bona gnatorum excellere fama,
nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda, 15
atque animi ingratis vitam vexare *sine ulla*
pausa atque infestis cogei saevire querellis,
intellegit ibi vitium vas efficere ipsum
omniaque illius vitio corrumpier intus
quae conlata foris et commoda cumque venirent;
partim quod fluxum pertusumque esse videbat, 20
ut nulla posset ratione explerier unquam;
partim quod taetro quasi conspurcare sapore
omnia cernebat, quaecumque receperat, intus.
veridicis igitur purgavit pectora dictis
et finem statuit cuppedinis atque timoris 25
exposuitque bonum summum quo tendimus omnes
quid foret, atque viam monstravit, tramite parvo

qua possemus ad id recto contendere cursu,
 quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
 quod fieret naturali varietate volaret 30
 seu casu seu vi, quod sic natura parasset,
 et quibus e portis occurri cuique deceret,
 et genus humanum frustra plerumque probavit
 volvere curarum tristis in pectore fluctus.
 nam veluti pueri trepidant atque omnia caccis 35
 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
 interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
 hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessessest
 non radii solis nec lucida tela diei 40
 discutiant, sed naturae species ratioque.
 quo magis inceptum pergam pertexere dictis.

Et quoniam docui mundi mortalia templa
 esse *et* nativo consistere corpore caelum,
 et quaecumque in eo fiunt fierique necessessest, 45
 pleraque ressolui, quae restant percipe porro,
 quandoquidem semel insignem conscendere currum

*

ventorum, ex ira ut placentur, *ut* omina rursum
 quae fuerint sint placato conversa furore.
 cetera quae fieri in terris caeloque tuentur 50
 mortales, pavidis cum pendent mentibu' saepe,
 et faciunt animos humilis formidine divom
 depressosque premunt ad terram propterea quod
 ignorantia causarum conferre deorum
 cogit ad imperium res et concedere regnum. 55

QUORUM OPERUM CAUSAS NULLA RATIONE VIDERE
 POSSUNT AC FIERI DIVINO NUMINE RENTUR

nam bene qui didicere deos securum agere aevom,
 si tamen interea mirantur qua ratione
 quaeque geri possint, praesertim rebus in illis 60
 quae supera caput aetheriis cernuntur in oris,
 rursus in antiquas referuntur religionis
 et dominos acris adseiscunt, omnia posse
 quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 quid nequeat, finita potestas denique cuique 65
 quanam sit rationi atque alte terminus haerens;

quo magis errantes caeca ratione feruntur.
 quae nisi respuis ex animo longaeque remittis
 dis indigna putare alienaque pacis eorum,
 delibata deum per te tibi numina sancta 70
 saepe oberunt; non quo violari summa deum vis
 possit, ut ex ira poenas petere inibat acris,
 sed quia tute tibi placida cum pace quietos
 constitues magnos irarum volvere fluctus,
 nec delubra deum placido cum pectore adibis, 75
 nec de corpore quae sancto simulacra feruntur
 in mentes hominum divinae nuntia formae,
 suscipere haec animi tranquilla pace valebis.
 inde videre licet qualis iam vita sequatur.
 quam quidem ut a nobis ratio verissima longe 80
 reiciat, quamquam sunt a me multa profecta,
 multa tamen restant et sunt ornanda politis
 versibus; est ratio caeli *speciesque* tenenda,
 sunt tempestates et fulmina clara canenda,
 quid faciant et qua de causa cumque ferantur; 85
 ne trepides caeli divisis partibus amens,
 unde volans ignis pervenerit aut in utram se
 verterit hinc partim, quo pacto per loca saepta
 insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se.

QUORUM OPERUM CAUSAS NULLA RATIONE VIDERE 90
 POSSUNT AC FIERI DIVINO NUMINE RENTUR.

tu mihi supremae praescripta ad candida calcis
 currenti spatium praemonstra, callida musa
 Calliope, requies hominum divomque voluptas,
 te duce ut insigni capiam cum laude coronam. 95

Principio tonitru quatiuntur caerulea caeli
 propterea quia concurrunt sublime volantes
 aetheriae nubes contra pignantibu' ventis.
 nec fit enim sonitus caeli de parte serena,
 verum ubicumque magis denso sunt agmine nubes, 100
 tam magis hinc magno fremitus fit murmure saepe.
 praeterea neque tam condense corpore nubes
 esse queunt quam sunt lapides ac tigna, neque autem
 tam tenues quam sunt nebulae fumique volantes.
 nam cadere aut bruto deberent pondere pressae 105
 ut lapides, aut ut fumus constare nequirent

nec colibere nives gelidas et grandinis imbris.
 dant etiam sonitum patuli super aequora mundi,
 carbasus ut quondam magnis intenta theatris
 dat crepitum malos inter iactata trabesque, 110
 interdum perseissa furit petulantibus auris
 et fragilis *sonitus* chartarum commeditatur.
 id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
 aut ubi suspensam vestem chartasve volantis
 verberibus venti versant planguntque per auras. 115
 fit quoque enim interdum *ut* non tam concurrere nubes
 frontibus adversis possint quam de latere ire
 diverso motu radentes corpora tractim,
 aridus unde auris terget sonus ille diuque
 ducitur, exierunt donec regionibus artis. 120

Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
 omnia saepe gravi tremere et divolsa repente
 maxima dissiluisse capacis moenia mundi,
 cum subito validi venti conlecta procella
 nubibus intorsit sese conclusaque ibidem 125
 turbine versanti magis ac magis undique nubem
 cogit uti fiat spisso cava corpore circum,
 post ubi comminuit vis eius et impetus acer,
 tum perterrierepo sonitu dat scissa fragorem.
 nec mirum, cum plena animae vensicula parva 130
 saepe det haut parvum sonitum displosa repente.

Est etiam ratio, cum venti nubila perflant,
 ut sonitus faciant. etenim ramosa videmus
 nubila saepe modis multis atque aspera ferri;
 scilicet ut, crebram sylvam cum flamina cauri 135
 perflant, dant sonitum frondes ramiq̄ue fragorem.
 fit quoque ut interdum validi vis incita venti
 perseindat nubem perfringens impete recto.
 nam quid possit ibi flatus manifesta docet res,
 hic, ubi lenior est, in terra cum tamen alta 140
 arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.
 sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
 dant in frangendo graviter; quod item fit in altis
 fluminibus magnoque mari, cum frangitur *aestus*.
 fit quoque, ubi e nubi in nubem vis incidit ardens 145
 fulminis, haec multo si forte umore recepit

ignem, continuo *ut* magno clamore trucidet;
 ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
 stridit, ubi in gelidum prope demersimus imbrem.
 aridior porro si nubes accipit ignem, 150

uritur ingenti sonitu succensa repente;
 lauricomos ut si per montis flamma vagetur
 turbine ventorum comburens impete magno;
 nec res ulla magis quam Phoebi Delphica laurus
 terribili sonitu flammæ crepitante crematur. 155

denique saepe geli multus fragor atque ruina
 grandinis in magnis sonitum dat nubibus alte.
 ventus enim cum confereat, franguntur, in artum,
 concreti montes nimborum et grandine mixti.

Fulgit item, nubes ignis cum semina multa 160
 excussere suo concursu; ceu lapidem si
 percutiat lapis aut ferrum; nam tum quoque lumen
 exilit et claras scintillas dissipat ignis.

sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
 fulgere quam cernant oculi, quia semper ad auris 165
 tardius adveniunt quam visum quae moveant res.
 id licet hinc etiam cognoscere. caedere si quem
 ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
 ante fit ut cernas ictum quam plaga per auris
 det sonitum. sic fulgorem quoque cernimus ante 170
 quam tonitrum accipimus. pariter qui mittitur igni
 e simili causa, concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt
 nubes et tremulo tempestas impete fulgit.
 ventus ubi invasit nubem et versatus ibidem 175
 fecit ut ante cavam docui spissescere nubem,
 mobilitate sua fervescit; ut omnia motu

percaefacta vides ardescere, plumbea vero
 glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
 ergo fervidus hic nubem cum perscidit atram, 180

dissipat ardoris quasi per vim expressa repente
 semina quae faciunt nictantia fulgura flammæ;
 inde sonus sequitur qui tardius adficit auris
 quam quae perveniunt oculorum ad lumina nostra.
 scilicet hoc densis fit nubibus et simul alte 185
 extractis aliis alias super impete miro;

ne tibi sit frudi quod nos inferne videmus
 quam sint lata magis quam sursum extracta quid extent.
 contemplator enim, cum montibus adsimulata
 nubila portabunt venti transversa per auras, 190
 aut ubi per magnos montis cumulata videbis
 insuper esse aliis alia atque urguere superne
 in statione locata sepultis undique ventis.
 tum poteris magnas moles cognoscere eorum
 speluncasque velut saxis pendentibu' structas 195
 cernere, quas venti cum tempestate coorta
 conplerunt, magno indignantur murmure clausi
 nubibus in caveisque ferarum more minantur;
 nunc hinc nunc illinc fremitus per nubila mittunt
 quaerentesque viam circum versantur et ignis 200
 semina convolvunt e nubibus atque ita cogunt
 multa rotantque cavis flammam fornacibus intus,
 donec divolsa fulserunt nube corusci.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
 devolet in terram liquidi color aureus ignis, 205
 semina quod nubes ipsas permulta necessust
 ignis habere; etenim cum sunt umore sine ullo,
 flammeus est plerumque colos et splendidus ollis.
 quin etiam solis de lumine multa necessesit
 concipere, ut merito rubeant ignesque profundant. 210
 hasce igitur cum ventus agens contrusit in unum
 compressitque locum cogens, expressa profundunt
 semina quae faciunt flammae fulgere colores.
 fulgit item, cum rarescunt quoque nubila caeli.
 nam cum ventus eas leviter diducit euntis 215
 dissoluitque, cadant ingratis illa necessesit
 semina quae faciunt fulgorem. tum sine taetro
 terrore et sonitu fulgit nulloque tumultu.

Quod superest, *quali* natura praedita constant
 fulmina, declarant ictus et inusta vaporis 220
 signa notaeque gravis halantis sulphuris auras.
 ignis enim sunt haec non venti signa neque imbris.
 praeterea saepe accendunt quoque tecta domorum
 et celeri flamma dominantur in aedibus ipsis.
 hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem 225
 constituit natura minutis mobilibusque

corporibus, cui nil omnino obsistere possit,
 transit enim validum fulmen per saepta domorum,
 clamor ut ac voces, transit per saxa, per aera,
 et liquidum puncto facit aes in tempore et aurum, 230
 curat item vasis integris vina repente
 diffugiant, quia nimirum facile omnia circum
 conlaxat rareque facit lateramina vasis
 adveniens calor eius et insinuatus in ipsum
 mobiliter soluens differt primordia vini. 235
 quod solis vapor aetatem non posse videtur
 efficere usque adeo pellens fervore corusco.
 tanto mobilior vis et dominantior haec est.

Nunc ea quo pacto gignantur et impete tanto
 fiant ut possint ictu discludere turris, 240
 disturbare domos, avellere tigna trabesque,
 et monimenta virum demoliri atque cremare,
 exanimare homines, pecudes prosternere passim,
 cetera de genere hoc qua vi facere omnia possint,
 expediam, neque te in promissis plura morabor. 245

Fulmina gignier e crassis alteque putandumst
 nubibus extractis; nam caelo nulla sereno
 nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
 nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res;
 quod tum per totum concrescunt aera nubes, 250
 undique uti tenebras omnis Acherunta reamur
 liquisse et magnas caeli complesse cavernas.
 usque adeo taetra nimborum nocte coorta
 inpendent atrae formidinis ora superne,
 cum commoliri tempestas fulmina coeptat. 255
 praeterea persaepe niger quoque per mare nimbus,
 ut picis e caelo demissum flumen, in undas
 sic cadit effertus tenebris procul et trahit atram
 fulminibus gravidam tempestatem atque procellis,
 ignibus ac ventis cum primis ipse repletus, 260
 in terra quoque ut horrescant ac tecta requirant.
 sic igitur supera nostrum caput esse putandumst
 tempestatem altam. neque enim caligine tanta
 obruer nt terras, nisi inaedificata superne
 multa forent multis exempto nubila sole; 265
 nec tanto possent venientes opprimere imbri,

flumina abundare ut facerent camposque natare,
 si non extractis foret alte nubibus aether.
 hic igitur ventis atque ignibus omnia plena
 sunt; ideo passim fremitus et fulgura fiunt. 270
 quippe etenim supra docui permulta vaporis
 semina habere cavas nubes et multa necessest
 concipere ex solis radiis ardoreque eorum.
 hoc ubi ventus eas idem qui cogit in unum
 forte locum quemvis, expressit multa vaporis 275
 semina seque simul cum eo commiscuit igni,
 insinuatus ibi vortex versatur in arto
 et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
 nam duplici ratione accenditur, ipse sua cum
 mobilitate calescit et e contagibus ignis. 280
 inde ubi percaluit venti vis et gravis ignis
 impetus incessit, maturum tum quasi fulmen
 percindit subito nubem, ferturque coruscis
 omnia luminibus lustrans loca percitus ardor.
 quem gravis insequitur sonitus, displosa repente 285
 opprimere ut caeli videatur templa superne.
 inde tremor terras graviter pertemptat et altum
 murmura percurrunt caelum. nam tota fere tum
 tempestas concussa tremit fremitusque moventur.
 quo de concussu sequitur gravis imber et uber, 290
 omnis uti videatur in imbrem vertier aether
 atque ita praecipitans ad diluviem revocari:
 tantus discidio nubis ventique procella
 mittitur, ardenti sonitus cum provolat ictu.
 est etiam cum vis extrinsecus incita venti 295
 incidit in calidam maturo fulmine nubem;
 quam cum percindit, extemplo cadit igneus ille
 vertex quem patrio vocitamus nomine fulmen.
 hoc fit idem in partis alias, quocumque tulit vis.
 fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni 300
 ignisecat tamen in spatio longoque meatu,
 dum venit, amittens in cursu corpora quaedam
 grandia quae nequeunt pariter penetrare per auras;
 atque alia ex ipso conradens aere portat
 parvula quae faciunt ignem commixta volando; 305
 non alia longe ratione ac plumbea saepe

fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
 corpora dimittens ignem concepit in auris.
 fit quoque ut ipsius plagae vis excitet ignem,
 frigida cum venti pepulit vis missa sine igni, 310
 nimirum quia, cum vementi perculit ictu,
 confluere ex ipso possunt elementa vaporis
 et simul ex illa quae tum res excipit ictum;
 ut, lapidem ferro cum caedimus, evolat ignis,
 nec, quod frigida vis ferrist, hoc setius illi 315
 semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum.
 sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
 opportuna fuit si forte et idonea flammis.
 nec temere omnino plane vis frigida venti
 esse potest, ea quae tanta vi missa supernest, 320
 quin, prius in cursu si non accenditur igni,
 at tepefacta tamen veniat commixta calore.
 Mobilitas autem fit fulminis et gravis ictus,
 et celeri ferme percurrunt fulmina lapsu,
 nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis 325
 colligit et magnum conamen sumit eundi,
 inde ubi non potuit nubes capere inpetis auctum,
 exprimitur vis atque ideo volat impete miro,
 ut validis quae de tormentis missa feruntur.
 adde quod e parvis et levibus est elementis, 330
 nec facilest tali naturae opsistere quicquam.
 inter enim fugit ac penetrat per rara viarum,
 non igitur multis offensibus in remorando
 haesitat, hanc ob rem celeri volat impete labens.
 deinde, quod omnino natura pondera deorsum 335
 omnia nituntur, cum plagast addita vero,
 mobilitas duplicatur et impetus ille gravescit,
 ut vementius et citius quaecumque morantur
 obvia discutiat plagis itinerque sequatur.
 denique quod longo venit impete, sumere debet 340
 mobilitatem etiam atque etiam, quae crescit eundo
 et validas auget viris et roborat ictum.
 nam facit ut quae sint illius semina cumque
 e regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
 omnia coniciens in eum volventia cursum. 345
 forsitan ex ipso veniens trahat acre quaedam

corpora quae plagis incendunt mobilitatem.
 incolumisque venit per res atque integra transit
 multa, foraminibus liquidus quia transvolat ignis.
 multaque perfigit, cum corpora fulminis ipsa 350
 corporibus rerum inciderunt, qua texta tenentur.
 dissoluit porro facile aes aurumque repente
 confervescit, e parvis quia facta minute
 corporibus vis est et levibus ex elementis,
 quae facile insinuantur et insinuata repente 355
 dissolvent nodos omnis et vincla relaxant.
 autumnoque magis stellis fulgentibus apta
 concutitur caeli domus undique totaque tellus,
 et cum tempora se veris florentia pandunt.
 frigore enim desunt ignes ventique calore 360
 deficiunt neque sunt tam denso corpore nubes.
 interutraque igitur cum caeli tempora constant,
 tum variae causae concurrunt fulminis omnes.
 nam fretus ipse anni permiscet frigus *et* aestum,
 quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nubi, 365
 ut discordia *sit* rerum magnoque tumultu
 ignibus et ventis furibundus fluctuet aer.
 prima caloris enim pars et postrema rigoris,
 tempus id est vernum; quare pugnare necessest
 dissimilis *res* inter se turbareque mixtas. 370
 et calor extremus primo cum frigore mixtus
 volvitur, autumnus quod fertur nomine tempus,
 hic quoque confligunt hiemes aestatibus acres.
 propterea *freta* sunt haec anni nomenclatura,
 nec mirumst, in eo si tempore plurima fiunt 375
 fulmina tempestasque *cietur* turbida caelo,
 ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
 hinc flammis illinc ventis umoreque mixto.
 Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
 perspicere et qua vi faciat rem quamque videre, 380
 non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
 indicia occultae divum perquirere mentis,
 unde volans ignis pervenerit aut in utram se
 verterit hinc partim, quo pacto per loca saepta
 insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se, 385
 quidve nocere queat, de caelo fulminis *ictus*.

quod si Iuppiter atque alii fulgentia divi
 terrifico quatiunt sonitu caelestia templa
 et iaciunt ignem quo *qu*ivest cumque voluptas,
 cur quibus incautum scelus aversabile cunquest 390
 non faciunt icti flammis ut fulguris halent
 pectore perfixo, documen mortalibus acre,
 et potius nulla sibi turpi conscius in re
 volvitur in flammis innoxius inque peditur
 turbine caelesti subito correptus et igni? 395
 cur etiam loca sola petunt frustra que laborant?
 an tum brachia consuescunt firmantque lacertos?
 in terraque patris cur telum perpetiuntur
 optundi? cur ipse sinit neque parcat in hostis?
 denique cur nunquam caelo iacit undique puro 400
 Iuppiter *in terras* fulmen sonitusque profundit?
 an simul ac nubes successere, ipse in eas tum
 descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
 in mare qua porro mittit ratione? quid undas
 arguit et liquidam molem camposque natantis? 405
 praeterea si vult caveamus fulminis ictum,
 cur dubitat facere ut possimus cernere missum?
 si nec opinantis autem volt opprimere igni,
 cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus,
 cur tenebras ante et fremitus et murmura concit? 410
 et simul in multas partis qui credere possis
 mittere? an hoc ausis numquam contendere factum,
 ut fierent ictus uno sub tempore plures?
 at saepes numero factum fierique necessest,
 ut pluere in multis regionibus et cadere imbris, 415
 fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
 postremo cur sancta deum delubra suasque
 discutit infesto praeclaras fulmine sedes
 et bene facta deum frangit simulacra suisque
 demit imaginibus violento vulnere honorem? 420
 altaque cur plerumque petit loca plurimaque eius
 montibus in summis vestigia cernimus ignis?
 Quod superest, facilest ex his cognoscere rebus,
 presteras Grai quos ab re nominatarunt,
 in mare qua missi veniant ratione superne. 425
 nam fit ut interdum tamquam demissa columna

in mare de caelo descendat, quam freta circum
 fervescunt graviter spirantibus incita flabris,
 et quaecumque in eo tum sint deprensa tumultu
 navigia in summum veniant vexata periculum. 430
 hoc fit ubi interdum non quit vis incita venti
 rumpere quam coepit nubem, sed deprimit, ut sit
 in mare de caelo tamquam demissa columna,
 paulatim, quasi quid pugno bracchique superne
 coniectu trudatur et extendatur in undas; 435
 quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
 vis et fervorem mirum concinnat in undis.
 versabundus enim turbo descendit et illam
 deducit pariter lento cum corpore nubem;
 quam simul ac gravidam detrusit ad aequora ponti, 440
 ille in aquam subito totum se inmittit et omne
 excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.
 fit quoque ut involvat venti se nubibus ipse
 vertex conradens ex aere semina nubis
 et quasi demissum caelo pretera imitetur. 445
 hic ubi se in terras demisit dissoluitque,
 turbinis inmanem vim provomit atque procellae.
 sed quia fit raro omnino montisque necessesst
 officere in terris, apparet crebrius idem
 prospectu maris in magno caeloque patenti. 450
 Nubila concresecunt, ubi corpora multa volando
 hoc supero in caeli spatio coiere repente
 asperiora, moris quae possint indupedita
 exiguis tamen inter se comprehensa teneri.
 haec faciunt primum parvas consistere nubes; 455
 inde haec comprehendunt inter se conque gregantur
 et coniungendo crescunt ventisque feruntur
 usque adeo donec tempestas saeva coortast.
 fit quoque uti montis vicina cacumina caelo
 quam sint quoque magis, tanto magis edita fument 460
 adsidue furvae nubis caligine crassa
 propterea quia, cum consistunt nubila primum,
 ante videre oculi quam possint, tenuia, venti
 portantes cogunt ad summa cacumina montis.
 hic demum fit uti turba maiore coorta 465
 et condensa queant apparere et simul ipso

vertice de montis videantur surgere in aethram.
 nam loca declarat sursum ventosa patere
 res ipsa et sensus, montis cum ascendimus altos.
 praeterea permulta mari quoque tollere toto 470
 corpora naturam declarant litore vestes
 suspensae, cum concipiunt umoris adhaesum.
 quo magis ad nubis augendas multa videntur
 posse quoque e salso consurgere momine ponti;
 nam ratio consanguineast umoribus ollis. 475
 praeterea fluviis ex omnibus et simul ipsa
 surgere de terra nebulas aestumque videmus,
 quae velut halitus hinc ita sursum expressa feruntur
 suffunduntque sua caelum caligine et altas
 sufficiunt nubis paulatim conveniundo. 480
 urget enim quoque signiferi super aetheris aestus
 et quasi densendo subtexit caerulea nimbis.
 fit quoque ut huc veniant in caelum extrinsecus illa
 corpora quae faciunt nubis nimbosque volantis.
 innumerabilem enim numerum summamque profundi 485
 esse infinitam docui, quantaque volarent
 corpora mobilitate ostendi quamque repente
 inmemorable *per* spatium transire solerent.
 haut igitur mirumst si parvo tempore saepe
 tam magnis nimbis tempestas atque tenebrae 490
 coperiunt maria ac terras inpensa superne,
 undique quandoquidem per caulas aetheris omnis
 et quasi per magui circum spiracula mundi
 exitus introitusque elementis redditus extat.
 Nunc age, quo pacto pluvius concreseat in altis 495
 nubibus umor et in terras demissus ut imber
 decidat, expediam. primum iam semina aquai
 multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
 omnibus ex rebus pariterque ita crescere utrumque,
 et nubis et aquam quaecumque in nubibus extat, 500
 ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
 sudor item atque umor quicumque est denique membris.
 concipiunt etiam multum quoque saepe marinum
 umorem, veluti pendentia vellera lanac,
 cum supera magnum mare venti nubila portant. 505
 consimili ratione ex omnibus annibus umor

tollitur in nubis. quo cum bene semina aquarum
 multa modis multis convenere undique adaucta,
 confertae nubes *umorem* mittere certant
 dupliciter; nam vis vènti contrudit et ipsa 510
 copia nimborum turba maiore coacta
 urget, de supero premit ac facit effluere imbris.
 praeterea cum rarescunt quoque nubila ventis
 aut dissolvuntur, solis super icta calore,
 mittunt *umorem* pluvium stillantque, quasi igni 515
 cera super calido tabescens multa liquescat.
 sed veniens imber fit, ubi vehementer utraque
 nubila vi cumulata premuntur et impete venti.
 atque tenere diu pluviae longumque morari
 consuerunt, ubi multa cientur semina aquarum 520
 atque aliis aliae nubes nimbique rigantes
 insuper atque omni vulgo de parte feruntur,
 terraque cum fumans *umorem* tota redhalat.
 hic ubi sol radiis tempestatem inter opacam
 adversa fulsit nimborum aspargine contra, 525
 tum color in nigris existit nubibus arqui.

Cetera quae sorsum crescunt sorsumque creantur,
 et quae concresecunt in nubibus, omnia, prorsum
 omnia, nix venti grando gelidaeque pruinae
 et vis magna geli, magnum duramen aquarum, 530
 et mora quae fluvios passim refrenat euntis,
 perfacilest tamen haec reperire animoque videre
 omnia quo pacto fiant quareve creentur,
 cum bene cognoris elementis reddita quae sint.

Nunc age quae ratio terrai motibus extet 535
 percipe. et in primis terram fac ut esse rearis
 supter item ut supera ventosis undique plenam
 speluncis multosque lacus multasque lucunas
 in gremio gerere et rupes deruptaque saxa;
 multaque sub tergo terrai flumina tecta 640
 volvere vi fluctus summersaque saxa putandumst.
 undique enim similem esse sui res postulat ipsa.
 his igitur rebus subiunctis suppositisque
 terra superne tremit magnis concussa ruinis,
 subter ubi ingentis speluncas subruit aetas; 545
 quippe cadunt toti montes magnoque repente

concussu late disserpunt inde tremores.
 et merito, quoniam plaustri concussa tremescunt
 tecta viam propter non magno pondere tota,
 nec minus exultant, scrupus *quicumque* viai 550
 ferratos utrinque rotarum succutit orbes.
 fit quoque, ubi in magnas aquae vastasque lucunas
 gleba vetustate e terra provolvitur ingens.
 ut iactetur aquae fluctu quoque terra vacillans;
 ut vas *interdum* non quit constare, nisi umor 555
 destitit in dubio fluctu iactarier intus.

Praeterea ventus cum per loca subcava terrae
 collectus parte ex una procumbit et urget
 obnixus magnis speluncas viribus altas,
 incumbit tellus quo venti prona premit vis. 560
 tum supera terram quae sunt extructa domorum
 ad caelumque magis quanto sunt edita quaeque,
 inclinata minantur in eandem prodita partem
 protractaeque trabes inpendent ire paratae.
 et metuunt magni naturam credere mundi 565
 exitiale aliquod tempus clademque manere,
 cum videant tantam terrarum incumbere molem!
 quod nisi respirent venti, vis nulla refrenet
 res neque ab exitio possit reprehendere èuntis.
 nunc quia respirant alternis inque gravescunt 570
 et quasi collecti redeunt ceduntque repulsi,
 saepius hanc ob rem minitatur terra ruinas
 quam facit; inclinatur enim retroque recellit
 et recipit prolapsa suas in pondera sedes.
 hac igitur ratione vacillant omnia tecta, 575
 summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Est haec eiusdem quoque magni causa tremoris,
 ventus ubi atque animae subito vis maxima quaedam
 aut extrinsecus aut ipsa tellure coorta
 in loca se cava terrai coniecit ibique 580
 speluncas inter magnas fremit ante tumultu
 versabundaque portatur, post incita cum vis
 exagitata foras erumpitur et simul altam
 diffindens terram magnum concinnat hiatum.
 in Syria Sidone quod accidit et fuit Aegi 585
 in Peloponneso, quas exitus hic animai

disturbat urbes et terrae motus obortus.
 multaque praeterea ceciderunt moenia magnis
 motibus in terris et multae per mare pessum
 subsedere suis pariter cum civibus urbes. 590
 quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai
 et fera vis venti per crebra foramina terrae
 dispertitur ut horror et incutit inde tremorem;
 frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
 concutit invitos cogens tremere atque movere. 595
 ancipiti trepidant igitur terrore per urbis,
 tecta superne timent, metuunt inferne cavernas
 terrai ne dissoluat natura repente,
 neu distracta suum late dispendat hiatum
 adque suis confusa velit complere ruinis. 600
 proinde licet quamvis caelum terramque reantur
 incorrupta fore aeternae mandata saluti;
 et tamen interdum praesens vis ipsa periculi
 subdit et hunc stimulum quadam de parte timoris,
 ne pedibus raptim tellus subtracta feratur 605
 in barathrum rerumque sequatur prodita summa
 funditus et fiat mundi confusa ruina.
 [Principio mare mirantur non reddere maius
 naturam, quo sit tantus decursus aquarum,
 omnia quo veniant ex omni flumina parte. 610
 adde vagos imbris tempestatesque volantes,
 omnia quae maria ac terras sparguntque rigantque;
 adde suos fontis; tamen ad maris omnia summam
 guttai vix instar erunt unius adaugmen;
 quo minus est mirum mare non augescere magnum. 615
 praeterea magnam sol partem detrahit aestu.
 quippe videmus enim vestis umore madentis
 exsiccare suis radiis ardentibu' solem:
 at pelage multa et late substrata videmus.
 proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol 620
 umoris parvam delibet ab aequore partem;
 largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
 tum porro venti quoque magnam tollere partem
 umoris possunt verrentes aequora, ventis
 una nocte vias quoniam persaepe videmus 625
 sicari mollisque luti concreescere eius as.

praeterea docui multum quoque tollere nubes
 umorem magno conceptum ex aequore ponti
 et passim toto terrarum spargere in orbi,
 cum pluit in terris et venti nubila portant. 630

postremo quoniam raro cum corpore tellus
 est, et coniunctast, oras maris undique cingens,
 debet, ut in mare de terris venit umor aquai,
 in terras itidem manare ex aequore salso;
 percolatur enim virus retroque remanat 635

materies umoris et ad caput annibus omnis
 confluit, inde super terras redit agmine dulci
 qua via secta semel liquido pede detulit undas.]

Nunc ratio quae sit, per fauces montis ut Aetnae
 expirent ignes interdum turbine tanto, 640
 expediam. neque enim mediocri clade coorta
 flammea tempestas Siculum dominata per agros
 finitimis ad se convertit gentibus ora,
 fumida cum caeli scintillare omnia templa
 cernentes pavida complebant pectora cura, 645
 quid moliretur rerum natura novarum.

Hisce tibi in rebus latest alteque videndum
 et longe cunctas in partis dispiciendum,
 ut reminiscaris summam rerum esse profundam
 et videas caelum summai totius unum 650
 quam sit parvula pars et quam multesima constet
 nec tota pars, homo terrai quota totius unus.

quod bene propositum si plane contueare
 ac videas plane, mirari multa relinquas.
 numquis enim nostrum miratur siquis in artus 655
 accepit calido febrim fervore coortam

aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
 opturgescit enim subito pes, arripit acer
 saepe dolor dentes, oculos invadit in ipsos,
 existit sacer ignis et urit corpore serpens 660

quaecumque arripuit partim, repitque per artus,
 nimirum quia sunt multarum semina rerum,
 et satis haec tellus nobis caelumque mali fert,
 unde queat vis immensi procreescere morbi.
 sic igitur toti caelo terraeque putandumst 665
 ex infinito satis omnia suppeditare,

unde repente queat tellus concussa moveri
 perque mare ac terras rapidus percurrere turbo,
 ignis abundare Aetnaeus, flammescere caelum.
 id quoque enim fit et ardescunt caelestia templa 670
 et tempestates pluviae graviore coortu
 sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.
 'at nimis est ingens incendi turbidus ardor.'
 scilicet et fluvius quivis est maximus ei
 qui non ante aliquem maiorem vidit, et ingens 675
 arbor homoque videtur, et omnia de genere omni
 maxima quae vidit quisque, haec ingentia fingit,
 cum tamen omnia cum caelo terraque marique
 nil sint ad summam summai totius omnem.

Nunc tamen illa modis quibus irritata repente 680
 flamma foras vastis Aetnae fornacibus efflet,
 expediam. primum totius subcava montis
 est natura, fere silicem suffulta cavernis.
 omnibus est porro in spelencis ventus et aer.
 ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer. 685
 hic ubi percaluit calefecitque omnia circum
 saxa furens, qua contingit, terramque, et ab ollis
 excussit calidum flammis velocibus ignem,
 tollit se ac rectis ita faucibus cicit alte.
 fert itaque ardorem longe longeque favillam 690
 differt et crassa volvit caligine fumum
 extruditque simul mirando pondere saxa;
 ne dubites quin haec animai turbida sit vis.
 praeterea magna ex parti mare montis ad eius
 radices frangit fluctus aestumque resorbet. 695
 ex hoc usque mari speluncae montis ad altas
 perveniunt subter fauces. hac ire fatendumst

et penetrare mari penitus res cogit aperto
 atque efflare foras ideoque extollere flammam
 saxaque subiectare et arenae tollere nimbos. 700
 in summo sunt vertice enim crateres, ut ipsi
 nominant; nos quod fauces perhibemus et ora.

Sunt aliquot quoque res quarum unam dicere causam
 non satis est, verum pluris, unde una tamen sit;
 corpus ut exanimum siquod procul ipse iacere 705

conspicias hominis, fit ut omnis dicere causas
conveniat leti, dicatur ut illius una.

nam neque cum ferro nec frigore vincere possis
interiisse neque a morbo neque forte veneno,
verum aliquid genere esse ex hoc quod contigit ei 710
scimus. item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in aestatem crescit campisque redundat,
unicus in terris Aegypti totius annis.

is rigat Aegyptum medium per saepe calorem,
aut quia sunt aestate aquilones ostia contra, 715

anni tempore eo qui etesiae esse feruntur,
et contra fluvium flantes remorantur et undas
cogentes sursus replent coguntque manere.

nam dubio procul haec adverso flabra feruntur
flumine, quae gelidis ab stellis axis aguntur. 720

ille ex aestifera parti venit annis ab austro,
inter nigra virum percocto saecula colore
exoriens penitus media ab regione diei.

est quoque uti possit magnus congestus harenae
fluctibus adversis oppilare ostia contra, 725

cum mare permotum ventis ruit intus harenam;
quo fit uti pacto liber minus exitus anni
et proclivis item fiat minus impetus undis.

fit quoque uti pluviae forsan magis ad caput ei
tempore eo fiant, quod etesia flabra aquilonum 730
nubila coniciunt in eas tunc omnia partis.

scilicet ad mediam regionem eiecta diei
cum convenerunt, ibi ad altos denique montis
contrusae nubes coguntur vique premuntur.

forsitan Aethiopum penitus de montibus altis 735
crescat, ubi in campos albas descendere ningues
tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.

Nunc age, Averno tibi quae sint loca cumque lacusque
expediam, quali natura praedita constant.

principio, quo Averno vocantur nomine, id ab re 740
inpositumst, quia sunt avibus contraria cunctis,
e regione ea quod loca cum venere volantes,

remigi oblitae pennarum vela remittunt
praecipitesque cadunt molli cervice profusae
in terram, si forte ita fert natura locorum, 745

aut in aquam, si forte lacus substratus *Avernist*.
 is locus est *Cumas* aput, acri sulphure montes
 oppleti calidis ubi fumant fontibus aucti;
 est et *Athenacis* in moenibus, arcis in ipso
 vertice, *Palladis* ad templum *Tritonidis* almae, 750
 quo numquam pennis appellunt corpora raucae
 cornices, non cum fumant altaria donis.
 usque adeo fugitant non iras *Palladis* acris
 pervigili causa, *Graium* ut cecinere poetae,
 sed natura loci ope sufficit ipsa suapte. 755
 in *Syria* quoque fertur item locus esse videri,
 quadripedes quoque quo simul ac vestigia primum
 intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
 manibus ut si sint divis mactata repente.
 omnia quae naturali ratione geruntur, 760
 et quibus effiant causis apparet origo;
 ianua ne forte his *Orci* regionibus esse
 credatur, post hinc animas *Acheruntis* in oras
 ducere forte deos manis inferne reamur,
 naribus alipedes ut cervi saepe putantur 765
 ducere de latebris serpentina saecula ferarum.
 quod procul a vera quam sit ratione repulsum
 percipe; nam de re nunc ipsa dicere conor.
 Principio hoc dico, quod dixi saepe quoque ante,
 in terra cuiusque modi rerum esse figuras; 770
 multa, cibo quae sunt, vitalia, multaque, morbos
 incutere et mortem quae possint adcelerare.
 et magis esse aliis alias animantibus aptas
 res ad vitae rationem ostendimus ante
 propter dissimilem naturam dissimilisque 775
 texturas inter sese primasque figuras.
 multa meant inimica per auras, multa per ipsas
 insinuant naris infesta atque aspera adactu,
 nec sunt multa parum tactu vitanda neque autem
 aspectu fugienda saporeque tristia quae sint. 780
 Deinde videre licet quam multae sint homini res
 acriter infesto sensu spurcaeque gravesque;
 arboribus primum certis gravis umbra tributa
 usque adeo, capitis faciant ut saepe dolores,
 siquis eas supter iacuit prostratus in herbis. 785

est etiam magnis Heliconis montibus arborum
 floris odore hominem taetro consueta necare.
 scilicet haec ideo terris ex omnia surgunt,
 multa modis multis multarum semina rerum
 quod permixta gerit tellus discretaque tradit. 790
 nocturnumque recens extinctum lumen ubi acri
 nidore offendit nares, consopit ibidem,
 concidere et spumas qui morbo mittere sœvit.
 castoreoque gravi mulier sopita recumbit
 et manibus nitidum teneris opus effluit ei, 795
 tempore eo si odoratast quo menstrua solvit.
 multaque praeterea languentia membra per artus
 solvunt atque animam labefactant sedibus intus.
 denique si calidis etiam cunctare lavabris
 plenior et laveris, solio ferventis aquae 800
 quam facile in medio fit uti des saepe ruinas!
 carbonumque gravis vis atque odor insinuatur
 quam facile in cerebrum, nisi aquam praecepimus ante!
 at cum membra domus percepit fervidior vis,
 tum fit odor viri plagae mactabilis instar. 805
 nonne vides etiam terra quoque sulphur in ipsa
 gignit et taetro concreescere odore bitumen;
 denique ubi argenti venas aurique secuntur,
 terrarum penitus scrutantes abdita ferro,
 qualis expiret Scaptensula subter odores? 810
 quidve mali fit ut exhalent aurata metalla!
 quas hominum reddunt facies qualisque colores!
 nonne vides audisve perire in tempore parvo
 quam soleant et quam vitae copia desit,
 quos opere in tali cohibet vis magna necessis? 815
 hos igitur tellus omnis exaestuatur aestus
 expiratque foras in apertum promptaque caeli.
 Sic et Averna loca alitibus summittere debent
 mortiferam vim, de terra quae surgit in auras,
 ut spatium caeli quadam de parte venenet; 820
 quo simul ac primum pennae delata sit ales,
 impediatur ibi caeco correpta veneno,
 ut cadat e regione loci, qua derigit aestus.
 quo cum conruit, hic eadem vis illius aestus
 reliquias vitae membris ex omnibus aufert. 825

quippe etenim primo quasi quendam conciet aestum.
 posterius fit uti, cum iam cecidere veneni
 in fontis ipsos, ibi sit quoque vita vomenda
 propterea quod magna mali fit copia circum.

Fit quoque ut interdum vis haec atque aestus Averni ⁸³⁰
 aera, qui inter avis cumquest terramque locatus,
 discentiat, prope uti locus hic linquatur inanis.
 cuius ubi e regione loci venere volantes,
 claudicat extemplo pinnarum nisus inanis
 et conamen utrimque alarum proditur omne. ⁸³⁵
 hic ubi nixari nequeunt insistereque alis,
 scilicet in terram delabi pondere cogit
 natura, et vacuum prope iam per inane iacentes
 dispergunt animas per caulas corporis omnis.

*

frigidior porro in puteis aestate fit umor, ⁸⁴⁰
 rarescit quia terra calore et semina siquae
 forte vaporis habet proprii, dimittit in auras.
 quo magis est igitur tellus effeta calore,
 fit quoque frigidior qui in terrast abditus umor.
 frigore cum premitur porro omnis terra coitque ⁸⁴⁵
 et quasi concrescit, fit scilicet ut coeundo
 exprimat in puteos si quem gerit ipsa calorem.

Esse apud Hammonis fanum fons luce diurna
 frigidus et calidus nocturno tempore fertur.
 hunc homines fontem nimis admirantur et acri ⁸⁵⁰
 sole putant supter terras fervere raptim,
 nox ubi terribili terras caligine textit.
 quod nimis a verast longe ratione remotum.
 quippe ubi sol nudum contractans corpus aquai
 non quierit calidum supera de reddere parte, ⁸⁵⁵
 cum superum lumen tanto fervore fruatur,
 qui queat hic supter tam crasso corpore terram
 percoquere umorem et calido satiare vapore?
 praesertim cum vix possit per saepta domorum
 insinuare suum radiis ardentibus aestum. ⁸⁶⁰
 quae ratio est igitur? nimirum terra magis quod
 rara tepet circum fontem quam cetera tellus
 multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.
 hoc ubi roriferis terram nox obruit umbris,

extemplo penitus frigescit terra coitque. 865
 hac ratione fit ut, tamquam compressa manu sit,
 exprimat in fontem quae semina cumque habet ignis,
 quae calidum faciunt aquae tactum atque saporem.
 inde ubi sol radiis terram dimovit obortus
 et rarefecit calido gliscente vapore, 870
 rursus in antiquas redeunt primordia sedes
 ignis et in terram cedit calor omnis aquai.
 frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
 praeterea solis radiis iactatur aquai
 umor et in lucem tremulo rarescit ab aestu; 875
 propterea fit uti quae semina cumque habet ignis
 dimittat; quasi saepe gelum, quod continet in se,
 mittit et exolvit glaciem nodosque relaxat.
 Frigidus est etiam fons, supra quem sita saepe
 stuppa iacit flammam concepto protinus igni, 880
 taedaeque consimili ratione accensa per undas
 conlucet, quocumque natans impellitur auris.
 nimirum quia sunt in aqua permulta vaporis
 semina de terraque necesses funditus ipsa
 ignis corpora per totum consurgere fontem 885
 et simul exspirare foras exireque in auras,
 non ita multa tamen, calidus queat ut fieri fons,
 propterea dispersa foras erumpere cogit
 vis per aquam subito sursumque ea conciliari.
 quod genus endo maris Aradi fons, dulcis aquai 890
 qui scatit et salsas circum se dimovet undas;
 et multis aliis praebet regionibus aequor
 utilitatem opportunam sitientibus nautis,
 quod dulcis inter salsas intervomit undas.
 sic igitur per eum possunt erumpere fontem 895
 et scatere illa foras in stuppam semina; quo cum
 conveniunt aut in taedae corpore adhaerent,
 ardescunt facile extemplo, quia multa quoque in se
 semina habent ignis stuppae taedaeque latentis.
 nonne vides etiam, nocturna ad lumina linum 900
 nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante
 quam tetigit flammam, taedanque pari ratione?
 multaque praeterea prius ipso tacta vapore
 cernus ardescunt quam comminus imbuat ignis.

hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandumst. 905

Quod superest, agere incipiam quo foedere fiat
 naturae, lapis hic ut ferrum ducere possit,
 quem Magneta vocant patrio de nomine Grai,
 Magnetum quia fit patriis in finibus ortus.
 hunc homines lapidem mirantur; quippe catenam 910
 saepe ex anellis reddit pendentibus ex se.
 quinque etenim licet interdum pluresque videre
 ordine demissos levibus iactarier auris,
 unus ubi ex uno dependet supter adhaerens
 ex alioque alius lapidis vim vinclaque noscit: 915
 usque adeo permananter vis pervolat eius.

Hoc genus in rebus firmandumst multa prius quam
 ipsius rei rationem reddere possis,
 et nimium longis ambagibus est adeundum;
 quo magis attentas auris animumque reposco. 920

Principio omnibus ab rebus, quascumque videmus,
 perpetuo fluere ac mitti spargique necessesit
 corpora quae feriant oculos visumque lacessant.
 perpetuoque fluunt certis ab rebus odores;
 frigus ut *a* fluviis, calor ab sole, aestus ab undis 925
 aequoris exesor moerorum litora propter.

nec varii cessant sonitus manare per auras.
 denique in os salsi venit umor saepe saporis,
 cum mare versamur propter, dilutaque contra
 931 cum tuimar misceri absinthia, tangit amaror. 930

usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter
 930 fertur et in cunctas dimittitur undique partis
 nec mora nec requies interdatur ulla fluendi,
 perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
 cernere odorari licet et sentire sonare. 935

Nunc omnis repetam quam raro corpore sint res
 commemorare; quod in primo quoque carmine claret.
 quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
 noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
 qua de disserere adgredior, firmare necessesit 940
 nil esse in promptu nisi mixtum corpus inani.
 principio fit ut in speluncis saxa superne
 sudent umore et guttis manantibu' stillent.
 manat item nobis e toto corpore sudor,

- crescit barba pilique per omnia membra, per artus. 945
 diditur in venas cibus omnis, auget alitque
 corporis extremas quoque partis unguiculosque.
 frigus item transire per aes calidumque vaporem
 sentinus, sentimus item transire per aurum
 atque per argentum, cum pocula plena tenemus. 950
 denique per dissaepa domorum saxea voces
 pervolitant, permanat odor frigusque vaporesque
 ignis, qui ferri quoque vim penetrare suëvit
 denique qua circum Galli lorica coeret.
- 956 et tempestates terra caeloque coortae 955
 in caelum terrasque remotae iura facessunt,
 955 morbida visque simul, cum extrinsecus insinuaturs;
 958 quandoquidem nil est nisi raro corpori' nexu.
- Huc accedit uti non omnia, quae iaciuntur
 corpora cumque ab rebus, eodem praedita sensu 960
 atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
 principio terram sol excoquit et facit are,
 at glaciem dissolvit et altis montibus altas
 extractasque nives radiis tabescere cogit.
 denique cera liquefit in eius posta vapore. 965
 ignis item liquidum facit aes aurumque resolvit,
 at coria et carnem trahit et conducit in unum.
 umor aquae porro ferrum condurat ab igni,
 at coria et carnem mollit durata calore.
- barbigeras oleaster eo iuvat usque capellas, 970
 effluat ambrosiae quasi vere et nectari' linctus;
 qua nil est homini quod amariu' frondeat esca.
 denique amaracinum fugitat sus et timet omne
 ungentum; nam saetigeris subus acre venenumst,
 quod nos interdum tamquam recreare videtur. 975
 at contra nobis caenum taeterrima cum sit.
 spurcicies, eadem subus haec iucunda videtur,
 insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
- Hoc etiam superest, ipsa quam dicere de re
 adgredior quod dicendum prius esse videtur. 980
 multa foramina cum variis sint reddita rebus,
 dissimili inter se natura praedita debent
 esse et habere suam naturam quacque viasque.
 quippe etenim varii sensus animantibus insunt,

- quorum quisque suam proprie rem percipit in se. 985
 nam penetrare alio sonitus alioque saporem
 cernimus e sucis, aliq̄ nidoris odores.
- 991 praeterea manare aliud per saxa videtur, 990
 atque aliud lignis, aliud transire per aurum,
 argentoque foras aliud vitroque meare.
 nam fluere haec species, illac calor ire videtur,
 995 atque aliis aliut citius transmittere eadem.
 scilicet id fieri cogit natura viarum 995
 multimodis varians, ut paulo ostendimus ante,
 990 propter dissimilem naturam textaque rerum.
 998 Quapropter, bene ubi haec confirmata atque locata
 omnia constiterint nobis praeposta parata,
 quod superest, facile hinc ratio reddetur et omnis 1000
 causa patefiet quae ferri pelliciat vim.
 principio fluere e lapide hoc permulta necessesit
 semina sive aestum qui discutit aera plagis,
 inter qui lapidem ferrumque est cunque locatus.
 hoc ubi inanitur spatium multusque vacetfit 1005
 in medio locus, extemplo primordia ferri
 in vacuum prolapsa cadunt coniuncta, fit utque
 anulus ipse sequatur eatque ita corpore toto.
 nec res ulla magis primoribus *ex* elementis
 indupedita suis arte conexas cohaeret 1010
 quam validi ferri natura et frigidus horror.
 quo minus est mirum, quod dicitur *EX ELEMENTIS*,
 corpora si nequeunt e ferro plura coorta
 in vacuum ferri, quin anulus ipse sequatur;
 quod facit, et sequitur, donec pervenit ad ipsum 1015
 iam lapidem caecisque in eo compagibus haesit.
 hoc fit idem cunctas in partis, unde vacetfit
 cunque locus, sive e transverso sive superne
 corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
 quippe agitantur enim plagis aliunde nec ipsa 1020
 sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
 huc accedit item quare queat id magis esse,
 haec quoque res adiumento motuque iuvatur)
 quod, simul a fronte est anelli rarior aer
 factus inanitusque locus magis ac vacuatus, 1025
 1033 continuo fit uti qui post est cunque locatus

1026 aer a tergo quasi provehat atque propellat.
 semper enim circumpositus res verberat aer;
 sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
 parte quod ex una spatium vacat et capit in se. 1030
 1030 hic, tibi quem memoro, per crebra foramina ferri
 parvas ad partis subtiliter insinuatus
 trudit et inpellit, quasi navem velaque ventus.

1034 denique res omnes debent in corpore habere
 aera, quandoquidem raro sunt corpore et aer 1035
 omnibus est rebus circumdatus adpositusque.
 hic igitur, penitus qui in ferrost abditus aer,
 sollicito motu semper iactatur eoque
 verberat anellum dubio procul et ciet intus
 scilicet: ille eodem fertur quo praecipitavit 1040
 iam semel et partem in vacuum conamina sumpsit.

Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
 interdum, fugere atque sequi consueta vicissim.

exultare etiam Samothracia ferrea vidi
 et ramenta simul ferri furere intus ahenis 1045
 in scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset:
 usque adeo fugere ab saxo gestire videtur.
 aere interposito discordia tanta creatur
 propterea quia nimirum prius aestus ubi aeris
 praecepit ferrique vias possedit apertas, 1050
 posterior lapidis venit aestus et omnia plena
 invenit in ferro neque habet qua tranet ut ante.
 cogitur offensare igitur pulsareque fluctu
 ferrea texta suo; quo pacto respuit ab se
 atque per aes agitatur, sine eo quod saepe resorbet. 1055

Illud in his rebus mirari mitte, quod aestus
 non valet e lapide hoc alias impellere item res.
 pondere enim fretae partim stant; quod genus aurum;
 et partim raro quia sunt cum corpore, ut aestus
 pervolet intactus, nequeunt inpellier usquam; 1060
 lignea materies in quo genere esse videtur.
 interutraque igitur ferri natura locata
 aeris ubi accepit quaedam corpuscula, tum fit,
 inpellant ut cam Magnesia flumine saxa.
 nec tamen haec ita sunt aliarum rerum aliena, 1065
 ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur

quae memorare queam inter se singlariter apta.
 saxa vides primum sola colescere calce.
 glutine materies taurino iungitur uno,
 ut vitio venae tabularum saepius hiscant 1070
 quam laxare queant compages taurea vincla.
 vitigeni latices aquai fontibus audent
 misceri, cum pix nequeat gravis et leve olivom.
 purpureusque colos conchyli iungitur uno
 corpore cum lanae, dirimi qui non queat usquam, 1075
 non si Neptuni fluctu renovare operam des,
 non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
 denique non auro res aurum copulat una
 aeri que aes plumbo fit uti iungatur ab albo?
 cetera iam quam multa licet reperire! quid ergo? 1080
 nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
 nec me tam multam hic operam consumere par est,
 sed breviter paucis praestat comprehendere multa.
 quorum ita texturae ceciderunt mutua contra,
 ut cava convenient plenae haec illius illa 1085
 huiusque inter se, iunctura haec optima constat.
 est etiam, quasi ut anellis hamisque plicata
 inter se quaedam possint coplata teneri;
 quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
 Nunc ratio quae sit morbis aut unde repente 1090
 mortiferam possit cladem conflare coorta
 morbida vis hominum generi pecudumque catervis,
 expediam. primum multarum semina rerum
 esse supra docui quae sint vitalia nobis,
 et contra quae sint morbo mortique necessessest 1095
 multa volare. ea cum casu sunt forte coorta
 et perturbarunt caelum, fit morbidus aer.
 atque ea vis omnis morborum pestilientiaque
 aut extrinsecus ut nubes nebulaeque superno
 per caelum veniunt, aut ipsa saepe coortae 1100
 de terra surgunt, ubi putorem umida nactast
 intempestivis pluviisque et solibus icta.
 nonne vides etiam caeli novitate et aquarum
 temptari procul a patria quicumque domoque
 adveniunt ideo quia longe discrepant res? 1105
 nam quid Britanni caelum differre putamus,

et quod in Aegypto est qua mundi claudicat axis,
 quidve quod in Ponto est differre, et Gadibus atque
 usque ad nigra virum percocto saecula colore?
 quae cum quattuor inter se diversa videmus 1110
 quattuor a ventis et caeli partibus esse,
 tum color et facies hominum distare videntur
 largiter et morbi generatim saecula tenere.
 est elephas morbus qui propter flumina Nili
 gignitur Aegypto in media neque praeterea usquam. 1115
 Athide temptantur gressus oculique in Achaeis
 finibus. inde aliis alius locus est inimicus
 partibus ac membris: varius concinnat id aer.
 proinde ubi se caelum quod nobis forte alienum
 commovet atque aer inimicus serpere coepit, 1120
 ut nebula ac nubes paulatim repit et omne
 qua graditur conturbat et immutare coactat,
 fit quoque ut, in nostrum cum venit denique caelum,
 corrumpat reddatque sui simile atque alienum.
 haec igitur subito clades nova pestilitasque 1125
 aut in aquas cadit aut fruges persidit in ipsas
 aut alios hominum pastus pecudumque cibatus,
 aut etiam suspensa manet vis aere in ipso
 et, cum spirantes mixtas hinc ducimus auras,
 illa quoque in corpus pariter sorbere necessesit. 1130
 consimili ratione venit bubus quoque saepe
 pestilitas et iam pigris balantibus aegror.
 nec refert utrum nos in loca deveniamus
 nobis adversa et caeli mutemus amictum,
 an caelum nobis ultro natura *alienum* 1135
 deferat aut aliquid quo non consuevimus uti,
 quod nos adventu possit temptare recenti.
 Haec ratio quondam morborum et mortifer *aestus*
 finibus in Cecropis funestos reddidit agros
 vastavitque vias, exhaustit civibus urbem. 1140
 nam penitus veniens Aegypti finibus ortus,
 aera permensus multum camposque natantis,
 incubuit tandem populo Pandionis omnei.
 inde catervatim morbo mortique dabantur.
 principio caput incensum fervore gerebant 1145
 et duplicis oculos suffusa luce rubentes.

- sudabant etiam fauces intrinsecus atrae
 sanguine et ulceribus vocis via saepta coibat
 atque animi interpres manabat lingua cruore
 debilitata malis, motu gravis, aspera tactu. 1150
 inde ubi per fauces pectus compleerat et ipsum
 morbida vis in cor maestum confluxerat aegris,
 omnia tum vero vitae claustra lababant.
 spiritus ore foras taetrum volvebat odorem,
 rancida quo perolent proiecta cadavera ritu. 1155
 atque animi prorsum *tum* vires totius, omne
 languebat corpus leti iam limine in ipso.
 intolerabilibusque malis erat anxius angor
 adsidue comes et gemitu commixta querella.
 singultusque frequens noctem per saepe diemque 1160
 corripere adsidue nervos et membra coactans
 dissoluebat eos, defessos ante, fatigans.
 nec nimio cuiquam posses ardore tueri
 corporis in summo summam ferverescere partem,
 sed potius tepidum manibus proponere tactum 1165
 et simul ulceribus quasi iniustis omne rubere
 corpus, ut est per membra sacer dum diditur ignis.
 intima pars hominum vero flagrabat ad ossa,
 flagrabat stomacho flamma ut fornacibus intus.
 nil adeo posses cuiquam leve tenveque membris 1170
 vertere in utilitatem, at ventum et frigora semper.
 in fluvios partim gelidos ardentia morbo
 membra dabant nudum iacentes corpus in undas.
 1178 multi praecipites lymphis putealibus alte
 1174 inciderunt ipso venientes ore patente: 1175
 insedabiliter sitis arida, corpora mersans,
 aequabat multum parvis umoribus imbrem.
 nec requies erat ulla mali: defessa iacebant
 1179 corpora. mussabat tacito medicina timore,
 quippe patentia cum totiens ardentia morbis 1180
 lumina versarent oculorum expertia somno.
 multaque praeterea mortis tum signa dabantur,
 perturbata animi mens in maerore metuque,
 triste supercilium, furiosus voltus et acer,
 sollicitae pro pleneque sonoribus aures, 1185
 creber spiritus aut ingens raroque coortus,

sudorisque madens per collum splendidus umor,
 tenvia sputa minuta, croci contacta colore
 salsaque, per fauces raucas vix edita tussi.
 in manibus vero nervi trahere et tremere artus 1190
 a pedibusque minutatim succedere frigus
 non dubitabat. item ad supremum denique tempus
 compressae nares, nasi primoris acumen
 tenve, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis
 duraque, in ore trucei rictum, frons tenta *tumebat*. 1195
 nec nimio rigidi post artus morte iacebant.
 octavoque fere candenti lumine solis
 aut etiam nona reddebant lampade vitam.
 quorum siquis ibei vitarat funera leti,
 ulceribus taetris et nigra proluvie alvi 1200
 posterius tamen hunc tabes letumque manebat,
 aut etiam multus capitis cum saepe dolore
 corruptus sanguis expletis naribus ibat:
 huc hominis totae vires corpusque fluebat.
 profluvium porro qui taetri sanguinis acre 1205
 exierat, tamen in nervos huic morbus et artus
 ibat et in partis genitalis corporis ipsas.
 et graviter partim metuentes limina leti
 vivebant ferro privati parte virili,
 et manibus sine nonnulli pedibusque manebant 1210
 in vita tamen, et perdebant lumina partim:
 usque adeo mortis metus his incesserat acer.
 atque etiam quosdam cepere obliviam rerum
 junctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
 multaque humi cum inhumata iacerent corpora supra 1215
 corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
 aut procul apsiliebat, ut acrem exeiret odorem,
 aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
 nec tamen omnino temere illis solibus ulla
 comparebat avis, nec *tristia* saecula ferarum 1220
 excibant silvis. languebant pleraque morbo
 et moriebantur. cum primis fida canum vis
 strata viis animam ponebat in omnibus aegre;
 extorquebat enim vitam vis morbida membris.
 1226 nec ratio remedi communis certa dabatur; 1225
 nam quod ali dederat vitalis aeris auras

volvere in ore licere et caeli templa tueri,
hoc aliis erat exitio letumque parabat.

1230 illud in his rebus miserandum magnopere unum
aerumnabile erat, quod ubi se quisque videbat 1230
implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
deficiens animo maesto cum corde iacebat,
funera respectans animam amittebat ibidem.

1225 Incomitata rapi certabant funera vasta;
1235 quippe etenim nullo cessabant tempore apisci 1235
ex aliis alios avidi contagia morbi,

1245 lanigeras tamquam pecudes et bucera saccla.
1237 idque vel in primis cumulabat funere funus.
nam quicumque suos fugitabant visere ad aegros,
vitai nimium cupidos mortisque timentis 1240

1240 poenibat paulo post turpi morte malaque,
desertos, opis expertis, incuria mactans.
qui fuerant autem praesto, contagibus ibant
atque labore, pudor quem tum cogebat obire
blandaque lassorum vox mixta voce querellae. 1245

1246 optimus hoc leti genus ergo quisque subibat.

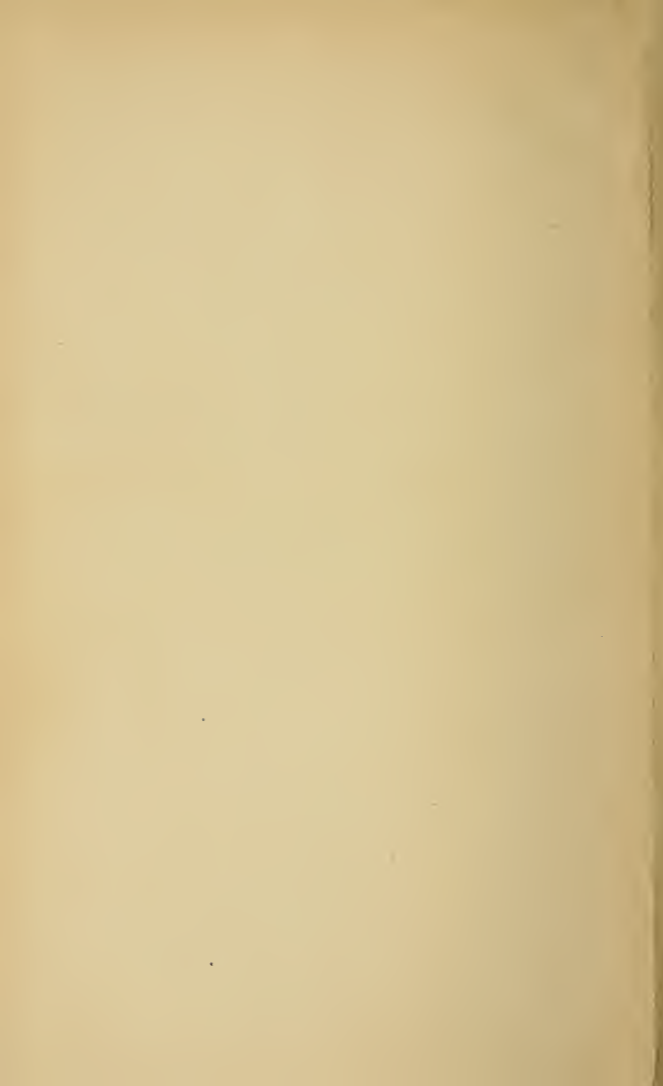
inque aliis alium, populum sepelire suorum
certantes: lacrimis lassi luctuque redibant;
inde bonam partem in lectum maerore dabantur.
nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus 1250
nec mors nec luctus temptaret tempore tali.

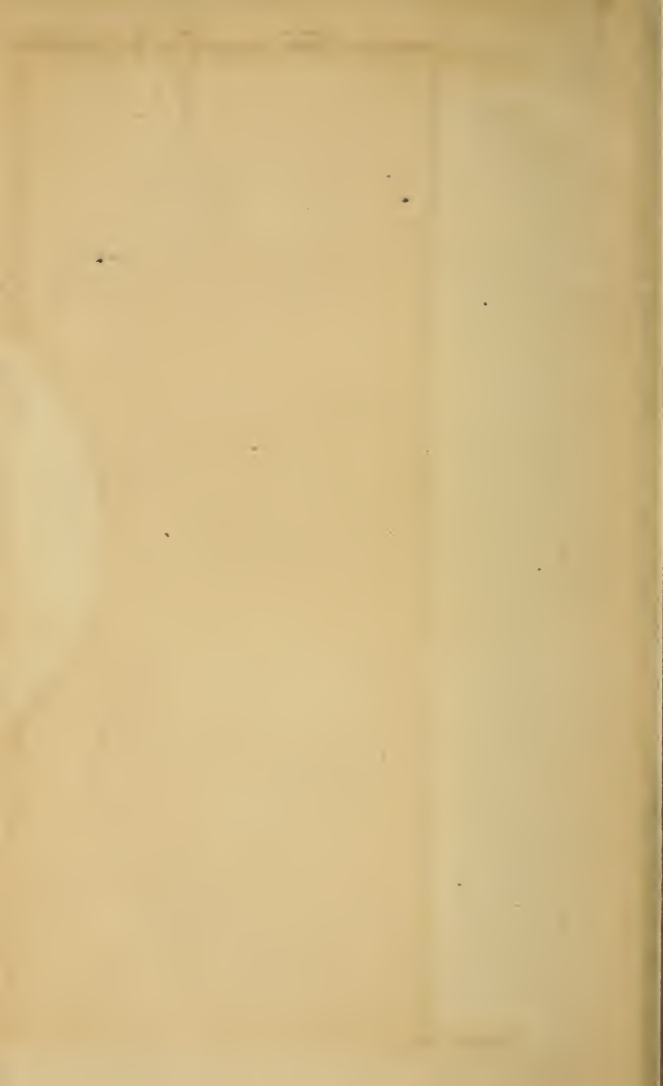
Praeterea iam pastor et armentarius omnis
et robustus item curvi moderator aratri
languerat, penitusque casa contrusa iacebant
corpora paupertate et morbo dedita morti. 1255

exanimis pueris super exanimata parentum
corpora nonnumquam posses retroque videre
matribus et patribus natos super edere vitam.
nec minimam partem ex agris is maeror in urbem
confluxit, languens quem contulit agricolarum 1260
copia conveniens ex omni morbida parte.

omnia complebant loca tectaque; quo magis astu
confertos ita acervatim mors accumulabat.
multa siti protracta viam per proque voluta
corpora silanos ad aquarum strata iacebant 1265

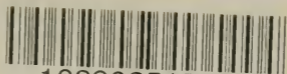
interclusa anima nimia ab dulcedine aquarum,
 multaque per populi passim loca prompta viasque
 languida semanimo cum corpore membra videres
 horrida paedore et pannis cooperta perire
 corporis inluvie, pelli super ossibus una, 1270
 ulceribus taetris prope iam sordique sepulta.
 omnia denique sancta deum delubra replebat
 corporibus mors exanimis onerataque passim
 cuncta cadaveribus caelestum templa tenebat,
 hospitibus loca quae complerant aedituentes. 1275
 nec iam religio divom nec numina magni
 pendebantur enim: praesens dolor exsuperabat.
 nec mos ille sepulturae remanebat in urbe,
 quo pius hic populus semper consuerat humari;
 perturbatus enim totus trepidabat, et unus 1280
 quisque suum pro re *praesenti* maestus humabat.
 multaque *res* subita et paupertas horrida suasit.
 namque suos consanguineos aliena rogorum
 insuper extracta ingenti clamore locabant
 subdebantque faces, multo cum sanguine saepe 1285
 rixantes potius quam corpora desererentur.

PA
6482
A2
1833

Lucretius Carus, Titus
De rerum natura, libri
sex

102902515019

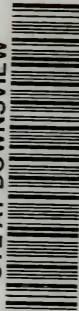
Wallace
Room

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

WALLACE ROOM

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 06 08 16 005 3